

**TÜRK SOSYAL GÜVENLİK
HUKUKUNDA
İSTEĞE BAĞLI SİGORTA**

Yüksek Lisans Tezi
Fatma KOCABAŞ

Eskişehir

1996

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK SOSYAL GÜVENLİK HUKUKUNDA .
İSTEĞE BAĞLI SİGORTA

-YÜKSEK LİSANS TEZİ-

Fatma KOCABAŞ

Eskişehir

1996

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

Ö Z E T

Bireylerin geleceğinden emin olma ve özellikle hastalık, malûllük ya da yaşlılık gibi sosyal risklere karşı korunma gereksinimleri, onları bireysel ve toplu olarak önlem almaya zorlamıştır. Bu durum bir bakıma toplumlarda sosyal güvenlik konusunu gündeme getirmiştir.

Ülkemizde sosyal güvenlik gereksinimi esas itibariyle sosyal güvenlik kurumları ile karşılanmaktadır. Bu bağlamda, ülkemizde sosyal güvenlik kurumları olarak; Sosyal Sigortalar, T.C. Emekli Sandığı, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (Bağ-Kur) ve 506 Sayılı Kanun'un geçici 20'nci maddesine göre faaliyet gösteren sigorta sandıklarıdır.

Bu çalışmada, Türk Sosyal Güvenlik Hukuku'nda İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamaları yukarıda sayılan sosyal güvenlik kurumları kapsamında incelenmiştir.

Böylece; zorunlu sigortalılık niteliğini yitirmiş ya da daha önce zorunlu sigorta kapsamında bulunmayanların sosyal güvenlik olanakları çalışmamızın kapsamını oluşturmuştur.

Çalışmamızın birinci bölümünde konuya ilişkin tarihsel gelişim ile birlikte isteğe bağlı sigorta kavramı ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise isteğe bağlı sigortalılık niteliğinin kazanılması ilgili kanunlar çerçevesinde incelenmiş ve yapılan düzenlemelerin hukukî dayanağı, sebepleri, ilkeleri ve kapsamı üzerinde durulmuştur.

Son bölümde ise isteğe bağlı sigortalılık niteliğinin son bulması incelenmiştir.

A B S T R A C T

People both individually and socially are forced to take precautions to protect themselves against social risks such as illness, disability and aging. This need, in some way, created the concept of “social security”.

In our country this need is fulfilled by social security institutions. These social security institutions are as follows: Social Insurance, Turkish Republic Retirement Fund, Social Security Institution for merchant; Craftsmen and independent workers (Bağ-Kur) and Funds that operate depending on the law 506 the temporarily article 20.

In this study, the applications of voluntary social insurance according to the Turkish Security Laws have been taken into consideration in terms of the institutions mentioned above.

In this study how the social security needs of people who have lost the compulsory security opportunities, and of those who have jobs that are not involved in the Social Security Laws are fulfilled were discussed.

In the first section of the study, the historical background of the subject and voluntary social security as a concept were examined.

In the second section, having voluntary social security qualifications was examined in terms of the related laws and also the legal bases, reasons, principles and the range of the arrangements were also focused on.

In the last section, how the voluntary social security procedure ends was explained.

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR	XVII
KISALTMALAR	XVIII
GİRİŞ	1

Birinci Bölüm

İSTEĞE BAĞLI SİGORTA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

§.1.İSTEĞE BAĞLI SİGORTA KAVRAMI	3
I- GENEL OLARAK	3
II- İSTEĞE BAĞLI SİGORTA İHTİYACINI DOĞURAN NEDENLER	5
III- ZORUNLU SİGORTA İLE İSTEĞE BAĞLI SİGORTA İLİŞKİSİ	11
§.2.İSTEĞE BAĞLI SİGORTA UYGULAMASININ SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ, TARİHSEL GELİŞİMİ	19

I- YERİ VE ÖNEMİ	19
II- TARİHSEL GELİŞİMİ	23

İkinci Bölüm

İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN KAZANILMASI

§.1.HİZMET AKDIYLA ÇALIŞANLAR BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN KAZANILMASI	33
I- TÜRKİYE'DE BİR İŞVEREN EMRİNDE ÇALIŞAN YABANCI UYRUKLULAR	33
II- GÖREV MALÛLİYETİ AYLIĞI ALMAKTA OLANLAR	37
III- TARIM KESİMİNDE KISA SÜRELİ ÇALIŞANLAR	40
IV- EL HALICILIĞI DOKUMA İŞLERİNDE ÇALIŞANLAR	49
V- TÜRKİYE'DE ÇALIŞAN UYRUKSUZLAR, MÛLTECİLER VE GÖÇMENLER	51
§.2.HİZMET AKDIYLA ÇALIŞMASI SONA ERENLER BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN KAZANILMASI	53
I- GENEL OLARAK İSTEĞE BAĞLI SİGORTA UYGULAMASI	53
1. İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamasından Yararlanma Koşulları	53

A- Zorunlu Sigorta Uygulaması Kapsamı Dışında Olmak	53
B- Sosyal Güvenlik Kurumlarından Herhangi Birinden Yararlanmamak	55
C- Sosyal Sigortalar Kurumu'na Başvuru	58
a. Yazılı başvuru	58
b. Başvuru yeri	60
c. Başvuru süresi	61
D- Sosyal Sigortalar Kurumu'na Kaydolmak	61
E- Pirim Ödeme Koşulu	64
2. İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamasının Başlaması ve	
Primlerin Ödenmesi	66
A- İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamasının Başlaması	66
B- İsteğe Bağlı Sigorta Primlerinin Ödenmesi	68
a. Prim oranı	72
b. Gösterge	72
c. Katsayı	72
aa- <i>Asgari aylık isteğe bağlı sigorta pirimi hesabı</i>	73
bb- <i>Azami aylık isteğe bağlı sigorta pirimi hesabı</i>	73
3. İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamasında Primin Hesabına	
Esas Derece ve Kademenin Saptanılması ile Derece	
ve Kademe Yükseltilmesi veya Düşürülmesi	73
A- Derece Yükseltme	74
B- Derece Düşürme	75
4. İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamasının Hukukî Sonuçları	76
5. İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamasının Değerlendirilmesi	78
II- BANKALAR, SİGORTA ŞİRKETLERİ, ODALAR, BORSALAR	
VE BUNLARIN BİRLİKLERİNDE ÇALIŞMASI SONA	
ERENLERE İLİŞKİN İSTEĞE BAĞLI SİGORTA UYGULAMASI	80

1. Genel Olarak	80
2. Sandıklarda İsteğe Bağlı Sigorta Uygulaması	85
A- Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Memur ve Hizmetlileri Emekli ve Sağlık Yardım Sandığı Vakfı Vakıf Senedine Göre İsteğe Bağlı Sigorta Uygulaması	87
B- Türkiye Odalar, Borsalar ve Birlik Personeli Sigorta ve Emekli Sandığı Vakfı Vakıf Senedine Göre İsteğe Bağlı Sigorta Uygulaması	89
C- Diğer Uygulamalar	92
III- ÖZEL KOŞULLARDA İSTEĞE BAĞLI SİGORTA UYGULAMASI	95
1. T.B.M.M. Üyesi Seçilen Sigortalılar	95
A- T.B.M.M. Üyelerinin Sigortalı Sayılabilmemesinin Koşulları	95
a. Sosyal sigorta kapsamında bulunma	95
b. Süresi içinde başvurma	96
c. Prim ödenmiş olması	96
B- Hükümleri	96
2. Belediye Başkanlığına Seçilen Sigortalılar	97
3. Sendika Yöneticiliğine Seçilen Sigortalılar	99
4. Topluluk Sigortasına Bağlı Olan Sigortalılar	101
A- Genel Olarak	101
a. Topluluk sigortasından yararlanma koşulları	103
b. İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları Sigortalarına ilişkin uygulama	107
c. Hastalık ve Analık Sigortalarına ilişkin uygulama ...	111
d. Malüllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına ilişkin uygulama	114
B- Topluluk Sigortasının Hukuki Sonuçları	118

C- Topluluk Sigortasının Sağladığı Yararlar	120
§.3.TARIM KESİMİNDE BAĞIMSIZ ÇALIŞANLAR	
BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK	
NİTELİĞİNİN KAZANILMASI	120
I- GENEL OLARAK	120
II- KAPSAMI	122
1. Yaş Sınırı Nedeniyle Zorunlu Tarım Sigortası	
Kapsamına Girmeyen 18 Yaşını Doldurmuş Olanlar	123
2. 18 Yaşını Doldurmuş Aile Bireyleri Yanında	
Ücretsiz Çalışanlar	124
3. Zorunlu Tarım Sigortalılığı Sona Erenler	125
4. Kanun'un Yürürlük Tarihinde 50 Yaşını	
Dolduran Kadınlarla, 55 Yaşını Dolduran Erkekler	126
III- SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN KAZANILMASI	126
IV- SİGORTA PRİMİNE VE AYLIKLARA ESAS GELİR	
BASAMAKLARININ SEÇİMİ	127
V- PRİM ÖDEME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN BAŞLAMASI	128
VI- BASAMAK YÜKSELTİLMESİ	128
VII- PRİM ÖDEME SÜRELERİ VE ÖDEME ŞEKLİ	128
VIII- PRİM ÖDEMELERİNE GÖRE İSTEĞE BAĞLI	
SİGORTALILIK SÜRELERİNİN SAPTANMASI	129
IX- ÖDENMEYEN PRİM BORÇLARI İÇİN YAPILACAK	
İŞLEMLER	129
1. Gecikme Zammı	129
2. Ödenmeyen Primlerin Tahsili	130
§.4.İŞ İLİŞKİSİ BULUNMAYANLAR BAKIMINDAN İSTEĞE	
BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN KAZANILMASI	130
I- GENEL OLARAK	130

II- ANLAM VE ÖNEMİ	130
III- İSTEĞE BAĞLI SİGORTADAN YARARLANMA	132
1 . Kapsam	133
A- Tarım İşi Yapanlar	134
B- Ev Kadınları	135
C- Türkiye’de İkamet Eden Türk Asıllı Yabancı Uyruklular	136
D- Yurt Dışındaki Yurttaşların Yanlarında Bulunan ve Herhangi Bir İşte Çalışmayan Eşleri	136
E- Belirli Bir İşi Bulunmayanlar	137
F- Daha Önce Zorunlu Sigortalı Olarak Bağ-Kur Kapsamında Olupta Sigortalılık Niteliğini Kaybedenler	138
2 . İstekte Bulunmak	139
3 . Prim Ödemek	140
IV- UYGULAMANIN BAŞLANGICI VE KURUMA BAŞVURU	142
1 . İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamasının Başlangıcı	142
A- Zorunlu Sigortalılık Niteliğini Kaybedenler Bakımından	142
B- Ev Kadınları, Tarım İşi Yapanlar, Türkiye’de İkamet Eden Türk Asıllı Yabancı Uyruklular, Herhangi Bir İşi Olmayıpda İlk Defa İsteğe Bağlı Sigortalı Olarak Bağ-Kur Kapsamına Girecek İşi Olanlar Bakımından	142
C- Yurt Dışındaki Yurttaşların Yanlarında Bulunan Herhangi Bir İşte Çalışmayan Eşleri Bakımından	143
2 . Başvuru	143
V- BASAMAK SEÇİMİ VE YÜKSELTİLMESİ	144
1 . Basamak Seçimi	144
A- Basamak Seçmede İsteğe Bağlı Sigortalılık	145
B- Basamak Seçme Hakkının Kullanılması	147

a. Seçme hakkının yazılı olarak yapılması	147
b. Seçme hakkının kullanılma süresi	147
C- Basamak Seçiminde Düzeltme	148
a. Basamak seçme süresinde birden fazla yapılan isteğin değerlendirilmesi	148
b. Kuruma verilen giriş bildirgesinde değişik basamak seçilmesi durumunda basamağın saptanması	149
2. Basamakların Yükseltilmesi	149
A- İlk Beş Basamak Göstergesine Bağlı Olanlar	149
B- Diğerleri	150
VI- BORÇLANMA	151
1. Belli Yaştakilere Tanınan Borçlanma	151
A- Kapsamı	151
B- Koşulları	151
a. Yaş koşulu	151
b. İstek koşulu	152
c. Borçlanılan prim tutarını ödeme koşulu	153
C- Borçlanmanın Hukuki Sonucu	154
2. Bağ-Kur Sigortalarınca Yapılabilecek Diğer Borçlanmalar	156
A- Askerlik Borçlanması	156
B- Yurt Dışında Geçen Sürelerin Borçlandırılması (Döviz Karşılığı Borçlanma)	157
C- 1.10.1972-20.4.1982 Süresini Borçlanma	160

Üçüncü Bölüm

**İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK
NİTELİĞİNİN SONA ERMESİ**

§.1.506 SAYILI SOSYAL SİGORTALAR KANUNU	
BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK	
NİTELİĞİNİN SONA ERMESİ	161
I- SİGORTALININ ÖLÜMÜ	162
II- SİGORTALININ TAHSİS İSTEĞİ	162
III- KURUMUN İPTAL İŞLEMİ	162
IV- TEKRAR ÇALIŞMAYA BAŞLAMA	163
V- PRİM ÖDENMEMESİ	164
§.2.TOPLULUK SİGORTASI NİTELİĞİNİN SONA ERMESİ	166
I- GENEL OLARAK	166
1. Toplulukla Yapılan Sözleşmenin Sona Ermesi	166
2. Kanunla Kurulu Sosyal Güvenlik Kurumlarına	
Bağlı Bir İşe Giriş Nedeniyle Sona Erme	167
3. Topluluk Sigortasından İsteğe Bağlı Olarak Ayrılma	167
4. Topluluğun Yeterli Üye Sayısını Yitirmesi	
Halinde Sona Erme	168
II- KISA SÜRELİ SİGORTA KOLLARINDA AVUKATLAR	
VE NOTERLER BAKIMINDAN SONA ERME	168
§.3.TARIM KESİMİNDE KISA SÜRELİ ÇALIŞANLAR	
BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK	
NİTELİĞİNİN SONA ERMESİ	178

§.4.TARIM KESİMİNDE BAĞIMSIZ ÇALIŞANLAR BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN SONA ERMESİ	179
§.5.İŞ İLİŞKİSİ BULUNMAYANLAR BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN SONA ERMESİ	180
S O N U Ç	183
Y A R A R L A N I L A N K A Y N A K L A R	i-x
E K L E R (1-3)	xi-xv

TABLolar

No.	Tablonun Adı	Sayfa Numarası
1	Bankalar, Borsalar, Sigorta Şirketleri Ticaret Sanayi Odaları ve Borsalar Birliklerine Ait Sandıkların Kapsamına Aldığı Bireyler ve Bu Sandıklarca Sağlanan Haklar	94

KISALTMALAR

An.	: Anayasa
A.Ş.	: Anonim Şirket
A.Ü.	: Anadolu Üniversitesi
Av.	: Avukat
B.	: Baskı
B.K.	: Bakanlar Kurulu
Bkz., bkz.	: Bakınız
Başk	: Başkanlığı
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
D.	: Dönem
E.	: Esas
E.İ.İ.B.F.	: Eskişehir İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
E.İ.T.İ.A.	: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
f.	: fıkra
Fak.	: Fakülte
Gn.	: Genel
H.A.	: Hastalık, Analık
H.D.	: Hukuk Dairesi

H.G.K.	: Hukuk Genel Kurulu
ILO.	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İst.Bağ.Sig.Yön.	: İsteğe Bağlı Sigorta Yönetimi
İ.B.H.G.K.	: İçtihatı Birleşme Hukuk Genel Kurulu
İKM.H.	: İş Kazası Meslek Hastalığı
K.	: Karar
KAMU-İŞ	: Kamu İşletmeleri İşvereneleri Sendikası
K.H.K.	: Kanun Hükmünde Kararname
Koşl.	: Koşullar
M.	: Madde
Mah.	: Mahkeme
M.K.	: Medeni Kanun
M.M.T.D.	: Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Müd.	: Müdürlüğü
MYÖ	: Malûllük, Yaşlılık, Ölüm
No.	: Numara
Not.	: Noter
R.G.	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
S.K.	: Sayılı Kanun
Sözl.	: Sözleşme
S.S.K.	: Sosyal Sigortalar Kanunu
S.S.İ.T.	: Sosyal Sigorta İşlemleri Tüzüğü
S.S.İ.Y.	: Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği
T.	: Tarih
Tah.	: Tahsis
T.A.Ş.	: Türk Anonim Şirketi

T.D. : Ticaret Dairesi
Top. : Topluluk
Ün. : Üniversite
vd. : ve devamı
Ya. : Yayın
Yarg. : Yargıtay

GİRİŞ

Çağdaş sosyal güvenlik sistemleri, sosyal güvenlik yardımlarını toplumun bütün bireylerine yaymaya çalışır. Ülkemizde ise, sosyal güvenlik yardımlarının, Türk toplumunun tümüne yayıldığı söylenemez. Ayrıca, ülkemizde sosyal güvenlik yardımlarını sağlayan kurumlar arasındaki bir bütünlükten söz etmek de son derece güçtür.

Çalışanların tümünü sosyal güvenlik kapsamına almayı, norm ve standart birliğini henüz gerçekleştirememiş olan bir ülkede sigortalılar; bu yüzden günün birinde, Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına girmeyen bir iş veya işyerinde çalışmaya başlama nedeniyle, sosyal sigorta ilişkilerini yitirme tehlikesiyle karşılaşabilirler. Ayrıca sigortalı, aktif çalışma yaşamından çekilmek ve kendisini malûllük ile yaşlılık ve yakınlarını da ölüm riskine karşı güvence altında tutmak isteyebilir. İşte, bütün bu olası durumların sakıncalarını örtmek üzere, çalışanlara isteğe bağlı sigortaya devam olanağının tanındığı görülür.

Bireylerin belirli bir süre çalıştıktan sonra, çalışmaya herhangi bir nedenle ara vermeleri durumunda sosyal güvenlik haklarını nasıl sürdürecekları, çalışanları yakından ilgilendiren önemli bir konudur.

Bu çalışmada sosyal sigorta yönteminin temel ilkesi olan zorunluluk ilkesinin ayrı bir durumu olan “İsteğe Bağlı Sigorta” uygulamaları, öncelikle Sosyal Sigortalar Kanunu bakımından incelenmiş ve giderek diğer sosyal güvenlik kurumlarımız olan Bağ-Kur ve 506 Sayılı Kanun’un geçici 20’nci maddesi çerçevesindeki sigorta sandıkları bazında ele alınmıştır.

Üç bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde, sosyal güvenlik kavramına çeşitli açılardan değinildikten sonra, zorunluluk ilkesinin ayrı bir durumu olarak isteğe bağlı sigortalılık incelenmiştir. Daha sonra konu, tarihsel gelişim süreci içinde 6900, 506 ve 3395 Sayılı Kanunlar çerçevesinde ele alınmıştır.

İncelemenin ikinci bölümünde, isteğe bağlı sigortalılık niteliğinin kazanılması öncelikle hizmet akdiyle çalışanlar bakımından incelenmiş, bunu hizmet akdiyle çalışması sona erenler başlığı altında 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu çerçevesinde, isteğe bağlı sigorta ile geçici 20’nci maddeye bağlı sandıklarda, isteğe bağlı sigorta uygulamaları izlemiştir. Daha sonra çeşitli iş ve görevlerde çalışan bireylere, çıkarılan özel kanunlarla tanınan isteğe bağlı sigortalılık hakları incelenmiştir.

Öte yandan; son olarak tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar bakımından isteğe bağlı sigorta uygulamaları ile iş ilişkisi bulunmayanların durumlarına da bu bölümde yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, isteğe bağlı sigortalılık niteliğinin sona ermesi ele alınmıştır.

Sonuç kısmında da ilk üç bölümde değinilen ve varılan sonuçların kısaca bir değerlendirmesi yapılarak çalışmamız tamamlanmıştır.

Birinci Bölüm

İSTEĞE BAĞLI SİGORTA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

§. 1. İSTEĞE BAĞLI SİGORTA KAVRAMI

I- GENEL OLARAK

Sosyal sigortanın belirgin özelliklerinden biri, zorunlu oluşu ve sigortalının isteğine bağlı bulunmayışıdır. Ancak, Sosyal Sigortalar Kanunu iki ayrı durumda bu kurala ayrıcalık tanımıştır. Bunlardan biri “İsteğe Bağlı Sigorta”, diğeri de “Topluluk Sigortası”dır¹. Biz konumuzu incelerken Topluluk Sigortasını da “Özel Koşullarda İsteğe Bağlı Sigorta Uygulaması” bahsinde ele alacağız.

İsteğe bağlı sigorta, zorunlu sigortalılık (SSK. m. 2; m. 3) niteliğini yitirmiş ya da daha önce zorunlu sigorta kapsamında bulunmayan kimselere belirli koşullarla, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm (MYÖ) Sigortaları bakımından sosyal güvenlik haklarını devam ettirebilmelerine olanak sağlayan bir uygulamadır². Diğeri bir ifade ile, isteğe bağlı sigorta, sigortalıya eskiden sahip bulunduğu, fakat sonradan yitirdiği sigortalılık

---

¹ Mehmet CAN, *Sosyal Sigortalar Kanunu ve Uygulaması*, B.2, Ankara, 1987, s. 990; Nuri ERMAN, *Açıklamalı ve Uygulamalı Sosyal Sigorta Mevzuatı*, Ankara, 1990, s. 297.

² Ali GÜZEL- Ali Rıza OKUR, *Sosyal Güvenlik Hukuku*, B, 3, İstanbul, 1992, s. 115.

niteliğini sürdürme olanağını sağlayan bir sosyal sigorta türüdür³. Bu tür sigortalılık, uzun dönem sigorta kolları için kabul edilir (SSK. m. 85; SSİ Y. m. 72 vd). Anılan uygulama sayesinde, bu tür sigortaya devam eden bireyler (sigortalılık niteliğini yitirmiş kimseler) uzun dönemde belli koşulları yerine getirmeleri durumunda, yaşamları boyunca kendileri, ölümleri halinde ise varsa hak sahipleri zorunlu sosyal sigortanın uzun dönemli sigorta kollarından sağladığı tüm sigorta yardımlarından (MYÖ sigortaları bakımından), isteğe bağlı sigortalılık yoluyla yararlanmak hakkını elde ederler. Kısacası, isteğe bağlı sigorta ile kendisine aylık bağlanmadan ya da toptan ödeme yapılmadan sigortalı olarak çalışmakta bulunduğu işten ayrılan kimselerin sosyal güvenlik ihtiyacının karşılanması söz konusudur. Bu yön, maddenin Hükümet Gerekçesinde de açıklanmıştır⁴.

Bilindiği üzere ülkemizde Yaşlılık Sigortası uygulaması, ilk olarak, 1.4.1950 tarihinden itibaren 5417 sayılı “Yaşlılık Sigortası Kanunu” ile başlamıştır. Konu, 1.6.1957’de yürürlüğe giren 6900 sayılı “Malûllük, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu” ile yeniden ve daha ayrıntılı olarak düzenlenmiş ve 55’inci madde ile 5417 sayılı Kanunu yürürlükten kaldırmıştır.

Sosyal güvenlik sistemimizde isteğe bağlı sigorta uygulaması ise, ilk olarak, adı geçen 6900 sayılı Kanunun 41’inci maddesiyle başlamıştır. Daha sonra anılan konu, 1.3.1965’te yürürlüğe giren 506 sayılı Kanunun 85’inci maddesiyle yeniden düzenlenmiş ve son olarak da 9.7.1987 tarihinde yürürlüğe giren ve 8’inci maddesiyle 506 sayılı Kanunun 85’inci maddesini tamamen değiştiren 3395 sayılı Kanun ile de, isteğe bağlı sigortada uygulama bakımından önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir.

---

³ Mustafa ÇENBERCİ, *Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi*, Ankara, 1985, s. 581 vd.; Ali Nazım SÖZER, *Sosyal Sigorta İlişkisi*, Dokuz Eylül Ün. Ya. No. 0906. Ar. 89. 012074, İzmir, 1991, S. 40 vd.; Necdet UL, “*Sosyal Sigortada İsteğe Bağlı Sigortalılık Hükümleri*”, *İŞ HUKUKU DERGİSİ*, C. XXVII, S. 228 (Temmuz 1992), s. 4-6.

⁴ MMTD., D. 1, Top. 2, S. 338, s. 8.

İsteğe bağlı sigortaya devam olanağı, bağımlı çalışanlarla sınırlı değildir. Nitekim, isteğe bağlı sigorta, değişik yasal düzenlemeler içinde bağımsız çalışanlara da tanınmış bir olanak olarak karşımıza çıkar⁵. Bağımsız çalışanların sosyal güvenlikleri 2.9.1971 gün ve 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu ile sağlanmaktadır. Ayrıca bazı özel kanunlarla da bazı kimseler için, isteğe bağlı sigorta özel olarak düzenlenmiştir⁶.

Bu kısa açıklamalardan sonra, isteğe bağlı sigorta konusunu, “Hizmet Akdiyle Çalışanlar”, “Hizmet Akdiyle Çalışması Sona Erenler”, “Tarım Kesiminde Bağımsız Çalışanlar” ve “İş İlişkisi Bulunmayanlar” şeklinde dört başlık altında incelemeyi uygun görüyoruz.

Türkiye’de veya Sosyal Güvenlik Sözleşmesi yapılmış ülkelerde Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları primi ödeyerek çalıştıktan sonra işten ayrılan sigortalılar da, Kuruma başvurdukları takdirde, ilerideki konularda değineceğimiz koşulları yerine getirmişlerse, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları priminin tamamını kendileri ödemek suretiyle sigortalılıklarını sürdürebilirler⁷.

II- İSTEĞE BAĞLI SİGORTA İHTİYACINI DOĞURAN NEDENLER

Sosyal güvenlik bireyi tüm yaşamı boyunca yakından ilgilendiren bir olgudur. Nitekim, sosyal güvenlikle insan arasındaki sıkı ilişki birey daha anne karnında iken başlamakta ve çocukluk, gençlik ve yaşlılık dönemlerinde de devam etmektedir.

İnsan yaşamında bu denli büyük bir öneme sahip olan sosyal güvenlik, kuşkusuz toplum açısından da önem taşımaktadır. Bu yüzden, günümüz toplumlarını gerçek anlamda toplum yapan ve onlara uygar toplum niteliğini kazandıran öğelerin başında,

⁵ Tankut CENTEL, “Bağımlı Çalışanların İsteğe Bağlı Sigortaya Devam Etmeleri”, İŞ HUKUKU DERGİSİ, C. III, S. 1 (Ocak-Mart 1993), s. 32.

⁶ Kenan TUNÇOMAĞ, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, B-5, İstanbul, 1991, s. 192-193; Bkz. İkinci Bölüm, §. 2. III.

⁷ CAN, s. 990.

sosyal güvenliğe verdikleri değerin geldiği söylenebilir⁸. Artık sosyal güvenlik insanlar için bir hak, bunun sağlanması da devletler için bir görev olarak ortaya çıkmaktadır.

Sosyal güvenlik bir kavram olarak ilk kez Amerika Birleşik Devletleri Başkanı F.D.Rousvelt'in "refah Devleti" (Welfare State) anlayışını yansıtan ve "New Deal" (Yeni Dalga) adıyla anılan sosyo-ekonomik politikasına paralel olarak 1935 yılında yürürlüğe giren "Sosyal Güvenlik Kanunu"nda (Social Security) kullanılmış ve daha sonra bu terim bütün dünyada benimsenip kullanılmaya başlanmıştır⁹. Öte yandan Lord Beveridge'nin kendi adıyla anılan raporunu 1942 yılında İngiliz Parlamentosu'na sunmasıyla kullanımı yaygınlaşan bu kavram, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen İnsan Hakları Bildirisi'nde de yer almış (m. 22) ve böylelikle uluslararası bir boyut kazanmıştır¹⁰. Sosyal güvenliğin modern araçlarından biri olan "sosyal sigorta", ilk defa 1883'te Almanya'da kurulmuş olmakla birlikte, 19. yüzyılda hala ekonomik liberalizm ve "laissez-faire" (bırakınız yapsınlar) doktrini geçerli olduğu, yoksulluk bireyin kendi kusuru sayıldığı için, bu yüzyılda geniş bir uygulama alanı bulamamıştır¹¹.

Bugün ise, Afganistan'dan Zombia'ya kadar bütün ülkelerde sosyal güvenlik sistemleri mevcuttur¹². Denilebilir ki, sosyal güvenlik anlayışının diğer çağlardan daha

⁸ Doğan BİLGİNOĞLU, *Sosyal Güvenlik Mevzuatı*, Ankara, 1979, s. 5.

⁹ SÖZER, s. 5; Kavram hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Turan YAZGAN, *Gelir Dağılımı Açısından Sosyal Güvenlik*, İstanbul Ün. Ya. No. 2116, İstanbul, 1975, s. 185; Turan YAZGAN, *Sosyal Sigorta*, İstanbul Ün. Ya. No. 402, İstanbul, 1977, s. 34; Ali ÇUBUK, *Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik*, Gazi Ün. Ya. No. 21, Ankara, 1988, s. 155.; A.Can TUNCAY, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, B. 5, İstanbul, 1992, s. 3-5; GÜZEL-OKUR, s. 5-6; Müjdat ŞAKAR, "Sosyal Güvenlik Nedir, Ne Değildir", İKTİSAT VE MALİYE DERGİSİ, C. XXXVI, S. 5 (Mayıs 1989), s. 185-190.

¹¹ Turan YAZGAN, *Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Meseleleri*, İstanbul, 1981, s. 13.

¹¹ Henry RICHARDSON (Çev. Turan YAZGAN), *İktisadi ve Mali Yönleriyle Sosyal Güvenlik*, İstanbul, 1970, s. 3.

¹² ŞAKAR, s. 187.

çok yerleştiği çağımız bir sosyal güvenlik çağıdır¹³. Gerçekten 1940’da ancak 57 ülke sosyal güvenlik sistemine sahip iken aradan geçen elli yıl sonunda bu sayı 139’a varmıştır¹⁴.

Sosyal güvenlik her bireyin toplumun bir üyesi olarak istek hakkına sahip olduğu bir insan hakkıdır. Nitekim taşıdığı bu nitelik uyarınca, toplumda sosyal güvenliği gerçekleştirmek “sosyal devletin” görevlerinden birisi olarak kabul edilmiştir. Diğer bir ifade ile, devlet sosyal niteliği uyarınca toplumdaki tüm bireyleri karşılaşılabilecekleri risklerin zararlarına karşı asgari bir gelir düzeyi sağlayarak korumak zorundadır. Bu esasa paralel olarak çeşitli ülkelerin Anayasalarında sosyal güvenlik temel bir insan hakkı olarak yer almıştır¹⁵.

Ülkemizde de 1961 Anayasası’nın 48’inci maddesinde sosyal güvenlik her toplum bireyi için bir hak ve sosyal devlet açısından ise bir görev şeklinde ifade edilmiştir. Bugün yürürlükte bulunan 1982 Anayasası’nın 60’ıncı maddesinde de benzer şekilde; “Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar” hükmüne yer verilmiştir. Görüleceği üzere, sosyal güvenlik toplumdaki tüm bireylere tanınan ve Anayasal güvence altına alınmış bir hak olduğu kadar, Anayasanın 2’inci maddesinde de belirtildiği gibi, sosyal bir nitelik taşıyan devlet için temel bir görevdir.

İnsanlığın var oluşundan başlayarak her dönemde varlığını hissettiren temel bir insan ihtiyacı şeklinde de değerlendirilen sosyal güvenliğin kavram olarak kısaca incelenmesine yer verdikten sonra, şimdi de sosyal güvenliğin çeşitli tanımlarına geçmek yararlı olacaktır.

---

¹³ Cahit TALAS, *Sosyal Ekonomi*, B. 6, Ankara, 1983, s. 526.

¹⁴ ŞAKAR, s. 187.

¹⁵ SÖZER, s. 6.

Bir tanıma göre sosyal güvenlik, belirli sosyal risklerin ekonomik sonuçlarına, diğer bir ifade ile, sosyal risklerin yol açabilecekleri gelir kayıpları ve gider artışlarına karşı bireylerin güvenliklerinin sağlanmasıdır¹⁶. Diğer bir tanıma göre de sosyal güvenlik, gelirleri ne olursa olsun bireylere belirli sosyal riskler karşısında ekonomik güvence sağlama görevine sahip kurum veya kurumlar topluluğudur¹⁷. Benzer bir başka tanım çerçevesinde de sosyal güvenlik, bir ülke halkının bugünü ve yarını güvence altına almayı amaçlayan ve birbiri arasında sıkı bir birlik ve uyum kurulmuş olan kurumlar bütünü¹⁸ biçiminde ifade edilebilir.

Sosyal güvenlik, başlangıçta daha çok sosyal risklerin birey üzerindeki zararlı etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik çabalar biçiminde ele alınmış ve bireye ekonomik güvence sağlamak amacıyla, esas itibarıyla sosyal sigorta yardımlarının yapılmasını hedeflemiştir¹⁹. Buna göre sosyal güvenliğin birinci amacı; bireyi mesleki çalışmasını yapmaktan alıkoyacak çalışma ve günlük yaşamlarında kaynaklanabilecek hastalık, kaza, analık, malûllük, işsizlik, ölüm ve çocuk yetiştirme gibi her türlü sosyal risklerin ekonomik sonuçlarına karşı korumaktır²⁰.

Özellikle az gelişmiş ülkelerdeki eksik istihdam, gizli işsizlik ve ücretlerin düşüklüğü sonucu ekonomilerdeki istikrarsızlık, işgücü için devamlı bir güvensizlik kaynağı olduğundan, sosyal güvenlik bu ülkeler için öncelik kazanan konulardan biri olmaktadır. Devlet sosyal güvenlik görevini; sosyal güvenlik ve sosyal yardım kuruluşları kurarak gerçekleştirmektedir²¹.

¹⁶ Sait DİLİK, *Sosyal Güvenlik*, Ankara, 1991, s. 10.

¹⁷ TUNÇOMAĞ, s. 5.

¹⁸ TALAS, s. 323.

¹⁹ GÜZEL-OKUR, s. 6.

²⁰ Ayhan TUFAN, "Tarım İşçileri ile Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanların Sosyal Güvenlikleri", HACETTEPE ÜN. SOSYAL HİZMETLER YÜKSEK OKULU DERGİSİ, C. IV, S. 1 (Ocak 1986), s. 61; Sait DİLİK, "Sosyal Güvenliğin Karşıladığı Riskler ve Türkiye'de Durum", KAMU-İŞ DERGİSİ, C.II, S. 1 (Temmuz 1989), s. 3.

²¹ TUFAN, s. 3.

Çalışanların tümünü sosyal sigortalar kapsamına almayı, norm ve standart birliğini gerçekleştirememiş Türkiye gibi bir ülkede; sosyal sigortalılar, bu yüzden günün birinde Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına girmeyen bir iş veya işyerinde çalışmaya başlama nedeniyle sosyal sigorta ilişkilerini yitirme tehlikesiyle karşılaşır. Sonra, sosyal sigortalı, aktif çalışma yaşamından çekilmek isteyip, kendisini malûllük ile yaşlılık ve yakınlarını da ölüm riskine karşı güvence altında tutmak isteyebilir. Bu durumda da, bireyin sosyal sigortalı (SSK. m. 2) olma niteliği ortadan kalkacağı için, yine sosyal sigorta ilişkisini yitirme tehlikesi söz konusu olur. İşte, bütün bu olası durumların sakıncalarını örtmek üzere, isteğe bağlı sigorta doğmuştur²².

Çalışanların sosyal sigortalardan yararlanabilmelerini sağlayacak bir düzenlemeyi hedef alan kanun koyucu, hizmet akdine dayanan çalışmayı esas almışsa da, SSK.'un 3'üncü maddesi ile getirilen ayırık durumların Kanun kapsamını daralttığı kuşkusuzdur. Oysa ki amaç, sosyal güvenliğin toplumda daha yaygın hale getirilmesidir. Kanun koyucu, sözü edilen amacın gerçekleşmesine katkısı olabileceği düşüncesiyle bazı sigorta kollarında isteğe bağlı olarak sigortalılığın sürdürülmesine olanak sağlayan bu hükmü getirmiştir²³. Bu yolla, özellik arzeden bireysel durumlarına göre sosyal sigortalardan yararlanma olanağını elde edememiş olan kimselerin, sadece yaşlılık ve malûliyet hallerinde kendilerinin ve ölümleri halinde de ailesi bireylerinin yararlanabileceği Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları kollarından, yasal koşulların varlığı halinde yararlanabilmelerini sağlamış bulunmaktadır.

Demek ki, eski sigortalılara, yani daha önce emeğiyle geçinmiş ve zorunlu sigorta sistemi içinde prim ödemiş fakat gerekli koşulların oluşmaması nedeniyle, sigorta haklarından yararlanamamış olanlara, sigorta haklarından yararlanma koşullarını gerçekleştirebilmelerine olanak tanımak için isteğe bağlı sigorta kabul edilmiştir²⁴.

²² CENTEL, s. 32 vd.

²³ Mahmut CUHRUK-Servet H. ÇOLAKOĞLU-Avni A. BÜKEY, **Sosyal Sigortalar Kanunu**, Ankara, 1977, s. 944.

²⁴ İ. Teoman OZANOĞLU-Sıddık YALNIZOĞLU-Avni TÜMER, **Açıklamalı-İçtihatlı Sosyal Sigorta Mevzuatı**, C. II, Ankara, 1974, s. 1445.

Sosyal sigortaların halk sağlığının korunması ve gelir dağılımlında dar gelirliilerin yararına değişiklik yaratması gibi fonksiyonlarının önemini burada ayrıca belirtmeyi gerekli görmüyoruz²⁵. Sosyal sigortaların bu önemli fonksiyonları bir yana yalnız prim karşılığı bireyin sosyal risklere karşı güvenliğini sağlaması bile, zorunluğu gerekli kılan yeterli bir neden sayılabilir. Çünkü kişisel tasarruflarla, çalışanları tehdit eden gelir kayıpları ve gider artışları gibi sosyal risklerin karşılanması, diğer bir ifade ile, birey gelirlerinin aynı bireyin zaman bakımından ihtiyaçlarına göre yeniden dağılımı mümkün değildir. Şüphesiz sosyal güvenliğin sağlanması bireysel serbest tasarruf ve servet birikimini sosyal sigortalara karşı bir alternatif olarak görenler vardır²⁶. Fakat sözü edilen risklerle henüz yeterli bir tasarruf seviyesine ulaşılmadan önce de karşılaşılabılır. Bununla birlikte bireyin, geleceğin ihtiyaçlarına vereceği değer düşük olduğundan,²⁷ örneğin yaşıllık gibi belirli bir devre sonra kesinlikle beklenen riskler için bile yeterince tasarrufta bulunmayacağı söylenebilir. Özellikle Türkiye gibi gelir seviyesinin düşük olduğu ve tasarruf olanaklarının bulunmadığı ya da az olduğu ülkelerde bireyin isteği ile gelirinin bir kısmını ileride doğabilecek ihtiyaçları için ayırması hiç mümkün olmayacaktır.

Oysa bireysel tasarruflarda, sosyal sigortalarda olduğu gibi geniş bir dayanışma grubu arasında risklerin dağılımı söz konusu olmayacağından bireylerin olası bireysel riskleri karşılayabilmeleri için büyük miktarlarda tasarruf yapmaları gerekecektir. Bu tasarrufların enflasyonlar karşısında eriyişi ise ayrı bir sorundur²⁸.

---

²⁵ Sait DİLİK, *Türkiye’de Sosyal Sigortalar, İktisadi Açından Bir Tahlil Denemesi*, Ankara, 1972, s. 72’den Karl Elsholz, *Strukturänderung Der Sozialpolitik Die Ökonomische Grenze Der Zwangsvorsorge*, München, ?, s. 22 vd.

²⁶ DİLİK, *Türkiye’de...*, s. 22.

²⁷ DİLİK, *Türkiye’de...*, s. 72’den E. Böhm BAWERK, *Kapital und Kapitalzina*, BD. II, 1 positive, *Theorie des Kapitals*, 4. Aufl, Stuttgart, 1961, s. 318.

²⁸ DİLİK, *Türkiye’de...*, s. 72 vd.

Sigortalı çoğu kez sigortalara zorunlu olarak katıldığını düşünmemektedir. Sigortalılarca sosyal sigortaya giriş zorunluluğu benimsenmiş ve sigortalı olma bir ihtiyaç niteliği kazanmıştır. Gerçekten zorla yaptırılan bir şey yalnız insanın benliğine yerleşmediği sürece bir zor olarak duyulmaktadır. Zorunlu şey benimsendiğinde zorlama hissedilmemektedir.

Durkheim'e²⁹ göre bireyin belirli davranışlarının nedeni yalnız bunları gerekli görmesinde değil, aynı zamanda arzuya uygun ve değerli bulmasında aranabilir. Zorlamanın özümlemesi özellikle sosyal sigortalar bakımından önemli olmuştur. İşte, isteğe bağlı sigortalıların varlığı bu gerçeği dile getirmektedir³⁰.

Ayrıca, parasal kaynakların yeterli olmayışından dolayı sosyal sigortaların zorunluluk esası tam olarak uygulanmaz. Örneğin, yeterince geniş bir sağlık örgütü olmadığı için bugünkü sağlık hizmeti büyük kitlelere cevap verebilecek nitelikte değildir. Gerekli olanakları yaptırmadıkça bütün sigortalıları zorunlu sigortaya bağlı tutmanın pek bir anlamı yoktur³¹. İşte, isteğe bağlı sigorta yukarıda belirttiğimiz nedenlerin ışığı altında ortaya çıkmıştı.

III- ZORUNLU SİGORTA İLE İSTEĞE BAĞLI SİGORTA İLİŞKİSİ

Sosyal sigorta ilişkisi işveren, sigortalı ve kurum arasında meydana gelen bir kamu hukuku ilişkisidir. Bu ilişki zorunlu sigorta ve isteğe bağlı sigortaya dayanır. Bu iki tür sigorta ayrı unsurlar taşıdığı için bunlar arasında ki farka konumuz içerisinde değinmekte yarar buluyoruz.

²⁹ DİLİK, Türkiye'de..., s. 72'den Emile DURKHEIM, Die Regeln der Soziologischen Methode, Mevwied, 1961, s. 60-98.

³⁰ DİLİK, Türkiye'de..., s. 73.

³¹ Gülay TAŞ, Bir Sigorta Kuruluşu Olarak Sosyal Sigortalar Kurumu, Yayınlanmamış Master Tezi, Ankara, 1991, s. 58 vd.

Zorunlu sigorta ilişkisinin kuruluşunu daha iyi kavrayabilmek için önce özel sigorta ilişkisinin kuruluşunu anlatmakta yarar vardır. Özel sigorta ilişkisi bir sözleşmeyle kurulur. Tarafların sözleşme özgürlüğü vardır³². Sözleşmeyi yapıp yapmamakta (sigortalanma yükümlülüğü hali hariç), karşılarındaki tarafla ve teklif edilen içerikle yapıp yapmamakta özgürdürler³³. Aynı durum zorunlu sigorta ilişkisinde geçerli değildir. Çünkü, “çalıştırılanlar işe alınmalarıyla kendiliğinden sigortalı olurlar” diyen 506 sayılı Kanunun 6’ncı maddesine göre tarafların sigorta ilişkisi kurma ya da sigortalanmadan kaçınma yolunda irade beyanında bulunmaları mümkün değildir. Sigortalılıkları için Sigorta Kurumu dışında bir taraf aramayacakları gibi, ne kendilerine sağlanacak haklar ne de yüklenecekleri yükümlülükler açısından bir pazarlık yapma olanağına sahiptirler³⁴. Zorunlu sigortalılık sözleşmeyle değil, Kanunda öngörülen koşulların³⁵ gerçekleşmesiyle kendiliğinden (otomatik olarak) kurulur³⁶.

Özel sigorta sözleşmesi ancak reşit ve temyiz kudretine sahip olan bireylerce yapılabilir. Temyiz kudretine sahip olmayan bireyin yaptığı sigorta sözleşmesinin hiç bir hükmü yoktur. Temyiz kudretine sahip küçük ve kısıtlıların yaptıkları sigorta sözleşmeleri ise temsilcileri tarafından izin verilmek koşuluyla geçerli olur³⁷.

---

³² SÖZER, s. 31.

³³ Ali BOZER, *Sigorta Hukuku*, B. 2, Ankara, 1986, S. 11 vd.; TUNCAY, s. 84-85.

³⁴ Bkz. BOZER, s. 2-4; Ayrıca bkz. Abdurrahman AYHAN, “Sosyal Sigorta ve Özel Sigorta Arasındaki İlişki ve Farklara Genel Bir Bakış”, E.İ.İ.B.F. DERGİSİ, C. V, S. 1 (Haziran 1987), s. 403-405.

³⁵ Zorunlu sosyal sigorta ilişkisinin kuruluşu bakımından Kanunda öngörülen koşullar; 506 sayılı Kanunun kapsamında bir çalışan olmak (2 ve 3’üncü madde) ve işe alınmak (6’ncı madde) olarak belirtilebilir. Ancak mahkeme kararı ve doktrinde ayrıca, işi işverene ait işyerinde görmek koşulu da aranmaktadır. ÇENBERCİ, s. 581 vd.; TUNÇOMAĞ, s. 129; Yarg.10.H.D., T. 26.6.1986, E.86/3116, K.86/3883 [YARGITAY KARARLARI DERGİSİ, S. 11 (Kasım 1986), s. 1649-1650].

³⁶ Yarg.10.H.D., T. 8.10.1984, E.84/14185, K.84/4512 [YARGITAY KARARLARI DERGİSİ, S. (Ocak 1985), s. 55-57]; Yarg.10.H.D., T. 16.11.1984, E.84/15747, K.84/5706 [YARGITAY KARARLARI DERGİSİ, S. 3 (Mart 1985), s. 375-377].

³⁷ BOZER, s. 152.

506 sayılı Kanuna göre zorunlu sigorta ilişkisinin kuruluşu bakımından ise bireyin mutlaka reşit ve temyiz kudretine sahip olması aranmaz. Çünkü, zorunlu sigorta ilişkisi tarafların iradesinden bağımsız olarak, kanun gereği (öngörülen koşulların varlığı halinde) kendiliğinden doğar³⁸. Zorunlu sigorta ilişkisinin dayandığı çalışma ilişkisinin varlığı geçerli bir hizmet akdine bağlı değildir. Bu itibarla, kanuni temsilcilerinin izni olmadan bir işveren yanında ücretli olarak çalışan küçük de zorunlu sigortalı olmuştur³⁹.

Her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de sosyal sigortalara giriş zorunludur. Sigortalı olmak, birey bakımından yalnızca bir hak değil, aynı zamanda bir yükümlülüktür. Diğer bir ifade ile, sigortalı olup olmama konusunda bireyin iradesi rol oynamaz; birey istese de istemese de; belirli koşulların varlığı halinde sigortalı olmak zorundadır⁴⁰. Sigortalı niteliği elde edildikten sonra bu niteliğin sağladığı haklardan ve yükümlülüklerden kaçınılmaz ve vazgeçilemez. Zaten sigorta ilişkisinin kanunca kendiliğinden otomatik olarak kurulması sosyal sigortalının kamu hukuku özelliğinin bir sonucudur⁴¹.

Sosyal sigortalının zorunlu şekilde uygulanması sistemin en önemli prensibini oluşturur. Bundan amaç, sosyal sigortalının getirmiş olduğu hak ve yükümlülüklerin yasal bir zorunluluk olarak, hizmet akdi ile çalışanlarla bunların işverenlerinin tümüne,

---

³⁸ Yaş yahut sağlık durumu bakımından yasak olan bir işte çalıştırılan kimse dahi hizmet akdinin butlanı ileri sürülünceye kadar sigortalı sayılır. Ercan GÜVEN, **Sosyal Sigortalar Genel Uygulama İlkeleri ve Sigorta Kolları**, E.İ.T.İ.A. Ya. No. 149/91, Eskişehir, 1976, s. 341-342; 2829 Sayılı Sosyal Güvenlik kurumlarına Bağlı Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun, sosyal güvenlik kurumlarından herhangi birine 1.4.1981 tarihinden sonra sigortalı olanların sigortalılık sürelerinin başlama tarihini 18 yaşın doldurulduğu tarih olarak öngörmektedir. Bkz. Madde 6 ve Geçici Madde 2; Ayrıca 2422 Sayılı Kanun ile değişik 506 sayılı Kanun madde 60/6’ye göre 18 yaş öncesi Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları primleri prim ödeme gün sayısına katılmakla beraber, sigortalılık süresi 18 yaşın dolması ile başlar. Bkz. TUNCAY, s. 213. Bahsedilen düzenlemelerin sigorta ehliyetinin varlığı için 18 yaşın doldurulması gereklidir şeklinde değerlendirilemeyeceği açıktır.

³⁹ GÜVEN, s. 342; TUNCAY, s. 213.

⁴⁰ GÜZEL-OKUR, s. 106 vd.

⁴¹ Bkz. TUNCAY, s. 97.

istek ve serbest iradelerine bakılmaksızın uygulanmasını sağlamaktır⁴².

Çağımızda hastalık, malûllük, yaşlılık ve ölüm gibi tehlikeler için özel sigortaları uygulayıp çalışan halk kitlelerini kendi isteklerine göre bu sigortalara katılıp katılmamakta serbest bırakmak sosyal devlet⁴³ anlayışına tamamen ters düşmektedir. Bu nedenle, sosyal yaralar açan ve bu yaraların çalışan halk kitlelerini rahatsız ve sağlıksız duruma getirmesi olanağı bulunan tehlikeler için sosyal sigortaların zorunlu olması kaçınılmaz olmuştur⁴⁴.

Nitekim, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 6/I'inci maddesinde, "Çalıştırılanlar, işe alınmalarıyla kendiliğinden sigortalı olurlar. Sigortalılar ile bunların işverenleri hakkında sigorta hak ve yükümleri sigortalının işe alındığı tarihten başlar. Bu suretle sigortalı olmak hak ve yükümünden kaçınılamaz ve vazgeçilemez. Sözleşmelere, sosyal sigorta yardım ve yükümlülüklerini azaltmak veya başkasına devretmek yolunda hükümler konulamaz". Bu hükümden de anlaşılacağı gibi sigortalı olmak için olumlu ya da olumsuz herhangi bir irade açıklamasında bulunmak gerekli değildir. Bunun gibi, sigortalı olmak için yargıç kararına veya Kurum işlemine de gerek yoktur. Kanunu'n 2 ve 3'üncü maddelerinde belirtilen koşulları yerine getirenler, kendiliğinden sigortalı sayılırlar. İşveren tarafından Kuruma bildirilme ve Kurumca tescil işleminin yapılması, sigortalılık niteliğini kazanma bakımından önem taşımaz; işveren, çalıştırdığı bireyleri

⁴² Ercan GÜVEN, "Sosyal Sigortaların Zorunluluk Prensibi İçinde Sigortalılık Niteliği Sorunu", E.İ.T.A. DERGİSİ, C. IX, S. 1 (Ocak 1973), s. 275; Kamuran PEKİNER, **Sigorta İşletmeciliği Prensipleri, Hesap Bünyesi**, İstanbul Ün. İşletme Fak. Ya. No. 14, İstanbul, 1970, s. 31; DİLİK, **Türkiye'de...**, s. 10; YAZGAN, **Sosyal...**, s. 310.

⁴³ Sosyal devlet kavramını şu şekilde tanımlayabiliriz; Demokratik sosyal hukuk devleti; insan hak ve hürriyetlerine saygı gösteren bireyin huzur ve refahını gerçekleştiren ve güvence altına alan, birey ile toplum arasında denge kuran emek ve sermaye ilişkilerini dengeli olarak düzenleyen, çalışanların insanca yaşamaları için, sosyal, iksadi ve mali tedbirler alarak çalışanları koruyan, işsizliği önleyici tedbirler alan, adaletli bir hukuk düzeni kuran, hukuka bağlı, kararlılık içinde ve gerçekçi bir özgürlük rejimini uygulayan devlet demektir. An. Mah., T. 26-27.9.1967, E.336, K.29.

⁴⁴ AYHAN, s. 404 vd.

Kuruma bildirmemiş olsa bile, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 10'uncu maddesi uyarınca bu bireyler sosyal sigortalardan yararlanırlar⁴⁵. Bildirgenin verilmemesi veya geç verilmesi dahi Kanunda sayılan hak ve yükümlülüklerin kaldırılmasına neden olmaz (SSK. m. 8). Böylece sigortaya konu olanların, öngörülen hak ve yükümlülüklerden kaçınma veya vazgeçmeleri söz konusu olamayacağı gibi; bireysel veya toplu iş sözleşmeleri ile azaltmak veya başkalarına devretmek olanağı bulunmamaktadır.

Sigortalılığın zorunlu oluşu, yukarıya alınan madde metninden de anlaşılacağı gibi, sigortalı bakımından da kimi yükümlülükler doğurur. Bu ilke, sigortalıyı kendisine karşı koruyan bir etki yaratır⁴⁶. Yargıtay'ın bir kararına göre "sigortalının Sosyal Sigortalar Kanunu çerçevesinde işverenden herhangi bir hak istemeyeceğine ve işvereni ibra ettiğine dair feragatname düzenlemesi geçersizdir"⁴⁷. Bunun gibi, başkasının kimliği ile çalışma, sigortalılık hak ve yükümlülüklerini ortadan kaldırmaz⁴⁸. Kanun ayrıca işveren tarafından geçici görevle yabancı ülkelere gönderilen sigortalıların, bu görevi yaptıkları sürede yurtda sigortalı olma konusundaki hak ve yükümlülüklerinin süreceğini belirtmiştir (SSK. m. 7).

Sosyal sigortalara girişin zorunlu oluşu ilk bakışta birey özgürlüğü ve liberal düzen anlayışı ile bağdaşmaz gibi görünmektedir. Ancak halk sağlığının ve dar gelirli grupların korunması, bireyin gelir kayıpları ve gider artışlarına karşı duyduğu güvenlik ihtiyacının giderilmesi gibi önemli faktörler bu zorunluluğu meşru kılmaktadır.

Bir zamanlar A. Wagner'in belirttiği gibi birey "kendi mutluluğuna zorlanılmaktadır"⁴⁹.

⁴⁵ GÜZEL-OKUR, s. 107.

⁴⁶ GÜZEL-OKUR, s. 110.

⁴⁷ Yarg. 10.H.D., T. 1.2.1985, E.85/223, K.85/418, [YARGITAY KARARLARI DERGİSİ, S. 2 (Haziran 1985), s. 831-833].

⁴⁸ Yarg. HGK., T. 14.11.1979, E.438, K.1366; Yarg. 10 H.D., T. 26.10.1979, E.5544, K.8635 (ÇENBERCİ, s. 92).

⁴⁹ DİLİK, *Türkiye'de...*, s. 71.

Zorunluluk prensibinin geçerliliğini bir başka Sosyal Sigortalar Kanunu'muz olan 1479 sayılı "Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu'nun" 25'inci maddesinde de görebiliriz. Adı geçen madde, 19.4.1979 kabul tarihli ve 2229 sayılı Kanunun 84'üncü maddesiyle değişik "24'üncü maddede belirtilen bireyler⁵⁰ çalışmaya başladıkları tarihten itibaren kendiliğinden bu Kanuna göre sigortalı olurlar" şeklindedir⁵¹.

İsteğe bağlı sigorta sistemi ise, zorunlu sigorta sisteminin bir istisnasını oluşturmaktadır. Eski sigortalılar, kendilerini zorunlu sigortaya bağlı kılan işle ilişkileri kesildiği zaman, diğer bir ifade ile, sigortalı niteliğini kaybettikleri zaman, dilerlerse 85'inci maddedeki olanaklardan yararlanacaklardır⁵².

Bu kısa açıklamaların ışığı altında zorunlu sigorta ile isteğe bağlı sigortayı karşılaştırdığımız zaman bazı benzerlikler ve ayrılıklar olduğunu görmekteyiz.

Herşeyden önce zorunlu sigorta kapsamına girmeyen bazı kimselerin sosyal güvenlik ihtiyacını kapsayan isteğe bağlı sigorta da, zorunlu sigortalılık ile aynı karaktere sahiptir. Yani, o da bir kamu hukuku kurumudur⁵³. Bu konuya ileride değineceğimiz için burada üzerinde durmayacağız⁵⁴.

⁵⁰ Bu bireyler 1479 sayılı Kanunun madde 24/I ve II'inci fıkralarında gösterilmiştir. Adı geçen maddenin fıkraları şöyledir; "Kanunla ve kanunların verdiği yetkiye dayanarak kurulu sosyal güvenlik kurumları kapsamı dışında kalan ve herhangi bir işverene hizmet akdi ile bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına çalışan esnaf ve sanatkârlar ile diğer bağımsız çalışanlar hakkında malûllük, yaşlılık ve ölüm hallerinde bu Kanunda yazılı koşullarla sosyal sigorta yardımları sağlanır. Bağımsız, kendi adına ve hesabına çalışanlar olarak nitelendirilen tüzel kişilerden, kolektif şirketlerin ortakları, adi komandit şirketlerin komandite ve komanditer ortakları, limited şirketlerinin ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandite şirketlerin komandite ortakları, donatım iştirakleri ortakları, anonim şirketlerin kurucu ortakları ile Yönetim Kurulu üyesi olan ortaklar da bu Kanun hükümlerine bağlıdır".

⁵¹ AYHAN, s. 405 vd.

⁵² OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1444-1445.

⁵³ Adil İZVEREN, *Sosyal Politika ve Sosyal Sigortalar*, Ankara, 1968, s. 198; TUNÇOMAĞ, s. 203.; TUNCAY, s. 92; Sözleşme görüşünü kabul etmelerine karşın bu durumun sosyal sigortaların kamu hukuku karakterine aykırı düştüğünü kabul etmektedirler.

⁵⁴ Bkz. Birinci Bölüm §. 2. I.

İsteğe bağlı sigorta da, kurumun sigortalılara karşı yükümleri, aynen zorunlu sigortada olduğu gibidir. Bununla birlikte, devlet isteğe bağlı sigorta bakımından da destekte bulunmaktadır.

Diğer taraftan, zorunlu sigortanın isteğe bağlı sigorta ve topluluk sigortasından farklı yönleri de vardır. Bunlardan biri doğuşları konusudur⁵⁵. Zorunlu sosyal sigortada sigortalılık niteliği, sigortalı işe alınmakla ve kendiliğinden edinilir. İsteğe bağlı sigortada ise, sigortalı olmak için, istekte bulunmak zorunludur ve bu nedenle zorunlu sigortadan farklı olarak, isteğe bağlı sigortadan her zaman vazgeçmek olasıdır⁵⁶. Sosyal sigorta niteliğinin kazanılması dışında diğer bir farklılık da prim konusunda ortaya çıkmaktadır. İsteğe bağlı sigorta ve topluluk sigortasında prim yükümlüsü sadece sigortalıdır. Bu nedenle, prim ilişkisi kurumla sigortalı arasında kurulur. Sosyal sigorta ilişkisine katılan bir işveren yoktur⁵⁷. Topluluk sigortasında ise topluluk üyelerinin tek başlarına yükledikleri primleri Kuruma aktarma görevi topluluğa ait bulunmaktadır. Ancak, bu nakil görevi onun Sosyal Sigorta Kurumuna üye olması anlamına gelmez. Çünkü, o zorunlu sigortadaki işverenler gibi Kurumda temsil hakkına sahip değildir. Nihayet, isteğe bağlı sigorta ve topluluk sigortasında, sigortalı dışında primi üstlenen bir başka birey bulunmadığı için, zorunlu sigortanın aksine, üçüncü bireyin yararına sigorta ilişkisi bulunmamaktadır. Sağlanacak edimin geleceği sadece sigortalının kendi bireysel sorumluluğundaki primi ödemesine bağlı olmaktadır. Diğer bir ifade ile, zorunlu sigortada geçerli olan “edim-prim karşılığı ödenen prim ile edim arasında değil, prim ödeme yükümü ile edim arasındadır” şeklindeki prensip isteğe bağlı sigorta ve topluluk sigortasında geçerli değildir. Çünkü, söz konusu sigorta tiplerinde edimin geleceği sigortalının iradesi dışındaki bir bireyin eylemine, yükümlülüklerini yerine getirip getirmemesine bağlı değildir. Sosyal sigorta ilişkisinin devamı sigortalının bireysel

---

⁵⁵ SÖZER, s. 67.

⁵⁶ Ercan DUYGULU, *İşveren Yönünden Sosyal Sigortalar Kurumu Mevzuatı*, Manisa, 1992, s. 112-113; ÇENBERCİ, s. 581-582.

⁵⁷ Bkz. SÖZER, s. 68.

sorumluluğundadır. Bu nedenle, karşılıklılık prensipte söz konusu sigorta tiplerinde zorunlu sigortaya nazaran daha kuvvetlidir⁵⁸. Ancak, bu karşılıklılık özel hukuktakine uyan bir karşılık değildir⁵⁹.

Diğer bir ayırım da şu noktada söz konusudur. Zorunlu sosyal sigorta ilişkisinin kuruluşu bakımından rüşt ve temyiz kudretinin varlığının koşul olmadığını yukarıda açıklamıştık. Ancak, aynı şey isteğe bağlı sigorta için geçerli olmamaktadır. Diğer bir ifade ile, özel sigorta hukukunda olduğu gibi isteğe bağlı sigortanın kuruluşu için reşit ve temyiz kudretine sahip olmak ya da temyiz kudretine sahip küçük veya kısıtlının kanuni temsilcisinin iznini alması gerekli görülmektedir⁶⁰.

Zorunlu sosyal sigorta ilişkisinin kuruluşunda fiil ehliyetinin önem taşımadığı ve bu nedenle irade fesadı hallerinin de bir sorun olarak ortaya çıkmadığı doktrinde kabul edilmiştir⁶¹. İsteğe bağlı sigorta ilişkisinin kuruluşunda ise fiil ehliyetinin önem taşıması, irade fesadı hallerini gündeme getirebilmektedir. İrade fesadı bakımından hile (aldatma) ve ikrah (korkutma) tan ziyade hata uygulama alanı bulabilecek niteliktedir.

Prim ödemedi, sigortalı olma iradesini açıkladıktan kısa bir süre sonra hatasının farkına varan sigortalı ayrılma iradesiyle istemediği bu bağdan kurtulabilir. Hata bir süre prim ödedikten sonra farkedildiğinde ise, çözüm olarak sigortalı olma iradesinin iptali düşünülebilir. Ancak, bu çözüm ise iptalin sonraya değil önceye etkili olarak geçerli kabul edilmesi halinde bir anlam ifade edecektir. Çünkü, ödenen primlerin geri alınması önceye etkili iptalde söz konusu olmaktadır. Halbuki, devamlı bir borç ilişkisinin geri dönülemez bir safhaya ulaştığında sadece sonraya etkili olarak iptali söz konusu

⁵⁸ Yarg. 10. H.D., T. 12.9.1975, E.5558, K.4698 (ÇENBERCİ, s. 581).

⁵⁹ SÖZER, s. 68.

⁶⁰ Tutuklu iken isteğe bağlı sigortalı olabilmek için başvuranların dışarıdan vasi tayin etmeleri halinde isteğe bağlı sigortayı sürdürebileceklerdir. Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü, **İsteğe Bağlı Sigorta ve 229 Sayılı KHK Uygulamaları Hakkında Genel Yazı**, Tahsis Dairesi Başkanlığı, Ya. No. 034/301, 220, S. 1, Ankara, 1991, s. 30.

⁶¹ SÖZER, s. 44-45.

olabilmektedir. Çünkü, bu halde ayrılma (çıkış) beyanı hataen kurulan isteğe bağlı sosyal sigorta ilişkisini sona erdirmeye yeterli olmaktadır⁶².

§. 2. İSTEĞE BAĞLI SİGORTA UYGULAMASININ SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ, TARİHSEL GELİŞİMİ

I- YERİ VE ÖNEMİ

Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 85'inci maddesi 3395 sayılı Kanunun 8'inci maddesiyle değiştirilmeden önceki metni, isteğe bağlı sigortaya devam isteğinin Kurum tarafından kabul edilmesi koşulunu taşımaktaydı. Bu durum ise, isteğe bağlı sigortaya devam isteğinin hukuki niteliği konusunda, birbirinden ayrı görüşlerin öğretisi ve uygulamada oluşmasına yol açmıştır⁶³. Nitekim, sözleşme görüşü; isteğe bağlı sigortaya dayanan sosyal sigorta ilişkisinin Kanundan doğmayıp bir sözleşmeyle oluştuğunu kabul etmiştir. Diğer bir ifade ile, isteğe bağlı sigortayı sürdürme isteğinin kabul edildiğinin Kurumca sigortalıya yazı ile bildirilmesinden başlayarak isteğe bağlı sigortada sosyal sigorta ilişkisinin başvuru sahibi ile bağlanan bir sözleşme ile doğduğu kabul edilmiştir⁶⁴. Bu anlamda bir Yargıtay kararında da "... Anılan 85'inci maddenin, geçici 20'inci maddeye göre davacı sigortalı sayılamayacağı ve bu madde akdi bir nitelik taşıyacağı için, olayda uygulama kabiliyeti yoktur..."⁶⁵ anlatımına yer verilerek, isteğe bağlı sigorta ilişkisinin sözleşmeye dayalı olduğu benimsenmiştir. Buna karşılık, kamu hukuku görüşü; isteğe bağlı sigortayı sigorta zorunluluğunun istisnası olarak görmüş ve bir kamu hukuku kurumu olarak isteğe bağlı sigortaya girişin, belirli koşulların varlığı durumunda Kurumun kabulüne bağlı bulunduğunu ileri sürmüştür⁶⁶. Sosyal Sigortalar

⁶² SÖZER, s. 45-46.

⁶³ Ferit H. SAYMEN-Münir EKONOMİ, *Sosyal Sigortalar Tatbitakı*, İstanbul, 1960, s. 66-67.

⁶⁴ GÜVEN, "Sosyal...", s. 282; TUNÇOMAĞ, s. 203; SAYMEN-EKONOMİ, s. 67-174.

⁶⁵ Yarg. 9.H.D., T. 16.1.1970, E.506, K.2581 (OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1448).

⁶⁶ Bkz. İZVEREN, s. 198; OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1445.

Kanunu'nun 85'inci maddedeki "istek", bu maddenin belirlediği sosyal sigorta sistemine girmek için zorunlu olan irade açıklanması, "kabul" de bu iradeyi açıklayan bireyin bu sisteme girebilecek nitelikte bulunmasının Kurumca onanmasıdır; yoksa Borçlar Kanunu anlamında "icap" ve "kabul" değildir⁶⁷. Bu nedenle, isteğe bağlı sosyal sigortanın sözleşmeden kaynaklandığı görüşü geçerlik tanımaz⁶⁸. Kamu hukuku sigortası görüşünü savunanlar, isteğe bağlı sigortanın, sosyal güvenliğin sağlanması ve yaygınlaştırılması amacıyla oluşturulduğunu ve yararlanma koşulları bakımından vazgeçilemez, değiştirilemez, koşullara bağlanmış olduğunu ileri sürmüşlerdir⁶⁹. Bu konudaki diğer bir görüşü de, serbest sigorta görüşü oluşturmuştur. Söz konusu görüş, isteğe bağlı sigortayı bir serbest sigorta türü olarak kabul etmiş ve Kurum ile isteğe bağlı sigortalı arasındaki ilişkinin, sigorta zorunluluğunun olmamasına rağmen, kamu hukukuna dayandığını belirtmiştir⁷⁰.

Bunlardan sözleşme görüşü, isteğe bağlı sigortaya devamın sözleşme yoluyla oluştuğunu açıklarken ortadaki sözleşmenin ne tür bir sözleşme olduğunu belirlememiş olması nedeniyle eleştirilmesi gerekir. Nitekim, söz konusu görüş; isteğe bağlı sigorta ilişkisinin özel hukuka dayanan bir sözleşmeyle kurulup kurulamayacağı konusuna açıklık getirmemiştir. Bu nedenle, sözleşme görüşünün; salt Kanun'un anlatımına bakarak, isteğe bağlı sigorta ilişkisinde bulunması gereken özellikleri gözden kaçırmaması uygun görülemez. Nitekim, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 85'inci madde metninde yapılan son değişiklik, günümüzde sözleşme görüşünü savunmayı olanaksız kılmıştır⁷¹. Kamu hukuku kurumu görüşü ise, geçmişte Kurumun kabul kararının niteliğine açıklık getirememiş bulunması nedeniyle eleştirilmelidir⁷². Gerçekten, kamu

⁶⁷ İZVEREN, s. 198.

⁶⁸ Bu konuda SAYMEN, TUNÇOMAĞ, sözleşme görüşünü benimsemiştir. SAYMEN-EKONOMİ, s. 57-67; TUNÇOMAĞ, s. 201. İsteğe bağlı sigortanın sözleşmeyle değil Kurumun, istek üzerine kabulüne dayandığını dikkate alan İZVEREN, bunun bir kamu hukuku kurumu olduğunu ileri sürmüştür (İZVEREN, s. 198-199).

⁶⁹ OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1445.

⁷⁰ Bkz. TUNÇOMAĞ, s. 168.

⁷¹ SÖZER, s. 43-44.

⁷² CENTEL, s. 36-37.

hukuku kurumu görüşü söz konusu kararın kurucu nitelikte olup olmadığı konusuna açıklık kazandıramamıştır. Bununla birlikte, isteğe bağlı sigortanın, kamu hukuku niteliği daha ağır basmaktadır. Ancak, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun sistematigi, buna uygun değildir⁷³. Çünkü, Sosyal Sigortalar Kanunu IX. Bölüm'de "İsteğe Bağlı Sigorta" bölüm başlığına yer verdikten sonra madde 85'de "koşullar" ve madde 86'da da "Topluluk Sigortası" madde başlıklarını kullanmıştır. Oysa, kanun koyucunun kuramsal bakımdan söz konusu bölüm başlığını "Serbest Sigorta" ve madde 85 ile 86'nın madde başlıklarını da "İsteğe Bağlı Sigorta" ve "Topluluk Sigortası" olarak düzenlemesinin daha uygun olacağı kanısındayız. Kaldı ki, Sosyal Sigortalar Kanunu madde 85; "koşullar" madde başlığını taşımasına karşın, isteğe bağlı sigortayı sürdürmenin koşullarıyla sınırlı kalmayıp, ayrıca onun hükümlerini ve uygulama temellerini de düzenler.

İsteğe bağlı sigortaya devam olanağının kanun veya yönetmelikle saptanan koşulların yerine getirilmesine bağlı tutulması ise, doğacak sosyal sigorta ilişkisinin kamu hukuku özellikli olmasını etkilemez⁷⁴. Nitekim, söz konusu ilişki isteğe bağlı sigortanın bir kamu hukuku kurumu oluşuna bağlı bulunarak, sosyal sigortalara girme sonucunda ortaya çıkar. İsteğe bağlı sigortaya girme ise; genel olarak, özel hukuk sözleşmesi yerine, tek yanlı ve yönetilmesi gerekli bir irade açıklamasıyla gerçekleşir. Bunun için de, Kurumun ayrıca kabule yönelik bir irade açıklamasında bulunmasına gereksinme duyulmaz⁷⁵. Buna karşılık, ilgilinin gerekli koşulları yerine getirip getirmediğini değerlendirme yetkisi, Kuruma aittir⁷⁶. Söz konusu değerlendirme ise, zorunlu sigorta kapsamındakilerinkinden farklı değildir⁷⁷. Bu anlamda, isteğe bağlı

⁷³ CENTEL, s. 38.

⁷⁴ CENTEL, s. 38'den Girch WANNAGAT, *Lehrburch des Sozialversicherungsrechts*, Tübingen, 1965, s. 194-304.

⁷⁵ CENTEL, s. 38'den Art. RİCHTER, *Grundlagen des Rechts der Sozialen Sicherheit*, Stuttgart, 1979, s. 85.

⁷⁶ CENTEL, s. 38'den WANNAGAT, s. 306.

⁷⁷ Bkz. SÖZER, s. 43.

sigorta ilişkisi hukuken ilgili ile Kurum arasında kurulmuş iki taraflı bir kamu hukuku ilişkisi niteliğindedir⁷⁸.

Sosyal güvenceyi halen ülkenin tümüne yayamamış durumdaki Türkiye için, isteğe bağlı sigorta uygulaması önem taşımaktadır⁷⁹. Sosyal sigortaların gerçek amacı bütün yurtdaşların sosyal risklere karşı güvenliklerini sağlamak olduğuna göre, Kanunun tayin ettiği kapsam dışında kalanlarla da Kurumun ilgilenmesi gereklidir. İşte bu amacı gerçekleştiren isteğe bağlı sigorta ile sosyal sigortalardan sosyal güvenliğe geçiş için ileri bazı adımlar atılmış olacağı gibi, bir takım hakların kaybolması da önlenmiş ve bir çok kimse için benzer kaidelerin ve ölçülerin uygulanması sağlanmış olacaktır⁸⁰. Burada, zorunlu sigortalı olma sisteminden ayrılmış olanlara ve bunların ölümlerinde hak sahiplerine, sürekli gelir sağlama amacı vardır⁸¹.

İsteğe bağlı sigorta da sürekli gelir tahsisi, daha öncede belirttiğimiz üzere sadece Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası kollarında söz konusudur. Bunun içinde isteğe bağlı sigorta, yalnız bu sigorta kolları üzerine kurulmuştur. Bununla birlikte, iş kazası ve

---

⁷⁸ SÖZER, s. 44.

⁷⁹ CENTEL, s. 50. Ülkemizde olduğu gibi; çeşitli ülkelerde de isteğe bağlı sigorta uygulamaları sözkonusudur. ABD’de malûllük, yaşlılık, ölüm, iş kazaları, işsizlik, aile yardımları gibi programlar uygulanırken, Federal Almanya’da bunlara ek olarak Hastalık ve Analık hallerinde her türlü tıbbi bakım yardımları da isteğe bağlı sigorta kapsamına alınmıştır. Kanada’da da F.Almanya’dakine benzer sigorta programları sözkonusudur. Ancak, çeşitli ülkelerdeki isteğe bağlı sigorta uygulamaları ayrıca kapsam ve içerik bakımından farklı düzenlemelere konu olmuştur. Örneğin, ABD’de geçici hastalık hallerinde daha çok özel sektör kurumlarınca uygulanan isteğe bağlı sigorta, 1939’da 8 milyondan daha az bireyi kapsarken, 1966’da bundan faydalanan birey sayısı hemen hemen 150 milyona (nüfusun %80’ine) ulaşmıştır. F.Almanya’da ise Sosyal Sigorta Kanunları’na göre isteğe bağlı sigortadan yararlanan 4 grup bulunmaktadır. Bunlar; a) 16 yaşını dolduran bireyler, b) Almanya’nın içinde veya dışında olan Alman yurttaşları, c) Devamlı olarak Almanya’da oturmakta olan yabancılar, d) Almanya ile Sosyal Güvenlik Sözleşmesi imzalamış olup aynen Alman yurttaşlarının yasal haklarına kavuşmuş olan yabancı ülke yurttaşlarıdır. Bkz. Fuat AYDEMİR, **Federal Almanya Emeklilik Sigortası Mevzuatı**, Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müd., Ya. No. 309, Ankara, 1978, s. 50.

⁸⁰ SAYMEN-EKONOMİ, s. 173.

⁸¹ OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1445.

meslek hastalığı dışındaki risklerin tümüyle, bu gibi eski sigortalılar karşı karşıyadırlar. İsteğe bağlı sigorta ile malûllük, yaşlılık, ölüm riskinin karşılanıpta, analık ve hastalık riskinin karşılanmaması bir eksiklik sayılabilir. Hastalık ve analık her ne kadar sürekli gelir bağlanmasını gerektirmezse de gider artışlarına ve geçici bir süre de olsa gelir kayıplarına neden olabilmektedir. Bunların karşılanmasının amaçlanması da uygun olurdu. Bu eksiklik zamanla isteğe bağlı sigortanın karşılandığı risklerin kapsamının genişletilmesi yoluyla giderilebilir⁸².

II- TARİHSEL GELİŞİMİ

Daha önceki bölümlerde de değinildiği üzere, 5417 Sayılı Yaşlılık Sigorta Kanunu ile başlatılan Yaşlılık Sigortası uygulaması, 6900 Sayılı Kanun ile önemli değişikliklere uğratılmış ve bu arada başlangıçta öngörülmeven isteğe bağlı sigorta uygulamaları ilk kez 6900 Sayılı Kanun'nun 41'inci maddesiyle yürürlüğe konulmuştur⁸³.

İsteğe bağlı sigortaya devam olanağı, bağımsız çalışanlardan önce, bağımlı çalışanlara tanınmıştır. Gerçekten, isteğe bağlı sigorta, bağımlı çalışanların sosyal sigortalar alanına, "Sigorta Haklarının İhtiyari Olarak Devam Ettirilmesi" adı altında ve 5417 Sayılı Yaşlılık Sigortası Kanunu'nun (1947) 27'inci maddesiyle girmiştir⁸⁴. Söz konusu düzenlemeyle; en az beş yıl prim ödemiş, bir yıl içinde kuruma başvurmuş ve daha önce kendisine toptan ödeme yapılmamış veya yapılmışsa bu miktarı faiziyle geri vermiş olanlara, her yılı için en az 250 gün prim ödemek koşuluyla, yitirdikleri sosyal sigorta ilişkilerini sürdürme olanağı tanınmıştır.

⁸² OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1445-1450.

⁸³ İşçi Sigortaları Kurumu Genel Müdürlüğü, **Malûliyet, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Hakkında Talimat ve İzahname**, İşçi Sigortaları Kurumu Yayını, Ankara, ?, s. 4-5.

⁸⁴ CENTEL, s. 33 vd.

Daha sonra, Yaşlılık Sigorta Kanunu'nu yürürlükten kaldıran 6900 Sayılı Malûliyet, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları Kanunu (1957), isteğe bağlı sigortayı "İhtiyari Sigorta" içersinde ve 41'inci maddesinde düzenlemiştir.

Sosyal Sigortalar Kurumu (o günkü adıyla İşçi Sigortaları Kurumu), isteğe bağlı sigorta ile ilgili olarak Kuruma yapılacak işlemleri açıklamak amacıyla 1961 yılında "Malûliyet, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları Hakkında Talimat ve İzahname" çıkarmıştır. Anılan Talimat ve izahname'nin 7'nci maddesinde isteğe bağlı sigorta ile ilgili hükümler "İhtiyari Sigorta" adı altında düzenlenmiştir.

1.6.1957 ile 28.2.1965 tarihleri arasında yürürlükte kalan ve 1.3.1965 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılan anılan Talimat ve İzahname hükümlerine göre sigortalılar 6900 sayılı Kanun'a ilişkin Nizamname'nin 4'üncü Bölümündeki esaslar çerçevesinde Malûllük, Yaşlılık, Ölüm Sigortalarına isteğe bağlı olarak devam etme hakkına sahiptiler. Bu şekilde isteğe bağlı sigortaya devam edenler, yıllık primlerini Kurumca belirlenen aylarda dört eşit taksitle ödemekteydiler (Talimat ve izahname, M. 7/a,b). Anılan düzenlemeyle; sigortalılık süresi en az beş yıl olan ve en az 750 gün prim ödemiş olan sigortalılar, önceden kendilerine toptan ödeme yapılmamış olmak veya toptan ödeme yapılmışsa bu miktarı faiziyle birlikte üç ay içinde geri vermiş bulunmak ve de her yıl 300 günlük prim ödemek koşullarıyla, isteğe bağlı olarak Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına devam edebilme olanağı sağlanmıştır. Bu durumda aylık prim ödeme gün sayısı 25 gündü ve primler üçer aylık (75'er günlük) devreler halinde ödenirdi (Talimat ve izahname, m. 7/c).

İsteğe bağlı sigortaya devam etmek isteyenler başvuru dilekçelerinde, prime esas ortalama yıllık kazançtan aşağı ve 15.000 TL'den yukarı olmamak koşuluyla, ne kadar TL. yıllık kazanç üzerinden sigorta primi ödeyeceklerini ve primlerini Kurumun hangi şubesine yatırmak istediklerini tam ve doğru olarak belirtmek zorundaydılar (Talimat ve İzahname, m. 7/d).

Kurumun taşra ünitelerini de, isteğe bağlı sigortaya devam etmek isteyen sigortalıların başvuru dilekçelerini, son çalıştıkları işyerlerinden alınan ayrılış beyannamelerini ve hesap kartlarını Genel Müdürlüğe göndermekle yükümlüydü (Talimat ve izahname, m. 7/a, b, c). Genel Müdürlük de, anılan isteklerin Kanuna uygun olup olmadığını inceledikten sonra, sigortalıların isteğe bağlı sigortaya kabullerini gerek sigortalıya ve gerekse ilgili Kurum şubelerine bildirmekle görevliydi (Talimat ve izahname, m. 7/f).

İsteğe bağlı sigortaya kabulleri yapılan sigortalılar, primlerini üçer aylık devreler halinde Kurumun hesabı bulunan bankalara ya da Kurumun şubelerine yatırmakla yükümlü tutulmuşlardı (Talimat ve İzahname, m. 7/g). Geç yatırılan primler için de Kurum tarafından gecikme zammı alınırdı (Talimat ve İzahname, m. 7/h). Sigortalılar, herhangi bir üç aylık devreye ait isteğe bağlı sigorta primlerini gecikme zammı ile birlikte taksit tarihinden itibaren en çok altı ay içinde Kuruma ödemek zorundaydılar. Altı aylık süre geçtikten sonra ise, anılan isteğe bağlı sigorta primlerini sigortalılar ödemek isteseler bile kurum tarafından alınmamaktaydı (Talimat ve İzahname, m. 7/h).

Yukarıda açıklandığı gibi 6900 Sayılı Kanun'un uygulamaları 506 Sayılı Kanun ile 1.3.1965 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılınca, anılan isteğe bağlı sigorta uygulamaları da yürürlükten kaldırılmış ve yerine çoğu hükümleri paralel olan 506 Sayılı Kanun'un 85'inci maddesinde düzenlenen isteğe bağlı sigorta uygulamaları getirilmiştir. Aşağıda isteğe bağlı sigorta 506 Sayılı Kanun'un 85'inci maddesine göre bireyler ve riskler bakımından incelenecektir.

Ülkemiz sosyal güvenlik sisteminin belkemiğini oluşturan sosyal sigorta uygulamasına ilişkin kanunlardan biri olan 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 17.7.1964 tarihinde T.B.M.M.'de kabul edilerek 1.3.1965 tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Dağınık sosyal sigorta hükümlerini tek bir kanunda toplamak amacıyla

çıkarılan 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu; Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları Kanunu'nu yürürlükten kaldırmış ve 85'inci maddesiyle de, isteğe bağlı sigortayı yeniden düzenlemiştir.

Önceden de belirtildiği gibi 5417 Sayılı Yaşlılık Sigortası Kanunu, 6900 Sayılı Kanun'un 55'inci maddesi ile, 6900 Sayılı Kanun'da 506 Sayılı Kanun'un 141'inci maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak, 6900 Sayılı Kanun çerçevesinde kazanılmış eski hakların sürdürülmesi hususu 506 Sayılı Kanun ile benimsenmiştir⁸⁵.

506 Sayılı Kanun'un 85'inci maddesinde ayrıntılı olarak ele alınan isteğe bağlı sigortanın incelenmesine geçmeden önce anılan Kanun bireyler ve riskler bakımından uygulama alanına değinmek yararlı olacaktır.

Sosyal Sigortalar Kanunu'nun bireyler bakımından uygulama alanı kural olarak, hizmet akdi ölçütü çerçevesinde bağımlı çalışanlarla sınırlandırılmıştır. Ne var ki, zamanla hizmet akdi ölçütüne bağlı kalınmamış, sosyo-ekonomik koşullar doğrultusunda sosyal koruma ihtiyacı içinde bulunan bireyler, değişik ilke ve yöntemlerle sosyal sigorta kapsamına alınmışlardır⁸⁶.

Öte yandan Kanun'un yer bakımından uygulama alanında temel ölçüt olarak da işyeri esas alınmış ve dar anlamıyla sigortalıların işlerini yaptıkları yer işyeri olarak kabul edilmiştir⁸⁷.

---

⁸⁵ OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1733.

⁸⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. GÜVEN, "Sosyal...", s. 13-34; TUNCAY, s. 112-124; ÇENBERCİ, s. 25; TUNÇOMAĞ, s. 215-216; GÜZEL-OKUR, s. 95.

⁸⁷ İşyeri, 506 Sayılı Kanun'da şöyle tanımlanmıştır: "Sigortalıların işlerini yaptıkları yerler, işyeri'dir. İşin niteliği ve yürütümü bakımından işyerine bağlı bulunan yerlerde dinlenme, çocuk emzirme, yemek, uyku, yıkanma, muayene ve bakım, beden veya meslek eğitimi yerleri, avlu ve büro gibi diğer eklentiler ve araçlar" da işyeri kapsamına dahil edilmiştir. İşyeri kavramı hakkında bkz. TUNCAY, s. 127-128; ÇENBERCİ, s. 85-88; TUNÇOMAĞ, s. 156-159; GÜZEL-OKUR, s. 135; GÜVEN, "Sosyal...", s. 11-13.

Nihayet, Kanun kapsamında hangi risklerin yer aldığı, Kanun'un amacı başlığını taşıyan birinci maddede sayılmış olup; buna göre "işkazalarıyla meslek hastalıkları, hastalık, analık, malûllük, yaşlılık ve ölüm hallerinde..." sigortalılara sosyal sigorta yardımları sağlanmaktadır. Ne yazık ki Kanun işsizlik ve aile yardımları risklerini kapsamına almamıştır. Bu husus, ülkemiz sosyal güvenlik sistemi bakımından önemli bir eksikliktir. Sözü edilen risklerin, en kısa zamanda yasal düzenleme yapılarak kapsama alınması, kuşkusuz yararlı olacak ve Avrupa topluluğu'na (AT'ye) tam üyeliğimiz yönünden de katkı sağlayacaktır.

Yukarda belirtilen ve Kanun'da sayılan sosyal risklere maruz kalan sigortalılara Sosyal Sigorta Kurumu tarafından gerekli yardımların yapılabilmesi için, sigortalıların Kanun'da belirtilen belirli koşullara (prim ödeme ve belli süre sigortalı olma vs. gibi) sahip bulunmaları gerekmektedir. Örneğin 120 gün prim ödemeyen sigortalıya hastalığında Hastalık Sigortasından geçici işgöremezlik ödeneği ödenememektedir. Bu hükümden hareketle sosyal sigortalıların sigortalılarına karşı esas görevinin, sosyal risklere uğramaları durumunda sosyal sigorta kollarından sigorta yardımı sağlamak olduğu ifade edilebilir⁸⁸.

Sosyal Sigorta Kanunu'nun kapsamı hakkındaki genel bilgiler ışığında şimdi de 85'inci madde üzerinde durmak yararlı olacaktır.

Sosyal Sigorta Kanunu'nun isteğe bağlı sigorta uygulamasına esas düşünce, çalışanların yararını korumaktır⁸⁹. Kuşkusuz çalışanların yararı ise, onlara belli koşullar altında sosyal güvenlik hakkı sağlamakla mümkün olmaktadır.

---

⁸⁸ TUNCAI, s. 127-128; ÇENBERCİ, s. 85-88.

⁸⁹ Yargıtay bir kararında; Sosyal Sigorta Kanunu'nun kabulünde ilk amacının, 18.6.1958 günlü Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında (YİBK)da işaret edildiği üzere, çalışanın yararını korumak olduğu belirtilmiştir. Yarg. 10. H.D., T. 10.4.1981, E.1402, K.2187, (ÇENBERCİ, s. 12).

85'inci maddenin Yasama Meclislerinde⁹⁰ görüşülmesi sırasında hükümetin bu madde ile ilgili gerekçesi şu şekilde ifade edilmiştir: "...Sosyal sigortalara bağlı işlerden ayrılan ve Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları haklarını kendi istekleriyle devam ettirmek isteyen sigortalılara bu olanağın sağlanması suretiyle yaşlılık ve malûllüklerinde kendilerinin ölümlerinde de aile bireylerinin darlık ve sıkıntıya düşmelerinin önleneceği ve geleceklerinin güvenceye kavuşturulmuş olacakları yönünden bu madde hükmü sevk edilmiştir..."⁹¹.

Gerekçenin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere, kanun koyucu daha önceden sigortalı olarak çalışanların, ileride sosyal güvenlik haklarını devam ettirmek istemeleri üzerine, gerek kendilerinin gerekse ölümleri durumunda aile bireylerinin sıkıntıya ya da yoksulluğa düşmelerini önlemek amacıyla bu maddeyi düzenlenmiştir. Kanun koyucunun bu düşüncesi, çalışanların korunması ilke olarak benimsemesi nedeniyle Anayasamızın başlangıcında yer alan sosyal devlet düşüncesiyle de bağdaşmaktadır. Esasen, Anayasa Mahkemesi'nin bir kararında da⁹² bu husus belirtilerek, "sosyal hukuk devleti temel görevi, sosyal hakların ve söz gelimi, sosyal güvenliğin en iyi, en sağlam ve en etkin bir biçimde sağlanması olmalıdır"⁹³ esası vurgulanmıştır.

506 Sayılı Kanun'un 85'inci maddesine göre; isteğe bağlı sigorta kurumundan yararlanmanın koşulları şunlardır:

i) Daha önceki sigortalılık süresi, en az 5 yıl olmalı ve en az 750 gün Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası primi ödemiş bulunmalı.

⁹⁰ 506 Sayılı Kanun'un Yasama Meclislerinde görüşüldüğü 1964 yılında yürürlükte bulunan 1961 Anayasası'nın hükümlerine göre, yasama görevi iki meclis tarafından yerine getirilmekteydi. Bunlar; Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosuydu. Anılan Anayasanın 92. maddesine göre Kanunlar önce Millet Meclisinde görüşülür, daha sonra Cumhuriyet Senatosu'nda görüşüldükten sonra kanun tasarıları yasallaşmaktaydı. Bkz. Mümtaz SOYSAL, 100 Soruda Anayasa'nın Anlamı, B. 2, İstanbul, 1974, s. 326-337.

⁹¹ OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1444.

⁹² An. Mah., T. 25.1.1977, E.36, K.2.

⁹³ Geniş bilgi için bkz. Necdet UL, "3395 Sayılı Kanun'un Sosyal Sigortaya Getirdiği Yeni Hükümler", İŞ HUKUKU DERGİSİ, C. XXII, S. 183 (Temmuz 1987), s. 4.

Demek ki isteğe bağlı sigorta ancak Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları için söz konusudur. Bu belirli sigorta kolları dışında kalan sigorta kollarında, yani İş Kazası, Meslek Hastalığı, Analık ve Hastalık Sigortasında isteğe bağlı sigorta yapılamaz.

ii) İsteğini Kuruma yazı ile bildirmelidir. Bu yazıda sigortalı sicil numarasını, sigortalı olarak çalıştığı son işyerinin ünvan ve adresini, sigorta primlerini Kurumun hangi şubesine yatırmak istediğini, kendi adresini de bildirecektir.

İsteğin Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigorta kollarına inhisar etmesi gerekir. Öteki sigorta kollarına ilişkin isteklerin reddi gerekir.

iii) Daha önce kendisine aylık bağlanmamış veya toptan ödeme yapılmamış olmalıdır.

6900 Sayılı Kanun'un 41/b maddesinde "...veya toptan ödeme yapılmışsa bu miktarı, aradan geçen zamana ait %5 faizi ile birlikte... iade etmiş bulunmak" deyimi vardı ve böylece toptan ödemeyi geri verenler de, isteğe bağlı sigortadan yararlanıyorlardı. bu fıkra 506 Sayılı Kanun'un 85'inci maddesine alınmayarak kapsam daraltılmış ve geriye gidilmiş oldu⁹⁴.

iv) İsteğe bağlı olarak sigortayı sürdürme isteğinin Kurumca kabul edilmesi gerekir. bu kabul sigortalıya yazı ile bildirilir.

Burada Kurumun isteği kabul etmesi koşulu aranmıştır. Kurum rızaen kabul etmezse, taraflar arasında uyuşmazlık çıkar ve uyuşmazlığın halli için iş mahkemesinde dava açılabilir. Bu suretle sigortalı tekrar sigortalanmış olur.

Bunun sonuçlarını da Kanun ve Çalışma Bakanlığının genelgesi şöyle düzenlemektedir:

i) Kurumun, isteği kabul ettiğini, istekte bulunana yazılı olarak bildirdiği tarihten itibaren her yıl en az 300 gün sigorta primi ödenmesi gereklidir. Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigorta primi olan %11'in tümünü sigortalı öder.

ii) Bunun matrahı şöyle hesaplanır. Sigortalının yazılı istekte bulunduğu tarihten önce prim ödediği son takvim yılından elde ettiği ve sigorta primi hesabına esas tutulan

⁹⁴ OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1446 vd.

kazançlar toplamı prim ödeme gün sayısı toplamına bölünür; elde edilecek ortalama günlük kazanç matrah sayılır.

iii) Bu suretle tespit olunan günlük kazanç, sigortalı tarafından her yıl %10 oranında artırılabilir. bu başvurunun takvim yılı başından üç ay önce yapılması gerekir. Nüfus kağıdında meydana gelecek her türlü değişiklik de bir ay içinde Kuruma bildirilmek gerekir.

iv) Günlük kazançlar 78'inci maddeye göre tespit edilen alt sınırdan aşağı ve üst sınırdan yukarı olamaz.

Sigortalının zorunlu sigortaya bağlı iken ödediği primlerle, isteğe bağlı sigortalı olduktan sonra ödeyeceği primler, gün sayıları ve yıllık kazanç tutarları birleştirilir.

v) İsteğe bağlı olarak sigortalanan kimse primlerini (Ocak-Mart), (Nisan-Haziran), (Temmuz-Eylül), (Ekim-Aralık) günlerine ait olmak üzere 4 eşit taksitle öder. Her süreye ait 75 günlük primin, ilgili bulunduğu sürenin sonunu takip eden ayın sonuna kadar ödenmesi lazımdır. Bunları Kurumun ilgili şubesine yatırabileceği gibi, banka ve posta havalesiyle de gönderebilir.

vi) Her hangi bir taksidi, kanuni faizi ile birlikte ve taksit tarihinden başlayarak altı ay içinde yatırmayan sigortalının, Kurum ile olan ilişkisi kesilir. Bu gibiler, bir yıl geçmedikçe yeniden isteğe bağlı sigortaya devam ettirilmelerini isteyemezler.

Demek ki herhangi bir prim taksidini zamanında ödemeyen sigortalı taksit tarihinden itibaren 6 ay içinde kanuni faiziyle birlikte ödeyecektir. Bu 6 ay için, faizden başka bir müeyyide yoktur. Böylece, bu 6 aylık dönem için gecikme zammı uygulanmayacaktır. Çünkü, madde sadece kanuni faizden söz etmiştir. 6 ayın sonunda gene ödenmezse, sigortalının isteğe bağlı sigorta ile ilişkisi kesilecektir. Asıl müeyyide budur. 6 ayın sonundaki ödememe halinde ilişkinin kesileceği tehdidinin, 6 ayın sonundaki borcun mutlaka ödemesini sağlayacağı düşünülmüştür⁹⁵.

---

⁹⁵ OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1447.

Maddenin son fıkrasındaki, isteğe bağı sigortayla ilişkisi kesilenlerin ilişkisinin kesildiği tarihten itibaren 1 yıl geçmedikçe yeniden sigortaya devam isteğinde bulunamayacakları hükmü de prim ödememenin bir çeşit müeyyidesi ve prim ödemeyi teşvik tedbiri olarak düşünülebilir.

İlişki kesilmesi halinde isteğe bağı sigortalı olabilme hakkı temelli düşmemekte, bir seneyi geçen bir tarihte yeniden istekte bulununcaya kadar askıya alınmaktadır⁹⁶.

Bu suretle sigortalanan kimse ve hak sahipleri, zorunlu sigortanın sağladığı bütün haklardan yararlanırlar⁹⁷.

506 Sayılı Kanun'un 85'inci maddesiyle 1.3.1965 tarihinde getirilen isteğe bağı sigorta uygulamaları, 1980'li yıllarda yüksek enflasyon nedeniyle sigortalıların gelir beklentilerini karşılamamaya dolayısıyla çalışanların yararını koruyamamaya başlamıştır. Bunun üzerine kamu oyunda "Süper Emeklilik Kanunu" olarak da adlandırılan 3395 Sayılı "506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanun'un Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun'un 8'inci Maddesiyle İsteğe Bağı Sigorta yeniden düzenlenmiş ve yeni uygulamaya 1.10.1987 tarihinden itibaren başlanılmıştır".

Sözü edilen 3395 Sayılı Kanun, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun isteğe bağı sigorta uygulamasına ilişkin koşullarında köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Nitekim yapılan bu değişikliklerle, isteğe bağı sigortadan yararlanma koşulları kolaylaştırılmış ve böylelikle daha geniş bir kitlenin bu uygulamadan yararlanması sağlanmak istenmiştir⁹⁸.

Nihayet 3395 Sayılı Kanun'un 1'inci maddesiyle Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 3'üncü maddesini II'nci bendine eklenen d fıkrasıyla el halıcılığı dokuma işlerinde

⁹⁶ OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1447.

⁹⁷ SAYMEN-EKONOMİ, s. 178.

⁹⁸ Geniş bilgi için bkz. UL, "3395...",s. 4; GÜZEL-OKUR, s. 126.

çalışanların; uzun vadeli sigorta kolları (Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları) bakımından, sadece isteğe bağlı sigortalı olabilmeleri öngörülmüştür⁹⁹.

İsteğe bağlı sigortaya ilişkin yasal gelişme süreci değerlendirilecek olduğunda; zaman içerisinde, esas olarak, ön sigortalılık süresi ile, belli bir süre prim ödemiş olma koşullarından vazgeçildiği, buna karşılık isteğe bağlı sigortalının yıl içinde ödeyeceği prim gün sayılarının giderek çoğaldığı görülür. Bu ise; isteğe bağlı sigortanın, Sosyal Sigortalar Kanunu'na bağlı olmayan iş veya işyerlerinde çalışma nedeniyle ortaya çıkan sakıncaları örtme yerine, artık herhangi bir işte çalışamama yüzünden sosyal sigortalılık niteliğini yitirenler ile bunların yakınlarını malûllük, yaşlılık ve Ölüm tehlikelerine karşı sosyal güvence altına alma yönünden işlevini sürdürdüğünü gösterir¹⁰⁰. Diğer bir ifade ile, artık günümüzde isteğe bağlı sigorta daha çok bireyin kendi cebinden ödeyeceği primlerle uzun vadeli sigorta kollarından yararlanmasına yaramaktadır.

---

⁹⁹ Söz konusu değişikliğin eleştirisi için bkz. GÜZEL-OKUR, s. 118.

¹⁰⁰ CENTEL, s. 34.

İkinci Bölüm

İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN KAZANILMASI

§. 1. HİZMET AKDIYLA ÇALIŞANLAR BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN KAZANILMASI

I- TÜRKİYE'DE BİR İŞVEREN EMRİNDE ÇALIŞAN YABANCI UYRUKLULAR

Yabancı bir ülke yurttaşı olarak Türkiye'de hizmet akdi ile çalışan bireylerin sigortalılıkları, 1.4.1950 - 31.5.1957 süresinde yürürlükte yer alan 5417 Sayılı Yaşlılık Sigortası Kanun'unun 42'inci maddesi gereğince zorunlu olarak kabul edilmiş iken, 1.6.1957 tarihinde yürürlüğe giren 6900 Sayılı Kanunla, Malûllük, Yaşlılık, Ölüm Sigortaları bakımından sadece yazılı istekte bulunan yabancı uyruklular sigortalı sayılmışlardır.

1.3.1965 tarihinde yürürlüğe giren ve halen uygulanmakta olan 506 sayılı Kanun'un 3'ncü maddesinin II'nci bendinin a fıkrasına göre de "yabancı uyruklu oluş" bu kanun anlamında sigortalı sayılmayı engellememiştir; fakat kısa vadeli sigorta kollarıyla sınırlamıştır. Buna göre Türkiye'de herhangi bir işverenin emrinde hizmet

akdiyle çalışan yabancı uyruklulara (Türk uyuklu olmayan kimseler) sadece kısa süreli sigorta kolları (İş Kazası Ve Meslek Hastalığı, Hastalık ve Analık) zorunlu olarak uygulanır¹⁰¹. Fakat bu bireyler, Kurumdan yazılı istekte bulunmadıkça Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarından yararlanamazlar. Kurumdan yazılı istekte bulunmaları halinde, istek tarihini izleyen aybaşından itibaren anılan uzun dönemli sigorta kollarından yararlanmaya başlayacaklardır. Şu halde, yabancı uyruklular, İş Kazalarıyla, Meslek Hastalıkları, Hastalık ve Analık Sigortalarına zorunlu olarak bağlıdırlar. Buna karşılık aynı bireylerin Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortasından yararlanabilmeleri yazılı istekte bulunmaları ve prim ödemeleri koşullarına bağlıdır¹⁰². Yargıtaya göre, yazılı istekte bulunmayan, fakat primlerini ödemiş olan yabancı uyruklular da, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarından yararlandırılmalıdır¹⁰³. Türk uyuklu olmayan kimsenin uzun vadeli sigorta kollarından yararlanabilmesi için Kanun'un öngörmüş olduğu "yazılı istek" koşulu Kuruma başvurmanın ispatı (kanıtlanması) çerçevesinde değerlendirilmelidir. Daha açık bir ifade ile, isteğin Kuruma yazılı olarak bildirilmesi koşulu, geçerlilik değil, ispat koşuludur¹⁰⁴. Ne var ki istek, önceden yapılmalıdır. İstek, şayet sonradan yapılmışsa, önceyi etkilemez, fakat yapıldığı tarihten sonraki ay başından başlanarak uzun vadeli sigorta kollarının uygulanması olanağını sağlar¹⁰⁵. Yazılı istekte bulunmayan ve kendisinden prim de kesilmeyen yabancı uyuklu sigortalı hizmet tespiti isteğinde bulunamaz¹⁰⁶.

¹⁰¹ Şahin YÜKSEL, *İşverenin Sosyal Sigorta Rehberi*, İstanbul, 1982, s. 90; Abdurrahman AYHAN, "506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa Göre Sigortalı Kavramı", E.İ.İ.B.F. DERGİSİ, C. I, S. 3, 1986, s. 176; GÜZEL-OKUR, s. 97 vd.

¹⁰² TUNÇOMAĞ, s. 143; GÜZEL-OKUR, s. 97-98; AYHAN, " 506 Sayılı...", s. 176.

¹⁰³ Yarg. 10. H.D., T. 30.12.1976, E.8246, K.8967 (ÇENBERCİ, s. 73); Aynı anlamda; Yarg. 10. HD., T. 5.10.1973, E.288, K.594 (OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 917).

¹⁰⁴ GÜZEL-OKUR, s. 98; ÇENBERCİ, s. 72.

¹⁰⁵ ÇENBERCİ, s. 72-73.

¹⁰⁶ Yarg. 10. H.D., T. 6.4.1989, E.8930, K.3096 (İŞ VE HUKUK DERGİSİ, C. X, S. 2, 1985, s. 25).

Şüphesiz “Türk uyruklu olmamak” bir ayrıcalık nedeni değildir. Bu bakımdan, Türk uyruklu olmayan bir kimsenin sigortalı sayılabilmesi için kanunun aradığı koşulların gerçekleşmiş bulunması zorunludur. Bu nedenle, Türk uyruklu olmayan kimse, söz gelimi hizmet akdine göre çalıştırılmıyorsa sigortalı sayılamaz¹⁰⁷.

Görüldüğü gibi, “Türk uyruklu olmamak” sosyal sigortalardan yararlanma bakımından bir engel oluşturmamaktadır. Kaldı ki Türkiye, 5.4.1973 gün ve 7/6217 sayılı kararname ile, Uluslararası Çalışma Örgütünün “Yurtttaşlarla Yurttaş Olmayan Kimselere Sosyal Güvenlik Konusunda Eşit İşlem Yapılması Hakkındaki Sözleşme”yi onaylamıştır. Bu nedenle, sosyal güvenlik hakkı bakımından Türk yurttaşları ile yabancı uyruklular arasında eşitlik ilkesi gözetilecektir¹⁰⁸. Ancak, sadece Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarından yararlanabilmeleri için, o yolda istek açıklamaları gerekli sayılmıştır. Eğer Türkiye’de bulunan yabancı uyruklunun ülkesiyle Türkiye arasında kanun hükmü niteliğini kazanmış bir uluslararası sözleşmede¹⁰⁹ eğer daha elverişli bir hüküm varsa, Türk uyruklu olmayan kimse hakkında, o hükmün uygulanması gerekir. Örneğin, 29.8.1961 tarih ve 359 sayılı kanunla onanmış bulunan “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme”nin 24 ve Türkiye Cumhuriyeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında “Sosyal Güvenlik Hakkındaki Sözleşme”nin 4’üncü maddelerinin öngördüğü eşitlik ilkesi uyarınca, mülteciler ile Türkiye’de çalışan Federal Almanya Cumhuriyeti yurttaşlarının sosyal sigortalar bakımından Türkiye’deki durumları kural olarak, Türk yurttaşlarınkinden ayrımsızdır ve bu nedenle de, bunların uzun vadeli sigorta kollarından yararlanmaları istek koşuluna bağlı değildir¹¹⁰. Zira Türkiye ile Almanya arasındaki Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin 4’ncü maddesinde bu sözleşmede

¹⁰⁷ Yabancılar bakımından hizmet akdi için bkz. ÇENBERCİ, s. 134-135.

¹⁰⁸ TUNÇOMAĞ, s. 143; GÜZEL-OKUR, s. 98; Ali Nazım SÖZER, *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun AT Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, Ankara, 1982, s. 89 vd.

¹⁰⁹ Bkz. Anayasa m. 90.

¹¹⁰ ÇENBERCİ, s. 72.

aksine hüküm yoksa, 3'üncü maddede belirtilen kimseler, âkıt tarafların kanununa göre hak ve yükümlülükler bakımından eşit sayılırlar hükmü yer almaktadır. Böylece, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 3'üncü maddesinin 1'inci bendinin a fıkrasındaki “yazılı istek koşulu” terkedilmiş olmaktadır¹¹¹.

Demek ki, yabancı uyruklulardan, kanun kuvvetinde bulunan ikili sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülkelerin uyruğunda (tebasında), olanlar (İngiltere ve İsviçre uyrukluları hariç) yazılı istekte bulunmamış olsalar bile, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına bağlı olacaklardır¹¹².

Böylece Almanya dahil olmak üzere Avusturya, Belçika, Hollanda, Danimarka ve Libya gibi ülkelerin uyruklarında Türkiye’de hizmet akdine dayalı olarak çalışmaya başladıkları tarihten itibaren zorunlu olarak ve otomatikman tüm sigorta kollarına bağlı olmaları gerekmektedir.

İngiltere ve İsviçre uyruklu kimseler ise, Türkiye’deki çalışmaları sırasında, Sosyal Sigortalar Kurumundan yazılı istekte buldukları taktirde uzun vadeli sigorta kollarına bağlı olmaktadırlar. İstekte bulunmazlarsa sadece kısa vadeli sigorta kollarına bağlı olmaktadırlar¹¹³.

Diğer taraftan; Türkiye ile Libya arasında yapılan 1.9.1985 tarihi Sosyal Güvenlik Sözleşmesi uyarınca, Libya’da iş yapmakta olan Türk işverenlerin yanında çalışan sürekli Türk işçileri, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına alınmışlardır. Bu sözleşme hükümlerine göre bu sürekli Türk işçilere, Türkiye’de İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları, Analık, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları uygulanacak ve bu sigorta kollarına ait priminin ise Libya’da bu ülkenin sosyal güvenlik kurumuna ödenmesi gerekmektedir¹¹⁴.

---

111 GÜZEL-OKUR, s. 98.

112 DUYGULU, s. 9-10.

113 YÜKSEL, s. 90.

114 DUYGULU, s. 9-10.

Libya'da iş yapan, Türk işverenlerin, 506 sayılı Kanun'un 73'üncü maddesinde belirlenen ve sürekli işçilerin bağlı olduğu sigorta kollarına ait prim oranları üzerinden gerçekleştirilecek sigorta primlerini en geç ilgili olduğu ayı takip eden üç ay içinde kuruma ödemek zorundadırlar.

Buna rağmen, Türkiye'de iş yapmakta olan Libya'lı işverenlerin yanında çalışan Libya'lı sürekli işçiler, kısa vadeli sigorta kollarına bağlı tutularak haklarında İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları, Hastalık, Analık Sigortaları uygulanacak, uzun vadeli sigorta kolları ise (Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları) uygulanmayacaktır¹¹⁵.

Tüm çalıştırılanlar yönünden büyük önem taşıyan ve kanun hükmünde olan "Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında ki Sözleşme"nin 68inci maddesinde de (ki bu madde, sözleşmenin 2'nci maddesinin III'üncü bendinin a fıkrası gereğince uygulanması zorunlu bulunan maddelerindendir), yabancılarla ilgili olmak üzere önemli hükümlere yer verilmiştir.

II- GÖREV MALÛLİYETİ AYLIĞI ALMAKTA OLANLAR

506 Sayılı Kanun'un 3üncü maddesi, kanun ile kurulu sosyal güvenlik kurumlarından malûllük ya da yaşlılık aylığı almakta iken sosyal sigortalara bağlı bir işte çalışmaya başlayanlar hakkında Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarının uygulanmasını uygun görmemiştir. Çünkü bu kişiler esasen emeklilik ya da malûllük dolayısıyla kendi sosyal güvenlik kurumlarındaki Malûllük ya da Ölüm Sigortalarından yararlanmaktadırlar. Buna sosyal sigortalardan yararlanmada teklik ilkesi denir¹¹⁶. Söz konusu hüküm, kanımızca sosyal güvenlik kavramının anlamına ters düşen ve emekliler yönünden eşit olmayan bir uygulamaya olanak sağlamaktadır¹¹⁷. Gerçekten, Sosyal Sigortalar Kurumuna bağlı emeklilerin yeniden Sosyal Sigortalar Kanunu'na bağlı bir işte çalışmaları uygun görülmezken (aksi halde yaşlılık aylıkları kesilmekteydi), Sosyal

¹¹⁵ DUYGULU, s. 9.

¹¹⁶ TUNCAY, s. 144-145.

¹¹⁷ GÜVEN, Sosyal..., s. 26.

Sigortalar Kurumu dışında kalan sosyal güvenlik kurumlarından emekli olanlar, aylıkları kesilmeden sosyal sigortalara bağlı bir işte çalışabilmekte idiler. Ancak bunlar hakkında Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası hükümleri uygulanmaktadır¹¹⁸.

Diğer taraftan, bu kimseler İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Sigortası yardımlarından yararlanmakta, ancak bu durumda olan kimseler için İş Kazası ve Meslek Hastalıkları Sigortası primide alınmamaktadır¹¹⁹.

Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 3'üncü maddesinin II'nci bendinin c fıkrasının koyduğu bu sınırlama, sadece Kanunla kurulu emekli sandıklarından malûllük veya yaşlılık aylığı alanların Sosyal Sigortalar Kanunu'na bağlı işyerine girmeleri halinde söz konusu olur. Şu halde Sosyal Sigortalar Kanunu geçici madde 20 dışındaki banka veya ortaklık sandığından yaşlılık aylığı alan biri tekrar Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamındaki bir işyerinde çalışmaya başlaması halinde bütün sigorta kolları uygulanacaktır¹²⁰. Bunun sonucu olarak da bir kimsenin, iki ayrı yaşlılık aylığına hak kazanması gibi daha da çelişik bir durumu ortaya çıkarabilecektir¹²¹.

506 sayılı Kanun'un 3'üncü maddesinin II'nci bendinin c fıkrası ile 63'üncü maddesinde değişiklik yapan 29.4.1986 tarih ve 3279 sayılı Kanun Sosyal Sigorta Kurumu emeklileriyle, diğer sosyal güvenlik kurumları emeklileri arasında ortaya çıkan bu eşitsizliği gidermeyi amaçlamıştır¹²². 3279 sayılı Kanunla değişik 3/II-c maddesi hükmü, kanunla kurulu sosyal güvenlik kurumlarından malûllük ve yaşlılık aylığı almakta iken 506 sayılı Kanuna bağlı bir işte çalışmaya başlayanlardan 78'inci maddeye göre tespit edilen prime esas kazançlar üzerinden 63'üncü madde hükmüne göre "Sosyal Güvenlik Destek Primi" kesileceğini hükme bağlamıştır¹²³. Kanunla kurulu sosyal

¹¹⁸ TUNCAY, s. 144; ERNAM, s. 39; DUYGULU, s. 14; SAYMEN-EKONOMİ, s. 66.

¹¹⁹ ERNAM, s. 39.

¹²⁰ TUNÇOMAĞ, s. 144-145; GÜVEN, *Sosyal...*, s. 26-27.

¹²¹ GÜVEN, *Sosyal...*, s. 27.

¹²² R.G., T. 6.5.1986, S. 19099.

¹²³ TUNCAY, s. 144; TUNÇOMAĞ, s. 144; GÜZEL-OKUR, s. 99-100; DUYGULU, s. 14; Turgut ÖZTÜRK-Mustafa ÖZTÜRK, *İş Kanunu ve Sosyal Sigortalar Kanunu*, İstanbul, 1987, s. 214.

güvenlik kurumları, Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve SSK. geçici 20'nci maddesine bağlı sandıklardır. Yeni düzenleme, sadece Sosyal Sigortalar Kanunu emeklilerinin değil, T.C. Emekli Sandığı, Bağ-Kur ve Özel Sandıkların emeklilerinin de Sosyal Sigortalar Kanunu'na bağlı bir işte yeniden çalışmaya başlamaları halinde sosyal güvenlik destek primi ödemeleri koşulunu getirmiştir. Belirtelim ki, yeni düzenleme kanunla kurulu sosyal güvenlik kurumlarından emekli olanların Sosyal Sigortalar Kanunu'na bağlı bir işte çalışmaya başlamaları halini kapsayıp, tersine sözü edilen kurumlardan emekli olup Sosyal Sigortalar Kanunu'na bağlı olmayan işyerlerinde yeniden çalışmaya başlama halini kapsamamaktadır¹²⁴.

Kesilen sosyal güvenlik destek priminin %6'sı sigortalı hissesi, %18'i işveren hissesi olmak üzere toplam %24 oranındadır¹²⁵.

Yeni düzenleme, yaşlılık aylığı almakta iken Sosyal Sigortalar Kanunu'na bağlı bir işte yeniden çalışmaya başlayanların sosyal güvenlik destek primi ödemeleri koşuluyla yaşlılık aylıklarının ödenmesine devam olanağını da getirmektedir. Sosyal güvenlik destek primi ödenmiş süreler, sigortalılık süresinden sayılmaz ve 2829 sayılı Kanunu'a göre hizmetlerin birleştirilmesine konu olmaz. Ancak işkazası ve meslek hastalığı halinde bu sigforta yardımlarından yararlanılır (m. 3/II-c). Ekleyelim ki, sosyal güvenlik destek primi ödemiş hizmet süresi kıdem tazminatında göz önünde tutulur, fakat bu süre aylık bağlanan önceki süre ile birleştirilemez. Malûllük veya yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı bir işte sosyal güvenlik destek primi ödeyerek çalışanlar hakkında Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 64'üncü maddesi uyarınca toptan ödeme yapılmaz.

Ayrıca bunlardan kendi kanunlarına (örneğin 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu'na) göre "görev malûliyeti (vazife malûliyeti)" aylığı bağlanmış olanlara, Sosyal

¹²⁴ Nuri YÜKSEK, "Sosyal Sigorta Kanunu Emeklilerin Sigortaya Tâbi Bir İşte Yeniden Çalışmaları", İŞVEREN DERGİSİ, C. XI, S. 10 (Temmuz 1986), s. 10; Mehmet KOCAOĞLU, "Yaşlılık Aylığı Almakta Olan Emekli Bir İşçinin Sosyal Güvenlik Destek Primi Ödeyerek Çalışması, İŞ HUKUKU VE İKTİSAT DERGİSİ, C. II, S. 10 (Ağustos 1989), s. 3-7.

¹²⁵ GÜZEL-OKUR, s. 332.

Sigortalar Kurumuna yazılı bir istek açıkladıkları takdirde istek tarihini izleyen aybaşından itibaren, haklarında Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları da uygulanır (m. 3/II-c). Örneğin, talim sırasında yaralanan bir yedek subay görev malûliyeti aylığı alır; bu kimse sonradan sosyal sigortaya bağlı bir işe girerse, ona istekte bulunduğu takdirde, Malûllük (sakatlık) Yaşlılık ve Ölüm Sigortası da uygulanır¹²⁶.

Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 3'üncü maddesinin II'nci bendinin c fıkrasında öngörülen görev malûliyeti aylığı bağlanmış olanlar, olağan biçimde Kurumdan yazılı istekte bulunmamış dahi olsalar, eğer ilgili primleri ödemişlerse ve bu ödemeyi Kurum kabul etmişse haklarında Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları uygulanır. Zira, prim ödenmiş bulunması, yazılı istek koşulu yerine geçer¹²⁷.

III- TARIM KESİMİNDE KISA SÜRELİ ÇALIŞANLAR

İnsanlığın ilk ve temel üretim sektörü olan tarım, sanayi ve hizmetler sektörleri gelişmeye başladıktan sonra her zaman, her konuda geri plana itilen bir kesim olmuştur. Bütün sosyal politika tedbirlerinde olduğu gibi, sosyal güvenlik alanında da tarım en son dikkate alınmış ve en son kapsama dahil edilen sektör olmuştur¹²⁸.

Tarımda çalışanların sosyal güvenliği, ülkemiz bakımından olağanüstü önem taşımakla birlikte; yarım yüzyılı aşkın süreye ilişkin gözlemlerimizde, son zamanlarda alınan bir takım önlemlerle bile, dağınık bir uygulamadan öteye gidilemediği görülür¹²⁹.

Tarımda sosyal kanunlara gereksinim olmadığına ilişkin öne sürülen görüşlerin gerekçeleri arasında;

¹²⁶ AYHAN, "506 Sayılı...", s. 177; GÜZEL-OKUR, s. 100; TUNÇOMAĞ, s. 145; SAYMEN-EKONOMİ, s. 66; ERNAM, s. 39; DUYGULU, s. 14; Oğuz ÖZBEK, *Notlu-İçtihatlı Sosyal Sigorta Kanunu ve İlgili Mevzuat*, İstanbul, 1980, s. 23-24.

¹²⁷ Yarg. 10. H.D., T.3.3.1981, E.489, K.1170 (ÇENBERCİ, s. 77).

¹²⁸ "Sosyal Güvenlikle İlgili Tartışmalar", ÇİMENTO İŞVEREN, C. IV, S. 3 (Mayıs 1990), s. 11-12.

¹²⁹ Ercan GÜVEN, "Tarım İşçilerinin Sosyal Güvenlik Önlemleri ve Bazı Düşünceler", E.İ.İ.B.F. DERGİSİ, C. VI, S. 1-2, (Mart 1988), s. 393 vd.

i) Tarım işçilerinin sanayi işçilerine göre daha sıhhi koşullar altında ve sıkı bir disiplinden uzak çalıştıkları,

ii) Tarlaların dağınıklığından dolayı tarımda sosyal kanunların denetlenmesinin güçlüğü,

iii) Ücretlerine ek olarak yemek, konut gibi birçok avantajlardan yararlandıkları gibi faktörlere değinilmiştir¹³⁰.

Oysa, uzun yıllar bu gerekçeler ışığında tarımda çalışanların sosyal haklardan mahrum edilişlerinin ana nedenlerinin;

i) Tarımsal faaliyetin niteliği,

ii) Tarım kesiminin geriliği,

iii) Çalışma koşullarının kendine özgü geleneksel yapısı, aile işletmelerinin yaygın oluşu,

iv) Tarım işçilerinin dağınık olmalarından dolayı örgütlenememeleri,

v) Cemaat tipi yaşam tarzından kopamamaları,

vi) Ücretli istihdamın belirsiz oluşu,

vii) Mücadele yeteneklerinin eksikliği,

viii) Ve nihayet istihdam şekilleri ile dağınık ve geniş bir sektör görünümü içinde ekonomik olanakların sınırlılığı olarak belirtilmektedir¹³¹.

Tarım kesiminden sürekli bir biçimde kentlere işçi akımı, çalışanların güvencesini, sendikaların etkinliğini de olumsuz yönde etkilemektedir. Tarımın bir yedek işsizler deposu olması, işverenlerin kolayca yeni işçi bulabilme olanağı sendikaların üzerinde bir baskı oluşturmaktadır¹³².

¹³⁰ İlknur KILKIŞ, "Tarımda Ücretle Çalışanların Çalışma Sorunları; Tarım İş Kanun'un Eksikliği", KAMU-İŞ DERGİSİ, C. III, S. 3 (Ocak 1994), s. 35-60; Yusuf ALPER, "Tarım Kesiminde Sosyal Güvenlik Özellikleri ve Problemleri", SOSYAL SİGORTALAR KURUMU BÜLTENİ, C. V, S. 18, (Mart-Nisan 1990), s. 25-26.

¹³¹ GÜVEN, "Tarım...", s. 383 vd; KILKIŞ, s. 35; Robert SAVY (Çev. Yusuf ALPER), *Tarımda ve Kırsal Kesimde Sosyal Güvenlik*, İstanbul, 1987, s. 30.

¹³² 88 PETROL İŞ, Petrol-İş Sendikası Ya. No. 23, İstanbul, 1988, s. 109-115.

Tarım kesiminde çalışanların elde ettikleri sosyal haklarla sanayi kesiminde çalışanların elde ettikleri sosyal haklar karşılaştırıldığı zaman tarım kesiminin geriliği yaklaşık tüm dünya ülkelerinde görülmektedir. Yakın zamana kadar her türlü sosyal korunmadan yoksun bırakılmaya çalışılan tarım kesiminde bugün, sosyal kanunların zorunluluğu kabul edilmiştir.

Batı ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de tarım kesiminde çalışanlar için bir çok kez kanun tasarıları hazırlanmışsa da arzulanan toplumsal korunmaya henüz kavuşamamışlardır.

Tarım kesiminde sosyal kanunların uygulanmasını güçleştiren bu sorunlara, tarımda kullanılan araç ve gereçlerin modernizasyonunun ortaya çıkardığı yeni sorunlar da eklenince yaşam ve çalışma koşulları tarım işçileri aleyhine gittikçe ağırlaşmıştır. tüm bunlar ciddi bir ihmale uğrayan tarım kesiminde sosyal kanunların çıkarılmasını zorunlu hale getiren unsurlardır¹³³.

Tarım kesimimize ilişkin genel bilgiler ışığında orman işlerini de kapsayan geniş anlamıyla tarım işlerinde ücretle çalışanların tümü, ilk kez 2100 sayılı Kanun’un yürürlük tarihi olan 24.11.1977 tarihinden itibaren sigortalı sayılma niteliğini kazandıkları görülmektedir. Tarım işçilerinin bir an önce sosyal güvenliğe kavuşturulması için yürürlüğe giren 2100 sayılı Kanun’un istenilen etkinliği sağlayamaması üzerine, tarım kesiminde iş buldukça çalışan devamlı bir işi bulunmayan ücretlilerin sosyal güvenliğini sağlamak amacıyla çıkarılan kanunlardan birisi de, 17.10.1983 tarih ve 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu’dur¹³⁴.

Tarım kesiminde işçi olarak çalışan kesim de, bu Kanunla sosyal sigorta haklarına kavuşmuştur. Nitekim, Sosyal Sigortalar Kanunu’nun 3’üncü maddesinde, Sosyal Sigortalar Kanunu’na bağlı olmayacak tarım işçilerini göstererek bunlara ait sosyal

---

¹³³ KILKIŞ, s. 48-60.

¹³⁴ R.G., T. 20.10.1983, S. 18197.

korumayı bir başka kanunun uygulama alanına bırakmıştır¹³⁵.

2925 Sayılı Kanunla tarım işlerinde süreksiz olarak hizmet akdiyle çalışanlara istekleri halinde ilk kez sigortalı olma olanağı tanınmakla birlikte; daha önce herhangi bir nedenle sigortalı olup, sonradan tarımda süreksiz işlerde çalışmaya başlayanlar da eskiden elde etmiş oldukları sigortalılık niteliklerini İş Kazası ve Meslek Hastalıkları, Hastalık, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigorta kollarında sözkonusu Kanun esaslarına göre sürdürebilir. Demek ki sosyal güvenlik kapsamı dışında olanlarla, bu kanunlara göre malûllük, yaşlılık (emeklilik) aylığı, sürekli tam işgöremezlik geliri olmayanlardan, süreksiz olarak tarım işlerinde hizmet akdiyle çalışanlar istekte bulunmaları koşuluyla bu Kanuna göre sigortalı sayılırlar (m. 2).

Tarım işlerinde hizmet akdiyle süreksiz olarak çalışanların sigortalılık niteliklerini ilk kez isteğe bağlı sürdürebilmeleri, Kuruma yazılı başvuruları ile yazılı istekte buldukları tarihi izleyen yılbaşından itibaren (m. 1 ve m. 5) isteğe bağlı sigortalılık niteliğini kazandıktan sonra, herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olarak sonradan çalışmaya başlayanların tekrar sigortalılıklarının kesilmesi halinde, prim ve ödenek kesilmesine son verilenlerin isteğe bağlı sigortalılıkları, prim ve kesenek ödenmesine son verildiği tarihi izleyen ay başından itibaren kendiliğinden başlar¹³⁶. 1 Ocak 1984 tarihinde yürürlüğe giren Kanun, geçici bir madde ile, 1984 yılı içerisinde yazılı istekte bulunanların istek tarihini izleyen aybaşından itibaren sigortalı sayılacaklarını hükme bağlamıştır¹³⁷. İstekte bulunulacak Kurum Sosyal Sigortalar Kurumu olup (m. 40), Kanun ancak tarımda nitelikleri bakımından en çok 30 işgünü süren tarım işlerinde (süreksiz iş) çalışanlara uygulanır (m. 3/III).

¹³⁵ Tankut CENTEL, "Türkiye'de Sosyal Sigortaların Standartlaştırılması Üzerine Bir Deneme", İŞ HUKUKU DERGİSİ, C. 1, S. 3, (Temmuz-Eylül 1991), s. 374-375.

¹³⁶ GÜVEN, "Tarım..."; GÜZEL-OKUR, s. 129; Tankut CENTEL, Sosyal Sigortalar Kanunu ve İlgili Mevzuat, İstanbul, 1991, s. 293.

¹³⁷ GÜZEL-OKUR, s. 119; TUNCAY, s. 102.

2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik'de yürürlüğe girmiş bulunmaktadır¹³⁸.

Böylece, tarım kesiminde süresiz çalışan işçilerin sosyal sigorta kapsamına alınmasına başlandı¹³⁹.

Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 36'ncı maddesi uyarınca hazırlanan bu yönetmelik, anılan Kanun kapsamına giren tarım işçilerinin Sosyal Sigortalar Kurumu'na başvurma ve uyma zorunda oldukları usul ve esasları, tescille ilgili işlemleri, sigortalılığın başlangıcı, devamı, sona ermesi, primlerin hesaplanması ödenmesi, tahsili ile ilgili işlemler ile bu Kanun'nun diğer hükümlerinin uygulanma usul ve esaslarını kapsar (2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik m. 2).

Yönetmeliğe göre de, süresiz olarak tarım işlerinde hizmet akdiyle çalışanlardan istekte bulunanlar sigortalı sayılacaktır (m. 4).

İşçiler sigortalı olabilmek için, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun Bölge ve Şube Müdürlüklerinden alacakları "İstek ve Tescil Belgesini" doldurarak, bu müdürlüklere vereceklerdir. Kendilerinden ayrıca dilekçe istenmeyecektir.

Sosyal Sigorta Kurumu tarafından, isteğe bağlı sigortalı olan tarım işçilerine bir "Sosyal Güvenlik Belgesi" verilecektir.

Bu işçiler, primlerini Sosyal Sigortalar Kurumu'nun Bölge ve Şube Müdürlüklerinden "Sosyal Güvenlik Pulu" almak suretiyle ödemiş olacaklardır.

---

¹³⁸ R.G., T. 18.5.1985, S 18405.

¹³⁹ "Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik Yayınlandı", ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BÜLTENİ, C. I-IX, S. 3 (Haziran 1984), s. 16.

Yönetmelik'e göre isteğe bağlı sigortalı olan tarım işçileri, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'na ekli gösterge tablosundaki en düşük göstergenin katsayı ile çarpımının otuzda biri olarak hesaplanan prim hesabına esas asgari günlük kazancın %20'si oranında prim yatıracaklardır.

Sigortalılar her ayın primini en geç ertesi ayın sonuna kadar, Kurumdan alacakları, sosyal güvenlik pulu ile ödeyecekler. Bununla birlikte, ait olduğu yılı izleyen şubat ayı sonuna kadar ödenen primler de süresi içinde ödenmiş sayılacaktır.

Sosyal Güvenlik Belgesi'nin içindeki kartların her biri, sigortalı tarafından ait olduğu yılla ilgili ay hanesine, sosyal güvenlik pulları yapıştırıldıktan sonra en geç ertesi yılın şubat ayı sonuna kadar "alındı" karşılığında Kuruma geri verilecektir. Pul yapıştırılmış olan kartın sigortalı tarafından herhangi bir nedenle geri verilmemesi halinde, söz konusu kartın ilgili olduğu süreye ait primler ödenmemiş sayılacaktır.

Bu arada 18 yaşını doldurmamış olanlar, sosyal güvenlik Kurumlarına prim veya kesenek ödemekte olanlar, dul ve yetim aylığı ve Sosyal Sigortalar Kurumundan geçici veya sürekli kısmi iş göremezlik geliri alanlar dışında, aylığı olanlar veya bağlanmak üzere Kurumdan istekte bulunanlar ile 2022 sayılı Kanun'a göre aylık bağlananlar sigortalılıklarını da sürdürme olanağına sahip değillerdir¹⁴⁰.

2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu isteğe bağlı sigortalılık sistemini benimsemişlerdir¹⁴¹. Bir başka deyişle, tarımda süresiz olarak çalışanların kanundan yararlanmaları için Sosyal Sigortalar Kurumu'na yazılı olarak başvuruda bulunmaları zorunlu olup; sigortalılıkları da yazılı başvuruyu izleyen yılbaşından itibaren başlamaktadır. Prim ödemeye esas alınacak gün sayısı her ay için 15 gün, bir tam yıl için ise 180 gün olup (m. 32); sigortalı prim borçlarını ertesi ayın sonuna kadar ödeyebilecekleri gibi (m. 33) dilerse ertesi yılın Şubat ayı sonuna kadar kuruma ödeyebilmektedir.

---

¹⁴⁰ GÜVEN, "Tarım...", s. 386.

¹⁴¹ GÜZEL-OKUR, s. 290.

2925 sayılı Kanun'a göre alınan %20 oranındaki prim, 506 Sayılı Kanun'da olduğu gibi sadece uzun vadeli sigorta kollarını (Malûllük, Yaşlılık, Ölüm) kapsamamakta, anılan kanunun öngördüğü analık hariç diğer kısa vadeli sigorta kollarını (Hastalık, İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları) da kapsamaktadır.

Bu Kanun'un uygulanması Sosyal Sigortalar Kurumu'na bırakılmış olup Kanunda aksine hüküm bulunmayan pek çok halde 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu hükümlerinin uygulanacağı öngörülmüştür (m. 39, m. 40). 2925 sayılı Kanun, sigortalılara iş kazası ve meslek hastalığı hallerinde sağlık yardımı yapar, sürekli iş göremezlik geliri bağlar. Sigortalıya Hastalık Sigortasından sağlık yardımları yapılması, malûllyeti halinde malûllük aylığı bağlanmasını öngörmüştür¹⁴². Sigortalının Hastalık Sigortasının sağlık yardımlarından yararlanması için 120 gün prim ödemiş olması gerekmektedir. Malûllük aylığına hak kazanmak için 506 sayılı Kanun'un 53'üncü maddesine göre malûl sayılmak ve toplam 1800 gün veya beş yıldan beri sigortalı olup her yıl için ortalama 180 gün prim ödemiş olmak gerekir (m. 39). Gösterge Tespit Tablosu ve Gösterge Tablosu olarak 506 sayılı Kanundaki tablolar esas alınır. Malûllük aylığı, saptanan göstergenin katsayı ile çarpımının %60'ı, oranındadır. Sigortalı başkasının sürekli bakımına muhtaçsa oran %80'e çıkarılır (m. 18).

Bağlanacak yaşlılık aylığının koşulları Kanun'un 20'nci maddesinde düzenlenmiştir¹⁴³. Aylık bağlanması için;

- i) Sigortalının kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmuş olması,
- ii) 15 yıldan beri sigortalı olması,
- iii) En az 3600 gün prim ödemesi ve
- iv) Kurumdan yazılı istekte bulunması gerekir.

Kanun'un 21'inci maddesinde de yaşlılık aylığının hesaplanma biçimini düzenlemektedir. Maddeye göre, sigortalıya göstergesinin katsayı ile çarpımının %60'ı,

¹⁴² TUNCA Y, s. 102-103.

¹⁴³ GÜZEL-OKUR, s. 332.

kadar aylık bağlanacaktır. Sigortalının 5000 günden fazla prim ödediği her 240 gün için yüzde 60 oranı, yüzde bir artırılacaktır. Ancak bu artırmalarla oran en son yüzde 85'e kadar ulaşabilecek, bunun üzerine çıkmayacaktır. Sigortalının aylık bağlamaya esas olacak göstergesini bulmak için, 506 sayılı Kanun'a bazı maddeler ekleyen ve 3395 sayılı Kanunla değiştirilen 2422 sayılı Kanunla getirilen gösterge tespit ve gösterge tabloları kullanılacaktır (m. 37). Önce sigortalının istek tarihinden önceki son beş yılda, prim hesabında kullanılan kazançların ortalaması bulunacak, sonra bu sayı gösterge tespit tablosunda aranacak ve yeni derece/kademe olarak belirlenecek, gösterge tablosunun bu derece/kademesindeki gösterge esas alınarak aylık hesaplanacaktır. Beş takvim yılından daha az takvim yılında prim ödemiş sigortalının ortalama yıllık kazancı ise prim ödediği yıllar esas alınarak bulunacaktır (m. 21). 2925 sayılı Kanun'un uygulanmasındaki tereddütleri gidermek amacıyla çıkarılan 21.5.1987 tarih ve 19-9 sayılı genelgenin konuyla ilgili önemli hükümleri şöyledir¹⁴⁴;

i) 2925 sayılı kanun bağlı olarak geçirilen hizmet süreleri ile 506 sayılı Kanuna bağlı olarak geçirilen hizmet süreleri birleşince, aylığın hangi Kanuna göre bağlanacağı konusunda 2829 sayılı Kanun'un 8'inci maddesi uygulanacak, çoğu hangi Kanuna bağlı olarak geçirilmişse, o Kanuna göre aylık bağlanacaktır. Süreler eşitse en son bağlı olunan Kanuna göre aylık koşulları belirlenip hesaplanacaktır.

ii) Diğer Kurum veya sandıklara bağlı hizmetler birleşirlerse, Kurum veya sandık hisseleri belirlenirken, 2925 ve 506 sayılı Kanunlara bağlı olarak geçirilen süreler birlikte ele alınıp, diğer Kurum veya sandıklarda geçirilen süreler ayrıca gösterilecektir.

iii) Aylıkların ödenmesi Ziraat Bankası, Emlak Bankası (Konut Bank), Vakıflar Bankası veya Halk Bankalarınınca yapılacaktır.

iv) 2925 sayılı Kanunla sosyal yardım zammı ödenmesi öngörülmediğinden bu Kanuna göre aylık bağlananlara sosyal yardım zammı ödenmeyecektir.

v) 2925 sayılı Kanun uygulamasında aylıkların alt sınırına ilişkin 506 sayılı Kanun'un 96'inci maddesi de uygulanamayacaktır¹⁴⁵.

¹⁴⁴ GÜZEL-OKUR, s. 333.

¹⁴⁵ GÜZEL-OKUR, s. 340.

Görüldüğü üzere 2925 sayılı Kanun, tarım işinde süreksiz çalışanlara, İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları, Hastalık, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarından yararlanma hakkını vermiş, Analık Sigortasını ise düzenlememiştir. Sigortalının hak sahiplerine sağlanan yardımlar ise sigortalının iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölümü halinde eş ve çocuklara gelir bağlanması, ya da toptan ödeme yapılmasıdır.

Yaptığımız bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu düzenleme şekli itibariyle 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'ndan farklı olarak, "zorunlu" sigorta uygulaması yerine, "isteğe bağlı" sigortalılığı düzenlemektedir¹⁴⁶.

2925 Sayılı Kanun'da zorunlu sigortalılık yerine isteğe bağlı sigortalılığın öngörülmesi, her ay için 30 gün yerine 15 gün prim alınması nedeniyle 15 gün hizmet vermesi, 506 sayılı Kanun'a göre bağlanan yaşlılık aylıklarına "Sosyal Yardım" eklenmesine karşın 2925 Sayılı Kanun'a göre bağlanacak yaşlılık aylıklarında Sosyal Yardım Zammı'nın eklenmemesi gibi nedenlerle Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu uygulama bakımından 8 yılını doldurmasına karşın kapsamına aldığı sigortalı sayısı oldukça düşük seviyede kalmıştır¹⁴⁷.

2925 Sayılı Kanun'la getirilen uygulamalar tarım kesiminde yaşayanların gerçeklerini dikkate almada yetersiz kalmıştır. Özetle, tarım kesiminin geleneksel yapısını dikkate almanın, sosyal güvenlik programlarının kapsamının bu kesimde olması gerekenin çok altında¹⁴⁸ gerçekleşmesine yol açmıştır. Mevcut Kanun'un bu faktörler dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi yoluna gidilmesi bir anlamda zorunluluk haline

¹⁴⁶ GÜVEN, "Tarım...", s. 386.

¹⁴⁷ 1988 yılında 41334 olan sigortalı sayısı 1989'da 74407'ye yükselmiş ve 1990 yılında da aynı kalmıştır.

¹⁴⁸ DPT istatistiklerine göre toplam işgücünün yarısını oluşturan 8 milyon kişinin çalıştığı tarım kesiminde 2925 ve 2926 sayılı kanunlara göre SSK ve Bağ-Kur tarafından kapsama alınanların henüz %10 oranına bile ulaşmamış olduğu belirlenmiştir. ALPER, s. 15.

gelmiştir. Ayrıca Kurum görevlilerinin tarım kesimi çalışanlarının sigorta işlemlerini yapmak üzere kırsal yörelere gönderilmesi yararlı bir önlem olarak düşünülebilir. Bu nedenle tarım kesiminin yapısal özelliklerine uygun sosyal güvenlik uygulamalarına geçilmesi gerekmektedir. Ancak, bu düzenlemelerden sonra, sözü edilen tarım kesiminde süreksiz çalışanların sosyal güvenlikleri gerçekleştirme aşamasına gelebilecektir¹⁴⁹.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, anılan Kanunla tarım işlerinde süreksiz olarak çalışanların gerçek anlamıyla sosyal güvenliğe kavuşturuldukları söylenemez. Ayrıca 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu'nun sadece hizmet akdiyle süreksiz çalışanları kapsamına alması, bölük pörçük düzenlemenin açık bir kanıtıdır¹⁵⁰.

Sözü edilen kimselerin sosyal güvenliği, bunların zorunlu bir biçimde ve bütünüyle kapsama alınması ile gerçekleştirilebilir¹⁵¹. Arzulanan ise, sürekli veya süreksiz, ama hizmet akdiyle çalışanların sosyal güvenliklerinin Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu'nda birarada yer alması ve böylece Sosyal Sigortalar Kanunu'ndaki karmaşık düzenlemeden vazgeçilmesi en çıkar yoldur kanaatındayız¹⁵².

IV- EL HALICILIĞI DOKUMA İŞLERİNDE ÇALIŞANLAR

El halıcılığı dokuma işlerinde çalışan kimselere, 9.7.1987 tarihinden önce, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun tüm sigorta kolları (zorunlu olarak) uygulanmaktaydı¹⁵³.

20.6.1987 tarihli 3395 sayılı Kanunun 1'inci maddesiyle 506 sayılı Kanunun 3'üncü maddesinin II'nci bendine eklenen d fıkrası ile, anılan işlerde çalışan kimselere

¹⁴⁹ ALPER, s. 20.

¹⁵⁰ GÜZEL-OKUR, s. 129; GÜVEN, "Tarım...", s. 387.

¹⁵¹ Müjdat ŞAKAR, **Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlıların Korunması (Yayınlanmamış Doktora Tezi)**, İstanbul, 1987, S. 300 vd; Tarım kesiminin sosyal güvenlik sorunları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. SAVY (Çev. ALPER), s. 20 vd.

¹⁵² GÜVEN, "Tarım...", s. 386.

¹⁵³ DUYGULU, s. 14; ERNAM, s. 40.

bazı sigorta kollarının zorunlu, bazı sigorta kollarının ise, isteğe bağlı olarak uygulanabilme olanağı tanınmış bulunmaktadır.

Buna göre getirilen bu yeni düzenlemeyle, el halıcılığı dokuma işlerinde çalışan sigortalılar, sadece kısa vadeli sigorta kolları olan İş Kazalarıyla Meslek Hastalıkları, Analık ve Hastalık Sigorta kollarına zorunlu olarak bağlı olacaklardır. Bu şekilde çalışan sigortalılar, uzun vadeli sigorta kolu olan Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına bağlı olmak istedikleri takdirde, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 85'inci maddesine göre isteğe bağlı sigorta hükümlerine bağlı tutulmaları lazım gelecektir (3395 S.K./ m. 1). Böylelikle, bu işkolunda genellikle küçük ev işletmelerinde çalışan sigortalıların sosyal güvenlikleri, Kanunla sosyal koruma altına alınarak sosyal sigortaların birey olarak kapsamı genişletilmiş olmaktadır¹⁵⁴.

Bu durumda, anılan kimselerin kısa dönemli sigorta kollarına ilişkin primlerinin bir bölümü, öteki sigortalılar gibi işveren tarafından ödenecek, uzun dönemli sigorta kollarının primleri ise Sosyal Sigorta Kanunu'nun 95'inci maddesi doğrultusunda kendileri tarafından karşılanacaktır. Böylece aynı bireyler için ikili bir ayırım yapılmış olmaktadır. Ayırımın nedenini anlamak güçtür. Bu yöndeki düzenleme tartışmalara neden olabilecek niteliktedir. En fazla sosyal korumaya ihtiyacı olanların, uzun dönemli sigorta kollarından isteğe bağlı olarak yararlandırılmalarının benimsenecek bir çözüm olmadığı kanaatindeyiz. Anılan kimselerin sigorta primlerinin tamamını ödeyebilmeleri kuşkuludur. Ödeyemedikleri takdirde, yıpratıcı bir işte çalıştıkları halde Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarından yararlanamayacaklardır¹⁵⁵.

---

154 Yusuf ALPER, "3395 Sayılı Kanun, Süper Emeklilik ve Sosyal Güvenlik". İKTİSAT VE MALİYE DERGİSİ, C. XXXVI, S. 10 (Ekim 1989), s. 420; DUYGULU, s. 14.

155 GÜZEL-OKUR, s. 118; TUNCAY, s. 145; DUYGULU, s. 14.

V- TÜRKİYE'DE ÇALIŞAN UYRUKSUZLAR, MÜLTECİLER VE GÖÇMENLER

Yabancı kavramı içine, mülteci ve uyruksuzlar da girer¹⁵⁶. Herhangi bir devletin hukukuna göre yurttaşlık hakkından yoksun bulunan kimseye, vatansız, uyruksuz (Haymatlos) denilmektedir. Uyruksuzlar da, 506 sayılı Kanundaki Türk uyruklu olmayanlar deyişine gireceğine gireceği cihetle Türkiye'deki bir işyerine çalışmaları halinde haklarında yabancı uyruklulara uygulanan hükümler aynen uygulanacaktır¹⁵⁷.

Yabancı bir ülkenin yurttaşı olupta, resmi izin almadan o ülkeden ayrılan ve ülkemize sığınan bireylere mülteci denilmektedir. Bilindiği üzere yabancı uyruklular hakkındaki hükümler, 1.6.1957 yürürlük tarihli, 6900 sayılı Kanun ile, mülteciler hakkında ise (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme) 5.9.1961 tarih, 359 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir.

Gerçekten, 5.9.1961 tarihinde yürürlüğe giren 359 sayılı Kanun ile onaylanan "Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme"nin 24'üncü maddesine göre, sosyal sigortalar bakımından mültecilerin durumu, Türk yurttaşlarından ayrımsızdır. Diğer bir ifade ile, ülkemizde düzenli suretle ikamet eden mültecilere, Sosyal Sigorta Kanunu, Türk yurttaşları gibi aynen uygulanır¹⁵⁸. Nitekim, Sosyal Sigortalar Kurumu'nun bir genelgesine göre mülteciler de Türk yurttaşları gibi, Sosyal Sigortalar Kanunu'ndan yararlanabilirler¹⁵⁹. Şu halde, mültecilerin uzun dönemli sigorta kollarından yararlanmaları istek koşuluna bağlı değildir. Bu itibarla, 1.6.1957 ile 5.9.1961 tarihi arasında mülteci de olsa, yabancı uyruklular gibi yazılı istekte bulunmayanlar hakkında,

¹⁵⁶ ÇENBERCİ, s. 72, TUNÇOMAĞ, s. 117; Cemal ŞANLI, "Yabancıların Sosyal Güvenliği", MİLLETLERARASI HUKUK VE MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUK BÜLTENİ, C: X, S. 2, 1981, s. 24 vd.

¹⁵⁷ DUYGULU, s. 9-10; Gürbüz ERSAN, Türkiye'de Sosyal Güvenlik, İstanbul, 1987, s. 25.

¹⁵⁸ GÜZEL-OKUR, s. 98; ERSAN, s. 25.

¹⁵⁹ GÜZEL-OKUR, s. 98.

Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarının uygulanmaması, buna karşın, mülteci olup da ülkemizde düzenli surette ikamet eden ve 5.9.1961 tarihinde sosyal sigortalara bağlı işte çalışan veya anılan tarihten sonra sosyal sigortalarla ilgilendirilenler hakkında ise, yazılı istekte bulunmasalar dahi, Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarının uygulanması gerekmektedir¹⁶⁰.

Bu arada ikili anlaşmalara dayanarak ve yurttaşlığımıza girmek üzere memleketimize gelen göçmenler; ilgili Kanun gereğince, resmen Türk yurttaşlığına kabul edildikleri tarihin kadar hizmet akdine dayanarak bir işyerinde çalıştıkları takdirde, sigortalı olma yönünden yabancı uyruklulara uygulanan Kanuna bağlı olacaklardır¹⁶¹.

Yabancı devletleri Türkiye’de temsil eden elçilikler, konsolosluklar ve ateşeliklerde çalışan Türk uyruklular, devletler hukukuna göre özellikleri ve dokunulmazlıkları söz konusu olduğundan, bu gibi işyerlerinde Sosyal Sigorta Kanunu uygulanmayacak, ancak bu işyeri işverenlerinin Kuruma başvurarak, iş yerlerinde çalışıp da kendileri için gerekli belgeleri düzenleyip, prim ödemek istedikleri Türk personeli için prim ödendiği sürece, sigortalı sayılacak, bunun dışında herhangi bir işlem yapılmayacaktır.

Diplomatik dokunulmazlığı bulunmayan yabancı Kurumlar ile dini Kurumlarda (Patrikhane, Kilise gibi) işverenlerle aralarında hizmet akdi bulunmak koşuluyla çalışan Türk personeli hakkında ise sosyal sigortalar hükümlerinin uygulanması doğaldır¹⁶².

Öte yandan, 25.9.1981 tarihinde kabul edilen 2527 sayılı “Türk Soylu, Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe, Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş ve İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanunla” Türk Soylu Yabancılara Türkiye’de çalışma hakkı tanınmıştır (m. 5). Bu nedenle, sözü edilen kimseler artık Türk yurttaşları gibi sosyal sigortalardan yararlanabileceklerdir. Bu Kanunla, Türk soylu ve

¹⁶⁰ DUYGULU, s. 10.

¹⁶¹ ERSAN, s. 25; DUYGULU, s. 10.

¹⁶² DUYGULU, s. 10.

mülteciler, çalıştıkları kamu, özel kuruluş ya da işyerlerinde uygulanan sosyal güvenlik Kanunu ile ilgili hükümlere bağlı tutularak, sosyal güvenlik sorunları çözümlenmiş sayılır¹⁶³. Örneğin, Bulgaristan'dan zorunlu olarak göç edenler bir hizmet akdine dayanarak bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırıldıkları takdirde, 506 sayılı Kanun anlamında sigortalı kabul edileceklerdir¹⁶⁴.

§. 2. HİZMET AKDIYLA ÇALIŞMASI SONA ERENLER BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN KAZANILMASI

I- GENEL OLARAK İSTEĞE BAĞLI SİGORTA UYGULAMASI

1. İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamasından Yararlanma Koşulları

3395 Sayılı Kanun'un 8'inci maddesiyle getirilen yeni düzenlemeye göre; isteğe bağlı sigortadan yararlanabilmek için eskiden olduğu gibi belirli bir süre sigortalı olarak (5 yıl) ve öngörülen miktarda (750 gün) prim ödemiş olmak koşulları kaldırılmıştır. Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 85'inci maddesinin 3395 sayılı Kanunla uğradığı değişiklik sonucu isteğe bağlı sigortalı olabilme gereğinden de çok kolaylaştırılmıştır. Bu itibarla 3395 sayılı Kanun ile getirilen yeni koşulların, 506 sayılı Kanun madde 85'in ilk şeklindeki isteğe bağlı sigorta ile karşılaştırılarak incelenmesi yararlı olacaktır.

A- Zorunlu Sigorta Uygulaması Kapsamı Dışında Olma

Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarını isteğe bağlı olarak devam ettirmek isteyen bireyin, öncelikle herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olarak çalışıyor olmaması gerekir, diğer bir ifade ile, zorunlu sigortaya bağlı olan sigortalının isteğe bağlı sigortadan yararlanması mümkün değildir. Bu itibarla, kanunla veya kanunların verdiği

¹⁶³ GÜZEL-OKUR, s. 98; AYHAN, "506 Sayılı...", s. 176.

¹⁶⁴ TUNÇOMAĞ, s. 118; TUNCAY, s. 14.

yetkiye dayanılarak kurulmuş bulunan sosyal güvenlik kurumlarına bağlı işlerde çalışmakta olmaları nedeniyle zorunlu sigortalılıkları devam eden kimsenin isteğe bağlı sigortalı olmalarına olanak bulunmamaktadır¹⁶⁵.

Bu kimselerin isteğe bağlı sigortalı olabilmeleri, zorunlu sigortalılıklarının sona ermiş olmasına bağlıdır.

Bu itibarla, isteğe bağlı sigortaya devam eden bir sigortalının da zorunlu sigortaya bağlı bir işte çalışmaya başlaması ile de isteğe bağlı sigortalılığı kendiliğinden sona ermektedir¹⁶⁶. Nitekim Yargıtay'ın bir kararında da "Bağ-Kur aleyhine açılacak bir dava ile davacının zorunlu Bağ-Kur sigortalılığı silinmedikçe, isteğe bağlı sigortalılığa üstünlük tanınarak davacıya Kurumca yaşlılık aylığı bağlanmasına hukuksal olanak yoktur¹⁶⁷. Demek ki Bağ-Kur sigortalısı niteliğini edinmiş bulunan kimse Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 85'inci maddesi anlamında isteğe bağlı sigortalılıktan yararlanamaz¹⁶⁸. Zira, 506 sayılı Kanun'un 85'inci maddesinin II'nci bendinin c fıkrası hükmünce, isteğe bağlı sigortalılık, başka bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olarak çalışılmadığı takdirde geçerlidir..." denilerek isteğe bağlı sigortanın sosyal güvenlik Kurumlarına bağlılıkla olan bağdaşmazlığı belirtilmiştir¹⁶⁹. Burada izlenen amaç, bireyin aynı anda birden çok sosyal güvenlik kurumuna bağlı bulunmasını önlemek ve giderek, sadece gerçekten sosyal sigorta ilişkisini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya olanlara sosyal güvenlik sağlamaktır¹⁷⁰.

Öte yandan, isteğe bağlı sigortalyken zorunlu sigortaya bağlı bir işte veya işyerinde çalışmaya başlama durumunda da Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 85'inci maddesinin I'inci bendinin c fıkrası hükmünün yerine gelmeyişi nedeniyle, isteğe bağlı

¹⁶⁵ ERNAM, s. 298-299; UL, "Sosyal...", s. 5-6.

¹⁶⁶ GÜZEL-OKUR, s. 116; TUNÇOMAĞ, s. 193; DUYGULU, s. 112; CENTEL, "Bağımlı...", s. 41; ERNAM, s. 298-299.

¹⁶⁷ CENTEL, "Bağımlı...", s. 41 vd.

¹⁶⁸ Yarg. 10. H.D., T.26.4.1983, E.1736, K.2182 (ÇENBERCİ, s. 586).

¹⁶⁹ Yarg. 10.H.D., T. 12.11.1991, E.6957, K.8987 (CENTEL, "Bağımlı...", s. 41).

¹⁷⁰ CENTEL, "Bağımlı...", s. 41-42.

sigortalılığın sona ermesi kural olmakla beraber, bazı sosyal güvenlik kurumlarında bunun ayrık durumları söz konusu olabilmektedir. Nitekim 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu'nun zorunlu sigortalılık ile ilgili 24'üncü maddesinde öngörülen sigortalı olma koşullarını taşımakla beraber; Kuruma bağlı sigortalılığı başladığı tarihte veya daha önceki bir tarihten itibaren diğer sosyal güvenlik kurumları kapsamında bulunanların bu Kurumlardaki sigortalılıkları zorunlu veya isteğe bağlı devam ettiği sürece Bağ-Kur sigortalısı sayılmayacaktır¹⁷¹. Bu hükme göre; Sosyal Sigortalar Kanunu'na veya Geçici 20'nci maddeye bağlı sandıklarda zorunlu sigortalı veya isteğe bağlı sigortalı olan bir sigortalı, Bağ-Kur'a bağlı bir işe veya göreve başlasa, kural olarak Bağ-Kur'lu olması gerekirken, sosyal sigortalara ya da sandığa bağlı sigortalılığı (zorunlu veya isteğe bağlı sigortalılığı) devam ettiği sürece zorunlu Bağ-Kur sigortası olamayacaktır¹⁷².

Bu arada şunu da unutmadan belirtelim ki Bağ-Kur sigortalılığı ile Sosyal Sigortalar Kanun'unun 85'inci maddesinde düzenlenen isteğe bağlı sigortalılık birleşemez¹⁷³.

B- Sosyal Güvenlik Kurumlarından Herhangi Birinden Yararlanmamak

Bir sigortalının isteğe sigorta uygulamasından yararlanabilmesi için aranan diğer koşul ise, kendisine herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan kendi çalışmalarından dolayı yaşlılık veya malûllük aylığı bağlanmamış olmasıdır.

¹⁷¹ Rebii SAVAŞIR, **Bağ-Kur'da Sigortalılık**, İzmir, 1991, s. 30-31.

¹⁷² Nitekim, Yargıtay bir kararında; Türkiye İş Bankası Sandığının isteğe bağlı sigortalısı iken, hizmet akdiyle bir işyerinde sözleşmeli olarak çalışmaya başlayan sigortalının sandıktaki isteğe bağlı sigortalılığının devamını kabul eden yerel mahkeme kararını onaylayarak bir bakıma yukarıdaki görüşü doğrulamıştır. 10. H.D., T. 14.11.1989, E.4668, K.8254. [İŞ VE HUKUK DERGİSİ, C. XXV, S. 199 (Şubat 1990), s. 43-45]. Ayrıca bkz. Müjdat ŞAKAR, "Sosyal Sigortalar Hukukunun Genel Hükümleri ve Primler Açısından Yargıtayın 1989 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi", YARGITAYIN 1989 YILI İŞ HUKUKUNA İLİŞKİN KARARLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ SEMİNERİ, İstanbul, 1991, s. 191-192.

¹⁷³ GÜZEL-OKUR, s. 116.

Bu duruma göre; sosyal güvenlik kurumlarından herhangi birinden kendisine aylık bağlanmış olan bireyin isteğe bağlı sigortalı olması mümkün değildir¹⁷⁴. Ancak, 506 sayılı Kanun bakımından İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Sigortasından, “sürekli işgöremezlik geliri”¹⁷⁵ bağlanan sigortalılar isteğe bağlı sigortalı olabilirler.

Sosyal güvenlik kurumlarından, eş, çocuk, ana ve baba sebebiyle alınan aylıklar (dul ve yetim aylıkları) da isteğe bağlı sigortalı olma hakkından yararlanmaya engel oluşturmaz¹⁷⁶.

Daha önceki sigortalılık hizmetleri nedeniyle kendilerine toptan ödeme yapılmış kimseler de maddenin yeni metnine göre, isteğe bağlı sigortalılık hakkında yararlanabileceklerdir¹⁷⁷. 3395 sayılı Kanunla getirilen yeni düzenlemeden önce kendisine toptan ödeme yapılmış bulunan sigortalıların isteğe bağlı sigortadan yararlanabilmeleri mümkün değildi. 3395 sayılı Kanun’a göre sigortalıların isteğe bağlı sigortalı olabilmesi için, sadece Sosyal Sigortalar Kurumun’dan değil, diğer sosyal güvenlik kurumlarından da aylık bağlanmaması gerekmektedir. Oysa, maddenin 506 sayılı Kanun’daki ilk şeklinde, sigortalıya sadece Sosyal Sigortalar Kurumun’dan yaşlılık veya malûllük aylığı bağlanmamış ve toptan ödeme yapılmamış olması koşulu aranmıştı.

---

¹⁷⁴ ERNAM, s. 299.

¹⁷⁵ İş kazasına uğrayan ve meslek hastalığına tutulan sigortalıya, Kurum tarafından sağlanan, tedavi sonucunda iyileşmediği ve meslekle kazanma gücünü %10 veya daha yüksek oranda kaybettiğinin sağlık kurulu raporu ile belirlenmesi durumunda Kurumca sigortalıya bağlanacak gelire “sürekli işgöremezlik geliri” adı verilir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. GÜZEL-OKUR, s. 208; Şadi EKDEMİR, *Türkiye’de Sosyal Güvenlik Resimleri ve Uygulamaları*, Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müd. Ya. No. 375, Ankara, 1983, s. 75-77; ÇENBERCİ, s. 144-149; TUNÇOMAĞ, s. 329-333; ERNAM, s. 148-149.

¹⁷⁶ ERNAM, s. 299.

¹⁷⁷ Sosyal Sigortalar Kurumu’nun isteğe bağlı sigorta uygulamalarında toptan ödeme denilince, iki toptan ödeme anlaşılmalıdır. Bunlar Yaşlılık toptan ödemesi (YTÖ) ve Evlenme toptan ödemesi (ETÖ)’dir. YTÖ, kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını dolduran ve aylık bağlamasına hak kazanamayan sigortalılara ödenir. ETÖ ise, evlenme dolayısıyla işyerinden ayrılan kadın sigortalılara kendileri ve işverenleri tarafından ödenen MYÖ sigortalıları primlerinin yarısının toptan ödeme şeklinde verilmesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. DUYGULU, s. 65-146.

Sonuç olarak, 3395 sayılı Kanun ile getirilen yeni düzenlemeyle kendisine toptan ödeme yapılan sigortalılara da isteğe bağlı sigortalı olma hakkının verilmesi, isabetli bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Gerçekten, bu suretle isteğe bağlı sigortadan yararlanacak olanların kapsamı genişletilmiştir. Ne var ki, getirilen söz konusu düzenlemenin bir takım aksaklıkları da bulunmaktadır¹⁷⁸. Kanun metninde salt aylıktan sözedilebilmesi karşısında, öğretide, kendilerine “toptan ödeme” yapılmış olanların dahi isteğe bağlı sigortadan yararlanabilecekleri ileri sürülmektedir¹⁷⁹. Kanımızca, öğretiyi egemen olan bu görüşü uygun bulmak hukuken güçtür. Nitekim, salt kanun metninde “toptan ödeme yapılmamış olmak” koşulunun yer almayışına bakılarak bir sonuca varılması, son derece yanıltıcı olur. Bu konuda, genel ilkelerden yola çıkılarak, kanun metninde uygunsuz biçimde yapılan değişikliğin aşılması mümkündür. Gerçekten, toptan ödeme; genel olarak, uzun vadeli sigorta kollarında aylık yardımından yararlanma koşulunu yerine getiremeyecek olanlara, primlerinin geri verilerek sigortalılık (hizmet) sürelerinin söndürülmesi sonucunu yaratan bir yoldur. Bu anlamda, toptan ödeme; hizmetin canlandırılması yoluna gidilemediği sürece; Kurum ile sosyal sigortalı arasındaki tüm hukuki ilişkileri ortadan kaldırır¹⁸⁰. Toptan ödeme yoluyla söndürülecek hizmetlerin yeniden canlandırılması ise, tekrardan sosyal güvenlik kurumlarına bağlı bir işte fiilen çalışma esasına bağlıdır. Bu bakımdan, toptan ödeme yoluyla hizmetlerin kesildiği bir ortamda, isteğe bağlı sigorta devam olanağının tanınması, Sosyal Sigortalar Kanunu madde 85 bent I fıkra b’deki “506 sayılı Kanuna göre tescil edilmiş olmak” koşulunun aşılması anlamını taşır ki; sözkonusu hükmün açık anlatımı karşısında buna olanak yoktur. Ayrıca, Kanunda, toptan ödeme alanların isteğe bağlı sigortadan yararlanabilmeleri için, almış buldukları toptan ödemeyi geri vermeleri de tanınmış değildir¹⁸¹. Nitekim, daha önceki düzenleme sırasında, yapılmış toptan ödeme miktarını faiziyle birlikte geri verenler, 5417 sayılı Kanun madde 27 ile 6900 sayılı Kanun madde

¹⁷⁸ CENTEL, “Bağımlı...”, s. 41-42.

¹⁷⁹ GÜZEL-OKUR, s. 116; OZANOĞLU, s. 7; TUNCAY, s. 98; TUNÇOMAĞ, s. 169.

¹⁸⁰ CENTEL, “Bağımlı...”, s. 42’den WANNAGAT, s. 26-194.

¹⁸¹ Karşılaştırma için bkz. TUNÇOMAĞ, s. 169.

41 gereğince isteğe bağlı sigorta ilişkisi kurabilmişlerdir¹⁸². Ancak, daha sonra bu yol kapanmış ve kapsam daraltılmasına gidilmiştir. Bu nedenle, hizmet canlandırılmasını sosyal sigortaya ya da sosyal güvenlik kurumlarından herhangi birine bağlı olarak çalışmaya bağlı tutan düzenlemeler bakımından, kendilerine toptan ödeme yapılmış olanların isteğe bağlı sigortaya devam edeceklerini ileri sürmek doğru olmaz. Esasen, isteğe bağlı sigorta, uzun vadeli sigorta kolları (Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları) için öngörülür. Uzun vadeli sigorta kollarında aylığa hak kazanmanın koşullarını gerçekleştirme şansının bulunmadığı anlaşılarak toptan ödeme yapılmış kişilere ise, fiilen çalışmayı içermeyen bir hizmet canlandırması yolu tanınmadığı sürece, tekrardan uzun vadeli sigorta kollarından yararlanmayı içeren isteğe bağlı sigortaya devam olanağının tanınmasının hiçbir anlamı yoktur. Ayrıca uygulama da belirtilen yöndedir¹⁸³. Nitekim, isteğe bağlı sigorta başvurularında, Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 72'nci maddesi d fıkrası uyarınca daha önce toptan ödeme yapılmış olup olmadığı belirtilmek zorundadır.

Diğer taraftan, isteğe bağlı sigortaya devamı engelleyen aylık, ilgilinin “kendi çalışmalarından dolayı” bağlanacak olanıdır. Bu bakımdan, kendisi yerine yakınları nedeniyle aylık bağlanmış olan da, isteğe bağlı sigortadan yararlanma hakkına sahiptir¹⁸⁴.

C- Sosyal Sigortalar Kurumu'na Başvuru

a. Yazılı başvuru

İsteğe bağlı sigortadan yararlanmak isteyenler için aranan bir diğer koşul da bireylerin Kuruma başvurması koşuludur. Bu bağlamda, isteğe bağlı sigortadan yararlanmak isteyen sigortalı Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına devam edeceğini

¹⁸² Ayrıca bkz. 991 sayılı Kanun geçici m. 4.

¹⁸³ Bkz. OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1446; CENTEL, “Bağımlı...”, s. 42-43.

¹⁸⁴ Bkz. TUNÇOMAĞ, s. 169.

belirten bir dilekçe ile yazılı olarak Sosyal Sigortalar Kurumu'na başvuruda bulunması gerekmektedir. Başvuru dilekçesinde ne gibi hususların bulunması gerektiği Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin (SSİY) 72'inci maddesinde açıklanmıştır. Bu maddeye göre, isteğe bağlı sigortalı olmak isteyen sigortalıların Kuruma yapacakları başvuruda;

- i) Sigorta sicil numarasını,
- ii) Sigortalı olarak çalıştıkları son işyerinin ünvanını ve adresini,
- iii) İkametgah adreslerini,
- iv) Daha önce kendilerine Kurumca aylık bağlanmış veya toptan ödeme yapılmış olup olmadığını,
- v) Hangi derece ve kademe üzerinden prim ödeyeceklerini, bildirmeleri gerekmektedir¹⁸⁵.

Yazılı başvuruyu içeren isteğe bağlı sigortaya devam dilekçesi, Kuruma bizzat verebileceği gibi (taahhütlü) posta yoluyla da ulaştırılabilir. Ancak, başvurunun herhalikarda yazılı yapılması gerekir. Kanun'un aradığı yazılı biçimi gerçekleştirilmeyen sözlü başvuruları ise, Kurum gözönünde bulundurmamak durumunda değildir.

Kanun metninde, yazılı başvuru koşulunun açık bir biçimde öngörülmüş olması karşısında; salt sigorta primlerinin Kuruma yatırılmış bulunması, olsa olsa, örtülü olarak isteğe bağlı sigortaya devam isteğinin açıklanması anlamını taşır. Ancak, bu durumun, isteğe bağlı sigortadan yararlanmak için gerekli yazılı başvuru koşulunu yerine getirmeye yetirli olmayacağı açıkken¹⁸⁶ Yargıtayın 10. H.D.'nin "...mahkemece 3.5.1976 - 12.5.1976 tarihleri arasındaki prim ödemelerinin istek koşulu olarak değerlendirilip, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 85'inci maddesi unsurlarının da bulunduğu gözetilerek taksit prim farkı ödenmek koşulu ile Kurumun iptal işleminin iptaline karar vermek gerekirken, yazılı biçimde hüküm tesisi isabetsizdir"... anlatımını taşıyan

¹⁸⁵ Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği, Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müd. Ya. No. 479, Ankara, ?, s. 41.

¹⁸⁶ CENTEL, "Bağımlı...", s. 43.

kararı¹⁸⁷ Yargıtay H.G.K. tarafından uygun görülmeyerek¹⁸⁸, Kanunca aranan yazılı başvuru koşulu bir yana itilmiştir.

3395 sayılı Kanun ile getirilen bu düzenlemeden önce 6.4.1972 - 31.10.1987 döneminde Sosyal Sigorta İşlemleri Tüzüğü (SSİT) yürürlükteydi ve anılan Tüzüğün 109'uncu maddesinde; isteğe bağlı sigortalı olmak için Kuruma yapılacak başvuru dilekçelerinde yukarda belirtilen koşullara benzer hususların yer alması öngörülmüştü.

Eski uygulama ile yeni uygulama arasındaki başlıca fark, eskiden sigortalıların isteğe bağlı sigorta primlerini ödeyecekleri Kurum şubelerini seçme serbestliğine sahip olmalarından dolayı başvuru dilekçelerinde, "sigorta primlerini Kurumun hangi şubesine yatırmak istediklerini"¹⁸⁹ belirtmek zorunluluğuna karşın, yeni uygulamada bu hakkın sigortalılardan alınmış bunun yerine ilgililere hangi derece ve kademedeki prim ödeyeceklerini seçme hakkı verilmiş olmasıdır. Bu nedenle, sigortalılar getirilen yeni uygulamada Kuruma verecekleri başvuru dilekçelerinde; hangi derece ve kademedeki prim ödeyeceklerini belirtmekle yükümlü tutulmuşlardır.

b. Başvuru yeri

3395 sayılı Kanun'un 8'inci maddesinin Sosyal Sigortalar Kanunu madde 85'de yaptığı değişiklikle, ilgilinin son kez bağlı bulunduğu Sosyal Sigortalar Kurumu bölge ya da sigorta müdürlüklerine başvurması zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır. Bu bağlamda, Sosyal Sigorta Kurumu; çıkardığı bir genelgeyle, ilgilinin ikametgâh adresini temel almış ve isteğe bağlı sigorta işlemlerini yürütecek olan Kurum Bölge ve Sigorta Müdürlüklerini belirlemiştir¹⁹⁰.

¹⁸⁷ Yarg. 10. H.D., T. 3.5.1988, E.2263, K.3581.

¹⁸⁸ Yarg. H.G.K., T. 30.11.1988, E. 10/725, K.970.

¹⁸⁹ İşveren Muamele El Kitabı, Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müd. Ya. No. 252, Ankara, 1980, s. 375.

¹⁹⁰ Bkz. Sosyal Sigortalar Kurumu'nun 4.3.1988 günlü ve 12-24 Ek Sayılı Genelgesi.

c. Başvuru süresi

Başvuru süresine ilişkin olarak, Sosyal Sigortalar Kanunu madde 85’de herhangi bir sınırlama getirilmiş değildir. Bu nedenle, sosyal sigorta ilişkilerini yitirenler diledikleri anda ve de bir süreyle bağlı olmaksızın, isteğe bağlı sigortaya devam başvurusunda bulunabileceklerdir. Geçmişte, 5417 sayılı Kanun’un 27’nci maddesinin I’inci bendinin a fıkrası ise, bu konuda işten ayrılmadan itibaren 1 yıllık bir başvuru süresini öngörmüştür.

D- Sosyal Sigortalar Kurumu’na Kaydolmak

İsteğe bağlı sigortadan yararlanmak isteyen bireyin, isteğe bağlı sigortalı olabilmesi için bu konuda Kuruma başvuruda bulunduğu tarihten önce, “506 sayılı Kanuna göre tescil edilmiş olması” diğer bir ifade ile, Kurumda kaydının bulunması¹⁹¹ yani bireye bir işe başlanmasından dolayı Kurum tarafından sigorta sicil numarasının verilmiş bulunması gerekmektedir. Söz konusu yasal düzenlemenin salt sigorta kaydıyla yetinmesi karşısında, belirli bir ön-sigortalılık süresi ya da belirli bir prim gün sayısı aranmaz. Buna göre de, tek bir gün sigortalı olarak çalışma dahi, Kurumca tescil edilmiş olmak koşuluyla, isteğe bağlı sigortadan yararlanmak için yeterlidir. Bu derece kolaylaştırılmış isteğe bağlı sigorta, zorunlu sosyal sigorta sistemine yabancı düşer. Bu yüzden sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısı yönünden hiçbir sınırlama konmamış olmasının büyük bir eksiklik olduğu kanısındayız¹⁹².

Bu noktada, sigortalıların Kuruma kayıtlarının hangi hallerde ve nasıl yapıldığını belirtmek yararlı olacaktır. Sigortalıların Kuruma kayıt işlemlerine sigortalıların tescil

¹⁹¹ ERNAM, s. 299-300; CENTEL, “Bağımlı...”, s. 39.

¹⁹² Eleştirisi için bkz. Teoman OZANOĞLU, “ 9 Temmuz 1987 Tarih ve 19512 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan 20.6.1987 Tarih ve 3395 Sayılı Kanunla 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunun’da Yapılan Değişiklikler ve Eklentiler ve Türk Sigorta Sistemine Getirilen Yenilikler”, ÇİMENTO İŞVEREN DERGİSİ, C. I, S. 5 (Eylül 1987), s. 13-14.

işlemleri denilmektedir. Buna göre, işverenler işe başlattıkları tüm sigortalılar için onların nüfus cüzdanlarına göre üçer nüsha fotoğraflı ilk işe giriş bildirgesi düzenlemek ve bu bildireleri sigortalıların işe başladıkları tarihten itibaren bir ay içinde Sosyal Sigorta Kurumu sigorta müdürlüklerine posta ile taahhütlü olarak göndermek ya da elden bizzat vermekle yükümlüdürler. Kurumun sigorta müdürlükleri de, ilk defa sigortaya bağlı olacak bu sigortalılara fotoğraflı, sigorta sicil numaralı sigorta sicil kartları düzenler. Düzenlenen bu sigorta sicil kartları ilgili sigortalılara imza karşılığında verilmek üzere işverenlerine gönderilir. Sigorta sicil kartları sigortalılar tarafından saklanır ve kimlik olarak kullanılamaz (SSİY. m. 14-15).

506 sayılı Kanuna göre tescil edilmiş olmak koşulu aranmasına karşın; 15.9.1985 günlü Yönetmeliğin 7'nci maddesi ile "Türkiye'de sosyal güvenlik kurumlarından herhangi birine bağlı çalışması bulunmayan ve Kanuna göre yurtdışı hizmet borçlanması yapmış ve bu borçlanmasından isteğe bağlı sigortaya hak kazanacak güne kadar parasını ödemiş olanlar istekte bulunmaları halinde 506 sayılı Kanun'un 85'inci maddesi hükmüne göre isteğe bağlı sigorta uygulamasına devam ettirililer" hükmünü taşır. Kanımızca, 3201 sayılı Kanun'da dahi olanak tanınmayan bir durumu düzenleyen bu hükmün uygulanması, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 85'inci maddesinin 1'inci bendinin b fıkrası karşısında hukuken mümkün değildir¹⁹³. Esasen her iki düzenleme arasındaki çelişki, anılan yönetmelik hükmünün Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 85'inci maddesinin yeniden düzenlenişinden önceki dönemde kabul edilmiş olmasından ve de 3201 sayılı Kanun'nun yerine geçtiği 2147 sayılı Kanun'da yurtdışındaki Türk yurttaşlarına isteğe bağlı sigorta devam olanağının tanınmış bulunmasından (m. 5) kaynaklanır. Buna rağmen, yurtdışı hizmet borçlanmasını, sigortalı olarak tescil niteliğinde görmemek gerekir. Bu nedenle, isteğe bağlı sigortadan yararlanma olanağı; sadece, daha önce Türkiye'de zorunlu sigortalılığı olup da daha sonra kesin dönüş yapmış bulunan Türk yurttaşları için söz konusudur.

---

¹⁹³ CENTEL, "Bağımlı...", s. 39-40.

Diğer taraftan, sözkonusu sigorta kaydının zorunlu sigortaya yapılmış olmasının gerekip gerekmeyeceği konusunda, kanunun herhangi bir sınırlama içermediği ve “506 sayılı Kanuna göre tescil edilmiş olmak”tan sözettiği görülür. Kanun tarafından beş yıllık bir ön-sigortalılık süresinin öngörüldüğü dönemde ise, istekte bulunacak kimsenin, zorunlu sigortaya giren bir işte çalışmış olmasının gerektiği ileri sürülmüştür¹⁹⁴. Ancak bu döneme ait uygulama; herhangi bir yolla topluluk sigortasından ayrılan sigortalılara Sosyal Sigortalar Kanunu’nun 85’inci maddesindeki koşulları yerine getirdikleri takdirde, sigorta haklarını isteğe bağlı olarak sürdürmeleri olanağını tanımıştır. Kanımızca da, isteğe bağlı sigortaya devam etmek için, bireyin mutlaka zorunlu sigortaya giren bir işte çalışmış olması gerekli bulunmayıp, topluluk sigortasından ayrılanlara da bu olanak tanınmalıdır. Çünkü, topluluk sigortası kapsamında olanlar, günün birinde topluluk sigortasından ayrılıp Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamına girmeyen bir iş veya işyerinde çalışmaya başlama ya da aktif çalışma yaşamından ayrılma yüzünden sosyal sigorta ilişkilerini yitirme tehlikesiyle karşılaşabilirler. İsteğe bağlı sigortada amaç, sosyal sigorta ilişkilerini yitirme tehlikesiyle karşılaşanları yararlandırmak olduğuna ve de topluluk sigortasının kendisi içerisinde zorunluluk ilkesi geçerli bulunduğuna göre, bunları da isteğe bağlı sigortadan yararlandırmak yerinde olur. Kaldı ki Sosyal Sigortalar Kanunu, sadece “506 sayılı Kanuna göre tescil edilmiş olmaktan” söz etmiş olup, bunu açıkça zorunlu sigortalılara ayırmış değildir.

Bunun gibi, özel kanunlara göre sigortalı sayılanlar (sözgelimi milletvekili, belediye başkanı ya da işçi kuruluğu yöneticisi olarak seçilen kimseler) da, kendilerine ilgili kanunla sigortalı sayılma olanağının tanınmasından önce sigortalı olarak tescil edilmiş bulunacakları için, görevlerinin sona ermesinden itibaren isteğe bağlı sigortadan yararlanabilirler.

---

¹⁹⁴ CUHRUK-ÇOLAKOĞLU-BÜKEY, s. 944.

Buna karşılık, hizmet canlandırılması yoluyla isteğe bağlı sigortadaki tescil koşulu yerine getirilmiş sayılmaz. Çünkü hizmet canlandırılması (ihyası), genelde Sosyal Sigortalar Kanunu'na bağlı bir işe başlama koşuluna bağlıdır¹⁹⁵. Bu bağlamda, Yargıtay da; isabetli olarak, evlenme toptan ödemesi almış sigortalının hizmet canlandırılmasında bulunabilmesi için sosyal sigortaya bağlı çalışmaya başlaması ve daha sonra isteğe bağlı sigortadan yararlanmak üzere de sigortalı olarak tescil edilmiş olması zorunlu bulunduğundan, hizmet canlandırılmasına yol açan çalışmanın, fiili çalışmaya dayanması gerektiğini belirtmiştir¹⁹⁶.

506 sayılı Kanun'un 85'inci maddesinin ilk şeklinde, isteğe bağlı sigortadan yararlanmak için önceden de belirtildiği gibi bireylerin Kuruma başvuru tarihinde, en az 5 yıllık sigortalılık süresine sahip olma ve bu süre içinde Kuruma en az 750 gün Malûllük, Yaşlılık, Ölüm Sigortası primi ödemiş olma zorunluluğu bulunmaktaydı. Anılan 85'inci maddede 3395 sayılı Kanun ile yapılan bu son değişiklikle, 5 yıllık sigortalılık süresi ve 750 günlük prim ödeme koşulu kaldırılarak, isteğe bağlı sigortalılıktan yararlanma koşulları daha da basitleştirilmiş ve böylelikle daha geniş bir kitle isteğe bağlı sigortadan yararlanma olanağına kavuşmuştur.

E- Prim Ödeme Koşulu

İsteğe bağlı sigortalı olma isteğini Kuruma yazılı olarak bildiren sigortalının bu başvurusunun Kurum kayıtlarına alındığı tarihi izleyen aybaşından itibaren isteğe bağlı sigortalılığı başlamakta, her ay 30 gün, her yıl da 360 gün Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları primi ödemekle isteğe bağlı sigortalılığı devam etmektedir¹⁹⁷. Prim ödemesini durdurduğu ve isteğe bağlı sigortaya devam etmekten vazgeçtiğini belirttiği

¹⁹⁵ CENTEL, "Bağımlı...", s. 40.

¹⁹⁶ Yarg. 10. H.D., T. 12.3.1990, E.214, K.1308 [İŞ VE HUKUK DERGİSİ, C. XXV, S. 204 (Temmuz 1990), s. 35-37].

¹⁹⁷ ERNAM, s. 300.

taktirde ise isteğe bağı sigortalılığı sona ermektedir. Daha önceki metinde “en az 300 gün” olarak belirlenmiş yıllık prim gün sayısı, 360 güne yükseltilmiştir. Diğer yandan, kanun koyucu, sözkonusu miktarı “kesin” bir sayı olarak belirlemiş ve bunun altına inilmesi ya da üstüne çıkılması yolunu kapamıştır. Bu nedenle, eskiden kalan alışkanlıkla, günümüzde “en az 360 gün”den sözedilmesi¹⁹⁸ yerinde değildir.

Öte yandan, primlerin başvuru tarihi yerine bunu izleyen aybaşından itibaren başlayacak bir süre için öngörülmesi, isteğe bağı sigorta ilişkisinin de bu tarihte kurulduğunu göstermez. Çünkü, prime ilişkin düzenleme, salt kolaylık sağlamak üzere ve her ay 30 gün olarak hesaplanmak suretiyle getirilmiş bir esastır. Aksine düşünce, mutlaka aybaşında isteğe bağı sigorta başvurusunda bulunulmasını gerektirir ki; Sosyal Sigortalar Kanunu, bunu öngörmüş değildir¹⁹⁹.

Bir örnekle konuyu açıklayacak olursak, 31.12.1992, tarihinde Kuruma başvurarak isteğe bağı sigortalı olmak isteyen sigortalı, daha önce Kurumdan çalışmasından dolayı sigorta sicil numarası almışsa, 1.1.1993 tarihinden itibaren isteğe bağı sigortalılığı başlamakta olup, her ay primini 30 tam gün üzerinden, dolayısıyla her yıl primini de, $12 \times 30 = 360$ gün üzerinden kuruma ödemek zorundadır. Sigortalı, aylık isteğe bağı sigorta primlerini 30 günün altında, örneğin 20 yada 25 gün üzerinden ödemek istese bile ödeyemez. Çünkü, ayda 30 günden yılda da 360 günden daha aşağıda prim ödemeyi istek hakkı ve yetkisi bulunmamaktadır. Buna karşın, isteğe bağı sigortanın 506 sayılı Kanun’daki ilk şeklinde bireyin isteğe bağı sigortalılığı, isteğinin kabul edildiği hususunun Kurum tarafından ilgiliye yazı ile bildirildiği tarihten sonra gelen ilk taksit dönemi başından itibaren başlamaktaydı. Ayrıca, sigortalı isteğe bağı sigorta primlerini, 75 günlük üçer aylık dönemler halinde de yılda dört dönemde en az 300 gün üzerinden ödemekle yükümlü tutulmuştu (SSK. m. 85).

---

¹⁹⁸ TUNÇOMAĞ, s. 170.

¹⁹⁹ CENTEL, “Bağımlı...”, s. 46.

Görüleceği üzere, 3395 sayılı Kanun ile getirilen yeni düzenleme uyarınca prim ödemeleri 75 günlük üç aylık dönemden, 30 günlük aylık dönemine, dolayısıyla yıllık 300 günden, 360 güne dönüştürülmüştür. Ayrıca, zorunlu sigortalıların işverenlerince ödenen primlerinde olduğu gibi, aylık primler ait olduğu ayı izleyen ayın sonuna kadar ödenmektedir (SSK. m. 85/b,c).

2. İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamasının Başlaması ve Primlerin Ödenmesi

A- İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamasının Başlaması

İsteğe bağlı sigortalılık, yukarda da belirtildiği gibi daha önce Sosyal Sigorta Kurumu'ndan sigorta sicil numarası almış bulunan sigortalıların yazılı başvurularının Kurum tarafından alındığı tarihi izleyen aybaşından itibaren başlamaktadır (SSK. 85/I,a). Ancak, bazı sigortalıların isteğe bağlı sigortaya kabulleri yapılmamaktadır. Bunlarda iki gruptan oluşmaktadır.

i) Sigortalıya, eşi, anne veya babasından değil de, bizzat kendi çalışmalarından dolayı şahsına herhangi bir sosyal güvenlik kurumundan aylık bağlanması halinde, isteğe bağlı sigortaya kabulleri yapılmamaktadır. Buna rağmen, 506 sayılı Kanun'un 57'inci maddeye göre, malûllük aylığı almakta iken çalışmaya başlaması nedeniyle aylığı kesilen ve nihayet 63'üncü maddeye göre, yaşlılık aylığı almakta iken çalışmaya başlamasıyla aylığı kesilen sigortalıların isteğe bağlı sigortaya kabulleri yapılabilmektedir.

ii) Öte yandan isteğe bağlı sigortanın başlayacağı tarihte sosyal güvenlik kurumlarına bağlı sigortalılığı sona ermemiş olanlar da isteğe bağlı sigortaya kabul edilmezler²⁰⁰.

---

²⁰⁰ Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü, **İsteğe Bağlı Sigorta ve 299 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) Uygulamaları Hakkında Genel Yazısı**, Tahsis Daire Başkanlığı Ya. No. 034/301220, S. V, Ankara, 1991, s. 1.

Konuya açıklık getirmek bakımından isteğe bağlı sigortanın başlaması ile ilgili olarak bir örnek vermek yararlı olacaktır. İsteğe bağlı sigortaya devam etmek isteyen birey, bu konuda SSİY'nin 74'üncü maddesinde belirtilen hususları içeren dilekçesini²⁰¹ 30.11.1994 tarihinde Kurumun Eskişehir Sigorta Müdürlüğü'ne elden getirerek aynı gün gerekli havale ve kayıt işlemlerini yaptırdığı kabul edilecek olursa; bu durumda bireyin isteğe bağlı sigortalılığı 1.12.1994 gününden itibaren başlayacaktır. Eğer bu birey anılan dilekçesini 30.11.1994 tarihinde taahhütlü olarak postayla Eskişehir Sigorta Müdürlüğü'ne gönderirse ve sözü edilen Müdürlük de bu dilekçeyi 1.12.1994 tarihinde havale edip kayda alırsa²⁰², bu durumda bireyin isteğe bağlı sigortalılığı, 1 Aralık 1994 tarihini takip eden aybaşı olan 1. Ocak 1995'de başlayacak ve Ocak 1995 ayı primi de, yasal süresi olan Şubat 1995 ayının sonuna kadar Kuruma ödenecektir. Anılan maddenin 3395 sayılı Kanun'dan önceki metninde ise, sigortalılığın başlaması ile ilgili uygulaması değişik olduğundan isteğe bağlı sigorta primleri üçer aylık dönemler halinde, ödenmekteydi²⁰³. Bir dönem içinde yapılan başvurunun Kurum tarafından kabul edildiğinin aynı dönem içinde ilgiliye bildirilmesi durumunda, isteğe bağlı sigortalılığın başlangıcı anılan dönem izleyen dönemin ilk günü olmaktadır. Örneğin, 1 Kasım'da isteğe bağlı sigorta için başvuruda bulunan bireye, isteğinin kabul edildiği 31 Ocağa kadar herhangi bir tarihte diyelim ki, 20 Aralık'ta bildirildiği takdirde, bu bireyin

²⁰¹ SSK'nın isteğe bağlı sigorta işlemlerinde kullandığı matbu dilekçesinin bir örneği eklerde sunulmuştur. Bkz. Ek: 1.

²⁰² Sosyal Sigortalar Kurumu'na gerek PPT ile gerekse elden getirilen bir evrak öncelikle Arşiv Servisi yetkilisine görüşülüp incelendikten sonra hangi birime ait olduğu belirlenir, o birimin kod işareti olan Romen rakamı ile o günün tarihi yazılıp imzalanarak evrak üzerinde havale işlemi yapılır. Daha sonra evrak üzerine ya bir kaşe ile ya da bir numarator ile tarih ve numara verilir. Böylece havale ve kayıt edilen evrak, ya matbu bir evrak föyü ile ya da zimmet defteri ile ilgili servislere imza karşılığında teslim edilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Sosyal Sigortalar Kurumu Evrak Muhaberat İşleri Hakkında Talimat**, Sosyal Sigortalar Kurumu Ya. No. 533, Ankara, 1992, s. 13-15.

²⁰³ İsteğe bağlı sigorta primlerini (Ocak-Mart), (Nisan-Haziran), (Temmuz-Eylül) ve (Ekim-Aralık) sürelerine ait olmak üzere 4 eşit taksitle alınır. SSİT. m. 111; Bkz., **İşveren Muameleatı El Kitabı**, s. 376.

isteğe bağı sigortalılığının başlangıcı 1 Şubat tarihi olmaktadır. Sigortalıların aleyhine olan bu uygulamanın 3395 sayılı Kanun ile kaldırılarak, dönem uygulamasından aylık ödeme sistemine geçilmesi, kuşkusuz gerek sigortalılar ve gerekse kurum açısından yararlı olmuştur. Nitekim, yukardaki örneğe göre sigortalının isteğe bağı sigortalılığı 1 Şubat yerine iki ay önce 1 Aralık'ta başlayacaktır. Dolayısıyla sigortalının hizmeti iki ay daha fazla olacaktır. Kurum yönünden yararlı ise, Kurumun iki ay önce prim almaya başlayacağından prim gelirlerinin artması sağlanmıştır.

B- İsteğe Bağı Sigorta Primlerinin Ödenmesi

İsteğe bağı sigorta uygulamasından yararlanan bireyler, isteğe bağı sigorta primlerini ait oldukları ayı izleyen ayın sonuna kadar ikamet ettikleri bölgenin bağı olduğu Kurum Sigorta Müdürlüğü'ne ödemek ya da Kurumun hesabı bulunan bankalardan birine yatırmak veya PTT havalesi ile Kuruma göndermek zorundadırlar (SSK. m. 85/II, c, SSIY. m. 73). İsteğe bağı sigorta primlerini yukarıda belirtildiği şekilde öngörülen yasal süre içerisinde (ait olduğu ayı izleyen ayın sonuna kadar) Kuruma göndermeyen ya da bizzat gelip yatırmayan bireylere, ödenmeyen primler için 506 sayılı Kanun'un 80'inci maddesine göre gecikme zammı uygulanması gerekmektedir²⁰⁴.

Buna ilişkin bir örnek verilecek olsa isteğe bağı sigortalılığı 1.1.1995'de başlayan bir sigortalının Ocak 1995 ayı isteğe bağı sigorta primini Şubat 1995 ayı sonuna kadar ödemesi zorunlu olsun. Bu primin (Ocak ayına ait) Şubat ayı yerine, Mart 1995 ayı içinde herhangi bir tarihte ödenmesi halinde %10 gecikme zammı Nisan 1995 ayında ödenmesi halinde ise, uygulanacak iki aylık gecikme $\%10 + \%7 = \%17$ olacaktır. Buna göre, primin ödenmesi gereken süreyi geçen her ay için %7 ilave gecikme zammı uygulanır.

²⁰⁴ Gecikme zammı uygulaması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. DUYGULU, s. 100-103.

Sosyal Sigortalar Kanunu'nun m. 85'inci maddesinin II'nci bendinin c fıkrasında ki ödenmeyen isteğe bağlı sigorta primleri için icraya başvurulamayacağına ilişkin görüşü²⁰⁵ ise, isteğe bağlı sigorta ilişkisinin kamu hukuku ilişkisi olma niteliğiyle bağdaştırmak, hukuken mümkün değildir. Çünkü, söz konusu görüşün ileri sürdüğü isteğe bağlılık; salt isteğe bağlı sigortaya devamla sınırlı olup, sadece ve sadece buna ilişkindir. İlgilinin yazılı başvuruda bulunup yararlanma yolundaki iradesini açıkladıktan sonra, kendisi ile Kurum arasında bir kamu hukuku ilişkisi kurulur ve Kurum, birey prim ödeme yükümünü yerine getirmediği takdirde bunu kamu alacağı olarak zorla almak durumundadır²⁰⁶. Kanundaki gelişme de bunu doğrulayıcı yöndedir. Nitekim, isteğe bağlı sigorta hakkındaki 85'inci maddenin 506 sayılı Kanun'daki ilk şekline ait uygulamada, yukarıda da belirtildiği gibi, isteğe bağlı sigorta primleri üçer aylık dönemler halinde dört taksitle, ilişkin olduğu dönemi izleyen ay içinde ödenmesi gerekmektedir. Ancak, bu şekildeki prim taksidini süresinde (dönemi izleyen ay içinde) ödemeyen sigortalılar, prim borçlarını taksit tarihinden itibaren yani dönemi izleyen ayın sonundan itibaren 6 ay içinde yasal faizi ile birlikte ödemekle yükümlüydüler. İsteğe bağlı sigorta primi bu sürede de ödenmezse, sigortalının isteğe bağlı sigorta ile ilişkisi kesilmekteydi ve ilişkinin kesildiği tarihten itibaren bir yıl geçmedikçe ilgili yeniden Kuruma isteğe bağlı sigorta için başvuru hakkından yoksun tutulmaktaydı (SSK m. 85'in ilk şekli).

Sosyal Sigortalar Kanunu madde 85'e 3395 sayılı Kanun ile getirilen yeni düzenleme ile prim ödemeleri yukarıda da belirtildiği gibi, üçer aylık dönemden aylığa dönüştürülmüş, 6 aylık sürede primlerini ödemeyenlere öngörülen bir yıllık hak yoksunluğu kaldırılarak, her aylık gecikmeye %7 gecikme zammı ödemeyi göze aldığı takdirde sigortalılara süresiz prim ödeme olanağı sağlamıştır. Gecikme zammı uygulaması ise, Sosyal Sigortalar Kanunu madde 80 uyarınca borç ödenene kadar sürer.

²⁰⁵ TUNCA Y, s. 99.

²⁰⁶ CENTEL, "Bağımlı...", s. 47.

Ayrıca, “dava ve icra takibi açılmış olsa bile”, ödenmeyen bölüm için gecikme zammı alınır. İşte, prim ödememe yoluyla isteğe bağlı sigortaya devam etmeme olanağını bireyin elinden alan, Kurum kabulünü kaldırıp taraflar arasında kamu hukuku ilişkisinin varlığını benimseyen ve de gecikme zammıyla ilgili olarak yollamada bulunulan Sosyal Sigortalar Kanunu madde 80’de Kurumun dava ve icra takibi yapmasından sözedilen bir hukuk sisteminde; eskiden kalan alışkanlıkla, ödenmeyen isteğe bağlı sigorta primleri için icra yoluna başvurulamayacağını ileri sürmek, hukuken güçtür. Kaldı ki, bunu ileri sürmenin zorunlu sigortalılar bakımından eşitsizlik ve dengesizlik yaratacağı da açıktır²⁰⁷. Nitekim, yeni düzenleme yoluyla isteğe bağlı sigortalı; prim ödeme zamanı, prim ödememe durumunda uygulanacak hükümler ve ödemenin doğuracağı sonuçlar bakımından zorunlu sigortalıya çok yaklaştırılmıştır²⁰⁸. Kanımızca bunu bozmanın ise, hukuken herhangi bir haklı nedeni mevcut değildir.

Bilindiği üzere, 506 sayılı Kanun’un 80’inci maddesi 14.5.1985 tarihli ve 3203 sayılı Kanun’un 2’inci maddesiyle değiştirilmiş ve Kanunun yürürlük tarihi olan 1.6.1985 tarihidен itibaren primlerin süresinde ödenmeyen kısmına, sürenin bittiği tarihten başlayarak Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanunda (6183 sayılı Kanun) belirtilen gecikme zamlarının uygulanma şekli hakkındaki hükmü getirmiştir.

İsteğe bağlı olarak sigorta primi ödenen süreler sigortalının zorunlu sigortalı olarak prim ödediği hizmet süreleri ile birleştirilerek Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası yardımları bu sürelerin toplamına göre yapılır²⁰⁹.

Bunun gibi, bireyin isteğe bağlı sigortadan vazgeçip o güne kadar ödediği primleri geri alabileceğini²¹⁰ ileri sürmek de hukuken yerinde görünmez²¹¹. Gerçekten, isteğe

²⁰⁷ TUNÇOMAĞ, s. 171; CENTEL, “Bağımlı...”, s. 48.

²⁰⁸ İsteğe bağlı sigortanın 3395 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önceki hükümleri için bkz. TUNÇOMAĞ, s. 171.

²⁰⁹ UL, “Sosyal...”, s. 5-6.

²¹⁰ TUNCAY, s. 99.

²¹¹ Ayrıca bkz. ÇENBERCİ, s. 585.

bağlı sigorta ilişkisi, kamu hukuku ilişkisi niteliğinde olması nedeniyle, bireyin tek yanlı irade açıklaması sonucunda ortadan kaldırılamaz²¹². Sonra, Kuruma ödenmiş olan primlerin iadesi, yanlış ve yersiz alınmamak koşuluyla (SSK. m. 4), sadece ve sadece toptan ödeme durumunda sözkonusudur. İlgilinin isteğe bağlı sigortaya devam etmeme “isteği” ise, toptan ödemem yapılmasını gerektiren koşullar içinde yer almaz. Bu nedenle isteğe bağlı sigortaya devamdan vazgeçip ödenmiş primlerin geri alınması Türk sosyal hukuk sistemine yabancıdır²¹³.

Zaman zaman çıkarılan kanunlarla prim gecikme zammı ve faiz borçları için sigortalılara ödem kolaylıkları getirilmiştir²¹⁴. Böylelikle, isteğe bağlı sigorta prim ödemelerinde, sigortalıları çalıştıran işverenlerin prim ödemelerinde olduğu gibi aylık prim ödeme sistemine, prim ödememenin yaptırımı olarak da gecikme zammı uygulamasına geçilmesi, getirilen diğer kolaylıklar ile birlikte isteğe bağlı sigorta sistemini hesabı sade, anlaşılır ve çağdaş bir konuma getirmiştir.

Öte yandan sigortalıların ödemesi gereken isteğe bağlı sigorta primlerinin miktarı şu formüle göre hesaplanmaktadır.

$$\text{Gösterge X Katsayı X \%20} = \text{Ödenecek Aylık İBS Pirimi}$$

Formüldeki unsurları kısaca açıklamak faydalı olacağı kanısındayız.

²¹² GÜZEL-OKUR, s. 117.

²¹³ CENTEL, “Bağımlı...”, s. 48.

²¹⁴ Nitekim 14.3.1992 tarihinde yürürlüğe giren 3786 sayılı Kanun ile; kamu kurumları, kamu iktisadi kuruluşları ve belediyeler dışında kalan tüm işverenler ile topluluk sigortası ve isteğe bağlı sigortaya devam edenlere; 31.12.1991 tarihi itibarıyla tahakkuk etmiş olup henüz Kuruma ödenmemiş bulunan prim, gecikme zammı ve varsa faiz borçları için ödeme kolaylığı getirilmiştir. Buna göre a) İlgililer prim borçlarının tamamını, 15.4.1992 tarihine kadar ödemişlerse, ödeme tarihine kadar gerçekleşen gecikme zammı ve faizlerinin %100’ü, b) Pim borçlarının tümü ile ödeme tarihine kadar gerçekleşecek gecikme zammı ve faizlerin %25’ini 15.6.1992 tarihine kadar ödemişlerse, kalan gecikme zammı ve faizleri c) Prim borçlarının tümü ile gecikme zammı ve faizlerin %75’ini 15.10.1992’ye kadar ödemişlerse, kalan gecikme zammı ve faizleri silinerek affedilecektir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü’nün 17.3.1992 tarih, 1-59 Ek Sayılı Genelgesi.**

a. Prim Oranı

Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm sigortaları primlerinin (işveren payı %11 ve sigortalı payı %9) toplamı olan %20 MYÖ²¹⁵ prim oranı, en son 6.3.1981 tarih, 2422 sayılı Kanun ile saptanılmış olup, 1.4.1981 tarihinden beri prim hesaplamalarında kullanılmaktadır.

b. Gösterge

506 sayılı Kanun'a göre sigortalılardan alınacak prim ve verilecek ödenekler ile sigortalılara veya hak sahiplerine bağlanacak gelir veya aylıkların hesaplanmasında katsayı esasına dayalı gösterge sistemi uygulanır. İlk kez 6.3.1981 tarih ve 2422 sayılı Kanun'un 17'inci maddesi ile getirilen gösterge sistemine, 3395 sayılı Kanun'un 14'üncü maddesiyle "Üst Gösterge Tablosu" eklenmiştir²¹⁶. Normal ve üst gösterge tabloları çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bu düzenlemeye göre, Normal Gösterge Tablosu'nda en düşük gösterge 12. derece 1. kademe olarak 4614'ten başlamaktadır. Üst gösterge tablosu da, 10. derece 1. kademe olarak 9678'den başlamaktadır.

c. Katsayı

Devlet memur ve emeklilerinin aylık, ücret ve gelirlerinin hesaplanmasında dikkate alınmak üzere her yıl başında ve ortasında Bakanlar Kurulu'nca belirlenen katsayı tutarı²¹⁷ da, isteğe bağlı sigorta primlerinin hesaplanmasında bir gösterge olarak kullanılmaktadır.

²¹⁵ Ülkemizde MYÖ sigortaları prim oranları; 1.4.1950-31.5.1957 döneminde %8 (%4 işveren+%4 işçi hissesi), 1.6.1957-31.3.1973 döneminde %11 (%6 işveren+%5 işçi hissesi), 1.4.1973-30.6.1975 döneminde %13 (97 işveren+%6 işçi hissesi), 1.7.1975-31.3.1981 döneminde %15 (%8 işveren+%7 işçi hissesi), 1.4.1981 tarihinden, beride %20 (%11 işveren+%9 işçi hissesi) olarak uygulanmaktadır. Bkz. DUYGULU, s. 70.

²¹⁶ Son Değişiklik Şekliyle 1475 sayılı İş Kanunu, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım-İş Yayınları, Ankara, 1988, s. 212.

²¹⁷ Bakanlar Kurulu'nun 1.12.1995 tarihinde alınan kararı ile, Devlet Memur ve Emeklilerine uygulanacak katsayı (1695) olarak saptanılmıştır.

Bu açıklamalardan sonra, 1995 yılında geçerli olan gösterge ve katsayılara göre asgari ve azami isteğe bağlı sigorta primlerinin nasıl hesaplandığı aşağıdaki örneklerde gösterilmiştir.

aa- Asgari aylık isteğe bağlı sigorta primi hesabı

En düşük gösterge : 4,614 (12. Derece 1. Kademe)

Geçerli Katsayı : 1,695 olduğuna göre;

Gösterge X Katsayı X %20 formülünden hareketle; bir aylık prime esas kazanç 4,614 X 1,695 X %20 = 1,564,146 TL'dir. Demek ki bir aylık asgari isteğe bağlı sigorta primi 1,564,146'dır. Asgari günlük kazanç ise;

$$\frac{4,614 \times 1,695}{30} = 260,691 \text{ 'dir.}$$

bb- Azami aylık isteğe bağlı sigorta primi hesabı

En yüksek gösterge: 9,678 (1. Derece 10. Kademe)

Geçerli katsayı : 1,695 olduğuna göre

Gösterge X Katsayı X %20 formülünden hareketle;

Gösterge X Katsayı X %20 formülünden hareketle; bir aylık prime esas kazanç 9,678 X 1,695 X %20 = 3,280,842 TL'dir. Demek ki bir aylık azami isteğe bağlı sigorta primi 3,280,842'dir. Azami günlük kazanç ise;

$$\frac{9,678 \times 1,695}{30} = 546,807 \text{ 'dir.}$$

3. İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamasında Primin Hesabına Esas Derece ve Kademenin Saptanılması ile Derece ve Kademe Yükseltilmesi veya Düşürülmesi

İsteğe bağlı sigorta uygulamasına dahil olmak isteyen bireylerin başvuru tarihinde istedikleri derece ve kademeyi seçme hakları bulunmaktadır. Buna göre bireyler, Normal Gösterge Tablosu'ndaki en düşük 12. derecenin 1. kademesinin 4614 göstergeye göre

hesaplanmış 1.564.146 TL. prim miktarını seçebilecekleri gibi, üst gösterge tablosundan en yüksek tavan olan 1. derece 10. kademe 9678 gösterge karşılığına göre hesaplanmış 3.280.842 liralık prim miktarını da seçebilirler²¹⁸.

A- Derece Yükseltme

İsteğe bağlı sigortaya devam etmekte olanlar, buldukları derece ve kademesini, başvuru tarihini izleyen yılbaşından itibaren en fazla bir üst derecenin aynı kademesine kadar yükseltebilirler. Ancak, bunların derece ve kademelerini yükseltebilmeleri için, buldukları derece ve kademe üzerinden, yükseltilmenin yapılacağı yılbaşı itibariyle en az 360 gün prim ödemiş olmaları gerekmektedir.

Derece ve kademe yükseltilmesi isteğinde bulunulmadığı sürece, sigortalının eski derece ve kademesi üzerinden prim alınacaktır. Sosyal Sigortalar Kurumu; bulunduğu derece ve kademenin yükseltilmesi için verilen dilekçede artış miktarının açıkça belirtilmemesi halinde bir derece arttırma yapılmasını kararlaştırmıştır.

Bu konuya açıklık getirmek açısından şöyle bir örnek verilebilir. İsteğe bağlı sigortalılığı 9'uncu derece 1'inci kademededen 1 Kasım 1991'de başlayan birey, bu tarihten itibaren 360 gün (12 ay) prim ödedikten sonra 15 Kasım 1992 tarihinde Sosyal

²¹⁸ ERNAM, s. 301; Sosyal Sigortalar Kurumu'na isteğe bağlı sigortalı olmak için başvuran bireye, matbu istek dilekçesi, beyan kağıdı (sigortalı bu kağıda, herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olarak çalışmadığını, buralardan çalışmalarından dolayı aylık almadığını ve vergi mükellefiyeti kaydının bulunmadığını beyan edip imzalayarak Kuruma vermektedir) ile bir liste verilir. Bu listede Normal ve Üst Gösterge Tablosu'ndaki tüm derece, kademe, gösterge tutarları ile her gösterge karşısında Kurum tarafından geçerli katsayıya göre hesaplanan ödenecek isteğe bağlı sigorta prim tutarları gösterilmektedir. Sigortalı, bireysel gelirin'e göre listeden seçeceği isteğe bağlı sigorta prim tutarını, derece ve kademesi ile hangi gösterge tablosuna ait olduğunu matbu istek dilekçesine yazıp beyan kağıdını da doldurup imzaladıktan sonra ilgili Kurum ünitesine verir, ya da PTT ile gönderir. İlgili Kurum ünitesi de, sigortalılığın başlangıç tarihi ile ödeyeceği prim miktarlarını ve hangi bankalardaki hesaplara ödeyeceğini gösteren bir kabul yazısı niteliğinde bir yazıyı ilgili sigortalıya göndererek başvuru işlemlerini tamamlar. Beyan kağıdı liste ve Kurumun kabul yazılarının matbu örnekleri bu tezin sonuna eklenmiştir. Bkz. Ek: 2; Ek: 3; Ek: 6.

Sigortalar Kurumu'na yazılı olarak başvurduğu taktirde başvuru tarihini (15 Kasım 1992) takip eden yılbaşı olan 1 Ocak 1993 tarihinden itibaren prime esas derece ve kademesini 8'inci derece 1'inci kademeğe yükseltecektir. Bu sigortalı, beş ay sonra, 1.4.1992 tarihinde derece ve kademe yükseltilmesi isteğinde bulunsaydı, bu sigortalı derece ve kademe yükseltilmesinin yapılacağı yılbaşı olan 1.1.1993 tarihi itibariyle bulunduğu derece ve kademe üzerinden 360 gün prim ödemiş olacağından, derece ve kademesini, 1.1.1993 tarihinden itibaren 8'inci derecenin 1'inci kademesine yükseltebileceği gibi, sigortalı isterse daha az bir yükseltme de yapabilir.

B- Derece Düşürme

Prim ödedikleri derece ve kademesini düşürmek isteyen sigortalılar, derece ve kademelerini bu konudaki başvuru tarihini izleyen aybaşından geçerli olmak üzere, istedikleri derecenin istedikleri kademesine kadar düşürebilirler.

Maddenin değişiklikten önceki şeklinde, sigortalıların Kuruma ödeyecekleri isteğe bağlı sigorta primlerinin miktarı, ilgililerin yazılı istekte bulunduğu tarihten önce zorunlu sigortadan Kuruma prim ödedikleri son takvim yılında elde ettikleri sigorta primleri hesabına esas tutulan kazançlar toplamının, prim ödeme gün sayısı toplamına bölünmesiyle bulunacak ortalama günlük kazanç göre hesaplanmaktaydı. Bu surette saptanılan günlük kazanç da, takvim yılı başından üç ay önce, sigortalı tarafından Kuruma yazıyla bildirilmek koşuluyla, her yıl %10 oranında arttırılabilmekteydi²¹⁹.

Kuruma ödenecek isteğe bağlı sigorta prim tutarını, sigortalıların önceki prime esas kazanç miktarına bağlanması ve bunun her yıl %10 oranında arttırmanın öngörülmesi, enflasyon oranının düşük olduğu 1960'lı ve 1970'li yıllarda belki gereksinmeyi karşılamıştır. Ancak, 1970'li yılların sonundan itibaren ve 1980'li yılların başında enflasyon oranlarının üçlü rakamlara ulaşması, ayrıca işverenlerin Kuruma daha az prim ödemek için sigortalıların prime esas kazanç tutarlarını düşük gösterme gibi nedenlerden dolayı isteğe bağlı sigortanın eski uygulaması gereksinmeye cevap vermemeye başlamıştı.

²¹⁹ CUHRUK- ÇOLAKOĞLU-BÜKEY, s. 945.

Ülkemizin enflasyonist ortamına ayak uydurmak ve Kurum kaynaklarının aşınmasını önleyerek prim gelirlerini de arttırmak amacıyla, 1980'li yılların ikinci yarısında 3395 sayılı Kanun çıkartılarak, isteğe bağlı sigorta prim tutarları, üç aylık dönem sisteminden, aylık ödeme sistemine, enflasyonla aşınan prime esas kazanç sisteminden, belirli zamanlarda değişikliğe bağlı tutulan gösterge ile her altı ayda saptarılan katsayı sistemine geçilmiş ve Kurum kaynaklarının erimesi veya aşınması asgari düzeyde tutulmaya çalışılmıştır.

4. İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamasının Hukuki Sonuçları

İsteğe bağlı sigorta ilişkisinin kurulması, yitirilen sosyal sigorta ilişkisinin yeniden sürdürülmesi sonucunu yaratır. Öyleki isteğe bağlı sigorta yaptıran birey, bütün hak ve yükümleriyle birlikte Kurum'un üyesi olur. Bunun anlamı, isteğe bağlı sigorta ilişkisinin sigortalının zorunlu sigortadan ayrıldığı zamana geri gitmesidir²²⁰. Buna göre de, sosyal sigorta ilişkisinin yitirilmesinden önce geçen süre ile (zorunlu) isteğe bağlı sigortada geçecek süre, ödenen primler ve yıllık kazanç tutarları birleştirilir ve isteğe bağlı sigortalıya Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarından yapılacak yardımlardan yararlanma olanağı yaratılmış olur. Bu itibarla, isteğe bağlı sigortalılarla zorunlu sigortalılar arasında Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarından yararlanma bakımından herhangi bir fark bulunmamaktadır²²¹. Ancak, bireyin sosyal sigorta ilişkisinin yitirilmesinin hemen ardından isteğe bağlı sigortaya başvurmaması durumunda arada bir boşluk doğar. Sigortalıların zorunlu ve isteğe bağlı olarak ödedikleri primler ile prim gün sayılarının ve yıllık kazanç tutarlarının birleştirileceğine ilişkin hükme ise, Sosyal Sigortalar Kanunu madde 85'in yeni metninde yer verilmemiştir. Öğreti de, isteğe bağlı sigorta ilişkisinin sigortalının zorunlu sigortadan ayrıldığı ana kadar geri gideceğinden sözedilmektedir²²². Kanımızca, önceki Sosyal Sigortalar Kanunu madde 85'deki birleştirme hükmüne rağmen, burada bir geriye gitmeden sözetmemek, daha uygun olur. Çünkü, sözkonusu birleştirme hükmü açısından önemli olan nokta, bunların birleştirilip

²²⁰ CENTEL, "Bağımlı...", s. 44-45; TUNÇOMAĞ, s. 194-195.

²²¹ ERNAM, s. 302; CENTEL, "Bağımlı...", s. 45.

²²² Bkz. TUNÇOMAĞ, s. 170.

toplanmasıdır. Nitekim, primler ile prim gün sayılarının ve kazanç tutarlarının birleştirilmesi de, sigortalılık süresinde kesintisizlik anlamını taşımaz. Esasen, önceki düzenleme de, herhangi bir geriye gitmeden sözetmek yerine, bunların birleştirileceğini, yani biraraya getirilip toplanacağını anlatmak istemiştir. Diğer taraftan, geriye gitmenin yakından ilgilendirdiği sigortalılık süresi kavramı, başlangıcı itibariyle önem kazanmakta ve belirli bir süre sigortalılığın arandığı durumlarda da bunun kesintisiz bulunmasına ilişkin açık hükmü gerektirmektedir. Bu bakımdan, zorunlu sigortalılık süresi ile isteğe bağlı sigortaya devam arasında bir zaman boşluğunun kalması istenmiyorsa; Alman hukukunda²²³ olduğu gibi, isteğe bağlı sigortaya devam için zorunlu sosyal sigorta ilişkisinin yitirilışinden itibaren, başlayacak göreve kısa bir başvuru süresinin Kanun tarafından öngörülmesi uygun olur. Mevcut sistemde ise, ne bir birleştirme ya da önceye gitme hükmü ve ne de başvuru için belirli bir süre öngörülmüştür²²⁴.

Sosyal Sigortalar Kanunu'nun sağladığı haklardan yararlanma bakımından, kural olarak, zorunlu ve isteğe bağlı sigortalılar arasında herhangi bir ayırım gözetilemez. Ancak, geçmişte Yargıtay, isteğe bağlı sigortalılara hizmet borçlanması yolunu kapsar görünmüştür²²⁵.

Sigortalı ile Kurum, isteğe bağlı sigortanın konusunu istedikleri gibi kararlaştıramazlar. Sosyal Sigorta Kanunu'nda belirtilmiş hükümlerle tamamen bağıdırlar. Bu yüzden, Kurum, Kanunda öngörülmüş yardımlardan başkasını veya kanunî koşullar gerçekleşmeden kanunda öngörülmüş yardımları yapmağa yetkili değildir²²⁶.

Nihayet, isteğe bağlı sigortanın sağladığı koruma, salt uzun vadeli sigorta kollarıyla, yani Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarıyla sınırlıdır. Bunun sosyal güvenlik sistemimiz için önemli bir eksiklik sayılması gerektiği ileri sürülmüştür.

²²³ SÖZER, s. 44; CENTEL, "Bağımlı...", s. 45.

²²⁴ CENTEL, "Bağımlı...", s. 45.

²²⁵ Bkz. Yarg.10., H.D., T. 8.11.1976, E.2304, K.7437, (CUHRUK-ÇOLAKOĞLU-BÜKEY, s. 947).

²²⁶ TUNÇOMAĞ, s. 195.

Kanımızca, belirtilen durumun bir eksiklik olarak değerlendirilmemesi gerekir. Çünkü, isteğe bağlı sigortanın amacının, bir anlamda sosyal güvenlik dışında kalanlara sürekli gelir sağlamak olması nedeniyle, sosyal güvenlik kanunlarının, isteğe bağlı sigortayı sürdürmede sigortalılara geçici tehlikeler karşısında güvence sağlamaması doğal karşılanabilir. Türk sosyal hukuk sisteminin temel amacının ise, isteğe bağlı sigorta kapsamını dikey yönde ilerletmek yerine, sosyal güvenceyi toplumun tüm çalışanlarına yayma, yani yatay yönde genişleme doğrultusunda olması gerekir²²⁷.

5. İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamasının Değerlendirilmesi

Daha önce de belirtildiği üzere isteğe bağlı sigorta, zorunlu sigortalılık niteliğini kaybetmiş bireylerin Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları yönünden sosyal güvenlik haklarını devam ettirebilmelerine olanak sağlayan bir sosyal sigorta uygulamasıdır. Bu uygulamada, sigortalıların ödedikleri primler ve bunlarla ilgili gün sayıları aynen, zorunlu sigortalıların ödedikleri primler ve prim ödeme gün sayıları gibi sayılmakta ve sigortalılara Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarından gerek aylık bağlanmasında, gerekse toptan ödeme yapılmasında her iki sigorta türünde geçen prim tutarları ve gün sayıları birleşime bağlı tutulmaktadır²²⁸.

İsteğe bağlı sigortanın 9.7.1987 tarih, 3395 sayılı Kanun'la getirilen bugünkü şekline gelebilmesi için uzun bir sürecin geçmesi gerekmiştir. 1.6.1957 tarihinde 6900 sayılı Kanun'un 41'inci maddesiyle başlayan isteğe bağlı sigorta uygulamaları, sigortalılığın başlaması, primlerin üçer aylık dönemler halinde dört eşit taksitle ödenmesi, yıllık prim ödeme gün sayılarının 300 gün olarak kabul edilmesi, dönem isteğe bağlı sigorta primlerinin taksit tarihinden itibaren altı ay içinde ödenmesi durumunda bireyin bir yıl isteğe bağlı sigortaya kabulünün yapılmaması gibi konular, 1.3.1965'te yürürlüğe giren 506 sayılı Kanun'un 85'inci maddesiyle de hemen hemen aynen benimsenmiştir.

²²⁷ CENTEL, "Bağımlı...", s. 46.

²²⁸ ERNAM, s. 302.

506 sayılı Kanun'un 85'inci maddesinin ilk şeklinde üç aylık dönem esası olduğundan, 1 Temmuz- 1 Ekim dönemin içinde 9.7.1987 tarihinde yürürlüğe giren 3395 sayılı Kanun'un isteğe bağlı sigorta ile ilgili 8'inci maddesi yukarda da belirtildiği gibi, aylık ödeme ve dönem sistemine geçilmesi nedeniyle yeni uygulamaya 1.10.1987 tarihinde geçilmiş ve anılan Kanun ile isteğe bağlı sigorta konusunda önemli ve köklü düzenlemeler yapılmıştır. Getirilen değişikliklerle isteğe bağlı sigortanın kapsamı çok genişlemiş ve yararlanma koşulları basitleştirilmiştir²²⁹.

Bilindiği üzere değişiklikten önce eski sigortalılık ilişkisinin derecesi en az 5 yıl sigortalılık süresine ve 750 gün prim ödeme gün sayısına sahip olmayı gerektirmiştir. Yeni düzenlemede ise, sigortalı olarak tescil edilme yeterli olmakta, yani birey 1 gün sigortalı olsa ve bu husus Kurumca tescil edilmiş bulunsa, isteğe bağlı sigorta için ilk temel koşul gerçekleşmektedir. Bu düzenleme biçimi 506 sayılı Kanun'un zorunlu sigortalılığa ilişkin diğer hükümleri karşısında bir çelişki oluşturduğu gibi, o hükümlerin gereklerine, uygulama ilkelerine, çalışma yaşamının gereklerine de ters düşmektedir. İsteğe bağlı sigortalı olabilmek için sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısına ilişkin hiçbir koşulun öngörülmemesi isteğe bağlı sigortalılık ilkeleriyle de bağdaşmamaktadır ve zorunlu sigorta sistemini sarsacak bir nitelik taşımaktadır²³⁰.

Ayrıca, isteğe bağlı sigortalının Normal ve Üst Gösterge Tabloları'ndan herhangi birini seçebilmeleri de, bu tür sigortalıları diğer sigortalılara göre ayrıcalıklı duruma getirmektedir. Zira yaşamında 1 gün çalışıp sigortalı olarak tescili yapılan birey Üst Gösterge Tablosu'nun en üst derece ve kademesini seçebilmektedir. Aylık bağlanmaya ilişkin diğer koşullar da oluşunca en üst dereceden aylık bağlanmasını Kurumdan isteyebilmektedir. Kuşkusuz bu durum, sosyal sigorta yöntemi içinde eşitlik ve denge ilkelerine ters düşen bir nitelik taşımaktadır²³¹.

²²⁹ GÜZEL-OKUR, s. 127.

²³⁰ OZANOĞLU, s. 13.

²³¹ OZANOĞLU, s. 14; Konu ile ilgili benzer görüşler için bkz. TUNÇOMAĞ, s. 201; GÜZEL-OKUR, s. 127-128.

Öte yandan, 3395 sayılı Kanun'un 8'inci maddesiyle getirilen değişikliğin, yukarda belirtilen sakıncaları yanında getirdiği bazı yararlılardan da söz etmek olasıdır. Bir Yargıtay kararında da belirtildiği gibi, "Yasama belgelerine göre bu değişiklikten amaç sosyal güvenlik haklarından daha büyük kitlenin yararlanmasına olanak sağlamaktır"²³². Gerçekten, isteğe bağlı sigortalı olabilmek için, sigortalılık süresi (5 yıllık) ve prim ödeme gün sayısı (750 gün) koşulları kaldırılarak bir günlük tescilli olmanın yeterli görülmesi, çok sayıda bireyin isteğe bağlı sigortalı olmak için Kuruma başvurmasına neden olmuştur.

II-. BANKALAR, SİGORTA ŞİRKETLERİ, ODALAR, BORSALAR VE BUNLARIN BİRLİKLERİNDE ÇALIŞMASI SONA ERENLERE İLİŞKİN İSTEĞE BAĞLI SİGORTA UYGULAMASI

1. Genel Olarak

Ülkemizde T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar ve Bağ-Kur gibi üç temel sosyal güvenlik sağlayan kurumların dışında, sosyal güvenlik aracı olarak, bankalar, sigorta şirketleri, ticaret ve sanayi odaları ve borsalar birliklerine ait sandıklar da bulunmaktadır²³³. Bu sandıklar, diğer sosyal güvenlik kurumları kadar olmasalar dahi, çok sayıda kimseye sosyal güvenlik hizmeti götürmeleri yönünden önem taşımaktadır. Bu sandıklar, malûllük, yaşlılık ve ölüm yardımları sağlamak üzere vakıf veya dernek olarak kurulmuşlardır²³⁴.

Bu sandıklar, bağlı buldukları kuruluşların personeli hakkında Sosyal Sigortalar Kurumu'nun yüklendiği görevleri, sağladığı hakları o düzeyin altına düşmemek üzere

²³² Yarg. 10.H.D., T. 20.3.1990, E.1989/8690, K.1990/2715 [YARGITAY KARARLARI DERGİSİ, C. XVI, S. 7 (Temmuz 1990), s. 1016)].

²³³ Ali ÇUBUK, *Sosyal Güvenlik ve Sosyal Güvenlik Kurumları*, Ank. İ.T.İ.A. Ya. No. 175, Ankara, 1982, s. 86-87; TUNCAY, s. 33; Ali Rıza OKUR, "Türk Sosyal Güvenlik Kurumlarına İlişkin Bir Karşılaştırma", İKTİSAT VE MALİYE DERGİSİ, C. XXXI, S. 12 (Mart 1989), s. 532.

²³⁴ TUNÇOMAĞ, s. 59 vd.

yüklenmiş olup, bir Yargıtay kararında da belirtildiği gibi, 506 sayılı Kanun'un Geçici 20'inci maddesinde öngörülen koşulları yerine getirmelerinden itibaren görevleri ve en az yükümlülükleri Sosyal Sigortalar Kanunu ile belirlenmiş ve bu alanda Sosyal Sigortalar Kurumu yerine geçen kuruluşlar niteliğini kazanmışlardır²³⁵. Bir diğer görüşe göre, maddenin kurulmalarını öngördüğü sandıklar, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun yayımı tarihinde var olan ve yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde Kanun tarafından belirlenmiş hukuksal duruma uygun hale getirilerek tesis (vakıf) olduklarını belgeleyen statülerinin Çalışma Bakanlığı'na verilmesi halinde mevcut sandıkların mensuplarının 506 sayılı Kanun'un birey bakımından kapsamı dışında kalacakları hüküm altına alınmıştır²³⁶. Böylece, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun Geçici 20'inci maddesi, bu tip sandıkların bir Kanunu'nda belirtilen yardımları sağladığını ve bu sandıkların arasında, aralarında oluşturdukları ortak bir sandık aracılığıyla, geçiş yapan personelin kazanılmış haklarının korunduğu ve geçişin kabul edildiğini gösteren statülerinin Çalışma Bakanlığı'na onaylanması halinde, bu kuruluşların ve sandıkların personelinin Sosyal Sigortalar Kanunu'na bağlı olmayacağını belirtmiştir²³⁷.

Şu kadar ki, bu sandıkların statüleri ve statü değişiklikleri Çalışma Bakanlığı'na onaylanmak suretiyle tamamlanır²³⁸. Mali durumları da Çalışma, Maliye ve Ticaret

²³⁵ Yarg. İ.B.H.B.G.K., T. 9.3.1983, E.1983/1, K.1983/1 [YARGITAY KARARLARI DERGİSİ, C. IX, S. 8 (Ağustos 1983), s. 1122]; SÖZER, s. 39; DİLİK, *Türkiyede...*, s. 76-77.

²³⁶ TUNÇOMAĞ, s. 63; ÇENBERCİ, s. 735; 506 sayılı Kanun'un Geçici 20'inci maddesinde kurulması öngörülen Banka ve Sigorta Şirketleri sandıkları hakkında geniş bilgi için bkz. YAZGAN, *Türk...*, s. 51-53.

²³⁷ Doğan KELEŞ, *Türk Sosyal Sigortalar Sisteminin Finansmanı ve Karşılaşılan Problemler*, Yayınlanmamış Master Tezi, Ankara, 1992, s. 56; Kenan TUNÇOMAĞ, "Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Elli Yıllık Gelişme", *Türk İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukukunun 50 yılı*, BASİSEN, İstanbul, s. 171-172.

²³⁸ Bir sosyal ihtiyacı düzenleyen ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'na bağlı olmaları lazım gelen banka, sigorta, reasürans şirketleri ve geçici 20'inci maddede sayılan diğer kuruluşlara bağlı personelin malûllük, yaşlılık ve ölümlerinde yardım yapmak üzere kurulan bu sandıkları bir nevi Sosyal Sigortalar Kurumu olarak görmek gerekir. Türk Ticaret Kanunu'nun 468'inci maddesine göre kurulan yardım sandıkları ise tamamı ile isteğe bağlı ve yukarıda açıklanan Sosyal Sigorta Kurumlarında ayrı özel bir yardım sandığıdır. Yarg. T. D., T. 13.1.1970, E. 08/5482, K. 131 (Hasan BİRKAŞ, *506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ve Uygulanması*, Ankara, 1972, s. 85-86).

Bakanlıklarınca ortaklaşa kontrol ve denetimi sonunda alınmasına bu bakanlıkların beraberce öngörecekleleri önlemleri sandıkların ilgili buldukları kuruluşlar yerine getirmekle yükümlüdürler.

Bu sandıkların finansman kaynağı ise yine diğer sosyal güvenlik kuruluşlarında olduğu gibi iştirakçilerin ödedikleri primler ve primlerin işletilmesinden elde edilen gelirler ile her türlü bağış ve vasiyetten oluşmaktadır. Bu sandıklar, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nda belirtilen prim oranlarından düşük olmamak koşuluyla, üyelerinden sandık senetlerinde belirtilen oranlar dahilinde prim kesmektedir²³⁹. Ayrıca, daha önceden de belirtildiği üzere bu sandıkların personelleri için emeklilik sandıkları yanında vakıf niteliği taşıyan munzam sandıklar oluşturdukları da görülmektedir. Bu bakımdan, ünvanları sayılan bu kuruluşlarda çalışan personel ve hak sahiplerinin asli ve zorunlu sosyal güvenlikleri, anılan kanunun ilgili maddesi gereğince, çalıştıkları kurumların bünyesinde kurulan özel sandıklar tarafından sağlanmaktadır²⁴⁰.

Ülkemizde T.C. Ziraat Bankası, T.C. Emlak Bankası, T.C. Merkez Bankası gibi özel kuruluş kanunları bulunan bankalar personeli T.C. Emekli Sandığı'na, yabancı bankaların personeli ise, 506 sayılı Kanun'a bağlı tutulmuşlardır. Bunların dışında Ulusal ve Yerel Bankaların üyeleri ise, 506 sayılı Kanun'un Geçici 20'inci maddesinde sözü edilen sandıklara bağlanmıştır. Statüleri ve vakıf senetleri farklı olan²⁴¹ bu sandıkların 16'sı Banka, 6'sı Sigorta, 1'i Odalar ve Borsalar, 1'i de Milli Reasürans

²³⁹ KELEŞ, s. 56.

²⁴⁰ Hüsamettin ÖRNEK, "Sosyal Güvenlik Sistemimiz İçinde Özel Sandıkların Konumu", Çalışma ve Sosyal Güvenlik Sorunları ve Öneriler, ASİAD, Ankara, 1992, s. 95-100.

²⁴¹ Yarg. İ.B.H.G.K.'nun yukarıda 242 nolu dipnotta sözü edilen kararında sandıkların özellikleri şöyle ifade edilmektedir. Söz konusu sandıklar sosyal amaçlı birer vakıftırlar. Ekonomik işlevlerinin olmasına karşın Türk Ticaret Kanunu anlamında tacir sayılmayıp mal varlıkları devamlı ve ebedi bir amaca, bir başka ifade ile, üyelerine sosyal haklar tanıma amacına ayrılmıştır. Tüzel kişiliğe sahip olan anılan sandıkları, özel sigorta kurumları şeklinde değerlendirmek mümkündür. Üyeleri ile arasındaki ilişki sözleşmeye dayanmaktadır. Aslında bunlar 506 sayılı Kanun'un 1965'de yürürlüğe girmesinden önce Türk Medeni Kanunu'na göre tesis ve dernek olarak kurulmuşlardır. 506 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra da tüzel kişiliklerini vakıf olarak devam ettirmişlerdir.

şirket olmak üzere toplam 24 adet olup, 1980 yılı verilerine göre buralarda 84.072 sigortalı çalışmakta, sandıklardan aylık alan 32.409 emekli sigortalı bulunmakta, 195.705 aile bireyleri ile anılan sandıklar, toplam 312.186 bireye hizmet vermektedirler.

Geçici 20'inci maddenin 506 sayılı Kanun'a konulmasında maddenin gerekçesi şöyle açıklanmıştır. "...Bir kısım bankalarla, sigorta ve reasürans şirketleri bünyelerinde kurulmuş bulunan emekli sandıklarına dahil olan personelin ayrıca bu Kanuna da bağlı tutulmamaları için madde tasarıya konulmuştur..."²⁴².

Devletin mali kaynaklarının yetersizliği ve ekonomik istikrarları koruma gereği, sosyal güvenliğin etkin, sağlam ve iyi bir şekilde yerine getirilmesini fiilen sınırlamaktadır. İşte bu olanaksızlıklar devleti sözkonusu sandıkların kuruluşuna izin vermeye zorlanmıştır. Böylelikle sandıklar, devletin temel görevi olan sosyal güvenliği sağlama yükümünü, adeta onun izniyle kimi yurttaşlar için yerine getiren kuruluşlar haline gelmiştir²⁴³.

Her ne kadar ayrı ve bağımsız kuruluş Kanunları bulunmayan, kaynağını Kanundan değil tesis senedi veya tüzükten alan, finansmanına devletin katılımı olmayan, yönetimi tamamen özel bulunan bu sandıkların, Kanunla kurulu sandık olmadıkları yönde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun kararı ile, 10.H.D.'nin kararları²⁴⁴ bulunsa da, Yarg.İ.B.H.G.K.'nin yukarıda sözü edilen kararında²⁴⁵ "geçici 20'inci madde de öngörülen sandıkların kanunla kurulu emekli sandıkları niteliğinde sayılmalarına..." üçte ikiyi aşan çoğunlukla karar verildiği ifade edilmiştir.

11.5.1976 gün ve 1992 sayılı Kanun'un Ek 1.maddesi, işte, bu sandıkların bütün borç ve alacakları ile birlikte, Kanunun yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde çıkarılacak Tüzük hükümleri uyarınca Sosyal Sigortalar Kurumu'na devredileceğini

²⁴² OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1757.

²⁴³ Yarg. 10.H.D., T.12.12.1989, E.1989, K.1989-9068 (YARGITAY KARARLARI DERGİSİ, C. XVI, S. 4 (Nisan 1990, s. 562).

²⁴⁴ Yarg. H.G.K. T. 30.11.1977, E.5299, K.887; Yarg. 10 H.D. T. 3.10.1978, E.1449, K.7029.

²⁴⁵ Yarg. İ.B.H.G.K. T. 9.3.1983, E.1983/1, K.1983/1.

hükme bağlamıştı. Fakat Anayasa Mahkemesi 25.1.1977 günlü kararıyla, 1992 sayılı Kanun'un Ek 1. maddesini Anayasanın 2, 48 ve 53'üncü maddelerine aykırı bularak iptal etmiştir²⁴⁶.

Yukarıda değinilen banka, sigorta şirketleri, ticaret ve sanayi odaları, borsalar ve bunların birliklerinin sandıklarının sosyal sigortalarla birleştirilmesi kalkınma planlarında öngörülmüş bulunmaktadır. 1963 yılından itibaren planlı bir kalkınma modeli izlenen ülkemizde, konuya ilişkin olarak 1. Beş Yıllık Kalkınma Planında, tüm sosyal güvenlik çalışmalarının bir elden yürütülmesinin sağlanacağı ve işçi sigortalılarının, öteki yardım kurum ve sandıklarıyla birleştirilerek yeni bir sosyal güvenlik düzenine doğru gidilmesinin sağlanacağı belirtilirken, sosyal güvenlik alanına geniş yer verilen 2. Beş Yıllık Planda, dağınık durumdaki sosyal güvenlik kurumlarının tek bir sosyal güvenlik düzenini gerçekleştirmek için banka ve sigorta şirketlerinin sosyal güvenlik sağlayan sandıklarının, Sosyal Sigortalar Kurumuna katılacakları öngörülmüştür²⁴⁷. Benzer nitelikli hükümlerin yer aldığı 3. Beş Yıllık Planda anılan konuda, dağınık sosyal güvenlik kurumlarının, banka ve reasürans şirketlerinin sosyal sigorta sandıkları ve diğer sosyal güvenlik kurumlarının birleştirilmesi amacı ile mevzuat ve standart yaklaşımlarının sağlanacağı belirtilmiştir. 4. Beş Yıllık Planda ise mevcut toplumsal güvenlik kurumlarının, uyguladıkları normlar ve ortak ikelere sahip olmaları için gerekli standartlaştırmanın yerine getirilmesinin gerekliliği hususu, 5. Beş Yıllık Planın da da aynen korunmuştur. buna göre, halen nüfusumuzun yarısına yakın kısmı, T.C.Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur ile ayrıca 506 sayılı Kanun'un Geçici 20'inci maddesine göre kurulan 24 Banka, Sigorta ve Reasürans Şirketleriyle, Ticaret ve Sanayi Odası, Borsalar Emekli Sandıkları gibi organize sosyal sigorta sistemlerinin dışında kalmaktadır (Tablo 1)²⁴⁸.

6. Beş Yıllık Planın "Temel Hedefleri ve Stratejisi" bölümünde konuya ilişkin olarak, sosyal güvenlik kurumlarının bağlı olduğu Kanundaki farklılıkların

²⁴⁶ TUNÇOMAĞ, "Sosyal...", s. 171-172.

²⁴⁷ ÖRNEK, s. 97-98.

²⁴⁸ Bkz. Bu Bölüm, §. 2. II-2.C.; ÖRNEK, s. 98.

sorumluluklar ve haklar bakımından giderilmesi yönündeki çalışmaların hızlandırılacağı hususu yer almıştır²⁴⁹.

Şurası bir gerçektir ki, sosyal güvenlik kurumlarında standart ve norm farklılığı nedeniyle, hak sahiplerine değişik hak ve olanakların sağlanması huzursuzluk ve tedirginlik nedeni olmaktadır. Sözkonusu kurumların tek çatı altında ve herkesin aynı sosyal güvenlik şemsiyesi altında toplanması, sosyal adalet ilkesinin de bir gereğidir.

Sosyal devlet olmanın gereği nedeniyle, kapsamı 300 bin civarındaki özel sandıklar personeli, sigortalısı ve hak sahiplerine yeterli, istikrarlı, sosyal güvenlik hizmetinin sunulması, Anayasamızın emredici hükmü gereğidir.

Ancak, sandıkların Sosyal Sigortalar Kurumu'na devrinde, her birinin mal mevcudu da dikkate alınarak, aktüer denge hesabının ciddi, tutarlı bir biçimde yapılmasında gerekli özenin gösterilmesi de bir zorunluluktur²⁵⁰.

2. Sandıklarda İsteğe Bağlı Sigorta Uygulaması

Sosyal güvenlikleri bakımından varlık nedenine ve hukuki temellerine kısaca değindiğimiz özel sosyal güvenlik sandıklarına bağlı olanların sosyal sigorta ilişkileri acaba ne zaman başlayacaktır? Sandıkların vakıf senetlerinde konuya ilişkin bazı düzenlemeler getirildiğini görüyoruz. Örneğin, Ticaret ve Sanayi Odaları ve Borsalar Memur ve Hizmetlileri Sigorta Sandığı Tesis Senedi'ne göre "Kuruluşların bütün personeli sandığa üye olmak zorundadır" (m. 4). "Kuruluşların²⁵¹ bütün personeli

²⁴⁹ R.G., T.22.5.1989, S. 20172.

²⁵⁰ ÖRNEK, s. 100.

²⁵¹ Senedin 27'inci maddesinde isc, hizmet süresi "Bu senet hükümlerine göre aylık bağlanmayı veya toptan ödeme yapılmasına esas tutulacak olan hizmet süresi, aidat ödemeye başladığı tarihten M.Y.Ö. aylığına veya toptan ödemeye hak kazanılan tarihe kadar geçen süredir" şeklinde tanımlanmaktadır. Bkz. Sigorta ve Emekli Sandığı Tesis Senedi ve İlgili Mevzuat, Türkiye Odalar ve Borsalar Birlik Personeli Sigorta ve Emeklilik Sandığı Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1970, s. 35; Belirtilen sandıklar kapsamında olanların sosyal güvenlik sorunları için bkz. Akar ÖCAL, "506 Sayılı Kanuna Tabi Kurumlarda Görev Yapanların Sosyal Güvenlik Sorunu", E.İ.T.İ.A. DERGİSİ, C. XII, S. 3 (Ekim 1973), s. 325 vd.

kuruluşlara girmeleri ile sandığın üyesi olurlar. Bunların üyelik hakları sınırlanamaz, başkasına devir veya ferağ olunamaz, bu husustaki her türlü akit ve taahhütler hükümsüzdür” (m. 31).

Keza, Türkiye İş Bankası A.Ş. Mensupları Emekli Sandığı Vakfı Vakıf Senedi’ne göre “Türkiye İş Bankası Anonim Şirketinde hizmet akti ile çalışanlar, Bankaya girmeleri ile birlikte bu sandığa üye olmak zorundadırlar. Üyelik hakları sınırlanamaz, başkasına devir veya ferağ olunamaz. Bu husustaki her türlü akit ve taahhütler hükümsüzdür” (m. 4).

Aktarılan düzenlemelerdeki “teşekküllere girme” ve “bankaya girme” kelimelerinden anlaşılacağı üzere söz konusu kurumlarda çalışanların sosyal sigorta ilişkileri, tıpkı Sosyal Sigorta Kanunu kapsamındaki hizmet akdiyle çalışanlarda olduğu gibi, ilk kez çalışmaya başlama ile kurulacaktır²⁵².

Kural olarak söz konusu sandıklar bağlı buldukları kuruluşların personeli hakkında en az 506 sayılı Kanun’da belirtilen yardımları sağlamakla yükümlü tutulmuşlardır. Bu kuraldan hareketle, anılan sandıkların üyelerine, 506 sayılı Kanun’un 85’inci maddesinde tanınan isteğe bağlı sigorta hakkını değişik isimler altında öngörmüş, üyelerinin belli koşullar altında sosyal güvenlik haklarını kazanmalarına olanak verilmiştir.

Bir başka ifade ile, tüm bu sandıklar 506 sayılı Kanun’un 85’inci madde hükümleri uyarınca, ücretliler rejiminde uygulanan isteğe bağlı sigortalılık kurallarını örneksene yoluyla kendi yapılarına uygulamışlardır²⁵³.

506 sayılı Kanun’un Geçici 20’inci maddesindeki sandıklara bağlı çalışanları kendi sandıklarından emekliye ayırırlar. Bunlar çalıştıkları süre içerisinde isteğe bağlı sigortalı

²⁵² Bkz. Cemal UYSAL, “Anayasa’da Sosyal Güvenlik ve Özel Sandıklar”, SOSYAL GÜVENLİK BÜLTENİ, C. XX, S. 69 (Haziran 1983), s. 110; TUNÇOMAĞ, s. 199.

²⁵³ Şadi EKDEMİR, Türkiye’de Sosyal Güvenlik Resimleri ve Uygulamaları, Sosyal Sigortalar Kurumu Genel. Müd. Ya. No. 375, Ankara, 1982, s. 259.

olamazlar. Ancak, bunlar emekliye ayrıldıktan sonra isteğe bağlı sigortalı olabilirler. İsteğe bağlı olmayanların sosyal güvenliğini Sosyal Sigortalar Kurumu sağlamamaktadır. Bunların sosyal güvenliğini sandık kendisi sağlamaktadır.

Bu sandıklar özü itibariyle;

i) Anayasa'nın 48'inci maddesi uyarınca bireylere kendi teşebbüs gücüyle güvenliklerini sağlama hak ve ödevini vermektedir.

ii) Vakıflar. Sosyal sigortalara devri, mal varlıklarına dokunmak yani mülkiyetin özüne dokunmak demektir.

iii) Bunların sağladığı esaslar sosyal sigortalarinkinden yüksektir. Bu sandıklar 506 sayılı Kanun paralelinde düzenlenmiştir. Ve bu Kanunun sağladığı tüm menfaatleri üyelerine sağladığı gibi, daha önceden de belirttiğimiz üzere bu sandıklar kendi statüleri gereği üyelerine daha fazla menfaat sağlamak için senetlerine değişik maddeler koyarlar²⁵⁴.

Bu açıklamalara bağlı olarak, örnek olarak verilen iki kuruluşun vakıf senedinde isteğe bağlı sigorta ile ilgili hükümleri ve bu tür sandıklarda üyelerin, üyelik haklarına nasıl sürdürebileceklerini incelemek konuya açıklık getirmek bakımından yararlı olacaktır.

A- Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Memur ve Hizmetlileri Emekli ve Sağlık

Yardım Sandığı Vakfı Vakıf Senedine Göre İsteğe Bağlı Sigorta Uygulaması

Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.'da çalışanların sosyal güvenlik haklarını düzenleyen vakıf senedinin 60'ıncı maddesinde isteğe bağlı üyelik hakkını düzenlemiş²⁵⁵ ve 506 sayılı Kanun'un isteğe bağlı sigorta ile ilgili 85'inci maddesine benzer ilkeler öngörmüştür.

²⁵⁴ YAZGAN, Gelir..., s. 50.

²⁵⁵ Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Memur ve Hizmetlileri Emekli ve Sağlık Yardım Sandığı Vakfı Vakıf Senedi, Ankara, 1988, s. 52.

Nitekim bu düzenlemeye göre, sandık üyeleri aşağıda belirtilen koşulların varlığı halinde, istekte buldukları tarihi izleyen aybaşından geçerli olarak malûllük, yaşlılık ve ölüm haklarından yararlanmak amacıyla üyeliklerini isteğe bağlı olarak devam ettirebilirler.

i) Sandığa başvuruda bulunan üyeler, sosyal güvenlik bakımından istek tarihinden önce son olarak vakıf üyesi olmalıdırlar. Sandıkta çalıştıktan sonra ayrılarak, örneğin, 506 sayılı Kanun'a bağlı olarak bir işverenin yanında sigortalı olarak çalışan kimse, sigortalı işten ayrılarak sandığa isteğe bağlı sigortalı olmak için başvuruda bulunamaz.

ii) Sandığa isteğe bağlı sigortalı olmak isteyen eski sandık çalışanı, sandıktan ayrıldıktan sonra, herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna (Sosyal Sigortalar Kurumuna, Bağ-Kur'a ve T.C. Emekli Sandığı'na) bağlı olarak çalışmamalı ve bu kurumlardan kendi çalışmalarından dolayı aylık bağlanmamalıdır. Eşinin ya da ana veya babasının çalışmalarından dolayı kendisine aylık ya da gelir bağlanan birey sandığa isteğe bağlı sigortalı olmak için yazılı başvuruda bulunabilir.

iii) Sandığa isteğe bağlı sigortalı olmak isteyen birey, üyeliğe isteğe bağlı olarak devam etmek istediğini belirten bir yazı ile vakfa başvuruda bulunmalıdır. Buna göre vakfa yazılı başvuru koşul olup, sözlü başvurular dikkate alınmamaktadır.

iv) İsteğe bağlı sigortalı olmak isteyen üye, yazılı başvurunun vakıf tarafından alındığı tarihi izleyen aybaşından itibaren başlayarak vakıf senedindeki esaslara göre hesaplanacak Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına ait işçi ve işveren hisselerinin toplamı şeklindeki aidatını ödemekle yükümlüdür.

Bu şekilde isteğe bağlı sigortalı olmak için başvuruda bulunan üyeler, aynen 506 sayılı Kanun'un 85'inci maddesinde olduğu gibi, 506 sayılı Kanun'a göre aylık hesabında kullanılan normal ve üst gösterge tablolarındaki derece ve kademelerden hangisi üzerinden aidat ödeyeceklerini saptayarak vakfa bildirmek zorundadırlar. Seçtiği derece ve kademe üzerinde vakfa en az bir yıl aidat ödeyenler, yazılı istek tarihini izleyen aydan itibaren aidat hesabına esas alınan derece ve kademesini en çok bir derece yükseltmek olanağına sahiptirler.

İsteğe bağı sigortalı üyeler, üyelik aidatlarının en geç ait olduğu ayı izleyen ayın sonuna kadar vakfa ödemekle yükümlüdürler. Belirtilen süre içinde vakfa üyelik aidatlarını ödemeyenlere, Sosyal Sigorta Kurumu'nun 80'inci maddesine göre ödenmeyen her ay için %7 gecikme zammı uygulanarak ödenmeyen aidatlar tahsil olunur.

Görüleceği üzere, Vakıf Senedi'nin 60'ıncı maddesi a fıkrası hükümleri çerçevesinde vakıf üyeliğini isteğe bağı olarak devam ettirmek isteyen bireylere, aynen 506 sayılı Kanun'da öngörüldüğü gibi, sadece uzun vadeli sigorta kolları olan Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarından yardımlar yapılabilmekte, kısa vadeli sigorta kolları olan İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları, Hastalık ve Analık Sigorta yardımlarından ise yararlanma olanakları bulunmamaktadır.

B- Türkiye Odalar, Borsalar ve Birlik Personeli Sigorta ve Emekli Sandığı Vakfı Vakıf Senedine Göre İsteğe Bağı Sigorta Uygulaması

Üyelerine 506 sayılı Kanun'da yazılı olan yardımlardan az olmamak koşulu ile senetle yazılı esaslar dahilinde kısa ve uzun vadeli sigorta kollarından yardım sağlamak amacıyla kurulan Türkiye Odalar, Borsalar ve Birlik Personeli Sigorta ve Emekli Sandığı Vakfı²⁵⁶'nin amacı Vakıf Senedi'nin 3'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Vakfın amacı; 506 sayılı Kanun'da yazılı olan yardımlardan az olmamak koşulu ile ve bu senette yazılı esaslar dahilinde üyelerin ve emeklilerin iş kazalarıyla ve meslek hastalıkları, hastalık, analık, malûllük, yaşlılık ve ölüm hallerinde kendilerine veya aile bireyelerine yaşadıkları müddetçe aylık bağlamak veya toptan ödeme yapmak bunlara sağlık yardımları sağlamak ve sandık kaynaklarından ayrılacak bir fonla üyelerinin mesken sahibi olmalarına çalışmaktadır.

---

²⁵⁶ Türkiye Odalar, Borsalar ve Birlik Personeli Sigorta ve Emekli Sandığı Vakfı Vakıf Senedi, İstanbul, 1986, s. 1.

Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz, Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Personel Yönetmeliği'nin 3'üncü maddesinde belirtilen tüm personeli sandığa üye yapmak zorundadır.

Bu zorunluluk anılan personelin işe alınmasıyla kendiliğinden ve o tarihten itibaren başlar. Sandığa üye olmak hak ve yükümünden kaçınılamaz ve vazgeçilemez. Üyelik hak ve yükümü sınırlanamaz, başkasına devredilemez ve sözleşmelere aksine hükümler konulamaz (m. 5).

Kuruluş personeli olduğu halde sandıktan veya kanunla kurulu sandıklardan veya kurumlardan emekli aylığı alanlarla bu sandık veya kurumlarla ilgili bulunanlar sandığa üye olamazlar. Ancak, bunlardan kendi kanunlarına göre görev Malûliyeti aylığı bağlanmış olanlar, sandıktan yazılı istekte bulunurlarsa, bunlar hakkında istek tarihinden sonraki aybaşından başlanarak Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları da uygulanır.

Buralarda çalışan kimselerin isteğe bağlı sigorta hakları, hakların devamı başlığını taşıyan 54'üncü madde de düzenlenmiştir²⁵⁷.

Yeni düzenlemeye göre, Vakfa dahil kuruluşlardan ayrılan ve kendilerine sandık tarafından aylık bağlanmamış, toptan ödeme yapılmamış ve başka sandıklarla herhangi bir ilişkisi bulunmayan üyeler, istekleri halinde aşağıda belirtilen koşulların varlığı halinde, fiili hizmetleri ile birleştirilmek üzere sandığa üyelik haklarını isteğe bağlı olarak devam ettirebilirler.

Bu koşullar;

- i) Üyelik hakkını devam ettireceğini sandığa bildirmek,
- ii) Sandığa yazılı başvuru tarihinden önce sandık üyesi bulunmak,

---

²⁵⁷ Türkiye Odalar, Borsalar ve Birlik Personeli Sigorta ve Emekli Sandığı Vakfı Vakıf Senedi, s. 28-29.

iii) İsteğinin kabulüne ilişkin yapılan bildirimini izleyen aybaşından başlayarak her yıl için sandığa 360 gün Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları primi ödemek gerekmektedir.

Sandığa üyelik hakkının devam etmesini isteyen üyeler, gösterge tablosundaki derece ve kademelerden hangisi üzerinden prim ödeyeceklerini saptayarak sandığa bildirmek zorundadırlar. Bulunduğu derece ve kademedeki en az 360 gün prim ödeyen üyeler sandığa yazılı istekte bulunmak koşuluyla, istek tarihini izleyen yılbaşından itibaren prim hesaplarına esas aldıkları derece ve kademelerini en çok bir derece yükseltme hakkına sahiptirler. Primlerini ait olduğu ay sonuna kadar ödenmemesi durumunda bu tarihten başlayarak 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulu Hakkındaki Kanun hükümlerine göre gecikme zammı uygulanır.

Üyeliklerini isteğe bağlı sigorta şeklinde devam ettirenler, vakıf senedinin 35, 40, 42 ve 43'üncü maddelerinde yazılı olan (malûllük, yaşlılık, toptan ödeme ve ölüm) yardımlarından yararlanmaya hak kazanırlar.

Bu Tesis Senedine göre, yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı olarak bir işte çalışmaya başlayanların, yazılı istekte bulunmaları halinde yaşlılık aylıklarının ödenmesine devam olunur. Ancak, bunlardan 7'inci maddeye göre tespit edilen prime esas kazançları üzerinden %24 oranında sosyal güvenlik destek primi kesilir. Bu primin 1/4'ü sigortalı hissesi, 3/4'ü işveren hissesidir. Yaşlılık aylığı almakta iken sigortalı bir işte çalışanlar, bu kanuna göre yaşlılık aylığı almakta olanlara ve bunların geçindirmekle yükümlü oldukları eş ve çocuklarına, ana ve babalarına tanınan sosyal sigorta haklarından aynen yararlanırlar.

Sosyal güvenlik destek primi ödenmiş süreler, bu Tesis Senedine göre sigortalılık süresinden sayılmaz ve 2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Bağlı Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında ki Kanun hükümleri uygulanmaz, 42'inci madde hükmüne göre toptan ödeme yapılmaz.

Görüleceği üzere sınırlı da olsa, belirli bir kesimin sosyal güvenlik garantisini sağlayan banka ve sigorta şirketlerinin vakıf senetlerinin hemen tümünde isteğe bağlı sigorta uygulamaları, 506 sayılı Kanun'un 85'inci maddesine benzer hükümler içerdiğinden yukarıda örnek olarak alınan iki sandığın vakıf senedindeki isteğe bağlı sigorta uygulamaları konumuz bakımından bir takım fikirler vermiştir.

1982 Anayasası'na göre bu sandık ve vakıfların Sosyal Sigortalar Kurumu bünyesinde toplanması gerekirken, daha önceki dönemlerden gelen tartışmalı durumun bir uzantısı olarak bu yönde herhangi bir faaliyet yapılamamıştır. Faaliyet alanı ne olursa olsun, özel işletmelerin bir gün kapanabilecekleri²⁵⁸ ve iflas edebilecekleri göz önünde bulundurularak bu sandıkların üyelerinin Sosyal Sigorta Kurumu bünyesine alınması öngörülmesi, ancak anılan Sandık ve Vakıfların tamamlayıcı sosyal güvenlik kurumu olarak faaliyetlerini sürdürmelerine de olanak verilmelidir²⁵⁹.

C- Diğer Uygulamalar

Geçici 20'inci madde kapsamına giren ve yukarıda örneğini verdiğimiz sandıkların benzeri uygulamaya sahip diğer sandıkları şöyle gösterebiliriz.

- i) Şekerbank T.A.Ş. Personeli Sandığı
- ii) Türkiye İş Bankası T.A.Ş. Mensupları Emekli Sandığı
- iii) Türkiye Vakıflar Bankası Memur ve Hizmetlileri Emekli ve Sağlık Sandığı
- iv) Türkiye Öğretmenler Bankası T.A.Ş. Emekli ve Sağlık Sosyal Yardım Sandığı
- v) Akbank T.A.Ş. Mensupları Tekâüt Sandığı
- vi) Türkiye Sınai Kalkınma Bankası T.A.Ş. Memur ve Müstahdemleri Yardım Sandığı
- vii) Türkiye Garanti Bankası A.Ş. Memur ve Müstahdemleri Emekli ve Yardım Sandığı

²⁵⁸ Bkz. Erkan ÇELEBİ, "Töbank Personeli Şimdilik Rahat", HÜRRİYET GAZETESİ, (26.5.1992), s. 6.

²⁵⁹ ALPER, s. 1.

- viii) İstanbul Bankası Personeli Sosyal Sigorta Sandığı
- ix) Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Mensupları Yardım ve Emekli Sandığı
- x) Pamukbank T.A.Ş. Memur ve Müstahdemleri Emekli ve Yardım Sandığı
- xi) Türk Ticaret Bankası Emekli Sandığı
- xii) Türkiye Odalar ve Borsalar ve Birlik Personeli Sigorta ve Emeklilik Sandığı
- xiii) Doğan Sigorta A.Ş. Mensupları Emekli ve Yardım Sandığı
- xiv) Türkiye Tütüncüler Bankası A.Ş. Memur ve Hizmetlileri Sosyal Sigorta ve Yardım Sandığı
- xv) Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi Memur ve Hizmetlileri Sağlık ve Emeklilik Sandığı
- xvi) Şeker Sigorta A.Ş. Personeli Sigorta ve Yardım Sandığı
- xvii) Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi Mensupları Emekli Sandığı
- xviii) Amerika Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş. Mensupları Emekli Sandığı
- xix) Milli Reasürans T.A.Ş. Mensupları Emekli Sandığı
- xx) Türkiye Genel Sigorta A.Ş. Memur ve Hizmetlileri Sigorta ve Yardım Sandığı
- xxi) Osmanlı Bankası A.Ş. Türkiye Personeli Emekli ve Yardım Sandığı
- xxii) Tam Sigorta Anonim Şirketi Mensupları Emekli Sandığı
- xxiii) Eskişehir Bankası T.A.Ş. Mensupları Emekli Sandığı
- xxiv) Anadolu Bankası T.A.Ş. Memur ve Müstahdemleri Emekli ve Yardım Sandığı.

Söz konusu tüm sandıklardan yararlananlara ilişkin ayrıntılı düzenleme Tablo 1’de ayrıca gösterilmiştir.

TABLO 1: Bankalar, Borsalar, Sigorta Şirketleri, Ticaret Sanayi Odaları ve Borsalar Birliklerine Ait Sandıkların Kapsamına Aldığı Bireyler ve Bu Sandıklarca Sağlanan Haklar

SANDIK ADI	KİŞİSEL KAPSAM								SAĞLANAN HAKLAR			
	Aktif Sig. S.	Sig. Eşi S.	Sig. Çoc S.	Emekli Sayısı	Emekli Eşi S.	Emekli Çoc S.	Dul ve Yetim S.	Toplam	Sağlık Yar.	Kon. Kredi	İkraz Yar.	Emekli İkrar.
Akbank T.A.Ş. Men. Tak. San.V.	10120	7639	14364	1806	1360	850	496	36635	x	x	-	x
Ankara Ano. T. Sig. S. Sağ. ve Em. San.V.	167	70	80	0	30	54	22	423	x	-	-	x
Anadolu Ano. T. Sig. S. Men. Em. San.V.	386	255	374	111	87	48	39	1300	-	-	-	x
Anadolu Bank. A.Ş. Men. Em. ve Yar. S.V.	3495	2354	3548	297	226	215	70	10205	x	x	x	x
T.Dış Tic.Bank. Men. Em. San.V.	952	241	691	97	67	114	16	2178	x	x	x	x
Doğan Sig. A.Ş. Men. Mos. Yap. ve Em. S.V.	409	210	310	142	80	27	29	1207	-	-	-	-
İstanbul Bank. Per. Sos. Sig. San.V.	87	49	66	228	165	445	62	1102	x	-	x	x
Esbank T.A.Ş. Men. Emekli San.V.	895	402	757	77	57	29	17	2234	x	-	-	x
Milli Reasürans T.A.Ş. Men. E. ve Sağ. S.V.	200	101	231	136	70	32	51	821	x	-	-	x
Osmanlı Bank. Türk Per. Em. ve Y.S.V.	1545	968	2083	892	714	941	222	7365	x	-	-	-
Pamukbank T.A.Ş. Men. Em. ve Y.S.V.	3882	2263	3237	292	261	483	118	10536	x	x	-	x
Şekerbank T.A.Ş. Per. Sos. S. San. V.	3020	2372	6640	534	527	305	192	13590	-	-	-	-
Şeker Sig. A. Per. Sig. ve Yar. S.V.	140	97	129	71	54	28	14	533	x	-	x	-
Tam Sig. A.Ş. Memur ve Hiz. S.V.	0	0	0	24	20	24	1	69	-	-	-	-
T. Ticaret Bank. Birlik S.V.	7808	5856	10080	1468	1390	1800	527	28929	-	-	-	-
T. Garanti Bank. A.Ş. Men. ve Müs. Em. S.V.	5012	3010	5620	1277	1169	2390	287	18705	x	x	-	x
T. İş Bank. A.Ş. Men. Em. S.V.	20555	17100	27200	6170	5527	10850	2473	89875	x	x	-	-
T. Genel Sig. A.Ş. Em. ve Hiz. Y.S.V.	144	0	0	43	30	0	5	222	x	x	-	-
T. Od. Bor. Birl. Sig. ve Em. S.V.	3495	2293	7583	1437	1385	3823	595	20611	x	-	-	-
T.Öğretmenler Bank. T.A.Ş. Em. Sağ. Sos. Y.S.V.	1849	1551	4847	518	267	396	95	7523	x	x	x	-
T. Sinai Kal. Bank. Men. ve Müs. Y. ve Em. S.V.	395	291	445	124	100	99	27	1481	x	-	-	-
T. Tütüncüler Bank. A.Ş. Men. ve Hiz. S.S.Y.S.V.	1031	442	598	51	38	34	19	2213	x	-	-	x
T. Vakıflar Bank. Men. ve Hiz. Em. Sağ. Y.S.V.	6300	4200	8200	1390	1070	1120	370	22650	x	x	-	x
Yapı ve Kredi Bank. A.Ş. Men. Yar. ve Em. S.V.	10120	7233	13220	2998	2056	2737	778	39142	-	x	-	-
Toplam	82007	58997	108303	20183	16750	26784	6525	319549				

Kaynak: DPT

III. ÖZEL KOŞULLARDA İSTEĞE BAĞLI SİGORTA UYGULAMASI

1. T.B.M.M. Üyesi Seçilen Sigortalılar

A- T.B.M.M. Üyelerinin Sigortalı Sayılabilmesinin Koşulları

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'na 1186 Sayılı Kanun'a eklenen geçici 5'inci madde; sosyal sigortalara bağlı bir işte çalıştıktan sonra, T.B.M.M. üyesi (milletvekili ve senatör) seçilenlerin, sigortalılık durumlarının devamını sağlayan bir hüküm getirmiştir²⁶⁰.

Bu hükme göre, sigortalılık hakkı tanınan görevlerde bulunup da, T.B.M.M. üyesi (milletvekili veya senatör seçilenler), seçildikleri tarihten itibaren 6 ay içerisinde Sosyal Sigortalar Kurumuna başvurdukları takdirde, sigortalı sayılırlar ve Sosyal Sigortalar Kanunu'nun sigortalılara tanıdığı haklardan yararlanırlar. Diğer bir ifade ile, sigortalılık nitelikleri devam eder. Böylece T.B.M.M. üyeliğine seçilenlerin, bu nedenle sosyal sigorta haklarının zarara uğramasının önüne geçilmek istenmiştir²⁶¹. T.B.M.M. üyelerinin adı geçen maddenin sağladığı olanaklardan yararlanabilmesi için şu koşullara sahip olması gerekmektedir.

a. Sosyal sigorta kapsamında bulunma

İlk koşul, bireyin sigortalı niteliği varken, T.B.M.M. üyesi seçilmesi olup, buna göre birey sosyal sigortaya bağlı bir işte çalıştıktan sonra T.B.M.M. üyeliğine seçilmiş olmalıdır. Bu nedenle, kaç yıl olursa olsun sosyal sigortaya bağlı bir işte çalışan birey, sonradan T.B.M.M. üyesi seçilirse ve isterse sigortalılık durumunu devam ettirebilir.

---

²⁶⁰ ERSAN, s. 28; TUNCAY, s. 68; DUYGULU, s. 16; TUNÇOMAĞ, s. 196; OKUR-GÜZEL, s. 118.

²⁶¹ TUNÇOMAĞ, s. 196.

b. Süresi içinde başvurma

Milletvekili veya senatör seçilen kimsenin seçildiği tarihten itibaren 6 ay içinde Sosyal Sigortalar Kurumuna başvurması gerekmektedir. Bu başvurma sözlü veya yazılı olabilir. Ancak bunun çok zaman yazılı olacağı açıktır. Prim ödemeye devam etmekte, Kuruma başvuru yerine geçmektedir²⁶². Öte yandan, buradaki sürenin niteliği konusunda doktrinde çelişkiler bulunmaktadır. Kimi yazarlar buradaki süreyi bir hak düşürücü süre olarak²⁶³ görüp, altı ayın geçirilmesi halinde bu haktan yararlanma olanağının kalmadığını düşünmekte, bazıları da altı aylık süreyi hak düşürücü süre olarak görmeyip, bunu yeni T.B.M.M. üyesine tanınan bir kolaylık olarak kabul etmektedir. Bu ikinci görüşe göre eğer T.B.M.M. üyesi seçilen kimse, süresi içinde Kuruma başvurursa sigortalılık hakkı kesintisiz devam edecek, 6 aylık süre geçirildiği takdirde yeniden prim ödenmeye başlanacak tarihe kadar sigortalılık hakkı kesintiye uğramış olacaktır²⁶⁴.

c. Prim ödenmiş olması

Sosyal Sigorta Kurumuna ödenecek primlerden işverenin payı, T.B.M.M. Başkanlığı tarafından, sigortalının payının ise T.B.M.M. üyesi seçilen kimsenin kendisi tarafından ödenmesi gerekmektedir²⁶⁵.

B- Hükümleri

Sosyal sigortaya bağlı bir işte çalışırken veya sigortalı olarak çalıştığı işten ayrıldıktan sonra T.B.M.M. üyeliğine seçilen ve seçildiği tarihten itibaren altı ay içinde başvuran T.B.M.M. üyesi bireyler, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun sigortalılara tanıdığı tüm haklardan ayrımsız olarak yararlanma hakkını kazanmaktadır²⁶⁶.

²⁶² TUNCAY, s. 68.

²⁶³ TUNÇOMAĞ, s. 196; GÜVEN, Sosyal..., s. 31.

²⁶⁴ TUNCAY, s. 68.

²⁶⁵ TUNÇOMAĞ, s. 196; GÜZEL-OKUR, s. 118; GÜVEN, s. 31.

²⁶⁶ TUNÇOMAĞ, s. 196.

T.B.M.M. üyelerinin sosyal güvenlikleri sadece Sosyal Sigortalar Kurumu tarafından karşılanmamakta, üyeler istedikleri takdirde T.C. Emekli Sandığı'nın isteğe bağlı iştirakçisi de olabilmektedirler. Gerçekten, T.C. Emekli Sandığı'na bağlı olarak emeklilik hakkı tanınan görevlerde bulunduktan sonra, milletvekili seçilenler seçimlerden itibaren altı ay içinde Sandığa yazılı başvuruda buldukları takdirde isterlerse Sandık iştirakçisi olabilmektedirler²⁶⁷. Ancak, anılan başvuru süresi içinde Sandığa başvuruda bulunmayanlara çeşitli tarihlerde çıkan kanunlarla yeniden ek süreler verilmiş ve son olarak 8.7.1971 tarihli ve 1425 sayılı Kanun ile başvuru süresi koşulu kaldırılarak milletvekillerinin görevleri süresince istekleri halinde her zaman emeklilikle ilgilendirilmeleri mümkün hale getirilmiştir. Ayrıca, aranılan emeklilik hakkı tanınan bir görevde bulunma koşulu da, 1.3.1971 tarihli ve 1377 sayılı Kanun'la kaldırılmış ve emeklilik hakkı tanınan bir görevde bulunmayanların da Sandık ile ilgilendirilmeleri olanağı tanınmıştır²⁶⁸.

2. Belediye Başkanlığına Seçilen Sigortalılar

1580 Sayılı Belediyeler Kanunu'na 19.7.1963 tarih ve 307 sayılı Kanunla eklenen Ek 16'ncı maddenin c fıkrası uyarınca, sigortalı işçi iken belediye başkanı seçilenler²⁶⁹ sigorta prim ve aidatlarını ödediklerinde sigortalı olmaktan doğan tüm haklarını

²⁶⁷ GÜZEL-OKUR, s. 372.

²⁶⁸ İsmail AKÇOMAK-A. Nadir BELLİ, *En Son Değişiklikleri İle Açıklamalı-Uygulamalı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ve İlgili Kanunlar*, Ankara, 1982, s. 29.

²⁶⁹ Sigortalı işçi iken belediye başkanı seçilenler anlatımının mutlaka aktif sigortalıları değil, daha önceki dönemlerde sigortalı işçi niteliğini kazanmış tüm sigortalıları kapsadığına hükmetmiştir. Yarg. 10. H.D., T.18.12.1990, E.8410, K.10928 [İŞ VE HUKUK DERGİSİ, C. II, S. 3 (Temmuz 1991), s. 35-36]. Bu çözümün sosyal sigortaların temel esasları ve Belediyeler Kanunu Ek 16'ncı maddenin açık anlatımı ile uyum göstermez. Yüksek Mahkeme, bir başka kararında haklı olarak Belediye başkanı seçildiği tarihte sigortalı hizmeti bulunmayan bireyin SSK. hükümlerinden yararlanmasına olanak görmemiştir. Yarg. 10. H.D., T.28.4.1980, E.2128, K.8863 [YARGITAY KARARLARI DERGİSİ, C. 10, S. 4 (Ekim 1988), s. 1388].

sürdürebileceği hükme bağlanmıştır. Anılan kanun, belediye başkanları için bir başvuru süresi belirlememiş, hatta Kuruma bir istekte bulunmayı da öngörmemiştir. Bu durumda belediye başkanı seçilenler başkanlık süresi içinde salt prim ödemekle sigortalılıklarını sürdürebileceklerdir²⁷⁰.

Bu nedenle, belediye başkanlığı'na seçilen kimseler işyerlerinden ayrılmadan önce almakta oldukları son ücret üzerinden hesap edilecek sigorta primini işveren hissesiyle beraber sigortalı hissesi primlerinin Kuruma ödenmesi koşuluyla, sigorta primlerinin ödenmesinin sigortalılık hakkının sürdürülmesi için yapılan bir irade beyanı olarak kabul edilerek, yazılı başvurularının bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, eski sigortalılık haklarının sürdürülmesi lazım gelmektedir. Sigortalılık haklarını sürdürme hususu tamamen ilgililerin isteğine bağlı olduğu için, sigorta primlerini ödemedikleri aylar için bu haktan vazgeçtikleri kabul edilmekte²⁷¹ ve ilgili bunların sonradan gecikme zammı ve kanuni faiziyle birlikte ödemek istese dahi arada geçen sürede sigortalılık, haklarından yararlanamamaktadır. Bununla birlikte prim ödememeleri sonucu sigorta hakları düşen bu gibi bireyler sonradan bildirge verir ve prim ödemeye başarlarsa sigorta haklarından primlerin yatırıldığı tarihten başlanarak yararlanabilmektedir.

Bu Belediye başkanı seçilen bireyler aldıkları ücret nedeniyle zorunlu sigortalı olarak haklarını devam ettirmektedirler²⁷².

T.B.M.M. üyelerinde olduğu gibi belediye başkanlığına seçilenler de istedikleri takdirde T.C. Emekli Sandığı'nın isteğe bağlı iştirakçisi olabilmektedirler. Buna göre, emekliliğe bağlı görevde bulunmadan belediye başkanlığına seçilenler sandığa yazılı başvuruda buldukları takdirde, isterlerse Sandık iştirakçisi olabilmektedirler²⁷³.

²⁷⁰ TUNÇOMAĞ, s. 172; TUNCAY, s. 69; DUYGULU, s. 15.

²⁷¹ TUNCAY, s. 69; İşveren Muamelesi El Kitabı, s. 57-58.

²⁷² ERSAN, s. 28.

²⁷³ GÜZEL-OKUR, s. 372.

3. Sendika Yöneticiliğine Seçilen Sigortalılar

2821 Sayılı Sendikalar Kanunu'nun 29'uncu maddesinin (yürürlükten kaldırılan 274 Sayılı Sendikalar Kanunu'nun 20'inci maddesinin b fıkrasına) göre; Sendika ve Konfederasyonların yönetim kurullarında veya başkanlığında görev aldığı için kendi isteği ile çalıştığı işyerlerinden ayrılan işçiler, işverene düşen pay dahil olmak üzere sosyal güvenlik kurumlarının prim ve aidatlarını ödemeyi sürdürmek suretiyle ayrıldıkları işyerlerindeki sigortalılık haklarını devam ettirebilmektedirler. Bu haklardan sendika şube yönetim kurulu üyeleri ile başkanlarının da yararlanmaları mümkün bulunmaktadır²⁷⁴.

Bu hükümle sendika yöneticilerine fiilen çalışmadığı halde sosyal sigorta ilişkisini devam ettirme hakkı tanınmaktadır. Ancak, sendika yöneticilerinin bu haktan yararlanabilmeleri için, sigortalı bir işte çalışmakta iken; işçi sendikalarının başkanlıklarında, yönetim ve denetim kurullarında ve disiplin divanlarında görev alanlar, almakta oldukları ücret üzerinden (işveren ve sigortalı hisseleri dahil) primlerinin ödenmesi koşuluyla eski sigortalılık haklarını sürdürebilmektedir. Görüldüğü üzere, sözü geçen bireylerin sigortalılıklarının sürdürülmesi kendi isteklerine bırakılmıştır.

Söz konusu kimseler tarafından sigorta primlerinin ödenmesi, sigortalılık hakkının sürdürülmesi için yapılan bir irade beyanı olarak kabul edilmekte ve bu kimselerin sigortalılıklarını sürdüreceklerine ilişkin yazılı başvurularının bulunup bulunmadığına bakılmamaktadır.

Diğer taraftan, bu gibi bireylerin sigortalılık haklarının devam ettirilebilmesi için sigorta primlerinin ödenmesinin koşul olduğu gerekçesiyle sigorta primlerini kanuni süresi içinde ödemedikleri aylar için ilgililerin bu haklardan vazgeçtiklerinin kabul edilmesi gerekmektedir²⁷⁵.

²⁷⁴ ERNAM, s. 43; Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. GÜVEN, "Sosyal...", s. 282; TUNCAY, s. 68; GÜVEN, Sosyal..., s. 31; GÜZEL-OKUR, s. 118; ERSAN, s. 28; DUYGULU, s. 15.

²⁷⁵ ERNAM, s. 44.

Bu nedenle, sözkonusu bireylerden geçmiş günlere ait primlerin tahsiline olanak bulunmadığı gibi, bu bireylerin sonradan gecikme zammı ve kanuni faizi ile birlikte geçmiş günlere ait primlerin ödenmesi koşuluyla arada geçen süre için sigorta haklarından yararlandırılmaları mümkün görülmemektedir.

Ancak, kanuni süre içinde primlerini ödememeleri nedeniyle sigorta hakları düşen bu gibi bireylerin, daha sonra prim belgelerini (bildirge ve bodrolarını) vermeye başlamaları ve süresi içinde primlerini ödemeleri halinde sigorta haklarından primlerinin yatırıldığı tarihten itibaren yeniden yararlandırılmaları da mümkün bulunmaktadır²⁷⁶.

Bu anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere; sendika yöneticilerine (yani işçi sendikaları ve konfederasyonlarının yönetim ve denetleme kurulunda veya başkanlığında bulunan kimselere), iki konuda güvence sağlanmıştır. Bunlardan birincisi, yöneticiye, yöneticilik görevi sona erdiği anda işyerinde “eski işine veya eski işine uygun bir işe dönebilme konusunda sağlanmış güvence”dir. Bunun koşulları ve hükümleri Sendikalar Kanunu’nda incelenmiştir²⁷⁷.

Sendika yöneticilerine tanınmış olan güvencenin ikinci konusu, yöneticinin sosyal sigorta (veya Emekli Sandığı) ilişkisini sürdürebilme hakkıdır. Ancak, sendika yöneticilerinin bu haktan yararlanabilmeleri için “yöneticilerin yöneticilik görevlerini yerine getirmek üzere ve kendi istekleriyle işyerinden ayrılmış olmaları” ve “işverene düşün sigorta primi (veya emekli keseneği) de dahil olmak üzere, sigorta primlerini (veya emekli keseneklerini) ödemeye devam etmiş bulunmaları” gerekmektedir²⁷⁸.

²⁷⁶ TUNÇOMAĞ, s. 197. Öte yandan bir başka görüşe göre sigortalı iken T.B.M.M. üyeliğine, belediye başkanlığı’na ve sendika yöneticiliğine seçilenleri, “Belli Bireyleri Kapsayan İsteğe Bağlı Sigorta” başlığı altında incelemek mümkündür. Buna göre belli bireyleri kapsayan İBS’de aynen genel kapsamlı İBS’de olduğu gibi, sosyal sigorta ilişkisi, sigorta kurumuna ulaşması gerekli tek yanlı bir irade beyanı ile kurulmaktadır. Bireyin sigorta ilişkisini devam ettirme isteğini Kuruma yönelmesinin dışında böyle bir başvurusu olmaksızın primlerini ödemeye devam etmesinin de aynı sonucu doğuracağı kabul edilmektedir. Bu taktirde, sosyal sigorta ilişkisi, primin yatırıldığı tarihte kurulmuş sayılacaktır. Bkz. SÖZER, s. 45-46.

²⁷⁷ Kenan TUNÇOMAĞ, *İş Hukuku, Sendikalar, Toplu İş Sözleşmeleri, Arabuluculuk ve Tahkim Grev ve Lokavt*, B.2, İstanbul, 1985, s. 102-105.

²⁷⁸ TUNÇOMAĞ, *Sosyal...*, s. 197.

Diğer taraftan, sosyal güvenlik sözleşmeleri uyarınca, yabancı ülkelerdeki sigortalılık süresi Türkiye’de çalışılmış gibi hüküm ifade ettiğinden, sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış bir ülkede, çalışmakta olduğu işyerinden ayrılıp Türkiye’de işçi kuruluşlarının başkanlık veya yönetim ve denetim kurullarında görev almış olan bireylerin de, 2821 sayılı Kanun’un 29’uncu maddesi gereğince, aynı şekilde sigortalılık haklarını sürdürebilmeleri mümkün görülmektedir²⁷⁹.

4. Topluluk Sigortasına Bağlı Olan Sigortalılar

A- Genel Olarak

Sosyal sigortaya bağlı işlerde çalışmayan kimselerin sosyal sigorta kapsamına alınmalarına olanak veren düzenlemelerden biri de topluluk sigortasıdır. Diğer bir ifade ile, topluluk sigortası bireylerin sigortalılık niteliğini sürdüren özel hallerden biridir. Topluluk sigortası, zorunlu sigortanın kapsamı dışında kalan bireylerin sosyal güvenlik ihtiyaçları dikkate alınarak ve isteğe bağlı sigortanın bir türü olarak düzenlenmiştir²⁸⁰.

Sosyal güvenlik çemberini genişleten, sosyal sigorta yardımlarından, çalışanların toplu olarak yararlanmalarına olanak sağlayan topluluk sigortası da isteğe bağlı sigorta türlerindedir²⁸¹.

Topluluk sigortası, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nun 86’ncı maddesinde düzenlenmiş olup maddenin hükümet gerekçesi şu şekildedir; “Sosyal sigortalar, ülkemizde henüz tüm yurttaşları ve çalışanları kapsar hale getirilememiştir. Bu nedenle, sosyal sigortalara zorunlu olarak bağlı bulunmayanlardan isteyenlerin toplu olarak sigortalara girebilmeleri ve böylece sosyal güvenliklerinin sağlanabilmesi için bu madde kaleme alınmıştır²⁸².

²⁷⁹ ERNAM, s. 43-44; DUYGULU, s. 15.

²⁸⁰ SÖZER, s. 47; ERNAM, s. 305.

²⁸¹ CUHRUK-ÇOLAKOĞLU-BÜKEY, s. 948.

²⁸² MMTD., D.1, Top 2, S. 338, s. 8; ÇENBERCİ, s. 587.

Görüldüğü üzere; 506 Sayılı Kanun'un 86'ncı maddesi ile öngörülen topluluk sigortası, isteğe bağlı topluluk sigortasıdır. Ancak, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu ile 1512 sayılı Noterlik Kanunu avukatların ve noterlerin Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigorta kollarında topluluk sigortasına girmelerini zorunlu hale getirmiştir²⁸³. Fakat zorunlu topluluk sigortasına bağlı olanların isteğe bağlı topluluk sigortasından yararlanmaları engellenmemiştir, tersine istedikleri takdirde İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortalarına da girmeleri mümkündür. Böylece Türk Kanun koyucusu, belirli meslek toplulukları için zorunlu topluluk sigortası ile isteğe bağlı topluluk sigortasından oluşan karma bir sosyal güvenlik düzenine alarak tanımıştır²⁸⁴. Bu yüzden topluluk sigortası isteğe bağlı olabileceği gibi, zorunlu da olabilir.

Topluluk sigortası yolu ile 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 2'inci ve 3'üncü madde hükümlerine göre sigortalı durumunda bulunmayanların, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca aranacak genel koşullarla İş Kazalarıyla, Meslek Hastalıkları, Hastalık, Analık, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarından birine, birkaçına veya hepsine toplu olarak bağlı tutulmaları için işverenlerle veya dernek, birlik, sendika gibi kuruluşlarla sözleşme yapabilmeleri olanağı sağlanmakta ve böylelikle bu toplulukların sosyal güvenlikleri gerçekleşmektedir²⁸⁵. Kurum toplulukları temsil eden kuruluşlarla bu konuda anlaşmaya varıp varmamakta serbesttir. Kuruma böyle bir yetkinin verilmiş olması, garip karşılanmamalıdır. Kurum yapacağı sözleşme ile, belli topluluklara yeterli olacak derecede sosyal güvenlik hizmetlerini götürmek durumundadır²⁸⁶. Bunları götürebilmek, Kurum için ayrı külfetlere neden olabilir. Kurum örgütü, sağlık tesislerinin bulunmadığı çok ücra bir köşede faaliyette bulunan işyeri sahibinin işçileri için bu yoldaki isteği kabul etmeyebilir. Kurumun isteği reddi,

²⁸³ ERNAM, s. 305.

²⁸⁴ ERNAM, s. 313.

²⁸⁵ Eriş GÜRSEL, "Avukatlar Topluluk Sigortası", MANİSA BAROSU DERGİSİ, C. II, S. 6(Temmuz 1983), s. 18; "Topluluk Sigortaları", İŞ HUKUKU DERGİSİ, C. VI, S. 70, (Kasım 1971), s. 8.

²⁸⁶ CUHRUK-ÇOLAKOĞLU-BÜKEY, s. 948.

böyle haklı ve objektif nedenlere dayanmalıdır. Sebepsiz yere isteğin reddi halinde, kargaşanın önlenmesi Mahkemeden istenebilecektir²⁸⁷. Topluluğa dahil olanlar, üç gruba ayrılmış sigorta kollarından istediklerinden veya hepsinden yararlanabilirler. Ancak söz konusu sigorta yardımlarından yararlanabilmek için kanunun aradığı, o sigorta kolundan yararlanılmasını mümkün kılan koşulların var olup olmadığı aranmalıdır.

a. Topluluk sigortasından yararlanma koşulları

506 sayılı Kanun'un 86'ncı maddesine göre isteğe bağlı topluluk sigortasına dahil olabilmenin koşulları şunlardır.

i) Madde 2 ve 3'e göre tam ve kısmi sigortalı olmamak: Bireyin topluluk sigortasından yararlanabilmesi için aranan ilk koşul, Sosyal Sigortalar Kanunu'na göre sigortalı bulunmamasıdır²⁸⁸. Düzenleme de her ne kadar sadece 506 Sayılı Kanun'a göre sigortalı olmak (genel kapsamlı ve belli bireyleri kapsayan isteğe bağlı sigorta dahil) bu bakımdan bir engel olarak nitelinmiş ise de diğer sosyal güvenlik kurumlarından herhangi birinin kapsamına da girmemek gerekir²⁸⁹. Bu sonuç, topluluk sigortasının amacı ve sosyal güvenlikte teklik ilkesi dikkate alındığında gayet doğaldır. Bu nedenle, kanunla kurulu sosyal güvenlik kurumlarından (T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigorta Kurumu, Bağ-Kur, 506 Sayılı Kanun'un geçici 20'inci maddesi kapsamına giren Sandıklar) yaşlılık ve malûllük aylığı bağlanmış bulunan kimselerin topluluk sigortasına girebilmeleri mümkün değildir.

Ayrıca, topluluk sigortasından yararlanabilmek için, hizmet akdine göre çalışmak zorunlu değildir. Belirtilen sigortadan sadece hizmet akdi ile bağımlı olarak çalışanlar değil, hizmet akdi dışında başka bir akde dayanarak çalışanlar (istisna ve vakalet akdi) serbest çalışanlar ve herhangi bir işte çalışmayanlar da topluluk sigortasından yararlanabilirler.

²⁸⁷ CUHRUK-ÇOLAKOĞLU-BÜKEY, s. 948-949.

²⁸⁸ SÖZER, s. 47; CAN, s. 995; ERNAM, s. 305.

²⁸⁹ Yarg. 10., H.D., T.16.12.1982, E.5094, K.5753, (ÇENBERCİ, s. 594).

ii) Topluluk sigortası sözleşmesinin bulunması: Topluluk sigortası Sosyal Sigorta Kurumu ile bir grubun temsilcileri arasında yapılan bir sözleşmeye dayanır. Diğer bir ifade ile, topluluk sigortası ilişkisinin doğumu açısından bir sözleşmenin varlığı ön koşuldur²⁹⁰. Topluluk sigortası sözleşmesi ancak bir topluluk için düzenlenebilir. Bu nedenle, tek bir birey için topluluk sigortası sözleşmesi yapılamaz. Gerçekten, topluluk sigortası belli ortak özellikleri olan topluluklar için öngörülmüştür. Bu gruplar, bir derneğin, birliğin, sendikanın ve başka kuruluşların üyelerinden veya bir işverenin işçilerinden meydana gelen gruplar olabilir. Bu nedenle, bireyler topluluk sigortasından ancak topluluk sigortası sözleşmesi gerçekleştirilmiş bir topluluğun üyesi olmaları koşuluyla yararlanabilirler²⁹¹.

Sözleşme, kuruluşların yetkili organlarının istekte bulunması ve Sosyal Sigorta Kurumu'nun kabulü ile doğar. Ancak, tarafların sözleşme yapma konusunda özgürlükleri olmakla beraber²⁹² muhtevası bakımından aynı şey söylenemez. Çünkü, sözleşme Sosyal Sigorta Kurumu tarafından hazırlanan ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca onanan genel koşullarla yapılabilecektir²⁹³. Bu genel koşullar ise doğrudan doğruya 506 sayılı Kanun ile ilgili tüzüklerin hükümlerine göre saptanmaktadır²⁹⁴.

Kuruluşlar, topluluk sigortasını 506 sayılı Kanun kapsamındaki sigorta dallarından biri, birkaçı veya hepsi için yapabilirler.

Çalışma Bakanlığınca onanan genel koşullara göre, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Topluluk Sigortasına girmek isteyen bir topluluğun yetkili organları veya temsilcilerinin, bu isteklerini Sosyal Sigortalar Kurumu'na yazı ile bildirmeleri ve bu yazıya, topluluk sigortasına gireceklerin ad ve soyadları ile prim ödemek istedikleri günlük kazanç

²⁹⁰ SÖZER, s. 47-49.

²⁹¹ ERNAM, s. 306.

²⁹² TUNCAY, s. 93; ÇENBERCİ, s. 59. Topluluk gibi Kurum da sözleşme yapma özgürlüğüne sahiptir. Ancak, söz konusu özgürlük sosyal sigortaların kamu hukuku karakterine ters düşmektedir gerekçesiyle eleştirilmektedir.

²⁹³ ÖNOL-KAPANLI-EROL-ZIYLAN-ÇİÇEKDAĞ, s. 286.

²⁹⁴ İZVEREN, s. 199.

listesini örneği Kurumca hazırlanan bildirgeleri doldurup imzalamaları ve eğer varsa işyerinin açılması hakkındaki belge ve derneklerinin tüzüklerinin onaylı örneğini eklemeleri yeterlidir.

Topluluk sigortası için Kurumca hazırlanan sözleşmeler taraflarca imzalanır ve topluluğun başvuru tarihini izleyen devre başından itibaren uygulanır. Topluluk sigortası primleri isteğe bağlı sigortada olduğu gibi üçer aylık dönemler halinde olup, devreler Ocak-Mart; Nisan-Haziran; Temmuz-Eylül; Ekim ve Aralıktır. Primler işleyen devreleri takip eden ayın sonuna kadar Kuruma yatırılır²⁹⁵. Primler hangi sigortalılara ait olduğunu göstermek üzere, Kurumca hazırlanan örneğe göre bordrolara kaydedilerek 90 gün üzerinden ödenir. Bu primlerin %9'u sigortalılar tarafından %11'i de bağlı olduğu topluluk tarafından yatırılmış kabul edilir.

Herhangi bir döneme ait sigorta primini, ödeme ayı sonundan itibaren en çok iki ay içinde ve kanuni faizi ile birlikte Kuruma yatırmayan toplulukların, topluluk sigortası sözleşmesi, Kurum tarafından fesh olunur. Topluluk sigortasına giren topluluklar veya bunlardan bir kısmı topluluk tarafından en az 1 ay önce yazı ile Kuruma bildirilmek koşuluyla herhangi bir dönem başından itibaren topluluk sigortasından kendi istekleriyle çıkabilirler.

Topluluk sigortasına devam edenlerin primleri, zorunlu sigortaya bağlı oldukları veya isteğe bağlı sigortaya yatırdıkları primlerle birleştirilir ve bunlar Sosyal Sigortalar Kanunu'nda vermiş olunan hak ve menfaatlardan, anılan Kanundaki esaslar dairesinde yararlanırlar.

Toplulukla yapılan sözleşme hükümleri, topluluğun yapacağı yazılı isteğin Kurumca alındığı tarihi takip eden dönem başından, topluluğa sözleşme yapıldıktan sonra girenler için ise, topluluğun bu husustaki başvuru yazısının Kurumca alındığı tarihi takip eden dönem başından itibaren uygulanır²⁹⁶.

---

²⁹⁵ CAN, s. 995-996.

²⁹⁶ CAN, s. 996-997.

iii) Tarafların sözleşme yapmalarının iradelerine bağlı bulunması: Bir kimse, topluluk adına yapılan sigorta sözleşmesinin kapsamında bulunmuş olsa bile topluluk sigortasına girmeye zorlanamaz. Bireyler, topluluk adına eğer birden çok sosyal sigorta koluna bağlı tutulmak üzere sözleşme yapılmışsa, bunlardan herhangi birini seçebilir. Hepsine girmek ya da hiçbirine girmemek şeklinde istekte bulunma özgürlükleri de kısıtlanamaz. Ne var ki istekte bulunma alanı, topluluk adına yapılmış sigorta sözleşmesinin ilişkin bulunduğu sosyal sigorta kolu ya da kollarıyla sınırlıdır²⁹⁷.

Maddede yer alan “Kurum,... sözleşmeler yapabilir sözcüklerinden de anlaşılacağı üzere, Kurum için istekte bulunan her toplulukla sözleşme yapmak zorunluluğu söz konusu değildir. Bu nedenle, mahkeme yoluyla da Kurum sözleşme yapmaya zorlanamaz²⁹⁸.

Bir kimsenin bu sigortadan yararlanabilmesi için anılan bu koşulların hep birden gerçekleşmiş olmaları gereklidir.

Yukarıda genel kapsamlı isteğe bağlı sigorta ve belli kişileri kapsayan isteğe bağlı sigortadan sosyal sigorta ilişkisinin tek yanlı, varması gerekli bir irade beyanıyla doğduğu belirtilmişti. İsteğe bağlı topluluk sigortasında da aynı prensip geçerlidir. Gerçi ortada bir sözleşme vardır²⁹⁹. Ancak, bu sözleşme topluluk sigortası olanağını, topluluk üyelerine sağlama amacına yönelik olup, her bir grup üyesi ile Sosyal Sigorta Kurumu arasında yapılan ayrı ayrı sözleşmeler söz konusu değildir. Bu nedenle, sosyal sigorta ilişkisi'nin başlangıcı bakımından, bu sözleşmenin getirdiği olanaktan yararlanmak yolundaki irade beyanının Kuruma ulaştığı an esas alınacaktır.

iv) İstekte bulunmak: Topluluk sigortası sözleşmesi yapılabilmesi için, topluluk adına sigorta sözleşmesi yapacak olan işveren, ya da dernek, birlik, sendika ve başka

²⁹⁷ ÇENBERCİ, s. 589.

²⁹⁸ OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1449.

²⁹⁹ SÖZER, s. 50.

kuruluşların yetkili organları, Sosyal Sigortalar Kurumu'na karşı istekte bulunmadıkça, bu madde anlamında topluluk sigortası gerçekleştirilemez. Bunlar, yapılacak sözleşmenin konusu olan sosyal sigorta kolunu seçmekte serbestirler. Bununla birlikte, topluluğa dahil bireyler (işverenle aralarında bütün sosyal sigorta kolları için sözleşme yapılması sözleşilmiş olsa bile) sigorta sözleşmesi yapılmayan sosyal sigorta kollarına bağlı tutulmaları için Kuruma karşı her hangi bir iddia ileri süremezler.

Yetkili organlarca, ya da temsilcilerce düzenlenmiş sigorta sözleşmeleri, imzalanmalarıyla belirtilen yürürlük tarihlerinden itibaren hüküm ve gücünü doğururlar. Sözleşmelerin geçerliliği genel koşullara ve Sosyal Sigortalar Kanunu'na uygun bulunmaları durumunda söz konusudur. Sözleşmelerdeki geçersiz hükümlerin yerini, kural olarak genel koşullardaki ve Kanundaki hükümler alır; yoksa geçersizlikten bütün olarak etkilenmedikçe sözleşmeler geçersiz sayılmazlar³⁰⁰.

b. İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları Sigortalarına ilişkin uygulama

i) Sosyal Sigortalar Kurumu, 506 sayılı Kanun'un 2'inci ve 3'üncü maddelerine göre sigortalı durumunda bulunmayanların, toplu olarak İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları Sigortalarına bağlı tutulmaları için, işverenlerle veya dernek, birlik, sendika ve başka kuruluşlarla aşağıdaki genel koşullarla sözleşme yapabilir.

ii) Bu genel koşullar arasında sözü geçen Kurum kelimesi Sosyal Sigortalar Kurumu'nu, topluluk kelimesi de, yukarıda i'de belirtilen topluluklardan birini gösterir.

iii) Topluluk sigortası i'de belirtilen topluluklardan birine mensup olanların hepsine veya bir kısmını kapsamak üzere yapılır. Ancak bu suretle topluluk sigortasına girenlerden, Sosyal Sigortalar Kanunu'na bağlı işlerde çalışanlar hakkında, bu işlerde çalıştıkları sürece topluluk sigortası sözleşmesindeki hükümler uygulanmaz.

iv) Topluluk sigortasına girmek isteyen bir topluluğun yetkili organları veya temsilcileri, bu isteklerini Kurumla yazı ile bildirirler.

---

³⁰⁰ ÇENBERCİ, s. 590.

Bu yazıya;

- Topluluğun, İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları Topluluk Sigortasına girerek bütün üyeleri için Kurum'ca tespit edilecek örneğe göre doldurulacak bildiregelerin,

- İşverenlerce yapılacak sözleşmeler için, eğer varsa işyerinin açılması hakkındaki belgenin onaylı örneğinin, dernek, birlik, sendika ve başka kuruluşlarla yapılacak sözleşmeler için de, Ana Tüzüklerinin onaylı bir nüshasının,

- Topluluk sigortasına girecek olanlardan her birinin sağlık durumunu gösteren, Kurum'ca tayin edilecek bir sağlık kurulundan alınacak raporun eklenmesi lazımdır.

v) İşkazaları ile Meslek Hastalıkları Topluluk Sigortası hükümleri, topluluğun yapacağı başvuru ve isteğin kabulü hakkında Kurum'ca verilecek yazılı cevap üzerine yapılacak sözleşme tarihini takip eden devre başından itibaren uygulanır.

vi) Topluluk sigortasına giren topluluklar üyelerinin tescili işlemleriyle, topluluktan ayrılanların, topluluğa yeniden girenlerin veya durumlarında değişiklik olanların Kurum'a bildirilmesi işlerinde Sosyal Sigortalar Kanunu ve Tüzüğüne yazılı esaslar uygulanır.

vii) Topluluk sigortasına girecek olan topluluk üyelerinin sigorta primlerine esas tutulacak günlük kazançları, topluluk tarafından tespit olunarak Kurum'a bildirilir. İşkazası ve Meslek hastalığı halinde verilecek ödenekler de, bildirilen bu günlük kazançlar üzerinden hesaplanır.

Bildirilecek günlük kazançlar, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun değişik 78'inci maddesinde belirtilen asgari kazançtan az, azami kazançtan fazla olamaz.

Prime esas tutulan günlük kazancın alt ve üst sınırları değiştiği takdirde, yeni hükümler topluluk sigortasına bağlı olanlar hakkında da uygulanır.

Bu suretle tespit olunacak günlük kazançlar, en az 2 ay evvel yazı ile Kurum'a bildirilmek koşuluyla, bildiri izleyen takvim yılı başından itibaren değiştirilebilir.

viii) Topluluk üyelerinin primleri 3'er aylık ödenir.

Her üç aylık süre bir devre sayılır.

Ocak-Mart devresine ait prim izleyen Nisan ayı içinde,

Nisan-Haziran devresinde ait prim izleyen Temmuz ayı içinde,

Temmuz-Eylül devresine ait prim izleyen Ekim ayı içinde,

Ekim-Aralık devresine ait prim izleyen Ocak ayı içinde topluluk tarafından toplu bir halde Kurum'a verilir.

ix) Topluluk sigortası ile İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları Sigortasına bağlı tutulanlar için Kurum'a bildirilen günlük kazançlarının, işkazaları ile meslek hastalıkları prim tarifesi ile kabul edilmiş bulunan prim oranına göre hesaplanır. Topluluğun hangi tehlike sınıfına gireceği Kurum'ca tespit olunur.

Kurum'a yatırılan bu primler, topluluk tarafından ödenmiş sayılır ve hiç bir surette geri verilemez.

x) Her devre için Kurum'a yatırılan sigorta primlerinin hangi sigortalılara ait olduğunu göstermek üzere, topluluk tarafından Kurum'ca hazırlanan örneğe göre birer bordro verilir.

xi) Her hangi bir devreye ait sigorta primini, ödeme ayı sonundan itibaren en çok iki ay içinde ve kanuni faizi ile birlikte Kurum'a yatırmayan toplulukların topluluk sigortası sözleşmeleri, Kurum tarafından fesh olunur ve bu süre içinde topluluk üyelerine yapılan yardımların tutarı, ilgili topluluktan alınır.

xii) Topluluk sigortasına giren topluluklar veya bu gibi toplulukların bir kısım üyeleri, topluluk tarafından en az 2 ay önce yazı ile Kurum'a bildirilmek koşuluyla, bildirim izleyen takvim yılı başından itibaren, bu topluluk sigortasından ayrılabilirler.

xiii) Topluluk halinde işkazaları ile meslek hastalıkları sigortalarına bağlı tutulmuş olanlar, işkazası ve meslek hastalığı halinde, Sosyal Sigortalar Kanunu ile sağlanan yardımlardan yine bu Kanun'dan yazılı şartlar ve esaslar dairesinde yararlanırlar.

iv)üncü maddenin son kısmı gereğince düzenlenecek raporlarda belirtilen ve mesleki sayılabilecek hastalıklar için 506 sayılı Kanun gereğince yardım yapılamaz.

xiv) Topluluk üyelerinin işkazasına uğradıkları, topluluk tarafından o yer yetkili zabıtasına derhal ve Kurum'a da en geç kazadan sonraki iki gün içinde, örneği Kurum'ca hazırlanan haber verme kağıtları doldurularak, Kurum'un ilgili şubesine verilmek suretiyle ihbar edilir.

Haber verme kağıtlarındaki suallerin noksansız olarak cevaplandırılması lazımdır. Topluluğun kasten veya ağır ihmali neticesi, işkzasının bu madde gereğince Kurum'a zamanında bildirilmemesinden veya haber verme kağıdındaki yazılı bilgilerin eksik ve yanlış olmasından doğan ve ileride doğacak olan Kurum zararlarından topluluk sorumludur.

Süresi içinde Kurum'a bildirilmeyen iş kazası dolayısıyla, bildirme tarihine kadar topluluk tarafından yapılmış olan harcamalar Kurum'ca ödenmez. İş kazasına uğrayan topluluk üyesinin Kurum'ca tedavi altına alınıncaya kadar sağlık durumunun gerektirdiği sağlık yardımlarını yapmaktan topluluk yükümlüdür.

Bu yükümlerin yerine getirilmesindeki ihmal ve gecikmeden dolayı, üyenin tedavi süresinin uzamasına, malul kalmasına veya malûllük derecesinin artmasına sebep olan topluluk, Kurum'un bu yüzden uğrayacağı her türlü zararı ödemekle yükümlüdür. Topluluğun bu maksatla yapmış olduğu masraflar, belgelerle ispatlamak koşuluyla, Kurum tarafından topluluğa ödenir.

xv) Topluluk, bir üyesinin meslek hastalığına tutulduğunu öğrenirse veya durum kendisine bildirilirse bunu, örneği Kurum'ca hazırlanan haber verme kağıdı ile ve öğrendiği günden başlayarak iki gün içinde Kurum'a bildirmekle yükümlüdür.

Bu yükümü yerine getirmeyen veya haber verme kağıdına belirtilen bilgiyi kasten eksik veya kasten yanlış bildiren topluluk, bundan doğan ve ileride doğacak olan Kurum zararlarından sorumludur.

xvi) Sosyal Sigortalar Kanunu'nun uygulandığı bir işte çalışmakta iken buralardan ayrılıp, İş Kazaları ile Meslek Hastalıkları Topluluk Sigortasına girenlerin veya bu topluluk sigortasından ayrılıp da, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun uygulandığı bir işe nakledilenlerin, buralarda çalıştıkları günler sayısı, İşkazaraları ile Meslek Hastalıkları Sigortası bakımından, belirli hakların kazanılması için Sosyal Sigortalar Kanunu'nun şart koştuğu sürelerin hesabında dikkate alınır.

xvii) 506 Sayılı Kanun'un 86'ncı maddesi gereğince hazırlanmış ve Çalışma Bakanlığı'nca onaylanmış bulunan bu Genel Koşullar 1.3.1965 tarihinden itibaren uygulanır.

c. Hastalık ve Analık Sigortalarına ilişkin uygulama

i) Sosyal Sigortalar Kurumu, 506 Sayılı Kanun'un 2'inci ve 3'üncü maddelerine göre sigortalı durumunda bulunmayanların toplu olarak Hastalık ve Analık sigortalarına bağlı tutulmaları için işverenlerle veya dernek, birlik, sendika ve başka kuruluşlarla aşağıdaki genel koşullar dahilinde sözleşme yapabilir.

ii) Bu genel koşullar arasında sözü geçen Kurum kelimesi Sosyal Sigortalar Kurumu'nu, topluluk kelimesi de, yukarıda i'de belirtilen topluluklardan birini gösterir.

iii) Topluluk sigortası i'de belirtilen topluluklardan birine mensup olanların hepsine veya bir kısmını kapsamak üzere yapılır.

Ancak bu suretle topluluk sigortasına girenlerden, Sosyal Sigortalar Kanunu'na bağlı işlerde çalışanlar hakkında, bu işlerde çalıştıkları müddetçe topluluk sigortası sözleşmesindeki hükümler uygulanmaz.

iv) Topluluk sigortasına girmek isteyen bir topluluğun yetkili organları veya temsilcileri, bu isteklerini Kurum'a yazı ile bildirirler.

Bu yazıya;

- Topluluğun, Hastalık ve Analık Topluluk Sigortasına girecek bütün üyeleri için Kurum'ca tespit edilecek örneğe göre doldurulacak bildirgelerin,

- İşverenlerce yapılacak sözleşmeler için, eğer varsa işyerinin açılması hakkındaki belgenin onaylı örneğinin, dernek, birlik, sendika ve başka kuruluşlarla yapılacak sözleşmeler için de, Ana Tüzüklerinin onaylı bir nüshasının,

- Topluluk sigortasına girecek olanlardan her birinin sağlık durumunu gösterir. Kurum'ca tayin edilecek bir sağlık kurulundan alınacak raporun eklenmesi lazımdır. Bu raporlar, topluluk üyesinin, sigorta kapsamına girdiği tarihten önceki hastalıkları için yardım yapılmasının önlenmesi amacıyla alınmaktadır. Bu itibarla, sözkonusu sağlık kurulu raporlarında belirtilen hastalıklar için 506 sayılı Kanun gereğince yardım yapılması mümkün değildir.

v) Hastalık ve Analık Topluluk Sigortası hükümleri, topluluğun yapacağı başvuru ve isteğin kabulü hakkında Kurum'ca verilecek yazılı cevap üzerine yapılacak sözleşme tarihini takip eden devre başından itibaren uygulanır.

vi) Topluluk sigortasına giren topluluklar üyelerinin tescili işlemleri ile, topluluktan ayrılanların, topluluğa yeniden girenlerin veya durumlarında değişiklik olanların Kurum'a bildirilmesi işlerinde Sosyal Sigortalar Kanunu ve Tüzüğüne yazılı esaslar uygulanır.

vii) Topluluk sigortasına girecek olan topluluk üyelerinin sigorta primlerine esas tutulacak günlük kazançları, topluluk tarafından tespit olunan Kurum'a bildirilir. Hastalık ve Analık halinde verilecek ödenekler de, bildirilen bu günlük kazançlar üzerinden hesaplanır.

Kuşkusuz, bildirilecek günlük kazançların 506 sayılı Kanun'un 78'inci maddesine göre belirlenen asgari ve azami günlük kazanç sınırları içinde olması gerekmektedir. Prime esas tutulan günlük kazancın alt ve üst sınırlarında yapılacak değişiklikler, bu sözleşmeye bağlı olanlar hakkında da uygulanır. Bu suretle tespit olunacak günlük kazançlar, en az 2 ay evvel yazı ile Kurum'a bildirilmek şartıyla, bildiri takip eden takvim yılı başından itibaren değiştirilebilir (Günlük kazanç %10 oranında arttırılabilir).

viii) Topluluk üyelerinin primleri 3'er aylık ödenir. Her üç aylık süre bir devre sayılır.

Ocak-Mart devresine ait prim izleyen Nisan ayı içinde,

Nisan-Haziran devresinde ait prim izleyen Temmuz ayı içinde,

Temmuz-Eylül devresine ait prim izleyen Ekim ayı içinde,

Ekim-Aralık devresine ait prim izleyen Ocak ayı içerisinde topluluk tarafından toplu bir halde Kurum'a verilir.

ix) Topluluk üyelerinin primlerinin; prime esas kazançların %12'si üzerinden hesaplanarak, topluluk tarafından ve topluca ait olduğu ayı izleyen ayın sonuna kadar Kurum'a ödenmesi gerekmektedir.

x) Her devre için Kurum'a yatırılan sigorta primlerinin hangi sigortalılara ait olduğunu göstermek üzere, topluluk tarafından Kurum'ca hazırlanan örneğe göre birer bordro verilmesi öngörülmüştür.

xi) Her hangi bir devreye ait sigorta primini, ödeme ayı sonundan itibaren en çok iki ay içinde ve kanuni faizi ile birlikte Kurum'a yatırmayan toplulukların topluluk sigortası sözleşmeleri, Kurum tarafından fesh olunur ve bu süre içinde topluluk üyelerine yapılan yardımların tutarı, ilgili topluluktan alınır.

xii) Topluluk sigortasına giren topluluklar veya bu gibi toplulukların bir kısım üyeleri, topluluk tarafından en az iki ay önce yazı ile Kurum'a bildirilmek koşuluyla, bildiri takip eden takvim yılı başından itibaren, bu topluluk sigortasından ayrılabilirler.

xiii) Topluluk halinde Hastalık ve Analık Sigortalarına bağlı tutulmuş olanlar, hastalık ve analık halinde, Sosyal Sigortalar Kanunu ile sağlanan hak ve menfaatlardan yine bu Kanun'da yazılı şartlar ve esaslar dairesinde faydalanırlar.

iv'üncü maddenin son kısmı gereğince düzenlenerek raporlarda belirtilen hastalıklar için, 506 sayılı Kanun gereğince yardım yapılamaz.

xiv) Hastalık ve Analık Topluluk Sigortasına bağlı olan toplulukların üyeleri, Kurum'ca tespit olunan belgelerle, Kurum'un sağlık kurumlarına ve hekimlerinden birine başvurarak, kendilerini muayene ve tedavi ettirirler.

xv) Kurum, Hastalık ve Analık Topluluk Sigortasına bağlı olanların, hastalık ve analık hallerinde başvuracakları hekimlerin adresleri ile sağlık tesislerinin yerlerini ilgili topluluklara bildirir.

xvi) Sosyal Sigortalar Kanunu'nun uygulandığı bir işte çalışmakta iken, buradan ayrılıp, Hastalık ve Analık Topluluk Sigortasına girenlerin veya bu topluluk sigortasından ayrılıp da, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun uygulandığı bir işe nakledilenlerin, buralarda çalıştıkları günler sayısı, Hastalık ve Analık Sigortası bakımından, belirli hakların kazanılması için Sosyal Sigortalar Kanunu'nun şart koştuğu sürelerin hesabında dikkate alınır.

xvii) 506 Sayılı Kanun'un 86'ncı maddesi gereğince hazırlanmış ve Çalışma Bakanlığı'nca onaylanmış bulunan bu Genel Koşullar 1.3.1965 tarihinden itibaren uygulanır.

Ülkemizle Sosyal Güvenlik Sözleşmesi akdedilmemiş Yabancı ülkelerde; taahhüt işi üstlenen ve bu nedenle Kurumla, işçileri için topluluk sözleşmesi yapan işverenler tarafından, görevle geçici bir süre için yabancı ülkeye gönderilen topluluk üyelerinin yabancı ülkede buldukları sırada meydana gelen hastalıkları halinde yapılan ve 506 sayılı Kanun'a uygun olan harcamaların mahalli konsolosluktan onaylı rapor ve masraf belgelerine dayanılarak olay tarihindeki resmi kur üzerinden hesaplanmak suretiyle Türk parası olarak Kurum tarafından ödenmesi, buna karşılığında, topluluk üyelerinin (işçilerin) sigorta primine esas tutulacak günlük kazançlarına; işçinin işvereni ile yurtdışı çalışmaları için yapmış olduğu iş sözleşmesi ile tespit edilen ücretinin Türk Lirası karşılığının (prime esas günlük kazançların asgari ve azami sınırları içinde kalmak koşuluyla) esas alınması gerekmektedir³⁰¹.

d. Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına ilişkin uygulama

i) Sosyal Sigortalar Kurumu, 506 Sayılı Kanun'un 2'inci ve 3'üncü maddelerine göre sigortalı durumunda bulunmayanların toplu olarak Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına bağlı tutulmaları için işverenlerle veya dernek, birlik, sendika ve başka kuruluşlarla aşağıdaki genel koşullar dahilinde sözleşme yapılabilir.

ii) Bu genel koşullar arasında sözü geçen Kurum kelimesi Sosyal Sigortalar Kurumu'nu, Topluluk kelimesi de, yukarıda i'de belirtilen topluluklardan birini gösterir.

iii) Topluluk sigortası i'de belirtilen topluluklardan birine mensup olanların hepsine veya bir kısmını kapsam üzere yapılır. Ancak bu suretle topluluk sigortasına girenlerden, Sosyal Sigortalar Kanunu'na bağlı işlerde çalışanlar hakkında, bu işlerde çalıştıkları sürece topluluk sigortası sözleşmesindeki hükümler uygulanmaz.

---

³⁰¹ ERNAM, s. 310.

iv) Topluluk sigortasına girmek isteyen bir topluluğun yetkili organları veya temsilcileri, bu isteklerini Kurum'a yazı ile bildirirler.

Bu yazıya;

- Topluluğun, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları Topluluk Sigortasına giren bütün üyeleri için Kurum'ca tespit edilecek örneğe göre doldurulacak bildirelerin,

- İşverenlerce yapılacak sözleşmeler için, eğer varsa işyerinin açılması hakkındaki belgenin onaylı örneğinin, dernek, birlik, sendika ve başka kuruluşlarla yapılacak sözleşmeler için de, Ana Tüzüklerinin onaylı bir nüshasının, eklenmesi lazımdır.

v) Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları Topluluk Sigortası hükümleri, topluluğun yapacağı başvuru ve isteğin kabulü hakkında Kurum'ca verilecek yazılı cevap üzerine yapılacak sözleşme tarihini takip eden devre başından itibaren uygulanır.

vi) Topluluk sigortasına giren topluluklar üyelerinin tescili işlemleri ile, topluluktan ayrılanların, topluluğa yeniden girenlerin veya durumlarında değişiklik olanların Kurum'a bildirilmesi işlerinde Sosyal Sigortalar Kanunu ve Tüzüğüne yazılı esaslar uygulanır.

vii) Topluluk sigortasına girecek olan topluluk üyelerinin sigorta primlerine esas tutulacak günlük kazançları, topluluk tarafından tespit olunarak Kurum'a bildirilir.

Topluluk tarafından tespit edilerek Kurum'a bildirilen bu günlük kazançlar, 506 Sayılı Kanun'un değişik 78'inci maddesinde belirtilen asgari kazançtan az, azami kazançtan fazla olamaz. Prime esas tutulan günlük kazancın alt ve üst sınırlarında yapılacak değişiklikler, bu sözleşmeye bağlı olanlar hakkında da uygulanır. Bu suretle tespit olunacak günlük kazançlar, en az iki ay evvel yazı ile Kurum'a bildirilmek koşuluyla, takvim yılları başlarında değiştirilebilir.

viii) Topluluk üyelerinin primleri üçer aylık olarak ödenir. Her üç aylık süre bir devre sayılır.

Ocak-Mart devresine ait prim izleyen Nisan ayı içinde,

Nisan-Haziran devresinde ait prim izleyen Temmuz ayı içinde,
Temmuz-Eylül devresine ait prim izleyen Ekim ayı içinde,
Ekim-Aralık devresine ait prim izleyen Ocak ayı içersinde topluluk tarafından toplu bir halde Kurum'a verilir.

ix) Sosyal Sigortalar Kurumu ile topluluk sigortası sözleşmesi imzalamış bulunan topluluğun, topluluk sigortasına giren üyelerinin ödeyecekleri primlerin hesabında dikkate alınan prime esas günlük kazanç gösterge ve katsayı sistemiyle tespit edilmektedir. Topluluk sigortasına ilk defa bağlı tutulacak topluluk üyelerinin, gösterge ve üst gösterge tablosundan girecekleri derece ve kademesi belirleme hakları vardır. Topluluk üyelerinin prime esas günlük kazançları, gösterge tablolarından seçecekleri derece ve kademenin karşılığı olan göstergenin, yürürlüktesi katsayı ile çarpımının 30'da biri olarak hesaplanmaktadır. Prime esas günlük kazançların hesabında lira kesirleri, tama iblağ edilmektedir. Seçilecek derece ve kademeye göre hesaplanacak prime esas günlük kazancın yürürlükteki asgari ücretten az olması mümkün değildir.

Topluluk sigortası ile Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına bağlı tutulandan, her devre için 90 günden az olmamak üzere ve tespit olunan günlük kazancın %20'si üzerinden (%9'u sigortalı tarafından %11'i de bağlı olduğu topluluk tarafından), Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları primi alınır.

x) Her devre için Kurum'a yatırılan sigorta primlerinin hangi sigortalılara ait olduğunu göstermek üzere, topluluk tarafından Kurum'ca hazırlanacak örneğe göre birer bordro verilir.

xi) Herhangi bir devreye ait sigorta primini, ait olduğu ayı takip eden ayın sonundan itibaren en geç 6 ay içinde gecikme zammıyla birlikte Kurum'a ödemeyen toplulukların sözleşmelerinin, primi ödenmeyen ay başından itibaren Kurum tarafından fesh edilmesi, topluluk sözleşmesinin amir hükmü gereğidir. Topluluğun süresi içinde ödemediği primler için de, aynı oranlar dahilinde gecikme zammı uygulanması söz konusudur.

xii) Topluluk sigortasına giren topluluklar veya bu gibi toplulukların bir kısım üyeleri, topluluk tarafından en az iki ay önce yazı ile Kurum'a bildirilmek koşuluyla, herhangi bir takvim yılı başından itibaren, bu topluluk sigortasından ayrılabilirler.

xiii) Topluluk sigortası sözleşmeleri xi gereğince fesh olunan toplulukların üyeleri ile, bu topluluk sigortasından xii'ye göre çıkanlar hakkında, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun genel hükümleri dairesinde işlem yapılır.

xiv) Topluluk halinde Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına girmiş olan sigortalıların topluluk sigortası ile kazandıkları haklar, bunların, gerek zorunlu olarak sigortaya bağlı oldukları, gerek Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm sigortalarına isteğe bağlı olarak devam ettikleri devrelere ait sigorta hakları ile birleştirilir. Bu gibi sigortalıların, xi ve xii'ye göre topluluk sigortasından ayrılmaları, bunların sigorta haklarının birleştirilmesine engel olmaz.

xv) Zorunlu sigortalılık süreleriyle, topluluk halindeki sigortalılık süreleri en az 5 yıl olan sigortalılardan, herhangi bir suretle topluluk sigortasından ayrılanlar, sigortaya isteğe bağlı olarak devam edebilmek hususunda, Sosyal Sigortalar Kanunu ve Tüzüğünde yazılı koşulları yerine getirmiş oldukları taktirde anılan Kanun ve Tüzükleri hüküm ve esaslar dairesinde, sigortaya isteğe bağlı olarak da devam edebilirler. Bu gibi sigortalılar, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına son olarak topluluk sigortası ile devam etmiş iseler, bunlar, primi ödenen son devrenin bitiminde anılan sigortadan ayrılmış sayılırlar.

xvi) Topluluk halinde Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına bağlı tutulmuş olan sigortalılar, Sosyal Sigortalar Kanunu'nda ibraz edilen hak ve menfaatlerden, anılan Kanun'daki esaslar dairesinde faydalanırlar. Ancak, bu gibi sigortalılar hakkında, 506 sayılı Kanun'un geçici 8'inci maddesi hükümleri uygulanmaz. Sigorta haklarının tayin ve tespitinde, topluluk hissesi olarak ödenmiş sayılan sigorta primleri, işveren tarafından ödenmiş primler gibi işlem görür.

xvii) Buldukları derece ve kademe üzerinden en az 360 gün prim ödeyen topluluk mensuplarının, kayıtlı bulunduğu topluluğun yazılı isteği üzerine ve teklif tarihini takip eden aybaşından geçerli olmak üzere, derece ve kademelerinin bir derece yükseltilmesi mümkün bulunmaktadır.

xviii) Topluluk üyelerinin, kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına bağlı bir işe girmeleri halinde, bu kimselerin topluluk sigortaları, zorunlu sigortalılığın başladığı tarihten itibaren kendiliğinden sona ermektedir.

xix) Topluluk sigortasından herhangi bir nedenle ilişkileri kesilenlerin ise kayıtlı buldukları topluluk tarafından istekte bulunulmak koşulu ile, topluluk sigortasına tekrar girmeleri mümkün bulunmaktadır.

Bu taktirde, topluluğun isteğinin Kurum tarafından alındığı tarihi izleyen aybaşından itibaren sigortalılık yeniden başlayacak ve bu suretlede topluluk sigortasına yeniden giren üye topluluk sigortası ile ilişkinin kesildiği tarihteki derece ve kademesi üzerinden prim ödemeyi sürdürecektir.

Bu kimselerin, topluluk sigortasının kesintiye uğradığı süre içinde, Kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına bağlı olarak geçen hizmet sürelerinin bulunması halinde, istekte bulunma koşuluyla, bu hizmet sürelerinin her 360 günü için, mevcut derece ve kademelerinin bir üst derece ve kademeye yükseltilmesi mümkün bulunmaktadır.

xx) Sigortalıların, Kurum'a yapacakları başvuru, istek ve itirazlarda, Sosyal Sigortalar Kanunu ve Tüzüğünde yazılı hüküm ve esaslar uygulanır.

xxi) 506 Sayılı Kanun'un 86'ıncı maddesi gereğince hazırlanmış ve Çalışma Bakanlığı'nca onaylanmış bulunan bu Genel Koşullar, 1.3.1965 tarihinden itibaren uygulanır.

B- Topluluk Sigortasının Hukuki Sonuçları

Topluluk sigortası sözleşmelerinin doğurduğu en önemli hukuki sonuç, kapsamına giren topluluk üyelerini, o sözleşmelerin ilişkin buldukları sosyal sigorta kolları

bakımından zorunlu sigortalılardan ayırmsız bir duruma getirmesidir. Örneğin topluluk halinde Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına bağlı tutulmuş olan sigortalılar, Sosyal Sigortalar Kanunu'nda öngörölmüş hak ve menfaatlardan anılan Kanun'daki esaslar çerçevesinde yararlanırlar.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 86'ıncı maddesi ve topluluk sigortası genel koşulları çerçevesinde, avukatlar, noterler, gümrük komisyoncuları, sigorta prodöktörleri ve gazete dağıtıcıları gibi meslek grupları topluluk sigortasından yararlanmışlardır. Böylece, Sosyal Sigortaların kapsamı genişlemiş ve daha çok bir kesimin sosyal güvenlikten yararlanması sağlanmıştır.

Öte yandan, topluluk sigortası bazı meslek grupları ve riskler açısından kendi özel kanunlarınca zorunlu hale getirilmiştir³⁰². Nitekim, daha öncede belirttiğimiz üzere 506 sayılı Kanun madde 86'da, isteğe bağlı topluluk sigortası düzenlenirken, bazı meslek grupları için kendi özel Kanunlarında topluluk sigortasına zorunlu giriş esası kabul edilmiş olup avukatların, dava vekillerinin ve noterlerin durumu böyledir. Bu bakımdan, yukarıda sayılan meslek grupları dışında kalan topluluk sigortası üyelerinin prim ödeme zorunlulukları olmadığı halde, avukatlar, dava vekilleri ve noterler bakımından topluluk sigortasında prim ödeme zorunlu hale getirilmiştir. Bu bakımdan, sözkonusu meslekler için topluluk sigortası bir anlamda isteğe bağlı sigorta türü olmaktan çıkarılmış zorunlu sigortalılık türü haline getirilmiştir³⁰³. Fakat bu zorunluluk sadece uzun dönem sigorta kollarıyla sınırlıdır. Bu nedenle, anılan meslek grupları istekte bulunmaları koşuluyla kısa dönemli sigorta kollarından yararlanırlar.

---

³⁰² GÜZEL-OKUR, s. 130.

³⁰³ Mehmet METERİS, "Topluluk Sigortası", BURSA BAROSU DERGİSİ, C. X, S. 28 (Kasım 1986), s. 9. Topluluk Sigortası hakkında geniş bilgi için bkz. CUHRUK-ÇOLAKOĞLU-BÜKEY, s. 948-949; TUNÇOMAĞ, Sosyal..., s. 207-208; CAN, s. 995-1002; OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 1448-1450; TUNCA Y, s. 67-68.

C- Topluluk Sigortasının Sağladığı Yararlar

Uzun vadeli sigorta kolları olan Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına zorunlu olarak bağlı olan avukatlar, dava vekilleri ve noterler bu sigorta kollarında koşulları belirtilen haklardan yararlanırlar. Örneğin, malûl kalan topluluk üyesi sigortalı, koşullar elverdiği taktirde malûllük aylığına, Yaşlılık Sigortasından gerekli hizmet süresi prim ödeme gün sayısını dolduran ya da belirli yaş, hizmet süresi prim ödeme gün sayısını dolduran sigortalı yaşlılık aylığına veya yaşlılık toptan ödemesine, ölen sigortalının hak sahipleri, ölenin Ölüm Sigortasından gerekli prim ödeme gün sayısı ve hizmet süresi varsa ölüm aylığına veya ölüm toptan ödemesine ve ayrıca cenaze masrafı karşılığını almaya hak kazanırlar³⁰⁴.

Topluluk sigortasına isteğe bağlı olarak giren topluluk üyeleri ise, Kurum ile hangi sigorta kollarında sözleşme yapmışlarsa o sigorta kollarında belirlenen tüm hak ve menfaatlerden yararlanırlar.

Ş. 3. TARIM KESİMİNDE BAĞIMSIZ ÇALIŞANLAR BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN KAZANILMASI

I. GENEL OLARAK

Tarım kesimindeki işgücünün büyük çoğunluğu sanayi kesiminin aksine ücretli olarak çalışmayanlardan oluşmaktadır. Ayrıca, tarımda kendi adına bağımsız çalışanların durumu bu alanda bağımlı çalışanlar gibi belirsiz bir görünüm içindedir³⁰⁵. Bunlar bazen toprak sahibi, bazen kiracı bazen de, ürün ortağı biçiminde ortaya çıkarlar. Fakat, çoğunlukla tarım faaliyetleri, bu bireylerle yardımcı aile efradı tarafından yürütülür. Diğer bir ifade ile, bu kesimde aile işletmeleri yaygındır. Gelenekler ve aile bağları

³⁰⁴ GÜRSEL, s. 13-14.

³⁰⁵ SAVY (Çev. ALPER), s. 18 vd.

tarımdaki faaliyetlere damgasını vurur. Öyle ki çiftçi hem ailenin hem de çiftliğin başı durumundadır³⁰⁶.

Tarım kesimi, gerek işçiyi gerek işvereni ile sosyal güvenlik kapsamına en son alınan gruptur. Bunda bu kesimin özellikleri yanında, ülkelerin gelişme düzeylerinin de etkisi büyüktür. Ülkeler ancak belli bir ekonomik gelişmeden sonra, tarım kesimine sosyal güvenlik götürebilmişlerdir.

Tarım kesimindeki gecikme, ILO'nun da dikkatini çekmiş, bu kesime yönelik sosyal koruma politikaları üzerinde geniş kapsamlı araştırma faaliyeti başlatmıştır³⁰⁷. Ülkemizde de bu alandaki çalışmaların uzun sayılabilecek bir geçmişi vardır. Ülkemizde önce tarım işlerinde sürekli hizmet akdiyle çalışanlar 506 sayılı Kanun kapsamına alınarak sosyal güvenliğe kavuşturulmuşlardır (11.8.1977 gün ve 2100 sayılı ve 24.10.1983 gün ve 2934 sayılı kanunlarla değişik SSK. m. 3/I). Daha sonra süresiz hizmet akdiyle çalışanlar için ayrı bir kanun çıkarılarak (17.10.1983 tarih ve 2925 sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu) bunlar da sosyal güvenlik kapsamına alınmışlardır. 2925 sayılı Kanun'un kabul edildiği gün (17.10.1983) 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu da kabul edilmek suretiyle tarımda bağımsız çalışanlar sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmıştır³⁰⁸.

2926 Sayılı Kanun'un geçici 4'üncü maddesi, Kanun'un yayımını takip eden yılbaşından başlayarak en geç 10 yıl içinde kademeli biçimde uygulanmaya konulmasını hükme bağlamıştır. Kanun'un hangi bölge ve illerde uygulamaya sokulacağına karar verme yetkisi Bakanlar Kuruluna bırakılmıştır. İlk uygulama Bakanlar Kurulunun 17.5.1984 tarihli kararıyla Kırşehir ve Konya illerinde başlamış³⁰⁹ bunu 1.1.1985'den

³⁰⁶ TUNCAY, s. 343.

³⁰⁷ GÜZEL-OKUR, s. 417.

³⁰⁸ R.G., T.20.10.1983, S. 18197.

³⁰⁹ Bakanlar Kurulu'nun 17.5.1984 tarih ve 84/8085 nolu kararı (R.G., T. 6.6.1984, S. 14956).

itibaren İç Anadolu Bölgesinde bulunan Ankara, Çankırı, Eskişehir, Kayseri, Nevşehir, Niğde, Sivas ve Yozgat izlemiştir³¹⁰; uygulama 1.1.1986'dan itibaren Ege Bölgesindeki, Afyon, Aydın, Denizli, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla ve Uşak illerini de kapsama almıştır³¹¹. 1.1.1987 tarihinden başlanarak Amasya, Artvin, Gaziantep, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Samsun, Sinop ve Trabzon illerinde³¹², 1.3.1988'den itibaren Balıkesir, Bilecik, Bursa, Çanakkale, Edirne, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya ve Tekirdağ illerinde başlatılmıştır³¹³.

1988 sonu itibariyle 2926 sayılı Kanun'dan yararlananların sayısı 719.637'ye ulaşmıştır. Bunun ancak %2,2'si kadınlardır³¹⁴.

2926 Sayılı Kanun'un amacı, tarımda kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanların malûllük ve yaşlılık hallerinde kendilerine Malûllük ve Yaşlılık Sigortasından, ölümleri halinde hak sahiplerine Ölüm Sigortasından Kanunda yazılı koşullarla sosyal sigorta yardımları sağlamaktır.

2926 Sayılı Kanun'un uygulaması 1479 Sayılı Kanun'la kurulu Bağ-Kur'a bırakılmıştır. 2926 Sayılı Kanun'un Uygulama Usul ve Esasları Hakkında bir de yönetmelik çıkarılmış bulunmaktadır.

II- KAPSAMI

2926 Sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu, isteğe bağlı sigortalılığı 60'ıncı maddesinde düzenlemiştir. Bu maddeye göre; tarımsal faaliyette bulunanlar ile bunların yanında aile bireyi olarak ücretsiz çalışmakla beraber bu Kanun'un 4'üncü maddesi kapsamı dışında kalanlardan 18 yaşını doldurmuş

³¹⁰ Bakanlar Kurulu'nun 25.10.1984 tarih ve 84/700 nolu kararı (R.G., T. 26.11.1984, S. 24989).

³¹¹ Bakanlar Kurulu'nun 4.8.1985 tarih ve 84/306 nolu kararı (R.G., T. 8.8.1985, S. 1890).

³¹² Bakanlar Kurulu'nun 16.12.1986 tarih ve 84/689 nolu kararı (R.G., T. 16.12.1986, S. 2120).

³¹³ Bakanlar Kurulu'nun 5.2.1988 tarih ve 84/2160 nolu kararı (R.G., T. 10.3.1988, S. 2160).

³¹⁴ TUNCAY, s. 344.

olanlar Kuruma yazılı olarak başvurmak suretiyle isteğe bağlı sigortalı olabilirler (2926 S.K. m. 60/I).

Anılan Kanun madde 56/I uyarınca 26.7.1984 tarihli “Tarımda İsteğe Bağlı Sigortalılık Prim Ödeme Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik”de de Kanunun ayrıntısını düzenlemiştir³¹⁵. Yönetmeliğin 3’üncü maddesine göre isteğe bağlı sigortalılık hakkından yararlanacak olanlar;

i) Tarımsal faaliyette bulunmakla birlikte, 22 yaşını doldurmadıkları için zorunlu tarım sigortası kapsamına girmeyen 18 yaşını dolduranlar,

ii) Sigortalının yanında aile bireyi olarak ücretsiz çalışanlardan 18 yaşını doldurmuş olanlar,

iii) Zorunlu tarım sigortalılığı sona erenler,

iv) Kanun’un yürürlük tarihinde³¹⁶ 50 yaşını dolduran kadınlarla, 55 yaşını dolduran erkekler³¹⁷, ilgili Kurum Bölge veya Şubelerine yazılı olarak başvurmak koşuluyla isteğe bağlı sigortalı olabilirler.

1. Yaş Sınırı Nedeniyle Zorunlu Tarım Sigortası Kapsamına Girmeyen 18 Yaşını Doldurmuş Olanlar

Tarımsal faaliyette bulunmakla beraber, zorunlu tarım sigortalılığı kapsamına girmeyen 18 yaşını dolduranlar isteğe bağlı sigortalı olabilir. 2926 Sayılı Kanun’un 2’inci maddesine göre, Kanunla veya Kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulan sosyal güvenlik kurumları dışında kalan ve herhangi bir işverene hizmet akdi ile bağlı olmaksızın tarımsal faaliyette bulunan kimselerden;

³¹⁵ R.G., T. 26.7.1984, S. 1870.

³¹⁶ 2926 Sayılı Kanun’un yürürlük (uygulama) tarihi 1.1.1984’tür.

³¹⁷ Bu hüküm Kanun’un 1’inci maddesine 3350 Sayılı Kanun ile eklenmiştir. R.G., T.24.4.1987, S. 19440.

- i) 22 Yaşını doldurmuş erkekler,
- ii) 22 Yaşını doldurmuş aile reisi kadınlar zorunlu sigortalı olmaktadır.

Kanun ve Yönetmelik, yaş haddi olarak 22'yi kabul etmiştir. Bunu genel hükümlerle bağdaştırmanın olanağı yoktur. Bilindiği gibi Medeni Kanun, 18 yaşını bitiren temyiz kudretine sahip kimseleri, kısıtlı değillerse tam ehliyetli saymaktadır. Bu farklı hükümler karşısında, 18 yaşını bitiren bir erkekle 18 yaşını bitiren aile reisi kadının 2926 sayılı Kanun açısından durumu ilginç olacaktır.

İşte bunlardan henüz 22 yaşını doldurmamış ve fakat 18 yaşını doldurmuş olanlar isteğe bağlı sigortalı olabileceklerdir. Bunlar 2926 sayılı Kanun'a göre isteğe bağlı sigortalı olabilecek birinci grubu oluşturmaktadır.

2.18 Yaşını Doldurmuş ve Aile Bireyleri Yanında Ücretsiz Çalışanlar

İsteğe bağlı sigortalı olabilecek ikinci grup, tarımsal faaliyette bulunanlar ile zorunlu tarım sigortalısı olanların yanlarında aile bireyi olarak ücretsiz çalışmakla beraber diğer sosyal güvenlik kurumlarına bağlı olarak çalışmayanlardan 18 yaşını doldurmuş olanlardır. Bunlar, yazılı olarak Bağ-Kur'a başvurmak suretiyle isteğe bağlı sigortalı olabilirler.

Bu ikinci grubun sigortalı olabilmesi için;

- i) Zorunlu sigortalının yanında çalışmaları
- ii) Zorunlu sigortalının ailesine mensup olmaları
- iii) Ücret almamaları
- iv) 18 Yaşını doldurmuş olmaları gerekmektedir.

Kanımızca buradaki “aile bireyi” deyiminden zorunlu sigortalı tarafından bakımları sağlanmış olan kan ve sıhri hısımlarını onlamak doğru olacaktır. Zira, ücret almadan çalışabilmek için ilk koşul geçimin sağlanmış olmasıdır. Başka bir kaynaktan geçimini sağlamış olan aile bireyinin zorunlu sigortalı yanında ücretsiz çalışması mantıki bir yorum olarak kabul edilemez³¹⁸.

Bu gruptakilerin isteğe bağlı sigortalı olabilmesi için yukarıda saydığımız koşullarla beraber, bu kimselerin bu Kanun’un 4’üncü maddesi kapsamı dışında kalması gerekmektedir (2920 SsK. m. 60). Kanun’un kolay anlaşılabilmesi için 60’ıncı madde de sözü geçen 4’üncü madde şöyledir;

Bu Kanun’un uygulanmasında;

- i) Kanunla veya Kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulan sosyal güvenlik kurumlarına prim veya emeklilik keseneği ödemekte olanlar,
- ii) Yukarıda belirtilen kurumlardan malûllük veya yaşlılık aylığı ile sürekli tam işgöremezlik geliri almakta olanlar veya aylık gelir bağlanması için istekte bulunanlar,
- iii) 1.7.1976 tarih ve 2022 sayılı Kanuna göre aylık bağlananlar, sigortalı sayılmazlar.

3. Zorunlu Tarım Sigortalılığı Sona Erenler

2926 Sayılı Kanuna göre isteğe bağlı sigortalı olabilmek için üçüncü grubu zorunlu tarım sigortalılıkları sona erenler oluşturmaktadır.

Kanun’un 6’ıncı maddesine göre, sigortalılığın sona ermesi halleri şöyledir;

- i) Kendi adına ve hesabına tarımsal faaliyette bulunanların, tarımsal faaliyetlerine son verdikleri tarihi takip eden aybaşından,

---

³¹⁸ Necdet UL, “Sosyal Sigortada İsteğe Bağlı Sigortalılık Hükümleri”, İŞ HUKUKU DERGİSİ, C. XXVIII., S. 235 (Haziran-Temmuz 1993), s. 12-13.

ii) Diğer sosyal güvenlik kuruluşları kapsamına bağlı bir işte çalışanların, çalışmaya başladıkları tarihten,

iii) Aile reisliği sıfatını kaybeden kadınların bu sıfatı kaybettikleri tarihi takip eden aybaşından itibaren sigortalılıkları sona erer.

Zorunlu sigortalılıkları sona erenler, sigortalılıkları sona erdikten sonra diğer sosyal güvenlik kurumlarına bağlı bir işte çalışmamak ve 4'üncü madde kapsamı dışında kalmak koşuluyla evvelce prim ödemiş oldukları son basamak üzerinden sigortalılıklarını isteğe bağlı sigortalı olarak sürdürebilirler. Bu 4'üncü madde kapsamı dışında kalanları yukarıda saydığımızdan burada ayrıca belirtmiyoruz. İşte zorunlu sigortalılıkları bu suretle sona ermiş olanlar da isteğe bağlı sigortalı olmak hakkından yararlanacak üçüncü grubu oluşturmaktadır.

4 . Kanun'un Yürürlük Tarihinde 50 Yaşını Dolduran Kadınlarla, 55 Yaşını Dolduran Erkekler

2926 Sayılı Kanuna göre isteğe bağlı sigortalı olabilecek son grubu ise, Kanun'un yürürlük tarihi olan 1.1.1984 itibariyle 50 yaşını dolduran kadınlarla, 55 yaşını dolduran erkekler oluşturur. Bunlar ilgili il müdürlüklerine yazılı olarak başvurarak sigortalı olabilirler.

III- SİGORTALIK NİTELİĞİNİN KAZANILMASI

2926 Sayılı Kanun'a göre isteğe bağlı sigortalı olmak için yapılacak başvurular, başvuranın niteliğine göre iki şekilde yapılabilir (Tarımda İsteğe Bağlı Sigortalılık, Prim Ödeme Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m. 4);

i) Tarımda isteğe bağlı olarak ilk kez Bağ-Kur sigortalısı olmak isteyenler, Kurumca hazırlanan "İsteğe Bağlı Bağ-Kur Giriş Bildirgesi"ni gerçeğe uygun şekilde doldurarak imzalamak ve ilgili köy veya mahalle muhtarına onaylattıktan sonra Kurum'a elden vermek veya posta ile göndermek suretiyle yaparlar,

ii) Zorunlu tarım sigortalılık niteliğini kaybedenler ise, isteğe bağlı sigortalılık formu veya bu formun yerine geçecek bir dilekçe ile Bağ-Kur'un ilgili Bölge ve Şube Müdürlüğüne başvururlar.

Bu form veya dilekçedeki bilgiler gerçeğe uygun yazılarak sigortalı tarafından imzalanmak ve köy veya mahalle muhtarına onaylatılmak ve sigortalı tarafından imzalanmak suretiyle düzenlenen "İsteğe Bağlı Sigortalılık Bağ-Kur'a Giriş Bildirgesi" İsteğe Bağlı Sigortalılık Formu veya İsteğe Bağlı Sigortalılık Formu yerine geçen dilekçe ile elden veya posta ile Kurum'a gönderilmek suretiyle işlem tamamlanır.

Tarımda isteğe bağlı sigortalılık Bağ-Kur'a Giriş Bildirgesi veya isteğe bağlı sigortalılık formu veya bunun yerine geçen dilekçe ilgili Bölge veya Şube Müdürlüğüne elden verilmiş ise verildiği, posta ile normal gönderilmiş ise alındığı, taahhütlü olarak gönderilmiş ise postaya verildiği tarih, bildirge, form veya form yerine geçen dilekçe üzerine yazılır.

Yönetmeliğin 6'ncı maddesine göre, herhangi bir sosyal güvenlik kurumlarına bağlı olmayanlardan, isteğe bağlı sigortalı olmak hakkına sahip bulunanların, isteğe bağlı sigortalılıkları, ilgili Bölge veya Şube Müdürlüklerine başvurdukları tarihi takip eden aybaşından itibaren başlar ve bu durum ilgililere yazılı olarak bildirilir.

Ancak, zorunlu sigortalılığı sona erenlerin, sigortalılığın sona erdiği tarih ile isteğe bağlı sigortalılığın başladığı tarih arasında yaptıkları ödemeler, varsa öncelikle zorunlu sigortalılık sürelerine ait prim borçlarına mahsup edildikten sonraki süreleri isteğe bağlı sigortalılık süresi olarak değerlendirilir.

IV- SİGORTA PRİMİNE VE AYLIKLARA ESAS GELİR BASAMAKLARININ SEÇİMİ

Bu Kanun ile sağlanan yardımlar da primli sisteme bağlandığından, zorunlu sigortalılar ile isteğe bağlı sigortaya devam etmek isteyenler Bağ-Kur'a prim ödeyeceklerdir³¹⁹. Ödenecek primler, 1479 Sayılı Bağ-Kur Kanunu'nda olduğu gibi,

³¹⁹ ERSAN, s. 158.

basamak gösterge sayılarının katsayı ile çarpılması sonucu bulunan miktar üzerinden hesaplanacaktır. Basamak sayıları 12 adettir.

İsteğe bağlı sigortalı olanlar Kanun'un 33'üncü maddesinde belirtilen basamaklardan istediklerini seçebilirler. Ancak, zorunlu sigortalılığı sona erenlerden isteğe bağlı sigortalı olanlar, zorunlu sigortalı iken prim ödemiş oldukları son basamak üzerinden prim ödeyerek isteğe bağlı sigortalılıkları sürdürülür (Yön. m. 8). Süresi içinde basamak seçimi yapılmamış ise, bu halde Kurumca resen tescil yapılır.

V- PRİM ÖDEME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN BAŞLAMASI

Yönetmeliğin 9'uncu maddesine göre aylık sigorta primi, Kanun'un 33'üncü maddesinde tespit edilen veya Bakanlar Kurulu Kararı ile yeniden düzenlenecek olan basamak göstergelerinin katsayı ile çarpılması suretiyle bulunacak tutarın %15'idir. Sigorta primi tam ay olarak alınır.

VI- BASAMAK YÜKSELTİLMESİ

Basamak yükseltilmesi tamamen isteğe bağlıdır. Ancak bir basamakta iki tam yıl prim ödenmeden ve sırası dışında basamak yükseltilemez. 1479 Sayılı Bağ-Kur Kanunu'ndaki zorunlu yükselmeye bu kanunda yer verilmemiştir.

VII- PRİM ÖDEME SÜRELERİ VE ÖDEME ŞEKLİ

Sigortalı, prim borcunu ait olduğu yıl içinde Bakanlar Kurulu'nca tespit edilen dönemlerde ödemek zorundadır. Kanun'un bu hükmüne göre Bakanlar Kurulu'nun bir kararıyla³²⁰, primler 6 ayda bir ve işledikten sonra ödenecektir.

---

³²⁰ Bakanlar Kurulu'nun 17.5.1984 tarih ve 84/8085 nolu kararı (R.G., T. 10.6.1984, S. 1760).

Yönetmeliğin 10'uncu maddesine göre aylık primlerin ilk 6 aylık tutarı en geç o yılın Haziran ayının sonu, ikinci 6 aylık tutarı da o yılın Aralık ayı sonu itibariyle ödenecektir. Sigortalı isterse, o döneme ait primleri her ay veya 6 aylık süre içinde taksitlerle de ödeyebilir.

Kuruma ödenmesi gerekli prim, isteğe bağlı sigortalı tarafından Kurum'un anlaşma yaptığı kuruluşlar (bankalar) ya da PTT aracılığı ile gönderilebilir. Bu kuruluşlara ödemenin yapıldığı tarih Kuruma ödeme tarihi sayılır.

VIII- PRİM ÖDEMELERİNE GÖRE İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK SÜRELERİNİN SAPTANMASI

Yönetmeliğin 11'inci maddesine göre, Haziran ve Aralık ayları sonu itibariyle yapılan ödemeler, ödemenin yapıldığı dönemin başlangıcından itibaren aylık prim tutarını karşılayacak şekilde hesaplanarak sigortalılık süresi olarak değerlendirilir.

Dönem priminden fazla olarak yapılan ödemeler, aylık primi karşılaması koşuluyla bu dönemi izleyen aylık primlere mahsup edilir. Ancak, cenaze yardımı yapılabilmesi için ölümün gerçekleştiği tarihi içine alan dönemin veya bir önceki dönemin primlerinin kısmen veya tamamen ödenmiş olması koşuldur.

IX- ÖDENMEYEN PRİM BORÇLARI İÇİN YAPILACAK İŞLEMLER

1. Gecikme Zammı

Bu Kanun'da, ödenmeyen prim borçları için diğer Sosyal Güvenlik Kanun'larındaki gecikme zammı yerine farklı bir sistem geliştirilmiştir. Bu Kanun'un 36'ncı maddesine göre; "Primler süresi içinde ve tam olarak ödenmezse, ödenmeyen kısmı, ödemenin yapıldığı tarihteki basamak göstergesinin yürürlükteki katsayı ile çarpımı sonunda elde edilen tutarın 31'inci maddede yer alan prim oranına (%15) göre hesaplanarak alınır.

2. Ödenmeyen Primlerin Tahsili

Kanun'un 36'ncı maddesinde "Kurum'un prim alacakları, Bakanlar Kurulu Kararı ile ürün bedellerinden kesilmek suretiyle de alınabilir"³²¹.

§. 4. İŞ İLİŞKİSİ BULUNMAYANLAR BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN KAZANILMASI

I- GENEL OLARAK

Toplumumuzun, sosyal güvenliğe ve onun önemli araçlarından biri olarak kabul edilen sosyal sigortalara duyulan ihtiyacının önemi ve güncelliği, mevzuatımız ve bunun uygulanmasını henüz emekleme döneminde bulunmaktan kurtaramamıştır. Çünkü, sosyal güvenlik hukuku sistemimizin bu yönde gösterdiği boşluklar uygulamadan zamanla ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, sosyal güvenlik dolayısıyla Sosyal Sigorta Kanunlarımızla kurulması amaçlanan sistemin bekleneni vermesi için iyi ve sağlıklı bir uygulamanın gerçekleşmesi gerekmektedir³²². İşte böyle bir uygulama ve bunun ortaya çıkarttığı sorunların varlığını taşıyan, "Bağ-Kur Kanunu'na Göre İsteğe Bağlı Sigortalılık"la ilgili konuyu da incelemenin yararlı olacağı kanısındayız.

II- ANLAM VE ÖNEMİ

Bağ-Kur Sigortasının önde gelen ayırıcı ve belirleyici özelliği, bireyin isteğine bağlı olmaksızın "zorunlu" oluşudur. 1479 Sayılı Bağ-Kur Kanunu, bu maddeyle ayrı olarak tamamen sigortalının isteğine bağlı bir sosyal sigortaya 79'uncu maddesiyle olanak tanımıştır. Bu sigorta da isteğe bağlı sigorta sistemidir³²³.

³²¹ ERSAN, s. 160.

³²² Abdurrahman AYHAN, "Bağ-Kur Kanunu'na Göre İsteğe Bağlı Sigortalılık", E.İ.İ.B.F. DERGİSİ, C. II, S. 2(Haziran 1984), s. 191.

³²³ Ziya ÇAĞLAR, Açıklamalı-Uygulamalı Bağ-Kur Mevzuatı ve İlgili Kanunlar, Ankara, 1986, s. 297-298; Mustafa ÇENBERCİ- Turgut UYGUR, Bağ-Kur Kanunu Şerhi, Ankara, 1979, s. 310-311.

Adı geçen maddenin Kanun metnine konuluşunda güdülen amaç, anılan maddenin gerekçesinde şu şekilde belirtilmiştir: “Bu maddede belirtilen değişiklik ile isteğe bağlı sigortalılık hükmü Kanun’un temel değişiklik esprisine uyularak Kanun’un kapsamı dışında kalanlara (ev kadınları) daha önce belli bir süre sigortalılık koşulu aranmaksızın sigortalı olma olanağı verilerek madde yeniden düzenlenmiştir³²⁴ .

İşte Bağ-Kur Kanunu zorunlu sosyal sigortalı sayılma niteliğini yitirmiş olan kimselere yeniden sigortalı sayılma niteliğini kazandırma amacını gerçekleştirme için “isteğe bağlı sigorta” sistemini benimsemiş ve bunu Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigorta kolları ile sınırlandırmıştır. Bu anlamda isteğe bağlı sigorta; sosyal sigorta kollarına bağlı işlerden ayrılan ve Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigorta haklarını kendi istekleriyle devam ettirmek arzusunda bulunan sigortalılara, bu olanağın sağlanması suretiyle yaşlılık ve malûllüklerinde kendilerinin, ölümlerinde de hak sahiplerinin sosya-ekonomik bakımdan geleceğe güvenle bakmasını sağlayan serbest sigorta sisteminin bir ünitesidir. Bağ-Kur bu üniteyi kullanan sigortalılara ve bunların ölümleri halinde hak sahibi kimselerine, zorunlu Bağ-Kur sigortalılarına sağlanan uzun devre sigorta yardımlarından ayrımsız bir şekilde yararlanma olanağı tanımaktadır³²⁵ .

Bağ-Kur Kanunu, “isteğe bağlı sigortalı” olmayı 79’uncu maddesiyle düzenlemiştir. 79’uncu maddenin 2229 Sayılı Kanun’un 34’üncü maddesiyle değişik şekli şöyledir: “24’üncü madde kapsamına girmeyenlerden aynı maddenin a, b, c fıkralarında sayılanlar dışındakiler, ev kadınları ve Türkiye’de ikamet eden Türk asıllı yabancı uyruklular dahil, Kuruma yazılı olarak başvurmak suretiyle isteğe bağlı sigortalı olabilirler.

İsteğe bağlı sigortalı olmak isteyenler 40’inci maddedeki aylık gelir basamaklarından istediklerini seçebilirler. Basamak yükseltme koşulları bakımından bu Kanundaki esaslara bağlıdırlar.

³²⁴ Bkz. MMTD., D: 5, Top. 1, S. 289, s. 3.

³²⁵ AYHAN, “Bağ-Kur...”, s. 192; ÇENBERCİ- UYGUR, s. 311.

Sigortalı iken sonradan isteğe bağlı sigortalı olanların sigortalılıkları evvelce prim ödemiş oldukları son basamak üzerinden devam eder. İsteğe bağlı sigortanın hangi esaslar dairesinde yapılacağı bir yönetmelikle düzenlenir”.

Maddenin önceki şekli şöyledir. “En az 2 tam yıl bu Kanun’a göre sigortalı bulunanlar, kendilerine, daha önce malûllük veya yaşlılık aylığı bağlanmamış olmak koşuluyla, 24’üncü maddede belirtilen sigortalılık niteliğini kaybettiklerinde, Kuruma yazılı olarak istekte bulunmak suretiyle, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarını isteğe bağlı olarak sürdürebilirler. İsteğe bağlı sigortanın hangi esaslar dairesinde yapılacağı Çalışma Bakanlığınca hazırlanacak bir tüzükte belirtilir”. şeklindedir.

Konumuzun çerçevesini işte bu 79’uncu madde oluşturacaktır. Ancak, bu maddeye göre “isteğe bağlı sigortalı” olabilmek için bazı koşulları yerine getirmek gerekiyor.

III- İSTEĞE BAĞLI SİGORTADAN YARARLANMA

Bağ-Kur Kanunu’na göre isteğe bağlı sigortadan yararlanma olanağı bir takım koşulların gerçekleşmiş bulunmasına bağlıdır. Koşullardan birinin dahi gerçekleşmemiş olması hali, isteğe bağlı sigortadan yararlanmama sonucunu ortaya çıkarır.

Kanun’un 79’uncu maddesi ve 31.8.1986 tarihli Bağ-Kur İsteğe Bağlı Sigortalılık Yönetmeliğinin hükümlerine³²⁶ göre isteğe bağlı sigortalılığın koşulları sırasıyla, isteğe bağlı sigortalı olmak isteyen kişinin kişiliğine ait koşul, o kimsenin istekte bulunmasına ilişkin koşul ve nihayet prim ödenmesiyle ilgili koşuldan ibarettir. Bu koşulların hep birlikte gerçekleşmiş bulunması gerekli olmakla birlikte, isteğe bağlı sigortadan yararlanabilmek için, bir başka koşulun varlığına gerek yoktur. Örneğin, önceki metinde “Belli bir süre sigortalı” olma koşulu da vardı. Ancak bu 2229 Sayılı Kanun’la yapılan değişiklikle yürürlükten kaldırılmış bulunmaktadır.

³²⁶ 31.8.1986’da çıkarılan bu yönetmelik 5.8.1988’de değiştirilmiştir. R.G., T. 5.8.1988, S. 19890.

1. Kapsam

İsteğe bağlı sigortadan herkes değil, Ek madde 3'te öngörülen bireyler dışında sadece ve sadece 79'uncu maddenin ilk fıkrasında³²⁷ yazılı bireyler yararlanabilir. Bu fıkra hükmüne göre isteğe bağlı sigortalı olabilecek kimseler;

i) Tarım işi yapanlar,

ii) Ev kadınları,

iii) Türkiye'de ikamet eden Türk asıllı yabancı uyruklular,

iv) Yurt dışındaki yurttaşların yanlarında bulunan ve herhangi bir işte çalışmayan eşleri, de isteğe bağlı sigortadan yararlanabilirler. 79'uncu maddenin son fıkrasına göre çıkartılan yönetmelik ile;

v) Belirli bir işi olmayanlar

vi) Bağ-Kur'a bağlı zorunlu sigortalılık niteliğini kaybedenler bile isteğe bağlı sigortalı olabilirler (İst.Bağ.Sig.Yön. m. 4).

Yukarıda belirtilenlerin dışında kalan bir kimsenin isteğe bağlı sigortalı olmasına Kanun'un getirdiği düzenleme karşısında olanak bulunmamaktadır. Bu bakımdan, öncelikle Bağ-Kur ve diğer Sosyal Sigorta Kanunlarının kapsamı içinde bulunanlar, bu niteliklerini sürdürdükleri zaman kesiti içerisinde bu maddenin öngördüğü isteğe bağlı sigortadan yararlanamazlar³²⁸. Esasen, zorunlu sigortaya bağlı kişilerin isteğe bağlı sigortadan yararlanamayacakları yönü bu konuda kuraldır ve Sosyal Sigortalar Kanunu'muzdaki teklif ilkesinin doğal sonucudur. Bu noktadan hareketle isteğe bağlı sigortalı olabilecek sözkonusu kimselerin incelenmesi yararlı olacaktır.

³²⁷ 1479 Sayılı Kanun'un 79'uncu maddesi, 19.4.1979 tarih, 2229 Sayılı Kanun'un 31'inci maddesi, 14.3.1985 tarih ve 3165 Sayılı Kanun'un 19'uncu maddesi ve 20.6.1987 tarih ve 3396 S.Kanun'un 12'nci maddesiyle değişikliğe uğramıştır.

³²⁸ ÇENBERCİ-UYGUR, s. 311-312.

A- Tarım İşi Yapanlar

Kanun'un 79'uncu maddesinin ilk fıkrasının ilk cümleceği "24'üncü madde kapsamına girmeyenlerden aynı maddenin a, b, c fıkralarında sayılanlar dışındakiler, ..." şeklindedir. Bilindiği üzere Bağ-Kur Kanunu'nun 24'üncü maddesinde haklarında bu Kanun hükümlerinin uygulanamayacağı kişiler a, b, c ve d fıkralarında gösterilmiştir. Demek ki bu cümlecik, 24'üncü maddenin³²⁹ a, b, c ve d fıkralarından yalnız a, b, c fıkralarında yazılı olanların isteğe bağlı sigortalı olamayacağını belirtmiştir. Bu nedenle d fıkrasında sözü edilen "tarım işi yapanların" bile isteğe bağlı sigortalı olabilmesine olanak tanınmıştır.

Madde hükmü "tarım işi yapanlar" dan söz etmiş, ancak "tarım işleri"nden neyin anlaşılması gerektiğini açıkça belirtmemiştir. Oysa, Yargıtay Kararlarında benimsenen görüşe göre tarım işi, bağ çapalama, filiz alım ve kazımı, üretim safhasında kalması koşuluyla süt üretimi ve mandıracılık, traktör şöforlüğü gibi hizmetlerdir³³⁰. Bu anlamda tarım işi, bitkisel ve hayvansal maddeler üretimi için toprağın işlenmesi (sürülmesi, ekilmesi, biçilmesi) ve hayvan yetiştirilmesidir³³¹. Ancak kanun koyucu, "tarım sanatlarına ait işleri yapanlar", Bağ-Kur Kanunu'na göre isteğe bağlı sigortalı

³²⁹ 1479 Sayılı Kanun'un 2229 Sayılı Kanunla değişik 24'üncü maddesinin konuyla ilgili hükmü, 2654 Sayılı Kanunla aşağıdaki şekilde değişikliğe uğramıştır:

Madde 24 "...I.- Sigortalı Sayılanlar:.../II.- Sigortalı Sayılmayanlar";

Bu Kanun'un uygulanmasında;

- a) 18 yaşını doldurmuş olanlar,
- b) Yabancı uyruklular,
- c) Kanunla veya Kanun'un verdiği yetkiye dayanılarak kurulu sosyal güvenlik kurumlarına prim veya kesenek ödeyenlerle bu tür kurumlardan malûllük veya yaşlılık aylığı ile sürekli işgöremezlik geliri almakta olanlar, aylık veya gelir bağlanması için istekte bulunmuş olanlar (Dul ve yetim aylığı veya Sosyal Sigortalar Kurumundan geçici veya sürekli kısmi işgöremezlik geliri alanlar hariç),
- d) Tarım işi yapanlar (Tarım sanatlarına ait işleri yapanlar hariç), sigortalı sayılmazlar.

³³⁰ Yarg. 9. H.D., T.20.1.1970, E.10813, K.329 (OZANOĞLU-YALNIZOĞLU-TÜMER, s. 79).

³³¹ Ferit Hakkı SAYMEN, *Türk İş Hukuku*, İstanbul, 1954, s. 229.

olma hakkını tanımamıştır. Burada “tarım sanatlarına ait işler”den anlaşılması gerekli olan husus, tarımdan elde edilen ürünlerin işlenmesiyle ilgili işler olmalıdır. Örneğin, fındık, fıstık, ceviz ve badem kırma ve ayıklama işleri; incir ve üzüm kurutma ve ambalajlama işleri; süt ve mamulleri işleri gibi işlerdir. İşte bu gibi işleri yapanlar³³², Bağ-Kur Kanunu’na göre isteğe bağlı sigortalı olamazlar.

B- Ev Kadınları

Bağ-Kur Kanunu, ev kadınlarının isteğe bağlı sigortalı olabileceklerini hükme bağlamıştır. Ancak Kanun, ev kadınları teriminin ne anlama geldiği konusuna açıklık getirmemiştir. Burada açıklığa kavuşturulması gerekli olan husus varsa, o da ev kadınları teriminin ev hizmetleri ile karıştırılmamasıdır. Örneğin hizmetçi, ev ahçısı, özel ders verenler ve mürebbiyeler; bir kimsenin evde oturan karısı ile karıştırılmamalıdır. Bu durum da, ancak içtihad ve uygulamayla ortaya çıkabilir. Kanımızca, ev kadınları terimi, bir kimsenin evde oturan ve oturduğu evin (yemek yapma, temizlik, çocuk bakımı gibi) işleri ile ilgilenen karısı anlaşılmalıdır. İşte bu gibi kimseler Kanunun 79’uncu maddesine göre isteğe bağlı sigortalı olma hakkından yararlanabilirler³³³. Özellikle meslek sahibi kadınlar, bu terimin çevresi dışında düşünülmelidir³³⁴.

Ev kadınlarının isteğe bağlı sigortalı olabilmesi için bir takım koşullar aranmıştır.

Bu koşullar şunlardır;

i) 18 yaşını doldurmuş olmak,

ii) T.C. yurttaşı olmak,

iii) T.C. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur’a bağlı işlerde çalışmamak, halen bu kurumlara prim ödememekte olmak,

³³² Tarım sanatlarına ait işleri yapanlar veya bu işlerin yapıldığı yerde çalışanlar 506 sayılı SSK’un 3’üncü maddesinin a fıkrasının parantez içindeki hükmü gereğince sigortalı sayılırlar.

³³³ AYHAN, “Bağ-Kur...”, s. 195.

³³⁴ ÇENBERCİ-UYGUR, s. 313.

Bu kurumlardan; malûllük veya yaşlılık aylığı almamakta olmak koşulu ile, ev kadınları Bağ-Kur'a (Bağ-Kur İl Müdürlüklerine) başvurmak suretiyle isteğe bağlı sigortalı olabilirler.

C- Türkiye'de İkamet Eden Türk Asıllı Yabancı Uyruklular

Bağ-Kur Kanunu'nun 24'üncü maddesinin b fıkrasında sözü edilen yabancı uyrukluların bir kesimi de isteğe bağlı sigorta kapsamı içersine alınmıştır. Ne var ki yabancı uyruklu bireylerin isteğe bağlı sigortalı olabilmeleri iki koşulun gerçekleşmesine bağlıdır³³⁵. Bu koşullar;

- i) Yabancı uyruklu bireyin Türkiye'de ikamet etmeleri³³⁶,
- ii) Türk asıllı olmalarından ibarettir.

Burada dikkat edilmesi gerekli olan husus, her iki koşulun da birlikte gerçekleşmesidir. Yoksa, yabancı uyruklu kimse, Türk asıllı olmakla birlikte Türkiye'de oturmuyorsa ya da Türkiye'de oturmakla birlikte Türk asıllı değilse, Bağ-Kur Kanunu'na göre isteğe bağlı sigortalı olamaz.

“Türk asıllı” sözcüklerinden neyin anlaşılması gerekceği Bağ-Kur Kanunu'nda açıklanmamıştır. Bu konuda açık bir mevzuat hükmü varsa o hükmün, böyle bir hüküm yoksa, Türk toplumundaki genel anlayışın esas alınması uygun olur³³⁷.

D- Yurt Dışındaki Yurtaşların Yanlarında Bulunan ve Herhangi Bir İşte Çalışmayan Eşleri

Bağ-Kur Kanunu, yurt dışında çalışan Türk yurtaşlarının herhangi bir işte çalışmayan yanlarındaki eşlerine (ev kadınlarına) Bağ-Kur sigorta primlerini “döviz

³³⁵ AYHAN, “Bağ-Kur...”, s. 195; ÇENBERCİ-UYGUR, s. 313.

³³⁶ Şu duruma göre, geçici olarak Türkiye'de oturan yabancı uyrukluların isteğe bağlı sigortalılıktan yararlanmaları olanaksızdır.

³³⁷ ÇENBERCİ- UYGUR, s. 313; TUNCAY, s. 316.

olarak” ödemek koşuluyla “isteğe bağlı sigortalı” olma hakkını tanımıştır. Konuyla ilgili madde hükmü “Yurt dışında bulunan yurttaşların herhangi bir işte çalışmayan yanındaki eşleri de bu kanunun ev kadınları için getirilen hükümlerinden primlerini döviz olarak ödemek koşuluyla yararlanabilirler”³³⁸ şeklindedir. Madde hükmünden de anlaşılacağı üzere, yurt dışında çalışan Türk yurttaşlarının eşlerinin “ev kadınları” gibi, bunların;

i) Herhangi bir işte çalışmamaları³³⁹,

ii) Eşin (kadının) yurt dışındaki yurttaşın yanında bulunması,

iii) Sigorta primlerinin döviz olarak ödenmesi³⁴⁰ halinde, 1479 Sayılı Kanun’un 79’uncu maddesinde belirtilen ‘isteğe bağlı sigorta’ haklarından yararlanabilirler.

Ek, madde 3’de eş sözcüğü ayırimsız ve genel bir anlatımla anılmıştır. Bununla birlikte, kanımızca, bu sözcük sadece kadınları amaçlamaktadır³⁴¹.

E- Belirli Bir İşi Bulunmayanlar

Bağ-Kur Kanunu’nun 79’uncu maddesine göre çıkartılan yönetmeliğin 4’üncü maddesinin c fıkrası, “belirli bir işi olmayanlar”ın da isteğe bağlı sigortalı olma hakkından yararlanabileceği kuralını koymuştur. Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayanlar isteğe bağlı sigortalı olabilirler. Uygulamada, kimlerin “belirli bir işi olmayanlar” olarak kabul edileceği konusunda bazı duraksamaların, giderek bazı çelişmelerin meydana gelme olasılığı vardır. Bu bakımdan, kimlerin “belirli bir işi olmayanlar” kapsamına gireceğine dair açıklık getirmenin yararı ortada olacaktır³⁴².

³³⁸ 1469 Sayılı Kanun Ek m. 3 (2229 Sayılı Kanun’un 33’üncü maddesiyle ek).

³³⁹ Herşeyden önce, bunlar çalışmamakta olmalıdırlar. İşin türünün bu konuda önemi yoktur. Ek 3’üncü maddedeki “herhangi bir işte çalışmayan” sözcükleri bu yönü belirginleştirmektedir.

³⁴⁰ Burada dövizin türü önem taşımaz. Çünkü, Kanun koyucu konuya açıklık getirmemiştir. Bu koşulun döviz sağlamak amacına yönelik bulunduğu açıktır. Ayrıca, isteğe bağlı sigortada ödenecek prim ve borçlara ilişkin döviz işlemleri Maliye Bakanlığınca çıkarılacak tebliğlere göre yürütülür.

³⁴¹ ÇENBERCİ-UYGUR, s. 314.

³⁴² AYHAN, “Bağ-Kur...”, s. 197.

Kanımızca, “belirli bir işi olmayanlar” dan amaç; kentlerin belirli mahallelerinde günü birliğine çalışmak için iş bekleyenler olmalıdır. Bu gibi kimseler ev eşyası taşırlar, kamyon gibi nakliye arabalarını yükler ve boşaltırlar, pazar yerlerinde çığırtkanlık yaparak başkalarına ait tüketim ve gıda maddelerini satarlar. Diğer bir anlatımla bu gibi kimseler bir işi sürekli olarak yapmazlar, çok kısa sürelerle çalışır ve kazançlarını sağlarlar. Belirli bir meslek ve işe sahip değillerdir. Bugün bir işi yaparlarken (kömür kırıcılığı) yarın başka bir işi (ev eşyası taşımacılığı) yaparlar. Ancak, bu gibi kimselerin Bağ-Kur Kanunu’nun isteğe bağlı sigorta hakkından yararlanabilmesi için Kanunla ve Kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulu sosyal güvenlik kurumları kapsamı dışında kalan kimseler olmalıdır³⁴³.

F- Daha Önce Zorunlu Sigortalı Olarak Bağ-Kur Kapsamında Olupta Sigortalılık Niteliğini Kaybedenler

Yukarıda da belirtildiği üzere, Bağ-Kur sigortasının önde gelen ayırıcı ve belirleyici özelliği zorunlu oluşu ve sigortalının isteğine bağlı bulunmasıdır³⁴⁴. Ne var ki, Bağ-Kur Kanunu istisnai olarak tamamen sigortalının isteğine bağlı bir sosyal sigorta uygulamasına olanak tanımıştır. Bu uygulamanın amacı, Kanun’un kapsamı dışında kalanlara daha önce belli bir süre sigortalılık koşulu aranmaksızın sigortalı olma olanağı vermektir. Bu bakımdan, Bağ-Kur Kanunu kapsamına bağlı işlerden ayrılan sigortalıların haklarını kendi istekleriyle devam ettirmek istemeleri halinde sözkonusu olanağın sağlanması suretiyle yaşlılık ve malüllüklerinde kendilerinin, ölümlerinde de aile bireylerinin geleceğe güvenle bakmaları sağlanarak sosyo-ekonomik bakımdan zor duruma düşmeleri önlenmiş olacaktır³⁴⁵.

Görüldüğü gibi isteğe bağlı sigorta, zorunlu Bağ-Kur sigortalısı sayılma niteliğini yitirmiş olan bireyler³⁴⁶ için de geçerlidir. Böylece Kanun, bu hükümlerle, yeniden

343 AYHAN, “Bağ-Kur...”, s. 197.

344 1479 Sayılı Kanun m. 25/I (2654 Sayılı Kanunla değişik).

345 AYHAN, “Bağ-Kur...”, s. 197.

346 1479 Sayılı Bağ-Kur Kanununa göre zorunlu sigortalılıklarını yitirenler için bkz. m. 25/II, a, b, c, d, e (2654 Sayılı Kanunla değişik).

Bağ-Kur sigortalısı sayılma niteliğini kazandırmaktadır. Bu nedenle de, bu gibi bireylerin malûllük, ve yaşlılıklarında kendileri, ölümlerinde de hak sahipleri, zorunlu Bağ-Kur sigortasının sağladığı tüm yardımlardan, yani Malûllük, Yaşlılık, Ölüm ve Sağlık Sigortası yardımları haklarından yararlanma olanağı bulabilmektedirler. Demek ki, isteğe bağlı sigortalılar, Bağ-Kur Kanunu'nun öngördüğü haklardan kural olarak zorunlu sigortalılardan ayrımsız bir şekilde yararlanırlar³⁴⁷.

2. İsteğe Bağlı Bulunmak

İsteğe bağlı sigortanın asıl belirleyici özelliğini oluşturan, bu koşuldur. Yani, “istem” koşuludur. Bir kimse yukarıdaki koşullara sahip olsa dahi isteğe bağlı sigortadan yararlanabilmesi için Kuruma yazılı olarak başvurmak zorundadır. Diğer bir ifade ile, ‘isteğe bağlı sigortalı olmakla ilgili iradenin yazıyla Kuruma iletilmesi gereklidir. Bu koşul, bu tür sigortanın adında bile kendisini belli etmektedir. Gerçekten bir kimse, salt isteğe bağlı sigortalı olabilme niteliğini taşımakla bu sigortadan yararlanamaz. Ayrıca bu hususta istek açıklamasında bulunmalıdır. Kanun'un 79'uncu maddesinin a fıkrasının “..., Kuruma yazılı olarak başvurmak suretiyle isteğe bağlı sigortalı olabilirler” şeklindeki cümlecığı de bu yönü açıkça ortaya koymaktadır. Görüleceği üzere Kanunun öngördüğü koşullara sahip olan bir kimsenin, 79'uncu maddenin belirttiği Bağ-Kur sigorta statüsüne girme isteğini Kuruma yazılı olarak bildirmemesi halinde isteğe bağlı sigortadan yararlanma olanağı yoktur. Fıkra hükmündeki Kurum sözcüğü, Kurum birimlerini de içerir. Herhalde, isteğe bağlı sigortalı olmak isteyen kimsenin yazılı istek açıklamasını yetkili olmayan Kurum birimine yapmış olması, başvurusunu geçersiz kılmaz³⁴⁸.

Başvurma Kurumca belli bir forma bağlanmıştır. Yönetmeliğin 5'inci maddesinde bu istek açıklamasının ne yolda yapılacağı şöyle belirlenmiştir. “Bağ-Kur'a bağlı zorunlu

³⁴⁷ ÇENBERCİ-UYGUR, s. 311.

³⁴⁸ ÇENBERCİ-UYGUR, s. 314; AYHAN, “Bağ-Kur...”, s. 198.

sigortalılık niteliğini kaybedenlerden, isteğe bağlı sigortalı olmak isteyenler Form Dilekçesiyle, isteğe bağlı olarak ilk kez Bağ-Kur sigortalısı olmak isteyenler, Bağ-Kur'a İsteğe Bağlı Sigortalı Giriş Bildirgesi ile başvururlar.

Yurt içinden isteğe bağlı sigortalı olmak isteyenler, sürekli ikametgahlarının bulunduğu yerdeki Bağ-Kur İl Müdürlüğüne, yurt dışından isteğe bağlı sigortalı olmak isteyenler, doğrudan Genel Müdürlüğe başvururlar.

3. Prim Ödemek

Bağ-Kur'a bağlı zorunlu sigortalılık niteliğini kaybeden ya da kanunla veya kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulu sosyal güvenlik kurumları kapsamı dışında kalan bir kimsenin isteğe bağlı sigortalı olabilmesi için, seçtiği aylık gelir basamağı üzerinden gerekli primi ödemiş bulunmayı kabul etmelidir³⁴⁹. Kaldı ki maddenin basamak seçimine ilişkin hükümlerinden bu koşul açıkça ortaya çıkmaktadır. Demek ki bir kimsenin Bağ-Kur sigortalısı sayılabilmesi için 50'inci maddedeki aylık gelir basamağı üzerinden prim ödemeyi kabul etmesi koşuldur. Aksi takdirde belli bir süre prim ödeme koşulunu yerine getirmeyen bir kimsenin isteğe bağlı sigortalılığı sona erer.

İsteğe bağlı sigortalı olmak isteyenler 50'inci maddedeki aylık gelir gelir basamaklarından istediklerini seçebilirler. Bunun istisnası, sigortalı iken sonradan isteğe bağlı sigortalı olanlardır. Gerçekten, bu durumda olanların isteğe bağlı sigortalılıkları, maddenin anlatımıyla, evvelce prim ödemiş oldukları son basamak üzerinden devam eder³⁵⁰.

Primlerin hesaplanması, ödenmesi ve tahsili usulu Bağ-Kur sigortalılarınınkinden, ayrımsızdır, yani, bu konuda dahi Bağ-Kur Kanunu, madde 48, 55, ek madde 2, ek

³⁴⁹ AYHAN, "Bağ-Kur...", s. 199; ÇENBERCİ-UYGUR, s. 315; TUNCAY, s. 317.

³⁵⁰ ÇENBERCİ-UYGUR, s. 315.

geçici madde 2 ve 7 uygulanır. Bu konuda anılan yönetmeliğin 9'uncu maddesinde aynen şöyle denilmektedir. "Prim oranları, sigorta primine esas gelir basamakları, bu basamaklarda yükseltme süresi, primlerin ödenmesi ve tahsili usulleri hususlarında, Bağ-Kur'a bağlı zorunlu sigortalılara ilişkin hükümler uygulanır. Yurt dışında bulunan yurттаşların herhangi bir işte çalışmayan, yanlarındaki işleri primlerini döviz olarak ödeyeceklerdir".

Yine bu yönetmeliğin 9'uncu maddesine göre; isteğe bağlı sigortalıların ayı içinde primi yatırılmamış süreleri sigortalılık süresi olarak değerlendirilir. Ancak ayı içinde primi noksan veya hiç yatırılmamış süreler için kendileri veya hak sahipleri tarafından prim ve her türlü borçlar ödenmek koşuluyla sigortalılık süresi olarak değerlendirilir. Bu hüküm yönetmeliğin yayım tarihinden önce isteğe bağlı sigortalı olanlara da uygulanır. 2926 Sayılı Kanun kapsamına girmeden önce, Bağ-Kur'a isteğe bağlı sigortalı olanların isteğe bağlı sigortalılıkları devam eder. Zorunlu sigortalılık sona erdikten sonra isteğe bağlı sigortalılık isteğinde bulunmadan prim ödemesi yapılmış ise, bu durumda sigortalı veya hak sahiplerinin yazılı istekte bulunmaları, kaydını yaptırmış ve bir süre prim ödemiş olup, sonradan işini bırakan ve vergi dairelerinden veya mesleki kuruluşlardan üyelik kaydını sildirenler, yazılı istekte bulunmak koşuluyla isteğe bağlı sigortaya devam edebilirler. Bu durumda olanların isteğe bağlı sigortaya devam edebilmeleri için belirli bir süre prim ödeme koşulu aranmamakta, ancak Bağ-Kur'a en az bir ay ve daha fazla süre prim ödemiş olmaları gerekmektedir³⁵¹.

Bağ-Kur'a bağlı zorunlu sigortalılıkları sona erenlerden isteğe bağlı Bağ-Kur sigortalısı olmak isteyenlerin sigortalılıkları Kuruma yazılı başvuru tarihinde başlamaktadır (Yön. m. 6, c). Diğer bir ifade ile, Kuruma zorunlu sigortalı olarak giren ama bir süre sonra çeşitli nedenlerle sigortalılığı sona erenlerin zorunlu sigortalılık niteliğini kaybettikleri tarihten itibaren 6 ay içinde yazılı başvuruları Kurum kayıtlarına girmişse, zorunlu sigortalılığın sona erdiği tarihten itibaren isteğe bağlı sigortalılığı

---

³⁵¹ ERSAN, s. 118.

başlatılacaktır. Ayı içinde primi yatırılan ve varsa noksan yatırılan primler 53'üncü maddeye göre gecikme zammı ile birlikte Kurumun kendilerine bildirildiği tarihten itibaren üç ay içersinde ödenmesi koşuluyla, bu süreler isteğe bağlı sigortalılık süresi olarak değerlendirilir.

IV- UYGULAMANIN BAŞLANGICI VE KURUMA BAŞVURU

1. İsteğe Bağlı Sigorta Uygulamasının Başlangıcı

A- Zorunlu Sigortalılık Niteliğini Kaybedenler Bakımından

Bağ-Kur'a bağlı zorunlu sigortalı olanlardan sigortalılık niteliğini kaybedenler diğer bir ifade ile, Bağ-Kur'a zorunlu sigortalılığı sona erdiği tarihten 6 ay geçtikten sonra yazılı istekte bulunanların isteğe bağlı sigortalılık başlangıcı, başvurularının Kurumca alındığı tarih itibariyle başlayacaktır.

Ancak, başvuruların nereye yapılacağı konusuyla ilgili olarak yönetmelikte bir hüküm yoktur. Bu nedenle, yönetmeliğin bu fıkrası kaleme alınmalı ve eksiklik giderilmelidir. Bununla birlikte uygulamada başvurular Kurum, Bölge ya da Şube Müdürlüklerine yapılmaktadır³⁵².

B- Ev Kadınları, Tarım İşi Yapanlar, Türkiye'de İkamet Eden Türk Asıllı Yabancı Uyruklular, Herhangi Bir İşi Olmayıpda İlk Defa İsteğe Bağlı Sigortalı Olarak Bağ-Kur Kapsamına Girecek İşi Olanlar Bakımından

Bu gruba girenlerden ev kadınları, Tarım işi yapanlar, Türkiye'de ikamet eden Türk asıllı yabancı uyruklular, herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayanlardan ilk defa Bağ-Kur'a isteğe bağlı sigortalı olmak isteyenler "Bağ-Kur İsteğe Bağlı Sigortalı Giriş Bildirgesini doldurup; bağlı buldukları köy ve mahalle

³⁵² AYHAN, "Bağ-Kur...", s. 200.

muhtarlarına onaylattıktan sonra, ikametlerinin bulunduğu Bağ-Kur İl Müdürlüklerine başvuracaklardır. Yazılı başvurularının Kurumca alındığı tarih itibariyle isteğe bağlı sigortalılıkları başlatılacaktır (Yön.m. 6, a).

C- Yurt Dışındaki Yurttaşların Yanlarında Bulunan Herhangi Bir İşte Çalışmayan Eşleri Bakımından

Yurt dışındaki yurttaşların yanlarından bulunan ve herhangi bir işte çalışmayan eşlerinin isteğe bağlı sigortalılıkları, Genel Müdürlüğe ve İl Müdürlüklerine yazılı başvuru tarihinde başlar. İl Müdürlüklerine yapılacak başvurular Genel Müdürlüğe gönderilir (Yön.m. 6, b).

2. Başvuru

Bağ-Kur'a zorunlu sigortalı olarak prim ödedikten sonra bu niteliğini kaybedenlerden isteğe bağlı sigortaya devam için başvuran sigortalı Bağ-Kur'ca hazırlanan Form veya Dilekçeyi Bağ-Kur'dan alarak usulüne uygun olarak dolduracak ve Bağ-Kur'a verecektir. Bağ-Kur'a bağlı zorunlu sigortalılık niteliğini yitirenlerden, isteğe bağlı olarak, sigortalı olmak isteyenler, zorunlu olarak en son hangi basamaktan prim ödemişler ise o basamağı seçmek zorundadırlar³⁵³.

Ev kadınları, Tarım işi yapanlar, Türkiye'de ikamet eden Türk asıllı yabancı uyruklular ile herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayanlardan ilk defa Bağ-Kur'a isteğe bağlı sigortalı olmak isteyenler Bağ-Kur'ca hazırlanmış bulunan "Bağ-Kur İsteğe Bağlı Sigortalı Giriş Bildirgesi"ni Bağ-Kur'un İl Müdürlüklerinden ücretsiz olarak alıp, dolduracaklar ve bağlı buldukları köy ve mahalle muhtarına onaylattıktan sonra, ikametlerinin bulunduğu Bağ-Kur İl Müdürlüklerine başvuracaklardır.

---

³⁵³ ERSAN, s. 118.

İsteğe bağlı sigortalı olmak isteyen bireyin, kimliği ile ilgili bilgiler, diğer sosyal güvenlik kurumlarına bağlı olarak evvelce geçmiş hizmeti olup olmadığı, seçtiği basamak ve diğer bilgiler, noksansız duldurulacak ve mahalle muhtarına onaylatılacaktır. Onaylanan bu belgenin bir fotokopisi çektilerilerek aslı ile birlikte Bağ-Kur kurumuna elden verilir veya PTT ile gönderilir.

Yurt içinden isteğe bağlı sigortalı olmak isteyenler sürekli ikamet yerlerindeki Bağ-Kur İl Müürlüklerine, yurt dışından isteğe bağlı sigortalı olmak isteyenler ise, giriş bildirgelerini bağlı buldukları dış temsilciliklere (konsolosluğa) onaylattırdıktan sonra Bağ-Kur Genel Müdürlüğü'ne göndermekle başvurularını yapmış olurlar³⁵⁴.

V. BASAMAK SEÇİMİ VE YÜKSELTİLMESİ

1. Basamak Seçimi

Bağ-Kur sigortalıları, Kuruma karşı olan prim borçlarını 1479 Sayılı Kanun'un 50'inci maddesinde öngörülen basamaklara göre ödemektedirler. Her basamağın karşısında belirtilen göstergeler, her yıl Genel Bütçe Kanunu ile kabul edilen katsayı ile çarpılması suretiyle bulunacak tutarlar esas olarak primler ve bağlanacak aylıklar hesaplanır³⁵⁵. Diğer bir ifade ile, basamak göstergeleri, prim, giriş keseneği, malûllük aylığı³⁵⁶, yaşlılık aylığı³⁵⁷ ve ölüm aylığı³⁵⁸ bakımından önem taşımaktadır. Bu nedenlerle sigortalı, ödeme gücünü de göz önünde bulundurarak basamak seçiminde özen göstermelidir.

³⁵⁴ Hamdi MERTER, *Açıklamalı-Örnekli-Uygulamalı Bağ-Kur Klavuzu ve İlgili Mevzuat*, İstanbul, 1986, s. 56; AYHAN, s. 199.

³⁵⁵ Abdurrahman AYHAN, "Bağ-Kur Kanunu Kapsamında Bulunanların Basamak Seçimi, Yükseltmesi ve Bazı Uygulama Sorunları", E.İ.İ.B.F. DERGİSİ, C. XVIII, S. 2 (Haziran 1982), s. 488.

³⁵⁶ 1479 Sayılı Kanun m. 30.

³⁵⁷ 1479 Sayılı Kanun m. 36.

³⁵⁸ 1479 Sayılı Kanun m. 41.

A- Basamak Seçmede İsteğe Bağlı Sigortalılık

1479 Sayılı Bağ-Kur Kanunu'na bağlı olan bir kimse, gerçek geliri ne olursa olsun, 1479 Sayılı Kanun'un 50'inci maddesindeki 24 basamağın ilk 12'sinden istediklerini seçme hakkına sahip olduğuna göre, bu hüküm Bağ-Kur Kanunu'na göre isteğe bağlı sigortalılar için de geçerlidir³⁵⁹.

Kanun basamak seçimini isteğe bağlı tutmakla birlikte bu esasa üç istisna getirmiştir. Şöyleki;

i) "...Diğer sosyal güvenlik kanunları'na bağlı bir işte çalıştıktan sonra Bağ-Kur kapsamına girenler, bu Kanun'un 50'inci maddesinde belirtilen aylık gelir basamaklarından diğer sosyal güvenlik kurumlarında geçirdiği süre intibak ettirilmek suretiyle en yakın basamaktan aşağısını seçemezler. Diğer bir ifade ile, bu kimseler, geldikleri sosyal güvenlik kurumundaki prime esas ücretin veya keseneğe esas derecelerin en yakın olduğu basamağı seçmiş sayılırlar³⁶⁰. Bu hükme göre, 506 Sayılı Kanuna, 5434 Sayılı Kanuna³⁶¹ ya da 506 Sayılı Kanun'un geçici 20'inci maddesine göre kurulan banka ve sigorta şirketlerine ait emekli ve yardım sandıklarına bağlı olan bir kimsenin Bağ-Kur sigortalısı olması halinde istediği basamağı seçemez. Bu gibi kimseler, en son bağlı olduğu sosyal güvenlik kurumundaki prime esas ücrete ya da keseneğe esas derecelerin en yakın olduğu basamağı seçmek zorundadırlar. Bundan amaç, Bağ-Kur sigortalısının gelecekte daha yüksek malûllük, yaşlılık ve ölüm aylığından yararlanmasını sağlamaktır. Madde hükmünün aksini düşünmemiz halinde, sigortalı az prim ödemek için düşük basamak seçecek ve bu durum gelecekte malûllük, yaşlılık ve ölüm aylığının daha düşük oranda bağlanmasına neden olacaktır³⁶².

³⁵⁹ 1479 Sayılı Kanun m. 51/I; 1479 Sayılı Kanun m. 79/II.

³⁶⁰ 1479 Sayılı Kanun m. 51/III (2229 Sayılı Kanun'un 23'üncü maddesiyle değişik).

³⁶¹ R.G., T.17.6.1949, S. 7235.

³⁶² AYHAN, "Bağ-Kur Kanunu...", s. 491. Nitekim, 19.4.1979 kabul tarihli 2229 Sayılı Kanunla yapılan değişikliktan önce bu tür uygulamaya yol açacak bir hüküm bulunmaktaydı. Ancak bu hüküm 2229 Sayılı Kanun'un 23'üncü maddesiyle değiştirilmiştir.

Kanımızca, getirilen bu hüküm Bağ-Kur sigortalısının geleceğe daha çok güvenle bakmasını sağlayacaktır.

ii) İkinci istisna, “Gerek Bağ-Kur ve gerekse diğer sosyal güvenlik kurumları kapsamından ayrılarak yeniden Bağ-Kur Kanunu kapsamına girenlerin evvelce Bağ-Kur’a fiilen prim ödemiş oldukları son basamak üzerinden sigortalılıkları devam eder (1479 Sayılı Kanun m. 51/IV).

Bağ-Kur Kanunu kapsamında bulunan sigortalının, önceki sosyal güvenlik kurumunda prime esas ücretinin ya da keseneğe esas derecesinin Bağ-Kur Kanunu kapsamındayken ayrıldığı zamanki fiilen primini ödemediği basamağın üstünde olması mümkündür. Örneğin, bir Bağ-Kur sigortalısı üçüncü basamaktan prim öderken bu işinden ayrılarak 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’na bağlı bir işe girmiş ve yıllarca çalışarak tavan ücrete yakın bir ücretten prim ödemiş olabilir. Böyle bir kimsenin tekrar Bağ-Kur Kanununa bağlı bir işte çalışmaya başlaması halinde, yukarıdaki fıkra hükmünü (51/IV) uygulamak, 54/III’e göre açık bir haksızlığı ortaya çıkartacaktır. Kanımızca bu durumda, Bağ-Kur sigortalısı, ayrıldığı Sosyal Sigorta Kurumun’daki prime esas ücretinin en yakın olduğu basamak gereğince işleme bağlı tutulması uygun ve yerinde olur³⁶³. Ancak, yıllarca Bağ-Kur Kanununa bağlı olarak çalışmış ve onuncu basamaktan prim ödemiş bir kimsenin 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’na bağlı olarak asgari ücretten bir kaç ay çalıştıktan sonra tekrar Bağ-Kur sigortalısı olması halinde, asgari ücrete esas en yakın basamağa göre işleme bağlı tutmak sosyal güvenliğin “güvenlik ilkesi”ne aykırı düşeceği ortadadır³⁶⁴.

iii) Üçüncü istisna 1479 Sayılı Bağ-Kur Kanunu’nun yürürlüğe girdiği tarihte (1 Nisan 1972) ileri yaşta olan sigortalıların geçmiş hizmetlerini belgelemeleriyle ilgilidir³⁶⁵. Bu gibi kimselerin yaşlılık aylığından yararlanmak istemeleri halinde

³⁶³ AYHAN, “Bağ-Kur Kanunu...”, s. 491.

³⁶⁴ AYHAN, “Bağ-Kur Kanunu...”, s. 498.

³⁶⁵ 1479 Sayılı Kanun Geçici m. 2/I (2229 Sayılı Kanun’un 32’nci maddesiyle değişik).

sekizinci basamaktan yukarısını (dokuz, on onbir gibi) seçemezler³⁶⁶. Ancak bu hükmün uygulama olanağı ortadan kalkmıştır³⁶⁷.

B- Basamak Seçme Hakkının Kullanılması

Bağ-Kur sigortalısı, basamak seçme hakkını belirli bir şekle ve süreye bağlı olarak kullanmak zorundadır. Bu şekil ve koşulları aşağıda görüleceği gibi incelemek mümkündür.

a. Seçme hakkının yazılı olarak yapılması

Sigortalı seçtiği basamağı Kurum'a yazılı olarak bildirmek zorundadır. Ancak, basamak seçimi, giriş bildirgesi ile de belirtilebilir. Bu haliyle bile seçim geçerli sayılır.

Sigortalı basamak seçimini yazılı olarak yapmamış ya da giriş bildirgesinde belirtmemiş olmasına karşın belirli bir basamağın prim ve keseneğini yatırmış olması mümkündür. Bu fiili durumun, basamağın yazılı olarak seçimi anlamına geleceği açıktır. Nitekim, Bağ-Kur Kanunu'nun madde 51/V'inde, bu yönün bir yönetmelikle düzenleneceği öngörülmüştür³⁶⁸. Basamak seçimi için posta ile gönderilecek dilekçelerin taahhütlü olması, sigortalı bakımından yararlı olur.

b. Seçme hakkının kullanılma süresi

Bağ-Kur sigortalısı basamak seçme hakkını "... en geç üç ay içinde..." kullanmalıdır. Kanun koyucu, en geç üç ay içinde dediğine göre, bu üç aylık süreye

³⁶⁶ 1479 Sayılı Kanun Geçici m. 2/IV.

³⁶⁷ Çünkü, Bağ-Kur sigortalılarının eski çalışma sürelerini belgeleriyle ilgili bir sınır getirilmiştir. Bu sınır, Kanun'un yürürlük tarihinden (1 Nisan 1972) itibaren iki yıldır. Bu süre de 1 Nisan 1974'de sona ermiştir. Bkz. 1479 Sayılı Kanun Geçici m. 2/II (2229 Sayılı Kanun'un 32'inci maddesiyle değişik).

³⁶⁸ Bu yönetmelik için bkz. R.G., T.17.6.1979, S. 16669.

ulusal bayram ve genel tatil günlerini dahil etmek yerinde olur. Çünkü, madde hükmü “iş günü”nden söz etmemektedir. Ayrıca basamak seçme hakkının kullanılmasıyla ilgili üç aylık süreyi tavan olarak kabul etmek gerekir.

Bağ-Kur sigortalısı, “... bu Kanuna göre sigortalılığın başladığı tarihte “gelir basamağı seçme hakkını kullanmalıdır. Söz konusu Kanuna göre, sigortalılık niteliğinin kazanıldığı tarih ise, çalışmaya başlanıldığı tarihtir (m. 25). Bu hükme göre, Bağ-Kur sigortalısı çalışmaya başladığı tarihten itibaren üç ay içinde seçtiği basamağı Kuruma bildirmek zorundadır. Bir başka anlatımla, üç aylık sürenin başlangıcı, sigortalının Bağ-Kur Kanunu kapsamında bulunan bir işte çalışmaya başladığı tarihtir.

Sigortalı, basamak seçimini üç aylık süre içinde yapmaz ya da seçimi yapmakla birlikte bu süre içerisinde Kuruma bildirmezse, ilk basamağı seçmiş sayılır (m 51). Ancak, Kanununun 24’üncü maddesine göre sigortalı sayılması gerektiği halde çeşitli nedenlerle kayıt ve tescilleri yapılmamış kimselerin bu hükme bağlı olması uygun olmaz.

C- Basamak Seçiminde Düzeltme

Bağ-Kur sigortalısının, basamağı yanlış seçmesi ya da aynı bildirmede değişik basamak göstermiş bulunması olasıdır. Bu durumda Kanun koyucu, sigortalı için hangi basamağın geçerli olacağını bir yönetmelikle saptanmasını öngörmüştür.³⁶⁹

a. Basamak seçme süresinde birden fazla yapılan istegin değerlendirilmesi

Basamak seçme süresine ilişkin üç ay içinde birden fazla basamak seçildiğinde en son istek geçerlidir.

---

³⁶⁹ Bağ-Kur Sigortalılarının Gelir Basamaklarının Seçilmesi Hakkında Yönetmelik m. 7-8.

b. Kuruma verilen giriş bildirgesinde değişik basamak seçilmesi durumunda basamağın saptanması

Üç aylık başvurma süresi içinde giriş keseneği ya da prim ödenmişse ödenen giriş keseneği ya da karşılığı olan basamak; üç aylık başvurma süresi içinde giriş keseneği ya da prim yatırılmaması halinde, bildirmede yazı ile yazılan basamak seçilmiş sayılır.

2. Basamakların Yükseltilmesi

Bağ-Kur sigortalısı, basamak yükseltme hakkından yararlanabilmesi için, bazı koşullara bağlı tutulmuştur. Sigortalılar, bu koşullardan tamamını yerine getirmediği takdirde basamak yükseltme hakkından yararlanamaz. Şimdi, bu koşulları incelemeye çalışacağız.

Koşulları, 1479 Sayılı Kanun'un 2229 Sayılı Kanunla değişik 52'inci maddesini değiştiren 2423 Sayılı Kanun'un³⁷⁰ 4'üncü maddesine göre ikiye ayırarak incelemek mümkündür.

A- İlk Beş Basamak Göstergesine Bağlı Olanlar

Basamak yükseltme işlemleri, 1479 Sayılı Kanun'un zorunlu sigortalılığa ilişkin hükümlerine göre yürütülür. Buna göre, sigortalının 6'ncı basamağının altında seçtiği, intibak ettirildiği veya yükseltildiği 5'inci basamaktan her bir basamakta bekleme süresi bir yıldır (m. 52). Bir başka anlatımla, ilk beş basamakta bulunan sigortalılardan;

i) Prim ödeme,

ii) Yazılı istekte bulunma gibi koşullar aranmaksızın, sigortalının üç aylık süre içinde seçtiği basamaktan itibaren (seçtiği basamak dahil) her bir basamakta bir yıl beklemek suretiyle, basamak yükseltilmesi Kurumca yapılır. Görüleceği üzere, burada Kurum, basamak yükseltilmesi için sigortalının isteğini beklemek zorunda değildir.

---

³⁷⁰ R.G., T. 8.3.1981, S. 17273.

B- Diğerleri

Bağ-Kur Kanunu'nun 50'nci maddesinin a fıkrasında belirtilen basamak göstergelerinin altuncısından itibaren herhangi birine bağlı olan sigortalıların, basamak yükseltme hakkından yararlanabilmesi için Kurumdan istekte bulunması gereklidir. Bu istek Kuruma yazı ile bildirilmelidir. Yazı ile istekte bulunmayan sigortalı, sırası dışında basamak yükseltmez ve bu haktan yararlanamaz. Konuyla ilgili hüküm; "Sigortalı... yazılı istekte bulunmadıkça... basamak yükseltmez" şeklindedir (m. 52/II).

Ayrıca, sigortalının basamak yükseltmek hakkından yararlanabilmesi için 6'ncı basamaktan 13'üncü basamağa kadar olan basamaklarda iki tam yılını dondurmış olmalıdır (m. 52). 1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu'nun 72'nci maddesine göre "tam yıl 360 takvim günü olarak tanımlanmıştır. Buna göre sigortalı, bulunduğu basamakta 720 gün geçirmiş olması gerekli ki basamak yükseltme isteğinde bulunabilsin. 13'üncü basamaktan 24'üncü basamağa kadar olan basamaklarda ise, bir tam yıl dolmadan ve yazılı istekte bulunmadıkça, sırası dışında 13'ten 14'e yükseltilmesi gerekirken, 15 veya diğerlerine) basamak yükseltmez.

"6'ncı basamaktan itibaren 24'üncü basamağa kadar olan basamaklarda, basamak yükseltmek için altı ay öncesine kadar ki prim ve her türlü borçların ödenmiş olması şarttır" (m. 52). Bu hükme göre, sigortalının basamak yükseltebilmesi için, bulunduğu basamakta doldurması gerekli olduğu iki tam yılın bir buçuk yıllık kısmıyla ilgili sigorta prim ve borçlarının tamamını Kuruma ödemek zorundadır. Ancak, isteğe bağlı sigortalıların basamak yükseltmelerindeki bir yıllık ve iki yıllık sürelerin tespiti için primlerin ait olduğu ay içinde yatırılıp yatırılmadığı araştırılır. Ancak primi ödenen süreler sigortalılık süresine dahil edilmediğinden prim ödenen sürelerin bir veya iki yıla ulaşip oluşmadığı hesaplanır. Bu süreler dolmuş ise, birey basamak yükseltme hakkına sahip olur (İst.Bağ.Sig.Yön.m. 9/a ve m. 8).

VI- BORÇLANMA

1. Belli Yaştakilere Tanınan Borçlanma

A- Kapsamı

İsteğe bağlı sigorta kapsamına herkes değil, sadece borçlanma istek tarihinde Bağ-Kur ve diğer sosyal güvenlik kurumlarında, zorunlu sigortalı olmayan bireyler girmektedir. 1479 Sayılı Bağ-Kur Kanunu'nda borçlanma hakkı sadece Bağ-Kur'a kayıtlı isteğe bağlı sigortalılara tanınmıştır (İst.Bağ.Sig.Yön.m. 10).

B- Koşulları

a. Yaş koşulu

İsteğe bağlı sigortalıların tümü bu maddenin öngördüğü borçlanma hakkından yararlanabilirler. Ne var ki, bunun için bir takım koşulların gerçekleşmiş olması gereklidir. Önde gelen koşul, isteğe bağlı sigortalının yaşı ile ilgilidir. Zira, bu madde, bir bakıma Bağ-Kur Kanunu'nun Geçici 2'nci maddesine paraleldir ve ileri yaştaki isteğe bağlı sigortalıların yaşlılık aylığından yararlanmalarına yöneliktir³⁷¹.

Bu nedenle, isteğe bağlı sigortalı olanlardan 2229 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarih olan 4.5.1979 tarihinde, kadın ise 40, erkek ise 45 yaşını doldurmuş olanlar, sigortalı oldukları tarihten geriye doğru 10 yıllık süreyi borçlanabilirler. Bu nedenle, isteğe bağlı sigortalılardan, kadın ise 4.5.1939; erkek ise 4.5.1934 tarihlerinden sonra doğmuş iseler, Ek Geçici 4'üncü maddeden yararlanmalarına, yani geriye doğru borçlanmalarına Kanunca olanak yoktur. Yaşların tespitinde nüfus kütüğündeki kayıtlar esas alınmaktadır. Bağ-Kur'a girmeden önce yapılan yaş

³⁷¹ ÇENBERCİ-UYGUR, s. 318-319; Necdet UL, "Sosyal Sigortada İsteğe Bağlı Sigortalılık Hükümleri", İŞ HUKUKU DERGİSİ, C. XXVIII, S. 233 (Şubat-Mart 1993), s. 3-6.

düzeltilmeleri Kurumca kabul edilirken, sigortalıların tescilleri yapıldıktan sonra yapılan yaş düzeltilmeleri dikkate alınmamaktadır (1479 S.K. m. 66).

b. İstek koşulu

Bir diğer koşul da, isteğe bağlı sigortalılık süresine ilişkindir. Bağ-Kur'a isteğe bağlı sigortalılık için ilk defa başvuranların, 10 yıllık borçlanma süreleri, tescil tarihinden itibaren başlamaktadır. Bu haktan yararlanmak isteyenler, sigortalılığın tescil tarihinden itibaren geriye doğru 10 yıllık sürenin tamamını bir yıl içinde borçlanma isteğinde bulunmaları gerekmektedir (İst.Bağ.Sig.Yön. m. 10/I). Bu bir yıllık süre, hak düşürücü süre niteliğindedir. Bu yönden, anılan süreyi geçirmiş olan isteğe bağlı sigortalılar borçlanma olanağından yararlanamazlar³⁷².

Şu kadar ki, Bağ-Kur ile diğer sosyal güvenlik kanunlarına bağlı önceden geçmiş hizmeti bulunanlar ancak 10 yıla tamamlayacak süreyi borçlanabilirler (Yön. 10/I, II, 3165 Sayılı Kanunla değişik ek geç. m. 4). Bağ-Kur Kanunu'nun Ek Geçici 4'üncü maddesinde konu edilen 10 yıllık süre tabanı değil tavanı oluşturmaktadır. Bu nedenle 10 yıllık süre azami süre olup bunun altındaki daha az bir süre de borçlanılabilir³⁷³.

Sigortalı Bağ-Kur'ca hazırlanan dilekçe ile borçlanma isteğinde bulunur. Bu dilekçeye, Bağ-Kur'ca hazırlanan ve nüfus idaresince doldularak onaylanan nüfus kayıt örneğini eklemek gerekmektedir.

Zorunlu sigortalı iken işyerini kapatanlar hemen isteğe bağlı sigortalı olmak için istekte bulunurlarsa; bunların sigortalılığı zorunlu sigortalılığın sona eriş tarihi itibarıyla başlayacaktır.

³⁷² ÇENBERCİ-UYGUR, s. 319; ERSAN, s. 119.

³⁷³ Yarg. 10.H.D., T. 31.10.198, E.80/5175, K.80/6246 [YARGITAY KARARLARI DERGİSİ, C. VII, S. 3 (Mart 1981), s. 312].

Daha önce Bağ-Kur'da zorunlu sigortalılık süresi ile diğer sosyal güvenlik kanunlarına bağlı hizmetleri bulunanların, sigortalı olduktan sonra borçlanma isteğinde bulunmaları halinde, bu kurumlardaki hizmetleri toplanır. Sigortalı ancak bu hizmet sürelerini 10 yıla tamamlayan süre kadar borçlanabilir (3165 Sayılı Bağ-Kur Kanunu'na Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun m. 11/II).

Ekleyelim ki isteğe bağlı sigortalılığını kendi isteğiyle sona erdiren ve primlerini geri alan bir sigortalının bu defa 3165 Sayılı Kanun'dan yararlanarak tasfiye edilmiş borçlanmalarını yeniden borçlanma olanağı bulunmamaktadır³⁷⁴. Gerçekten 3165 Sayılı Kanunla değişik ek geçici 4'üncü madde tasfiye edilmiş borçlanmaların canlandırılabilmesine dair bir açıklık taşımadığı gibi genel kural, tasfiye edilmiş hizmet sürelerinin canlandırılması (ihya edilmesi) için açık Kanun hükmünün bulunması gereğidir³⁷⁵.

c. Borçlanılan prim tutarını ödeme koşulu

3165 Sayılı Bağ-Kur Kanunu'na bazı maddeler eklenmesine dair Kanun'un Ek Geçici 4'üncü maddesi, borçlanma primlerinin tescil tarihinden başlamak üzere iki yıl içinde³⁷⁶ ödenmesi hükmünü getirmiştir. Belirtilen süre içinde borçlanma tutarının tamamen ödenmemesi halinde, borçlanma istekleri geçersiz sayılmaktadır (İst.Bağ.Sig.Yön. m. 10/1.).

Borçlanma tutarını ödemediği ölenlerin hak sahipleri ödeme süresi içinde borçlanma tutarını ödeyebilirler (Ek Geç.m. 4, Yön. m. 10).

³⁷⁴ Yarg. 10.H.D., T. 28.4.1986, E.86/2413, K.86/2612 [YARGITAY KARARLARI DERGİSİ, C. X, S. 5 (Eylül 1986), s. 1337]; Yarg. 10.H.D., E.86/4058, K.86/4337 [YARGITAY KARARLARI DERGİSİ, C. XIV S. 9 (Aralık 1986), s. 1789].

³⁷⁵ TUNCAY, s. 318.

³⁷⁶ Borçlanma primleri maddenin 2229 Sayılı Kanun'daki ilk şeklinde üç yıllık süre içinde ödenmesi öngörülmüştür.

Borçlanılan süreler yaşlılık aylığı bağlanmasında ancak borcun bittiği tarihten itibaren bir yıl geçtikten sonra prim ödeme süresi olarak değerlendirilir. Diğer bir ifade ile, borç süresinde ve tamamen ödense bile ödeme tarihinden bir yıl geçmeden yaşlılık aylığı bağlanamaz. Borçlanma primleri istek tarihindeki basamak ve prim tutarları üzerinden hesaplanır. Borçlanılan primlerin bir defada ödenmesi zorunlu olmayıp eşit taksitler içinde de ödenebilir³⁷⁷.

Bağ-Kur'a isteğe bağlı sigortaya devam etmek için başvuran ve borçlanma isteğinde bulunan sigortalının ödeyeceği primlere ait oranları, sigorta primine esas gelir basamakları, bu basamaklarda yükselme koşulları, primlerin ödenmesi ve tahsiline ilişkin işlemler, Kanunun zorunlu sigortalılara ilişkin hükümlerine göre yürütülür. Aylık borçlanma primi, sigortalının borçlanma istek tarihindeki basamak sayısının katsayı ile çarpılması sonucu elde edilen meblağ üzerinden hesaplanır.

Bağ-Kur sigortalılarının, halen ödedikleri Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları prim oranı %20 olduğundan, ödeyecekleri aylık borçlanma primi tutarı, talep tarihindeki basamağın karşıladığı miktarın %20'si olacaktır.

Borçlananlar, borçlanma tarihindeki basamak göstergesi ve o tarihteki katsayıya göre bulunan ve ödemeye başladıkları borç tutarı üzerinden borçlarını ödemeye devam edeceklerdir. Diğer bir ifade ile, borçlanma isteğinde bulunan ve o günkü basamak göstergesine ve katsayısına göre borcu gerçekleşen sigortalının bu borcuna basamak göstergelerinde ve katsayıda sonradan yapılacak değişikliklerin etkisi olmayacaktır³⁷⁸.

C- Borçlanmanın Hukuki Sonucu

3165 Sayılı Kanun'un ek geçici 4'üncü maddesinin ilk hükmüne göre yapılan 10 yıllık borçlanmalar, 1214 Sayılı Kanun'la değişik 228 sayılı Kanun uyarınca yapılan

³⁷⁷ ÇENBERCİ-UYGUR, s. 319.

³⁷⁸ ERSAN, s. 120-121.

hizmet birleştirilmelerinde dikkate alınmaktaydı. Bu durum sosyal güvenlik kurumlarında düşük aylık alan kurumdan daha yüksek aylık veren kurumlara geçişleri hızlandırdığından daha sonra yapılan yasal değişiklikle (2654 Sayılı Kanun) 10 yıllık borçlanmaların 2829 Sayılı Kanun'a göre birleştirilecek hizmetlere sadece Bağ-Kur tarafından bağlanacak aylıklarda dahil edilmesi, aylığın diğer kurum ve sandıklarca bağlanması halinde ise, dahil edilmemesi hüküm altına alınmıştır³⁷⁹.

Böylece ek geçici 4'üncü maddede değişiklik yapan 3165 Sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 22.3.1985 tarihinden önce borçlanılmış ve aynı Kanuna göre borçlanılacak süreler diğer sosyal güvenlik kanunlarına bağlı bir işe girerek o kanuna bağlı kurum ve kuruluşlardan aylığa hak kazananların 2829 Sayılı "Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabi Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun" hükümlerine göre birleştirilecek hizmetlerine dahil edilemez. Diğer bir anlatımla Bağ-Kur Kanunu'na göre yapılan borçlanma işlemi sonucunda primi ödenmiş süreler sadece Bağ-Kur Kanunu'na göre aylık bağlanmasında hesaba katılır, diğer sosyal güvenlik kanunlarına bağlı hizmetlerle birleştirilemez³⁸⁰. Bu durumda hizmetleri bulunan sigortalının 2829 Sayılı Kanun hükümlerine göre birleştirilecek hizmetlere dahil edilmeyen sürelerle ait borçlanma primleri, sigortalının yazılı olarak yapacakları isteklerine dayanarak sigortalı veya hak sahiplerine geri verilmektedir (3165 Sayılı Kanun m. 22/V, İst.Bağ.Sig.Yön. m. 10/VI).

2926 Sayılı Kanun kapsamına girmeden önce borçlanma isteğinde bulunup da Kanuni ödeme süresi dolmadan 2926 sayılı Kanun kapsamına girdikleri için borçlanma karşılıklarının bir kısmını veya tamamını ödemeyen veya ödettirilmeyen isteğe bağlı sigortalılara, borçlanma karşılıklarını ödeyebilmeleri için 2926 Sayılı Kanun kapsamına girdikleri tarihe kadar geçen borçlanma ödeme süreleri dondurularak, kanuni ödeme

³⁷⁹ ÇAĞLAR, s. 347-348.

³⁸⁰ SAVAŞIR, s. 81; ERSAN, s. 120; TUNCAY, s. 318; GÜZEL-OKUR, s. 422; ÇENBERCİ-UYGUR, s. 318-321.

süresinden (2 ve 3 yıldan) dondurulan süre düşürülerek kalan Kanuni ödeme süresini tamamlayacak süre kadar, yeniden yapılacak bildiriyle, ödeme süresi verilerek, bildiri tarihinden itibaren kanuni ödeme süresini tamamlayıcı bu sürede, borçlanma karşılığının kalan kısmını veya tamamını ödeyenlerin borçlanmaları geçerli sayılır (İst.Bağ.Sig.Yön. m. 10).

2. Bağ-Kur Sigortalılarınca Yapılabilecek Diğer Borçlanmalar

A- Askerlik Borçlanması

1479 Sayılı Bağ-Kur Kanunu'na 22.3.1985 tarihinde yürürlüğe giren 3165 Sayılı Kanun'un 9'uncu maddesi ile eklenen hüküm gereğince; Bağ-Kur sigortalılarına askerlik borçlanması hakkı tanınmıştır. Kanun'un 24'üncü maddesi kapsamına giren zorunlu sigortalı ile köy ve mahalle muhtarı sigortalılar yanında isteğe bağlı sigortalılar da, askerlikte er olarak geçen hizmet süreleri ile yedek subay okulunda geçen hizmet sürelerinin tamamını borçlanabilme hakkına sahip olmuşlardır³⁸¹.

İsteğe bağlı sigortalıların askerlik borçlanma isteklerinde aranılacak koşullar, zorunlu sigortalılardan askerlik borçlanması için aranılan koşulların aynısı olup; tek fark isteğin yapıldığı ay için prim ödeme koşulunun aranmasıdır.

Askerlik borçlanması için Bağ-Kur'ca hazırlanan belge, Bağ-Kur'da alınarak ilgili yerlere doldurtulup onaylattıktan sonra, Kuruma verilecektir³⁸².

Borçlanma primleri istek tarihinde bulunulan basamak üzerinden yürürlükteki prim tutarlarına göre hesaplanır. Diğer bir ifade ile, askerlik borçlanması tutarı, sigortalının istek tarihindeki basamağının aylık prim tutarı ile borçlanılan sürenin çarpımı sonucunda ortaya çıkan tutardır. Bağ-Kur'ca hesaplanacak prim tutarı, İl Müdürlüklerince

³⁸¹ Aydın YALÇINER, "Bağ-Kur Kanunun'da Son Değişiklikler", VERGİCİ VE MUHASEBECİ İLE DİYALOG DERGİSİ. C. V, S. 3 (Mart 1988), s. 64-65; SAVAŞIR, s. 62.

³⁸² ERSAN, s. 121-122.

sigortalıya veya hak sahiplerine iadeli taahhütlü bir yazı ile bildirilecektir. Borçlanma tutarının, bildiri tarihinden itibaren iki yıl içerisinde ödenmesi gerekmektedir. Belirtilen sürede ödenmemesi halinde borçlanma istekleri geçersiz sayılır. Borçlandırılan sürenin karşılığı, sigortalının prim ödeme süresine katılır. Sigortalılığın başlangıç tarihinden önceki süreler için borçlandırılması halinde, sigortalılığın başlangıç tarihi borçlandırılan süre kadar geriye götürülür³⁸³.

İsteğe bağlı sigortalılardan ölenlerin, ölüm ayına kadar geçen süreye ait prim ve her türlü borçlarını ödemek (3395 S.K. m. 12/II), ve Bağ-Kur sigortalılık süresi ile askerlik süresinin, toplamı aylık bağlanmaya (en az 3 yıl) yeterli ise ölenin hak sahipleri de askerlik borçlanması isteğinde bulunabilirler.

Zorunlu sigortalılığı sona erdikten sonra prim ödemeye devam edenlerden, isteğe bağlı sigortalılık isteğinde bulunmadan ölenlerin ölümün meydana geldiği aydaki veya bir önceki aya ait primlerini kısmen veya tamamen ödemiş olmaları koşuluyla (3395 S.K. m. 12/II), hak sahipleri askerlik borçlanması isteğinde bulunma hakkına sahiptirler. Askerlik borçlanma istekleri geçerli sayılan sigortalıların bu süreleri, sigortalılık başlangıç tarihi borçlanılan süre kadar geriye götürülerek geçerli hizmet süresi olarak sayılacaktır³⁸⁴.

B- Yurt Dışında Geçen Sürelerin Borçlandırılması (Döviz karşılığı Borçlanma)

8.3.1985 tarihli 3201 Sayılı Kanun'la, yurt dışında bulunan Türk yurttaşlarının, yurt dışında geçen sürelerinin sosyal güvenlikleri bakımından değerlendirilmesi olanağı sağlanmıştır.

Buna göre;

i) Yurt dışına çıkmadan önce veya yurda kesin dönüş yaptıktan sonra Bağ-Kur sigortalısı olanlar,

³⁸³ ERSAN, s. 122.

³⁸⁴ SAVAŞIR, s. 82-83; ERSAN, s. 122.

ii) Ev kadınları, istekleri halinde Bağ-Kur'a borçlanabileceklerdir.

Bu saydığımız kimselerin borçlanabilmeleri için şu koşulların yerine gelmesi gerekir;

- T.C. yurttaşı olmak,

- İekli veya çok taraflı Sosyal Güvenlik Sözleşmesi yapılmış olup olmadığına bakılmaksızın yabancı bir ülkede, Türk yurttaşı olarak çalışmış bulunmak ve bu hizmeti belgelemek (işsiz kalınan en çok 1 yıllık süre de borçlandırılabilir). Ev kadınları için çalışmış olmak koşulu aranmaz. Ev kadını olarak geçen süre borçlandırılır.

- Yurda kesin dönüş yapmak

- Kesin dönüş yapmış olan Türk yurttaşının, ilgili sosyal güvenlik kurumuna, kesin dönüş tarihinden itibaren en geç iki yıl içinde başvuruda bulunması gerekir. Yoksa, yurt dışında geçen hizmetlerinin değerlendirilmesi ile ilgili hakkı düşer. Böylece, yurt dışında çalışan Türk yurttaşının yurt dışında geçen hizmetlerinin değerlendirilmesi olanağı ortadan kalkarak, bu hizmetlerin ülkemizde sosyal güvenlik kurumlarında geçen hizmetlerle birleştirilmesi mümkün olmaz³⁸⁵. Şu halde, madem ki "herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir"; bu hakkın kazanılması ile ilgili hak düşürücü (2 yıllık) sürenin konulmaması herhalde sağlıklı olur. Çünkü, yurt dışında binbir güçlükte aileleri parçalanarak çalışan Türk yurttaşının yurda döndüklerinde başvuru ile ilgili kısıtlayıcı süreden dolayı sosyal güvenceden mahrum bırakmak, sosyal güvenliğin eşitlik ve güvenlik prensiplerine herhalde aykırı düşer.

- Dilekçelerinde, hizmet sürelerinin tamamını veya bir kısmın (yıl, ay ve gün olarak) borçlanacaklarını belirtmek,

- Borçlandığı sürenin her bir günü için 1 ABD doları olarak ödemek koşuldur. Diğer bir ifade ile, yurt dışında geçen ve borçlanılarak değerlendirilecek her bir gün için ilgili kimse bir dolar ödeyecektir. Şayet, istek sahiplerinin dolar dışında ödemek istediği döviz tutarı, varsa, T.C. Merkez Bankası ya da yetkili bankalarca, dolara göre çapraz kur uygulamak suretiyle satın alınır.

³⁸⁵ ERSAN, s. 123; Abrurrahman AYHAN, "Türk Vatandaşlarının Yurt Dışında Geçen Hizmet Sürelerinin Sosyal Güvenlik Bakımından Birleştirilmesi", E.İ.İ.B.F. DERGİSİ, C. III, S. 2 (Kasım 1985), s. 357-362.

- Borçlanmak isteyen kimsenin yazılı istekte bulunması gereklidir. Yazılı olarak başvuruda; bir dilekçeye, ilgilinin yurt dışında geçen hizmetlerine ait belgeler, döviz alım bordrosunun bir nüshası ve nüfus hüviyeti cüzdanının onaylı örneği eklenerek yapılır. Ayrıca, ilgilinin Türkiye’de sosyal güvenlik kurumlarından birine bağlı olarak geçen hizmeti varsa, bununla ilgili sigorta (emeklilik) sicil numarası da mutlaka belirtilmelidir.

Ölenlerin hak sahipleri de bu borçlanmayı yapabilirler. Borçlanılan ve tutarı döviz olarak ödenen süreler, Bağ-Kur’ca geçerli hizmet süresi olarak sayılacaktır.

1479 Sayılı Kanunu’muza göre, yurt dışında çalışan Türk yurttaşlarının herhangi bir işte çalışmayan yanlarındaki eşlerinin (ev kadınları) isteğe bağlı sigortalı olabilmesi için yukarıdaki koşulların yanında;

- Herhangi bir işte çalışmamaları

- Eşin (kadının) yurt dışındaki kocanın yanında bulunması gerekir. Burada, değerlendirilecek olan hizmet süresi, ev kadınlarının pasaportundaki kayıtlı bulunan tarihler arasındaki son tarihten geriye doğru olmak üzere gün sayıları esas alınarak hesaplanır.

Yurt dışında çalışan Türk yurttaşlarını yurt dışında geçen işsizlik sürelerinin de değerlendirilebileceğini, kanunumuz hüküm altına almıştır. Konuyla ilgili hüküm “..., bu çalışma süreleri arasında veya sonunda herbirinde bir yıla kadar olan işsizlik süreleri... değerlendirilir” şeklindedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, yurt dışında çalışan Türk yurttaşının işsizlikle ilgili sürelerinin tamamı (bir yıldan fazla olanı) değil, “bir yıla kadar olanı” değerlendirilecektir. Fakat, işsizlik de sosyal güvenliğin en önemli risk kollarından birisidir. Nitekim, Uluslararası Çalışma Teşkilatının 1952 tarihli ve 102 Sayılı “Sosyal Güvenliğin En Az Normları Sözleşmesi”³⁸⁶, İşsizlik Sigortasını da kapsamına almıştır. Ayrıca Anayasa’mızın 60’ıncı maddesi sosyal güvenliği temel bir

³⁸⁶ AYHAN, “Türk...”, s. 301’den Jean Jacques DUPEYROUX, *Droit De La Securite Sociale*, Paris, 1975, s. 82 vd; Jacques DOUBLEL, *Securite Sociale*, Presses Universitaires De France, Paris, 1972, s. 759.

“sosyal hak” olarak herkese tanımış, bu temel hakkın sağlanmasında gerekli önlemlerin alınması ve kuruluşların kurulmasını devletin başlıca ödevleri arasında öngörmüştür. Bu nedenle, yurt dışında çalışan Türk yurttaşlarının işsizlikle ilgili sürelerinin “bir yıla kadar olanı”nı değil, tamamının değerlendirilmesi hem Anayasamızın 60’ıncı maddesinin ruhuna hem de iyiniyet kurallarına ve sosyal güvenlik ilkelerine uygun düşer.

C- 1.10.1972-20.4.1982 Süresini Borçlanma

1479 Sayılı Bağ-Kur Kanunu’nun yürürlüğe girdiği 1.10.1972 tarihi ile 20.4.1982 tarihleri arasında Bağ-Kur sigortalılığı niteliğini taşıdıkları halde, kayıt ve tescillerini yaptırmamış olanlardan kayıt ve tescilleri 20.4.1982 tarihinden sonra yapılmış olanların, 1.10.1972-20.4.1982 süresinin borçlanmaları, 2564 Sayılı Kanun’un ek geçici 13’üncü maddesi ile sağlanmıştır. Bu defa 3165 Sayılı Kanun’un ek geçici 16’ıncı maddesi ile;

- i) 22.3.1985 tarihinden itibaren bir yıl içinde istekte bulunmak
- ii) Borç tutarını iki yıl içinde ödemek, koşullarıyla, 2654 Sayılı Kanuna göre süresi içinde borçlanma yapmayanlara, yeniden borçlanma olanağı sağlanmıştır.

Kanuna göre, borçlanılan ve prim ödenen süreler, hizmet süresi olarak kabul edilecektir. Ancak, 22.3.1985 tarihinden itibaren başvuru süresi olan bir yıl geçtiğinden, bir yıllık süre içinde borçlanmayanların başvuruları geçersiz sayılacaktır.

Üçüncü Bölüm

İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN SONA ERMESİ

§. 1. 506 SAYILI SOSYAL SİGORTALAR KANUNU BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN SONA ERMESİ

Sigortalılık niteliğinin kazanılması dışında, bu niteliğin ne kadar süreyle taşınacağı ve ne zaman son bulacağını bilmesi de büyük önem taşır. Çünkü, Sosyal Sigortalar Kanunu'nda çeşitli sigorta kollarının sağladığı yardımlardan yararlanılabilmesi ilke olarak bireyin sigortalılık niteliğini taşıyor olması koşuluna bağlı tutulmuştur³⁸⁷. Ancak, söz konusu Kanun isteğe bağlı sigortalılık niteliğinin sona ermesi konusunda gerekli açıklığa sahip değildir. Bu bakımdan, konuya açıklık getirmenin yararlı olacağı kanısındayız.

Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün isteğe bağlı sigorta hakkındaki 12.4.1991 tarihli Genel Yazı'sına göre, isteğe bağlı sigortaya devam eden bireylerin

---

³⁸⁷ Bunun bazı istisnaları da mevcuttur. Nitekim Hastalık ve Analık Sigortalarında sigortalılık niteliği sona erse dahi, eğer Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 40'ıncı maddesinde belirtilen koşullar taşımıyorsa, sigortalı ile karısı ve geçindirmekle yükümlü olduğu kocası, çocukları, ana ve babası hastalık; madde 51'de belirtilen koşullar var ise de sigortalı kadın veya sigortalının karısı Analık Sigortasının sağladığı yardımlardan belirli bir süre daha yararlanabileceklerdir.

sigortalılıkları aşağıda belirtilen durumlarda sona ermektedir. Şimdi bunları sırasıyla inceleyelim.

I- SİGORTALININ ÖLÜMÜ

İsteğe bağlı sigortalının ölümü, ölüm tarihinden itibaren, sosyal sigorta ilişkisinin sona ermesine neden olur. Bu durumda, isteğe bağlı sigortalının yakınları, koşulları gerçekleşmiş olduğu takdirde, ölüm sigortası yardımlarından yararlanma olanağına kavuşurlar.

II- SİGORTALININ TAHSİS İSTEĞİ

Tahsis (aylık) isteğinde bulunan sigortalıların (aylığa hak kazanılmış olmak koşuluyla) tahsis istek tarihinden itibaren isteğe bağlı sigortalılığı sona erer. Diğer bir ifade ile, isteğe bağlı sigortalı, Malûllük veya Yaşlılık Sigortasından yapılan yardımlar için tahsis isteğinde bulunduğu takdirde; isteğe bağlı sigorta ilişkisi, sigortalının sözkonusu sigorta yardımlarına hak kazanmış olması koşuluyla, tahsis isteğinde bulunduğu andan itibaren sona erer.

III- KURUMUN İPTAL İŞLEMİ

Sosyal Sigortalar Kurumu, ilgilinin isteğe bağlı sigortaya devam başvurusunu kabul ya da kabul etmeme durumunda bulunmasına karşın, başvuru sonrasındaki tek yanlı bir işlemle isteğe bağlı sigortalılığı iptal edebilir. Gerçekten, başvuru sahibinin isteğe bağlı sigortaya devam için gerekli olan koşulları yerine getirmediği ya da taşımadığı anlaşıldığı takdirde, Kurum iptal işleminde bulunabilir. Bu bağlamda, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 85'inci maddesindeki koşulların gerçekleşmeyişi, isteğe bağlı sigortalılığın Kurum tarafından iptalini gerektirir³⁸⁸.

---

³⁸⁸ CENTEL, "Bağımlı...", s. 49.

Ancak, Kurum; isteğe bağlı sigortalılığın iptalinde de, iyiniyet kuralına (MK. m. 2) uygun hareket etmek zorundadır. Nitekim, Yargıtay; isteğe bağlı sigortalılık için başvuran sigortalının isteğini Kurumun önce kabul edip daha sonra eksik prim ödendiğini ileri sürerek, yeniden iş bulup çalışması mümkün bulunmayan bireyin isteğe bağlı sigortalılık işlemini iptaliyle ilgili uyuşmazlığa ilişkin kararında "... Kurumun objektif iyiniyet kurullarına aykırı olarak ve kendi hatasına dayanarak, davacının isteğe bağlı sigortalılık işlemini ortadan kaldırması ve bu nedenle yaşlılık aylığı bağlanması istemini red etmesi usul ve Kanuna aykırı olup, kanunlarla da korunamaz..."³⁸⁹ anlatımına yer vererek, Kurum iptal işleminin iyiniyet kuralına ters düşmemesini aramıştır. Bunun gibi, Yargıtay 10'uncu Hukuk Dairesi; yalnızca iki aya ilişkin prim ödemesini geç yapmış olan bireyin isteğine bağlı sigortalılığın Kurumca iptaline ilişkin kararında da, "... davalı tarafından isteğe bağlı sigortalılık ve borçlanma işleminin iptal edilmesi, M.K.'nin 2'nci maddesinde öngörülen iyiniyet kuralına aykırıdır. Özellikle, sosyal güvenlik hukukunun sigortalıyı koruyan niteliği bu yolda bir anlayışı gerekli kılmaktadır. Mahkemece bu maddi ve hukuki olgular gözönünde tutulmaksızın yazılı şekilde davanın reddi usul ve Kanuna aykırı olup bozma nedenidir..."³⁹⁰ anlatımına yer vererek, Kurum iptal işleminin iyiniyet kuralına uygun biçimde gerçekleştirmeyi gerektiğini belirtmiştir.

IV- TEKRAR ÇALIŞMAYA BAŞLAMA

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'na veya diğer sosyal güvenlik kurumlarına bağlı bir işte çalışmaya başlayanların bu kurumlara bağlı oldukları tarihten itibaren isteğe bağlı sigortalılığı sona erer. Diğer bir ifade ile, hukukumuzda zorunlu sigortalılık esas olduğuna göre isteğe bağlı sigortalı olarak Kuruma prim ödeyen birey zorunlu sigortalı olarak çalışmaya başlarsa isteğe bağlı sigortalılık sona erer³⁹¹.

³⁸⁹ Yarg. 10.H.D., T.30.6.1978, E.77/8372, K.5044 (CENTEL, "Bağımlı...", s. 49).

³⁹⁰ Yarg. 10.H.D., T.2.2.1984, E.319, K.512 (CENTEL, "Bağımlı...", s. 50).

³⁹¹ Müjdat ŞAKAR, "Sosyal Sigortalar Hukuku'nun Genel Hükümleri ve Primler Açısından Yargıtay'ın 1989 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi". YARGITAY'IN 1989 YILI İŞ HUKUKU'NA İLİŞKİN KARARLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ SEMİNERİ. İstanbul, 1991, s. 192.

V- PRİM ÖDENMEMESİ

İsteğe bağlı sigortalılık koşullarına sahip olanlar “Başvurunun Kurumca alındığı tarihi izleyen aybaşından başlayarak her yıl için 360 gün Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları primi ödemek” zorundadır (506 S.K. m. 85/I, d). Söz konusu primler aylık olarak ve primin ilgili olduğu ayı takip eden ayın sonuna kadar Kuruma ödenir.

Yukarıda ödeme koşulları belirtilen prim acaba süresinde ödenmediğinde bunun hukuki sonucu nedir? 2359 Sayılı Kanun madde 8 ile değişik 506 Sayılı Kanun madde 85’de önceki düzenlemede bulunan “Herhangi bir taksidi kanuni faizi ile birlikte taksit tarihinden itibaren başlayarak en geç 6 ay içinde yatırmayan sigortalılar başlamış oldukları isteğe bağlı sigortayı sürdüremezler” (m. 85/7) şeklindeki hüküm³⁹² artık yer almamaktadır³⁹³. Yeni düzenlemede sigortalının, devam etmekte olduğu isteğe bağlı sigortaya son verilmesini ve başkaca prim ödemeyeceğini yazılı olarak belirtmesi halinde prim ödenen son ayın bitiminden, başlayarak isteğe bağlı sigortalılıkları sona erer.

Bu nedenle, isteğe bağlı sigortalılığın sona erdiği tarihe kadar olan isteğe bağlı sigorta primlerinin gecikme zammıyla birlikte her zaman ödenmesi mümkün bulunmaktadır. Yoksa ödenmeyen primler için icraya başvurulamaz. Çünkü bu sigortadan yararlanma esasen ilgilinin isteğine bırakılmıştır. Kanımızca, 506 Sayılı Kanun’da bu konuda bir açıklık bulunmamakla beraber, ilgili, isteğe bağlı sigortadan vazgeçerek o güne kadar ödediği primleri de geri alabilir³⁹⁴.

Demek ki, sadece sigortalının temerrüdü halinde gecikme zammı ödeneceği (m. 85/II, c) hüküm altına alınmış, temerrüdün sosyal sigorta ilişkisi üzerindeki etkisi düzenleme dışı bırakılmıştır. Sosyal Sigortalar Kanunu bu yeni gelişmeyi “primlerin

³⁹² Bkz. İZVEREN, s. 199.

³⁹³ Örneğin, I. Dönem prim taksidini normal süresinde (Nisan ayı sonuna kadar) yatırmayan sigortalının sosyal sigorta ilişkisi 6 ay daha yani, Ekim ayının sonuna kadar varlığını koruyabilirdi. Avusturya Hukukunda da prim, birbirini izleyen 6 ay içinde yatırılmadığında isteğe bağlı sigortanın sona ereceği kabul edilmektedir. SÖZER, s. 122.

³⁹⁴ TUNCAY, s. 99.

süresi geçtikten sonra ödenmek istenmesi halinde isteğe bağlı sigortaya devam hakkı düşmeyecek ancak, ödenmeyen primler için ait olduğu ayı izleyen ayın sonundan başlanarak 506 sayılı Kanununun 80'inci maddesi gereğince gecikme zammı uygulanacaktır" şeklinde değerlendirmektedir. Varılan noktada artık isteğe bağlı sigortada temerrüd sigorta hakkından vazgeçme³⁹⁵ anlamına gelmemektedir. Gerçi zorunlu sigortadan farklı olarak isteğe bağlı sigortada artık Kurumun ödenmeyen primlerin tahsilini istemesi bu yolda dava açması mümkün değildir³⁹⁶. Ancak, primlerini zamanında yatırmayan sigortalı biriken gecikme zammını göze almış olur.

Primi, ilgili olduğu ayı izleyen ayın sonuna kadar ödenmeyerek temerrüde düşüldüğünde sosyal sigorta ilişkisi askıya alınmakta, biriken prim borçları gecikme zammı ile birlikte ödendiğinde ilişki kaldığı noktadan itibaren sürmeye devam etmektedir.

Yukarıdaki anlatımdan anlaşılacağı üzere, kişi ihmali bir davranışla (temerrüd) isteğe bağlı sigorta borç ilişkisi etkileyebilmektedir. Doğaldır ki, birey ayrıca üyelikten ayrılma yolunda açık bir ifade beyanıyla da (çıkış beyanı) isteğe bağlı sigorta ilişkisine son verebilir³⁹⁷.

İlk kez, isteğe bağlı sigortaya başvuru sonunda kabul edilecekler ile bir veya birkaç kez isteğe bağlı sigortalılığı sona ermiş bireylerin yeniden başvuruları sonucu kabul edilmeleri arasında, usul, yöntem ve prim ödeme yönünden herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla isteğe bağlı sigortaya kurum tarafından yeniden kabul edilenler de istedikleri derece ve kademeyi seçebilme hakkına sahiptirler³⁹⁸.

³⁹⁵ ÇENBERCİ, s. 687.

³⁹⁶ TUNÇOMAĞ, s. 204; TUNCAY, s. 92; ÇENBERCİ, s. 687. Yargıtay, işçi kuruluşu idareciliği ve başkanlığında görev alanların isteğe bağlı sigortalılığı ile ilgili olarak verdiği bir kararında primin geç ödenmesi nedeniyle Kurumun tek tarafı olarak sosyal sigorta ilişkisine son veremeyeceğini, çünkü 506 Sayılı Kanun m.80'e göre geciken primleri tahsil etme yetkisinin bulunduğunu belirtmektedir. Y. 10.H.D., T. 2.3.1979, E.6940, K.1878.

³⁹⁷ SÖZER, s. 123.

³⁹⁸ Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün İsteğe Bağlı Sigorta Hakkındaki Genel Yazısı, s. 3.

§. 2. TOPLULUK SİGORTASI NİTELİĞİNİN SONA ERMESİ

I- GENEL OLARAK

1. Toplulukla Yapılan Sözleşmenin Sona Ermesi

Topluluğun sözleşmeyi fesih halinde üyelerin sosyal sigorta ilişkisi, ilgili sözleşmenin feshinin hukuki sonuç doğurduğu anda sona ermeyecektir. Çünkü, her ne kadar tarafların sosyal sigorta ilişkisine bağlı hak ve yükümleri sözleşmeden kaynaklanıyorsa da, üyeler Sosyal Sigortalar Kanunu'nun sağladığı hak ve menfaatlerden 506 Sayılı Kanun çerçevesinde yararlanırlar. Diğer bir ifade ile, sözleşmede düzenlenmeyen konularda taraflar hakkında 506 Sayılı Kanun uygulanır. Bu itibarla, 506 Sayılı Kanun'un 107'inci maddesindeki sosyal sigortalı ilişkisi "... Hastalık ve Analık Sigortalarının uygulanmasında ödenen primin ilişkin olduğu günü izleyen onuncu günden başlanarak yitirilmiş olur" yolundaki hüküm Hastalık ve Analık Sigortalarında da uygulanır. Diğer yandan, İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Topluluk Sigortasının son bulmasını ele aldığımızda, zorunlu sigortada ilgili sigorta dalının sona ermesi bakımından geçerli olan prensipler burada da geçerlidir³⁹⁹.

Prensipde topluluk için geçerli olan fesih serbestisinin Kurum için geçerli olduğu söylenebilirse de genel koşullardan Kurum bakımından sınırlı bir fesih öngörülmüştür. Bu sınırlı fesih hali şöyle açıklanabilir. Topluluk sigortasında, isteğe bağlı olarak sigortalılığın sürdürülmesi toplulukların Kuruma karşı yükümlülüklerini dikkat ve özenle yerine getirmelerine bağlıdır. Üyelerinin, primleri üçer aylık dönemler halinde, topluluk tarafından, toplu bir halde Kuruma verilir⁴⁰⁰. Bu bakımından, herhangi bir aya ait primin o ayı izleyen ay sonundan başlayarak en çok 2 ay içinde ve kanuni faizi ile birlikte Kuruma ödemeyen toplulukların sözleşmelerinin primi ödenmeyen ay başından itibaren Kurum tarafından feshi öngörülmüştür⁴⁰¹.

³⁹⁹ SÖZER, s. 124.

⁴⁰⁰ Bkz. İkinci Bölüm, §.2.III-4.; İKM.H.Top.Sig.Gn.Koşl. m. 8, HA.Top.Sig.Gn.Koşl. m. 8, MYÖ. Top.Sig.Gn.Koşl. m. 8.

⁴⁰¹ İKM.H.Top.Sig.Gn.Koşl. m. 11, HA.Top.Sig.Gn.Koşl. m. 11, MYÖ.Top.Sig.Gn.Koşl. m. 11.

2. Kanunla Kurulu Sosyal Güvenlik Kurumlarına Bağlı Bir İşe Giriş Nedeniyle Sona Erme

Sosyal güvenliğin teklik ilkesinin bir gereği olarak; topluluk üyelerinin, kanunla kurulu sosyal güvenlik kurumlarına bağlı bir işe girmeleri halinde, bunların topluluk sigortası ile ilişkileri işe giriş tarihinden itibaren sona erdirilir⁴⁰².

3. Topluluk Sigortasından İsteğe Bağlı Olarak Ayrılma

Toplulukların Sosyal Sigorta Kurumu ile yapacakları sözleşmelere esas olmak üzere, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Topluluk Sigortası Genel Koşulları (İKMH.Top.Sig.Gn.Koşl.), Hastalık ve Analık Topluluk Sigortası Genel Koşulları (H.A.Top.Sig.Gn.Koşl.) ve Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Topluluk Sigortası Genel Koşulları (M.Y.Ö. Top.Sig.Gn.Koşl.) hazırlanmıştır⁴⁰³. Açıklamalarımızdan söz konusu koşulların birbirine benzeyen hükümleri ortak olarak ele alınmış, yeri geldiğinde de sigorta kolları bakımından sosyal sigorta ilişkisinin sona erişine ilişkin farklılıklara değinilmiştir.

Genel koşullar incelendiğinde topluluk sigortasının topluluk ve bireyler bakımından sona erişimin ayrı ayrı düzenlendiği görülür. Üyelerin şahsi davranışlarının sosyal sigorta ilişkileri üzerinde etkileri bulunmaktadır. Sözleşme tarafları, tıpkı bağitlamada olduğu gibi fesihte de bir özgürlüğe sahiptirler. Birey nasıl isteğine bağlı olarak mevcut topluluk sözleşmelerinin birinden veya birkaçından yararlanmak için istekte bulunabiliyorsa, yararlanmasına son vermek diğer bir ifade ile, topluluk üyeliğinden ayrılmak için de istekte bulunabilir. Bu nedenle, topluluk veya bir kısım üyeleri İş Kazası veya Meslek Hastalıkları ile Hastalık ve Analık Sigortasında her zaman fesih haklarını kullanarak topluluk sigortasından ayrılabilirler. Ayrılma, fesih bildirimini

⁴⁰² MYÖ. Top.Sig.Gn.Koşl. m. 9.

⁴⁰³ Nüket SARACEL, "Sosyal Sigortalar Kanunu Uygulamasında Sigortalılık Niteliğinin Sona Ermesi", E.İ.İ.B.F. DERGİSİ, An.Ün.Ya. No. 357, C. VII, S. 1 (Haziran 1989), s. 483-484; ÖNAL-KAPANLI-EROL-ZİYYLAN-ÇİÇEKDAĞ, s. 286 vd.

izleyen takvim ayı başından itibaren hukuki sonuç doğurur⁴⁰⁴. Bu taktirde, sosyal sigorta ilişkisi İş Kazası ve Meslek Hastalıkları Sigortasında primin ödendiği dönemi izleyen dönem başından, Hastalık ve Analık Sigortasından primi ödenen son dönemden itibaren 10 gün geçince sona erecek; Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarında ise, topluluk sigortasına girmiş olanlar, topluluk tarafından en az bir ay önce yazı ile Kuruma bildirilmek koşuluyla, herhangi bir dönem⁴⁰⁵ başından itibaren bu topluluk sigortasından ayrılabilirler⁴⁰⁶.

Sigortalı birey, iradi olarak topluluk sigortası borç ilişkisine son verebildiği gibi, ihmali davranışlarıyla da borç ilişkisinin sona ermesine neden olabilir. Böyle bir durumda sosyal sigorta ilişkisi hakkında yine az önce aktarılan prensipler geçerli olur⁴⁰⁷.

4. Topluluğun Yeterli Üye Sayısını Yitirmesi Halinde Sona Erme

Topluluk sigortasını sürdüren üye sayısının ikiden aşağı düşmesi halinde, söz konusu sözleşme kendiliğinden sona ermiş sayılır⁴⁰⁸.

II. KISA SÜRELİ SİGORTA KOLLARINDA AVUKATLAR VE NOTERLER BAKIMINDAN SONA ERME

Daha önce de belirtildiği gibi, İş Kazası ve Meslek Hastalıkları ile Hastalık ve Analık Sigortaları hem avukatlar hem de noterler için, zorunlu değil isteğe bağlıdır. Her baro kendi bünyesindeki avukatları kapsamak üzere, Sosyal Sigorta Kurumu Genel Müdürlüğü ile topluluk sigortası sözleşmesi imzalayabilir. Bu sözleşmelere esas olmak

⁴⁰⁴ İKMH. Top.Sig.Gn.Koşl. m. 12, H.A. Top.Sig.Gn.Koşl. m. 12.

⁴⁰⁵ Bahsedilen dönem, prim ödeme dönemidir.

⁴⁰⁶ Diğer bir ifade ile, sözleşmenin izleyen dönem için ortadan kaldırılabilmesi için, en geç içinde bulunulan 3 aylık prim ödeme döneminin dolmasından bir ay önce feshi ihbarda bulunmak gerekir. M.Y.Ö. Top.Sig.Gn.Koşl., m. 12.

⁴⁰⁷ SÖZER, s. 125.

⁴⁰⁸ SARAÇEL, s. 484; M.Y.Ö. Top.Sig.Gn.Koşl., m. 13.

üzere hazırlanan Avukatlar için İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları Topluluk Sigortası Tip Sözleşmesi (Av.İ.K.M.H. Top.Sig.Tip.Sözl.) ve Avukatlar için Hastalık ve Analık Topluluk Sigortası Tip Sözleşmesi (Av.H.A. Top.Sig.Tip.Sözl.) hükümleri incelendiğinde sosyal sigorta ilişkisinin sona ermesine ilişkin şu ortak esasları saptamak mümkündür⁴⁰⁹.

Sigortalı avukat, bağlı olduğu barodan ayrılır ve levhadan kaydı silinirse Sosyal Sigortalar Kurumuna topluluk sigortası nedeniyle sürmekte olan üyeliği sona erer. Bu takdirde, tip sözleşmeye göre, barodan ayrıldığı tarihten itibaren toplulukla ilişkisi kesilecektir⁴¹⁰. Ancak, ilişik kesilmesi kısa vadeli sigorta kolları borç ilişkilerinin hemen sona ermesi anlamına gelmez. Topluluk sigortasına bağlı avukatlar hakkında Avukatlık Kanunundaki özel hükümlere aykırı olmak üzere, 506 Sayılı Kanun uygulanır⁴¹¹. Bu nedenle, zorunlu sigortada İş Kazası ve Meslek Hastalığı ile Hastalık ve Analık Sigortası borç ilişkilerinin sona ermesi burada da geçerlidir. Konumuzla ilişkisi olması nedeniyle zorunlu sigorta niteliğinin sona ermesine burada değinmeden edemeyeceğiz.

Bireysel sigortalılık niteliği bilindiği gibi, iş ilişkisinin kurulması ve işe başlama ile birlikte zorunluluk ilkesine göre gerçekleşir. Diğer bir ifade ile, iş ilişkisinin yasal olarak kurulması sigortalılık niteliğini kazanma bakımından gerekli olmakla birlikte tek başına yeterli olmamakta, ayrıca bireyin fiilen çalışmaya başlaması da gerekmektedir. Bu koşulları taşıyan birey zorunlu olarak bireysel sigortalılık niteliğine sahip olacak ve çeşitli sigorta kollarının sağladığı yardımlardan yararlanacaktır. Acaba bu niteliği ne zaman yitirecek veya ne kadar süreyle bu niteliğe sahip olacaktır?

⁴⁰⁹ SÖZER, s. 125-127.

⁴¹⁰ Av. İ.K.M.H. Top.Sig.Tip.Sözl. m. 10/1, Av. H.A. Top.Sig.Tip.Sözl., m. 10/1.

⁴¹¹ Bkz. ÇENBERCİ, s. 696; Av.İ.K.M.H. Top.Sig.Tip.Sözl., m. 21; Av. H.A. Top.Sig.Tip.Sözl., m. 20. "Avukatların gerek Kuruma yapacakları başvuru, istek ve itirazlarda, gerekse iş kazaları ve meslek hastalığı halinde (kendileriyle eş ve geçindirmekle yükümlü oldukları çocuklarının Hastalık ve Analık Sigortalarından yararlandırılmalarında) bu sözleşme ile Sosyal Sigorta Kanunu ve Tüzüklerinde yazılı hüküm ve esaslar çerçevesinde işlem yapılır."

Nasıl ki, bireysel sigortalılık niteliğini kazanmak için öncelikle iş ilişkisinin kurulması gerekiyorsa, bu ilişkinin sona ermesiyle de sigortalılık niteliğinin doğal olarak ortadan kalkması gerekir⁴¹². Bu ilişkinin ortadan kalkmasına neden olan olayın ne olduğu sigortalılık niteliğini yitirme açısından önemli olmamalıdır. Nitekim bu ilişkiye ister sigortalı, isterse işveren son vermek istesin veya sigortalının ölümü gibi genel nedenlerle ilişki ortadan kalsın, hepsinde de iş ilişkisi sona erdiğinden sigortalılık niteliği de yitirilecektir. Yine, hizmet akdine dayanarak bir süre çalışan sigortalının daha sonra Bağ-Kur kapsamına giren bir işte çalışmaya başlaması onun 506 Sayılı Kanun anlamındaki sigortalılık niteliğini de sona erdirir. Aynı durum, T.C. Emekli Sandığı Kanunu'na⁴¹³ bağlı bir işte memur olarak çalışmaya başlaması halinde de söz konusu olacaktır⁴¹⁴. Bu arada şunu da belirtmekte yarar olacağı kanısındayız: İş ilişkisi sona erince zaten fiili çalışma da artık söz konusu olmamakta, dolayısıyla sigortalılık niteliğini kazanma için gerekli iki koşul da ortadan kalkmaktadır. Böylece Sosyal Sigortalar Kanunu'nun düzenlediği bütün sigorta kolları yönünden sigortalılık niteliği yitirilmektedir.

Genel bir kural olmamakla birlikte, sigortalılık niteliğinin mazı sigorta kolları bakımından yitirilmesine neden olan diğer bir olay da hizmet akdinin askıya alınması⁴¹⁵ olayıdır. Hizmet akdi askıda iken iş ilişkisi devam etmekte, ancak birey fiilen çalışmamaktadır. Ancak, belirtildiği gibi, askı halinde birey sigorta kollarının tümü için sigortalılık niteliğini yitirmez. Nitekim, Sosyal Sigortalar Kanunu'nda Hastalık ve Analık Sigortaları bakımından hizmet akdinin askıda olduğu bazı hallerde de sigortalılık niteliğinin sürdüğü kabul edilmiştir. Buna karşılık, diğer sigorta kollarında sigortalılık niteliğinin yitirilip yitirilemeyeceği konusunda bir açıklık getirilmemiştir. Aşağıda sigorta kolları ayrı ayrı ele alınarak, bu konu incelenmeye çalışılacaktır.

---

⁴¹² TUNCAY, s. 90.

⁴¹³ R.G., T.17.6.1949, S. 7235.

⁴¹⁴ GÜZEL-OKUR, s. 115.

⁴¹⁵ Hizmet akdinin askıya alınmasına neden olan olaylar konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Münir EKONOMİ, *İş Hukuku*, B. 2, İstanbul, 1980, s. 203-205.

Hastalık ve Analık Sigortası bakımından konuyu ele aldığımızda Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 107'inci maddesi bireysel sigortalılık niteliğinin "... Hastalık ve Analık Sigortalarının uygulanmasında ödenen primin ilişkin olduğu günü takip eden 10'uncu günden başlanarak yitirilmiş sayılacağı..." öngörülmüştür. Ancak maddenin devamında "... sigortalının ücretsiz izinli olması, greve iştirak etmesi veya işverenin lokavt yapması hallerinde sigortalılık niteliğinin bu sürelerin sona ermesini izleyen 10'uncu günden başlanarak yitirilmiş sayılacağı..."da belirtilmektedir.

Maddeden anlaşılacağı gibi Hastalık ve Analık Sigortaları bakımından sigortalılık niteliği sadece 2'nci bentle belirtilen ücretsiz izin, grev ve lokavt gibi sınırlı üç askı halinde yitirilmez. Gerçekten de işçinin ücretsiz izinli olması, greve katılması veya lokavt sonucu işten uzaklaştırılması hallerinde, kendisine ücret ödenmeyeceğinden sigortaya prim kesilmesi de söz konusu olmayacaktır⁴¹⁶. Fakat izni bitince veya lokavt sona erince işçi işine devam edecek primleri de Kuruma ödenecektir⁴¹⁷. Eğer izni bitmiş veya grev veya lokavt sona ermiş olmasına rağmen işçi 10 gün içinde işe başlamaz ise sigortalılık niteliği sona erecektir.

Hastalık ve Analık Sigortası bakımından sigortalılık niteliğinin üç askı halinde devam edeceğini belirtmiştik. Acaba bunların dışındaki askı hallerinde durum ne olacaktır? Diğer askı halleri 107'inci madde de belirtilmediğinden Hastalık ve Analık Sigortalarında sigortalılık niteliğinin ödenen primin ilişkin olduğu günü takip eden 10'uncu günden başlanarak yitirilmesi gerekir. Bundan dolayı, zorunlu askerlik dışında manevra veya herhangi bir nedenle silah altına alınma yahut Kanundan doğan bir çalışma ödevi dolayısıyla işten uzaklaşmalarda hizmet akdi sigortalının kıdemine göre 90 güne kadar askıda kaldığı halde, sigortalılık niteliği bu hallerin başlamasından itibaren sadece 10 gün devam edecektir⁴¹⁸. Ayrıca bilindiği gibi İş Kanunu'nun⁴¹⁹ 16 ve 17'inci

⁴¹⁶ SARACEL, s. 477.

⁴¹⁷ Yarg. 9.H.D., T. 8.12.1969, E.9607, K.1530 (TUNÇOMAĞ, s. 196); TUNCAY, s. 90.

⁴¹⁸ GÜVEN, *Sosyal...*, s. 28.

⁴¹⁹ R.G., T.1.9.1971, S.13943.

maddelerinin III'üncü bentlerinde belirtilen zorlayıcı nedenlerin mevcut olması halinde sigortalı ve işveren birbirlerine birer hafta bağlı kalırlar. Eğer bir hafta geçmesine rağmen İş Kanunu'nun 16/III'üncü maddesine göre sigortalı veya 17/III'üncü maddesine göre işveren derhal fesih hakkını kullanmaz ve zorlayıcı nedenlerin ortadan kalkmasını bekler ise bekleme süresince hizmet akdi askıda kalacaktır⁴²⁰. Ancak bu askı süresi içinde Hastalık ve Analık Sigortaları bakımından sigortalılık niteliği sadece 10 gün daha devam edecek, sonra yitirilecektir.

Maddede belirtilmeyen diğer, bir askı hali de ücretli izindir. Maddenin ücretli izinden söz etmiş olması ücretli izinde hastalık ve analık sigortaları bakımından sigortalılık niteliğinin yitirileceği anlamına gelmez. Gerçekten de sigortalının ücretli izinde bulunduğu süre içinde sigortalılık niteliğini yitirmesi söz konusu değildir. Zira bu sürede sigortalı ücret almaya devam ettiğinden prim edimini yerine getirmektedir. Bu husus, İş Kanunu'nun 59'uncu maddesinde açıkça düzenlenmiştir⁴²¹. Bu nedenle, hizmet akdi askıya alındığında, yıllık ücretli izin biter bitmez sigortalı işbaşı yapmaz ya da diğer bir deyimle prim kesilme olayı başlamaz ise dahi, Hastalık ve Analık Sigortaları bakımından sigortalılık niteliğinin 10 gün daha devam etmesi gerekir⁴²². Ayrıca, eğer sigortalı yıllık iznini işyerinin kurulu bulunduğu yerden başka bir yerde geçirmeyi ister ise, işveren 2 güne kadar ücretsiz yol izni vermek zorundadır (İş Kanunu m. 52). Böyle

⁴²⁰ EKONOMİ, s. 187-196; Mustafa ÇENBERCİ, 1475 Sayılı İş Kanunu Şerhi, İş Kanunu'nun Temel İlkeleri, Maddelerin Sistemik Açıklanması, Ankara, 1972, s. 44.

⁴²¹ ÇENBERCİ, Sosyal..., s. 704; TUNÇOMAĞ, s. 194.

⁴²² Bu husus 506 Sayılı Kanuna 1186 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce söz konusu değildir. Nitekim bu Kanun değişikliği yapılmadan önce, sigortalı ücretli izni bitiminde işbaşı yapmadan hastalanmış, Yargıtay Hastalık ve Analık Sigortası primini ödeme halinin yıllık ücretli izninin bitimiyle sona ermiş olduğu için sigortalının sigortalılık niteliğinin istirahatın başlangıcından evvel yitirmiş olduğunu öngörerek Kurumun geçici iş göremezlik ödeneği ödememesinde Kanuna aykırılık bulmamıştır. Yarg. 10.H.D., T.22.3.1974, E.1871, K.2862 (ÇENBERCİ, Sosyal..., s. 1422); Kanun değişikliğinden önceki ilk metin şu şekildeydi: "2'inci maddede belirtilen sigortalılardan Hastalık ve Analık Sigortaları primi ödeme hali sona erenlerin sigortalılık nitelikleri, Hastalık ve Analık Sigortalarının uygulanmasından ödenen primin ilişkin olduğu son günden başlanarak yitirilmiş sayılır. ÇENBERCİ, Sosyal..., s. 762."

bir durumda ise Hastalık ve Analık Sigortalarında sigortalılık niteliği yol izni bitimini takip eden 10'uncu günden itibaren yitirilmiş sayılacaktır⁴²³.

Sosyal Sigortalar Kanunu sadece Hastalık ve Analık Sigortaları bakımından sigortalılık niteliğinin sona erme koşullarını belirtmiş, diğer sigortalardaki duruma hiç değinmemiştir. İş Kazası, Meslek Hastalığı, Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları bakımından sigortalılık niteliğinin nasıl sona ereceğine ilişkin olarak doktrinde iki görüş ileri sürülmektedir.

Bunlardan birincisi ki Yargıtayın da bir içtihadında belirtmiş olduğu görüş; Hizmet akdi feshedilmedikçe sigortalılık sıfatının devam edeceği ve sigortalılık niteliğinin 506 Sayılı Kanun'un 2'nci maddesine göre kazanılıp, kaybedileceğine ilişkindir. Böylece bu görüşü benimseyenler Hastalık ve Analık Sigortaları dışındaki sigorta kollarında sigortalılık niteliğinin ancak hizmet akdinin sona ermesi ile yitirileceğini, askı halinde prim ödenmesi kesilse bile diğer koşullar varsa sigortalılık niteliğinin devam edeceğini ileri sürmektedirler⁴²⁴.

Buna karşılık bazı yazarlar ise, Kanun'un 107'nci maddesinde Hastalık ve Analık Sigortaları dışında, örneğin İş Kazası ve Meslek Hastalığı gibi diğer sigorta kollarından söz edilmemesini grev, lokavt ve ücretsiz izin gibi askı hallerinde iş kazası ve meslek hastalığı riskinin söz konusu olmadığı dolayısıyla sigortalıyı bu yönde korumaya gerek bulunmadığını, oysa hastalık ve analık riskinin bu dönemde de varlığını sürdürdüğünü iddia etmektedirler⁴²⁵.

Görüldüğü gibi doktrinde Hastalık ve Analık dışındaki sigorta kollarında sigortalılık niteliğinin yitirilmesi tartışılırken İş Kazası, Meslek Hastalığı, Malûllük,

⁴²³ Memduh YELEKÇİ, *Notlu İzahlı-İçtihatlı Sosyal Sigortalar Kanunu (Şerhi) ve Tüzük-Yönetmelikler*, Ankara, 1988, s. 583.

⁴²⁴ Ercan GÜVEN-Nüvit GEREK, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, Eskişehir, 1987, s. 46; TUNCAY, s. 90; ÇENBERCİ, *Sosyal...*, s. 763.

⁴²⁵ GÜVEN-GEREK, s. 47.

Yaşlılık ve Ölüm Sigorta kolları tek bir kategoride toplanmıştır. Oysa iş kazası ve meslek hastalığı riski ile uzun süreli sigorta kolları olan malûllük, yaşlılık ve ölüm riskleri ayrı niteliklere sahiptir. Dolayısıyla bunlardaki sigortalılık niteliğinin sona ermesi incelenirken ayrı ayrı ele alınmalarında yarar vardır.

İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortası bakımından, iş ilişkisinin sona ermesiyle sigortalılık niteliğinin sona ermesi dışında hizmet akdi askıda iken de sigortalılık niteliğinin sona erdiğini iddia edenlere katılmak mümkündür. Nitekim, bu görüştekileri haklı çıkarıcı bir hükme, İş Kanunu'nun 59'uncu maddesinde rastlanmaktadır. Söz konusu hüküm, sigortalılara yıllık ücretli izin süresi için ödenecek ücretler üzerinden İş Kazası ve Meslek Hastalıkları hariç diğer sigorta primlerinin Sosyal Sigortalar Kanunu'ndaki esaslar çerçevesinde işçi ve işveren yönünden ödenmesine devam olunacağını öngörmektedir. Gerçekten de tıpkı diğer askı hallerinde olduğu gibi, yıllık ücretli izin süresi içinde de sigortalı çalışmadığı için mesleki riskler olan iş kazası ve meslek hastalığı risklerine uğrama tehlikesi ortadan kalkmakta, bu nedenle de söz konusu süre için İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortasına ilişkin prim edimini yerine getirmesi gerekmektedir.

Uzun süreli sigorta kolları olan Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarında, iş ilişkisinin ortadan kalkması dışında hizmet akdi askıda iken sigortalılık niteliğinin yitirilip yitirilmeyeceği konusunu incelemekten önce, sadece bu sigorta kollarına özgü olan sigortalılık süresi kavramını açıklamakta yarar vardır. Zira, sigortalıların Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları yardımlarından yararlanabilmeleri için gerekli koşullardan birisi de belirli bir süre sigortalı bulunmalarındadır. Bu sürenin başlangıcı olarak, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 108'inci maddesinde sigortalının yürürlükten kaldırılmış 5417 ve 6900 Sayılı Kanunlara veya bu Kanuna bağlı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihin alınacağı belirtilmektedir.

Sigortalılık süresinin bitim tarihi ise, sigortalının malûllük ve yaşlılık aylığı bağlanması için yazılı istekte buldukları tarihtir. Sigortalının ölümü halinde ölüm tarihi

ile birlikte sigortalılık süresi de sona erer. Böylece Malûllük ve Yaşlılık Sigortalarında sigortalılık süresi, sigortalılığın başladığı tarih ile yazılı istek tarihi arasında geçen süre iken, Ölüm Sigortasında sigortalılığın başladığı tarih ile ölüm tarihi arasında geçen süreyi kapsar. Ancak sigortalılık süresinin tamamında aralıksız çalışmış olmak zorunlu değildir⁴²⁶. Sosyal Sigorta Kanunu'na bağlı olarak ilk defa çalışma tarihi ile aylık bağlanmak üzere yazılı istekte bulunma tarihi arasında geçen süre aralıksız çalışılarak geçirilsin veya geçirilmesin, tüm sürenin sigortalılık süresinden sayılması gerekmektedir⁴²⁷.

Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları bakımından sigortalılık süresi kavramı sigortalılık niteliğinin yitirilmesinde şu açıdan önem taşır: Hizmet akdi askıya alındığında diğer sigorta kolları gibi Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarında da prim ödeme olayı ortadan kalkacaktır. Oysa bu sigortalardan herhangi birinden aylığa hak kazanabilmek için diğer bir takım koşullar yanında hem belirli bir süre sigortalılık süresi koşulunu taşıyor olmak, hem de belirli bir süre prim ödemiş olmak koşulları aranmaktadır. Hatta yaşlılık sigortasında bazı hallerde diğer bir koşul olarak, belirli bir yaşı doldurmuş olmakta gerekmektedir⁴²⁸.

İşte, eğer bir sigortalı hizmet akdi askıya alınmadan önce bu aylıkları elde etmek için gerekli prim koşulunu yerine getirmiş, ancak sigortalılık süresi koşulu veya yaş koşulunu taşıyamıyor ise belki de hizmet akdi aksıdayken bu koşulları yerine getirebilecektir.

Demek ki Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarında hizmet akdinin askıya alınması olayını ikiye ayırarak incelemek gerekir.

⁴²⁶ SARAÇEL, s. 481.

⁴²⁷ Yarg. 10.H.D., T. 17.11.1983, E.1983/4296, K.1983/5380 (TUNCAY, s. 89; YELEKÇİ, s. 852).

⁴²⁸ Bu koşulların neler olduğu; Malûllük aylığından yararlanma bakımından Sosyal Sigortalar Kanunu m. 54, Yaşlılık aylığından yararlanma bakımından Sosyal Sigortalar Kanunu m. 60, Ölüm aylığından yararlanma bakımından Sosyal Sigortalar Kanunu m. 66'da belirtilmiştir.

yapıldığında İş Kazası ve Meslek Hastalıkları ve Hastalık ve Analık Sigortaları borç ilişkileri sona eremeyip devam edecektir. Aksi halde ödemezlik durumunda olan avukatın toplulukla ilişkisi kesilir⁴³².

Avukatların isteğe bağlı topluluk sigortaları için normal ödeme süresi dışında borç ilişkilerinin iki ay daha kesilmeyeceği yolunda getirilen hüküm; 506 Sayılı Kanun ile getirilen, kısa vadeli sigorta kollarından borç ilişkisinin sona ermesine ilişkin düzenlemeye (m. 107) nazaran daha ileri bir hükümdür. Çünkü, 506 Sayılı Kanuna göre borç ilişkisi son prim ödenen günden itibaren 10 gün daha sürerken; Avukatlar Tip Sözleşmesine göre, prim borcunun ödeme tarihinden itibaren makul nedenin bitişini takiben iki ay daha sürmektedir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, bir disiplin cezası nedeniyle meslekten uzaklaştırma veya mesleği bırakma gibi bir nedenle baro levhasından ismi silinen avukatın, isminin silindiği tarihten itibaren toplulukla ilişkisi kesilmektedir (Av. İKMH. Top.Sig.Tip.Sözl. m. 10, Av. HA. Top.Sig.Tip.Sözl. m. 10). Ancak, burada da Hastalık ve Analık Sigortaları borç ilişkisinin hemen değil, son prim ödenen tarihten itibaren 10 gün geçtikten sonra sona erdiğini kabul etmek gerekir⁴³³.

Nihayet, bir avukat hizmet akdiyle veya memuriyet ilişkisiyle çalışmaya başlayabilir. Bu hallerde, toplulukla olan ilişkisinin yeni işe nakil tarihi itibarıyla kesileceği hüküm altına alınmıştır (Av. İKMH. Top.Sig.Tip.Sözl. m. 13; Av. HA. Top.Sig.Tip.Sözl. m. 14)⁴³⁴.

⁴³² 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 109'uncu maddesine göre, daha önce de belirtildiği üzere, primlerini zamanında ödemeyen avukatın adı baro yönetim kurulu kararıyla baro levhasından silinir. Bu nedenle, ÇENBERCİ'nin "topluluk üyesinin prim ödemeye ilişkin sigorta edimini yerine getirmemesi, topluluk sigortası dışında kalması sonucunu doğurmaz, avukatsa baro levhasından silinir" şeklindeki düşence bir yanlışlığın ürünüdür. Çünkü, baro normal ödeme süresi dışında tanın iki aylık ek ödeme süresi dolmasına rağmen primini ödemeyen ve böylece topluluk sigortası ile ilişkisi kesilen avukatın ismini levhadan silebilir.

⁴³³ SÖZER, s. 127.

⁴³⁴ Böyle bir nakil halinde kısa vadeli sigorta kollarında hizmet birleştirilmesine gidilmektedir. Bkz. Av. HA. Top.Sig.Tip.Sözl. m. 13.

İş Kazası ve Meslek Hastalıkları Sigortası ve Hastalık ve Analık Sigortalarını düzenleyen avukatlar Tip Sözleşmelerinde sadece yukarıda incelenen, üye bakımından sosyal sigorta ilişkisinin sona erme nedenleri ele alınmış, avukatlar topluluk sözleşmelerini feshine ilişkin hükümlere yer verilmemiştir. Eğer, barolarla Kurum arasında yapılan sözleşmede konuya ilişkin düzenlemelere gidilmemişse, boşluğun aşağıda incelenen ve topluluk sigortasının zorunlu dalı olan avukatlar Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortası için geçerli genel koşullardaki düzenlemelerle doldurulması düşünülebilir. Diğer bir ifade ile, Kurum temerrüd sonrası fesih için o ay beklemek zorundadır.

Konu noterler bakımından ele alındığında belirtmek gerekir ki, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye Noterler Birliği ve Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü arasında tespit edilen tip sözleşmeler avukatlara ilişkin tip sözleşmelerle paralel hükümler taşımaktadır. Bu nedenle, avukatlar topluluk sigortası ile ilgili olarak söylenenler noterler topluluk sigortası için de geçerlidir⁴³⁵.

Ş. 3. TARIM KESİMİNDE KISA SÜRELİ ÇALIŞANLAR BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN SONA ERMESİ

Daha öncede belirtildiği üzere 17.10.1983 tarihinde kabul edilen 2925 Sayılı “Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu” tarım işlerinde hizmet akdiyle süreksiz olarak çalışanlara isteğe bağlı sigortalılık hakkı tanımıştır⁴³⁶. Bu anılan Kanun’un kapsam başlığını taşıyan 2’nci maddesine göre, “Sosyal güvenlik kanunları kapsamı dışında olanlarla bu kanunlara göre malûllük, emeklilik (yaşlılık) aylığı, sürekli tam işgöremezlik geliri almayanlardan, süreksiz olarak tarım işlerinde hizmet akdiyle çalışanlar istekte bulunmaları koşuluyla bu Kanuna göre sigortalı sayılmaktadır. Kanun, buna göre süreksiz olarak tarım işlerinde çalışanları kapsamına almış ve bu bireylerin yazılı istekte

⁴³⁵ Bkz. YÜKSEL, s. 187.

⁴³⁶ Bkz. İkinci Bölüm, Ş.1.III.

buldukları tarihi izleyen yılbaşından itibaren sigortalı sayılmalarını hükme bağlamıştır (m. 5).

Sigortalı olmayı isteğe bağlamakla sigortalılığın zorunlu olması ilkesine önemli bir istisna daha getiren bu Kanun, sigortalı olanların primlerini ait olduğu yılı izleyen Şubat ayı sonuna kadar ödemeyenler ile ödedikleri halde aynı süre içinde Kuruma belgeleyenlerin o yılın 1 Ocak tarihinden, sigortalılığa devam etmek istemediklerini Kuruma yazılı olarak bildirenlerin bu bildirim Kurum kayıtlarına geçtiği tarihi izleyen yılbaşından ve sosyal güvenlik kurumlarına bağlı olarak çalışmaya başlamaları nedeniyle prim ve kesenek kesilmeye başladığı tarihten itibaren sigortalılıklarının sona ereceğini öngörmüştür (m. 6).

§. 4. TARIM KESİMİNDE BAĞIMSIZ ÇALIŞANLAR BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN SONA ERMESİ

Kısaca bir hatırlatacak olursak; 2926 Sayılı Kanun zorunlu sigortalılığı kural saymış olmakla birlikte kendi adına tarımsal faaliyette bulunmakla birlikte 22 yaşından küçük fakat 18 yaşını doldurmuş bulunanların, kendi adına tarımsal faaliyette bulunanların yanında aile bireyi olarak ücretsiz çalışan ve 22 yaşından küçük 19 yaşını doldurmuş olanların ve zorunlu sigortalılığı sona erenlerin isteğe bağlı olabileceklerini hükme bağlamıştır (m. 60).

Tarımda bağımsız çalışanlar bakımından isteğe bağlı sigortalılık;

i) İsteğe bağlı sigortalılığın sona ermesi için başvurunun yapıldığı ayın sonundan,
ii) T.C. Emekli Sandığına bağlı olarak çalışmaya başlayanların emekli keseneği kesilmeye başladığı tarihten⁴³⁷,

iii) Bağ-Kur, Sosyal Sigortalar Kurumu, kanun veya Kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulu diğer Emekli Sandıkları (Bankalar, Sigorta ve Reasürans Şirketleri,

⁴³⁷ GÜZEL-OKUR, s. 473-474; Tarımda İsteğe Bağlı Sigortalılık Prim Ödeme Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, m. 7.

Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Borsalar veya bunların teşkil ettiği Birlikler Sigorta ve Emekli Sandıkları) kapsamına girildiği tarihten,

iv) Yaşlılık aylığı bağlanması veya toptan ödeme yapılması isteğinde bulunduğu tarihten,

v) Malûllük aylığına hak kazanılan rapor tarihinden,

vi) Kendi adına ve hesabına tarımsal faaliyette bulunanlardan 22 yaşını dolduran erkekler ile aile reisi kadınların, 22 yaşını doldurdıkları tarihi izleyen yılbaşından,

vii) Kendi adına ve hesabına tarımsal faaliyette bulunan 22 yaşını dolduran kadın sigortalının aile reisi sıfatını kazandıkları tarihi izleyen aybaşından, itibaren isteğe bağlı sigortalılıkları sona erer⁴³⁸.

Ş. 5. İŞ İLİŞKİSİ BULUNMAYANLAR BAKIMINDAN İSTEĞE BAĞLI SİGORTALILIK NİTELİĞİNİN SONA ERMESİ

İsteğe bağlı sigortalılık 1479 Sayılı Kanun'un 2229, 3165 ve 3396 Sayılı Kanunlarla değişik 79'uncu maddesi ve Bağ-Kur İsteğe Bağlı Sigortalılık Yönetmeliği ile düzenlenmiştir. Buna göre daha önceden de belirtildiği üzere isteğe bağlı sigortalılıktan, ev kadınları, Türkiye'de ikamet eden Türk asıllı yabancı uyruklular, herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmayanlar, yurt dışındaki yurttaşların yanlarında bulunan ve çalışmayan eşleri, Bağ-Kur zorunlu sigortalılıklarını kaybedenler, yararlanabilir (1479 Sayılı Kanun m. 79).

İsteğe bağlı sigortalılığın sona ermesi hakkında düzenlenen hüküm yönetmeliğin 6'ncı maddesinde yer almıştır. Söz konusu madde hükmüne göre isteğe bağlı sigortalılık yedi halden herhangi birinin gerçekleşmesiyle sona erer. Bunlar;

i) İsteğe bağlı sigortalılığın sona ermesi için yapılan yazılı isteğin Kurum kayıtlarına geçtiği tarihten⁴³⁹,

⁴³⁸ TUNCA Y, s. 346; GÜZEL-OKUR, s. 473.

⁴³⁹ ERSAN, s. 121; TUNCA Y, s. 39; GÜZEL-OKUR, s. 421; Kenan TUNÇOMAĞ-Tankut CENTEL, *Açıklamalı Sosyal Sigorta Kanunu ve Bağ-Kur Mevzuatı*, İstanbul, 1982, s. 445.

- ii) T.C. Emekli Sandığına bağlı göreve başlanılan ayın sonundan,
- iii) Zorunlu sigortalı olarak Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur ve kanunla veya kanunların verdiği yetkiye dayanılarak kurulu diğer emekli sandıkları kapsamına girdiği tarihten,
- iv) Yaşlılık aylığı bağlanması veya toptan ödeme yapılması için yapılan, isteğin Kurum kayıtlarına geçtiği tarihten,
- v) Malûllük aylığına hak kazanılan rapor tarihinden,
- vi) Sigortalının ölümü halinde, bir süre prim ödememiş ise, en son prim ödenen ayın sonundan, ölüm tarihinden bir önceki ayda prim ödemelerinin bulunması halinde, ölüm tarihinden itibaren,
- vii) Herhangi bir aya ait prim borcunun ve gecikme zamlarının ödenmesi gereken sürenin bitiminden başlayarak altı ay içinde ödenmemesi halinde, prim borcunun ait olduğu ayın başından itibaren sona erer⁴⁴⁰.

Ancak isteğe bağlı sigorta primlerini süresi içinde ödemekle beraber, aylık primin yüzde yirmisine kadar olan (%20 dahil) hesap hatası niteliğindeki prim ve gecikme zammı borçları ile 1479 Sayılı kanunun 51'inci maddesine göre diğer sosyal güvenlik kurumlarındaki hizmetlerine ait prime esas ücret ve yan keseneğe esas derecelerine göre daha düşük basamak seçimi yapmış oldukları tespit edilenlerden ödemeleri gereken prim ve gecikme zammı borçlarını, Kurumun kendilerine bildiri tarihinden itibaren 3 ay içinde ödeyenler hakkında bu fıkra hükmü uygulanmaz.

g ve f fıkralarına göre isteğe bağlı sigortalılıkları sona erenlerin borçlarının ait olduğu aybaşından itibaren bir yıl geçmedikçe yeniden isteğe bağlı sigortalılık istekleri kabul edilmez (Yön. m. 6)⁴⁴¹.

---

⁴⁴⁰ SAVAŞIR, s. 71-72; ERSAN, s. 121; GÜZEL-OKUR, s. 382; **Bağ-Kur İsteğe Bağlı Sigortalılık Yönetmeliği**, m.6.

⁴⁴¹ Bu madde, 22.7.1987 tarihli yönetmelik tarafından, yukarıdaki biçimde değiştirilmiştir. f fıkrasının 1'inci bendine ilişkin değişiklik 1.3.1981 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

Görüleceği üzere, istekle mümkün olan sigortalılığın yine istekle ya da yukarıdaki hallerden birinin gerçekleşmesi ile sona ermesi, bir hakkın kullanılmasının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

İsteğe bağlı sigorta uygulaması ilk kez, Sosyal Sigortalar Kanunun'da 1.6.1957 tarihinde uygulamaya konulmuş ve daha sonra yapılan değişikliklerle bugünkü durumuna gelmiştir. İncelememiz; İsteğe bağlı sigortanın, bireylerin sosyal güvenlik haklarını bütünleyici bir işlev üstlendiğini göstermektedir. Sosyal güvenliği halen ülkenin tamamına yayamamış durumdaki ülkemiz için, isteğe bağlı sigortanın taşıdığı önemin artmakta olduğu söylenebilir. Böylece; bireyler isteğe bağlı sigorta yolu ile, daha önce sigortaya bağlı çalışmalarından dolayı kendilerine yaşlılık ya da malûllük aylığı bağlanmasına yetecek kadar bir süreyi ya da noksan gün sayısını prim ödemek suretiyle tamamlayarak aylık almaya hak kazanmaktadırlar. Bunun dışında, bazı iş ve meslek gruplarına çıkarılan bazı özel kanunlarla isteğe bağlı sigortalı olarak sosyal güvenlik hakları sağlanmıştır. Bunun yanısıra; 506 sayılı Kanun'un geçici 20'inci maddesine bağlı sandıkların üyelerine de isteğe bağlı sigorta yoluyla Sosyal Sigortalar Kanunu'na paralel haklar tanınmıştır.

Bağımlı çalışanların isteğe bağlı sigortaya devamlarının, pozitif hukukta dayanağını oluşturan Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 85'inci maddesinde; 3395 sayılı Kanun'un 8'inci maddesi ile gerçekleştirilen değişikliklerle, önceki zorunlu sigorta kapsamındaki çalışma sürelerine bakılmaksızın ve halen bir işte çalışmayanlara sosyal güvenlik olanağı sağlanmıştır. Ancak, ön sigortalılık süresinin ve belirli bir prim gün

sayısının aranmayışı olumsuz yöndeki gelişmeyi adeta körüklemiştir. Nitekim, yasal değişiklikten önce, en az 5 yıl sigortalılık süresi ve 750 gün prim ödeme gün sayısına sahip olunması gerekirken; Yeni düzenlemede, sigortalı olarak tescil edilme yeterli olmakta, diğer bir ifade ile bir kimsenin bir gün sigortalı olması ve bu durumunun Kurumca tescil edilmiş bulunması ile isteğe bağlı sigorta için aranan ilk temel koşul gerçekleşmektedir. Böylece zaman içerisinde, esas olarak ön sigortalılık süresi ile, belli bir süre prim ödemiş olma koşullarından vazgeçildiği; buna karşılık isteğe bağlı sigortalının yıl içinde ödeyeceği prim gün sayılarının giderek çoğaldığı görülür. Bu ise; isteğe bağlı sigortanın; Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamında olmayan iş veya işyerlerindeki çalışması sona erenleri güvence altına almaktan daha çok, herhangi bir işte çalışmama yüzünden sosyal sigortalılık niteliğini yitirenler ile bunların yakınlarını malûllük, yaşlılık ve ölüm tehlikelerine karşı sosyal güvence altına alma yönünden işlevini sürdürdüğünü gösterir. Ayrıca bu düzenleme biçimi, 506 Sayılı Kanun'un zorunlu sigortalılığa ilişkin diğer hükümleri karşısında bir çelişki oluşturduğu gibi, çalışma yaşamının gereklerine de ters düşmektedir. İsteğe bağlı sigortalı olabilmek için ön sigortalılık süresi ve prim ödeme gün sayısına ilişkin hiçbir koşulun öngörülmemesi kanımızca isteğe bağlı sigortalılığın ilkeleriyle de bağdaşmamakta ve zorunlu sigortalılık sistemini sarsacak bir nitelik taşımaktadır. Öte yandan, 3395 Sayılı Kanun'un 8'inci maddesiyle getirilen bu değişiklikte, sosyal güvenlik haklarından daha büyük bir kitlenin yararlanmasına olanak sağlanmıştır. Gerçekten, isteğe bağlı sigortalı olabilmek için, sigortalılık süresi (5 yıl) ve prim ödeme gün sayısı (750 gün) koşulları kaldırılarak bir günlük tescilli olmanın yeterli görülmesi, daha çok sayıda bireyin isteğe bağlı sigortalı olmak için Kuruma başvurmasına neden olmuş ve böylece isteğe bağlı sigortanın kapsamı genişlemiştir.

Ayrıca, bu günkü yasal düzenlemeyle isteğe bağlı sigorta ilişkisine, kamu hukuku ilişkisi niteliğinin kazandırılması, kurumsal yönden olumlu bir gelişme olarak görülebilir. Bununla birlikte, isteğe bağlı sigortaya ilişkin yasal düzenlemenin eksiksiz

olduğu söylenemez. Nitekim, yasal sistematik yönünden, isteğe bağlı sigortanın serbest sigorta olma niteliğine yer verilmiş değildir. Serbest sigorta ilişkisinde, Kurum ile sigortalı arasındaki ilişki sigorta zorunluluğunun olmamasına rağmen kamu hukukuna dayanır. Böylece, serbest sigorta ile isteğe bağlı sigorta kamu hukukuna yaklaştırılmıştır. Fakat bu yaklaştırma yapılırken sistematikte de aynı şekilde bir düzenleme yapılmamıştır. Bu nedenle, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun IX. Bölümünde "İsteğe Bağlı Sigorta" bölüm başlığına yer verildikten sonra madde 85'de "Koşullar" ve madde 86'da "Topluluk Sigortası" madde başlıklarının kullanılması yerine söz konusu bölüm başlığının "Serbest Sigorta" ve madde 85 ile madde 86'nın madde başlıklarının da "İsteğe Bağlı Sigorta" ve "Topluluk Sigortası" olarak düzenlenmesinin daha doğru olacağı kanısındayız.

Öte yandan Bağ-Kur uygulaması ile, belli bazı gruplara isteğe bağlı sigortalı olma hakkı tanınmıştır. Bu gruplar, isteğe bağlı sigorta ile Sosyal Sigorta Kanunun'da isteğe bağlı sigortalılara uygulanan malûllük, yaşlılık, ölüm sigorta yardımları yanında, hastalıkları halinde sağlık yardımlarından da yararlanmaktadırlar. Belirtmek gerekir ki, hizmet akdi ile çalışan işçiler ile iş ilişkisi bulunmayanlar bakımından da isteğe bağlı sigorta uygulaması çerçevesi ile sosyal güvenlik hakkı sağlanmaktadır. Ne var ki, bu konuda bir takım eksiklikler de sözkonusudur. Bu eksiklikleri isteğe bağlı sigortanın Sosyal Sigorta Kanunu ve Bağ-Kur'daki uygulamalarını karşılaştırarak vermenin daha uygun olacağı kanısındayız.

Yukarıda belirtildiği gibi, Sosyal Sigorta Kanunun'da isteğe bağlı sigortalılığın uygulanabilmesi için bireylerin önceden sigortalı olmaları yeterli görülmüştür. Bu kuruluşta isteğe bağlı sigortalı olanlara sadece Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarından yararlanma hakkı verilmiştir. Ne var ki, iş kazası ve meslek hastalığı dışındaki risklerin tümüyle, bu gibi eski sigortalılar karşı karşıyadırlar. İsteğe bağlı sigorta ile malûllük, yaşlılık, ölüm riskinin karşılanıpta, analık ve hastalık riskinin karşılanmaması bir eksiklik sayılabilir.

Bağ-Kur yönünden ise, durum daha değişiktir. Gerçekten, Bağ-Kur isteğe bağlı sigortalıları kapsam bakımından 6 grupta sınırlı tutulmuştur. Buna göre tarım işi yapanlar, ev kadınları, Türkiye’de ikamet eden Türk asıllı yabancı uyruklular, yurt dışındaki yurttaşların yanlarında bulunan ve herhangi bir işte çalışmayan eşleri, belirli bir işi bulunmayan bireyler ile daha önce zorunlu sigortalı olarak Bağ-Kur kapsamında olup da sigortalılık niteliği kaybedenler dışında kalan bireyler, isteseler bile Bağ-Kur kapsamında isteğe bağlı sigortalı olamazlar. Bu nedenle Bağ-Kur’da isteğe bağlı sigortadan yararlanan kesim daraltılmıştır.

Görüleceği üzere risk yönünden Bağ-Kur isteğe bağlı sigortalıları Sosyal Sigortalar Kanunu’na göre Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortaları yanında sağlık yardımlarından da yararlanmaları nedeniyle daha avantajlı durumdadır.

Öte yandan her iki sosyal güvenlik kurumunun isteğe bağlı sigorta uygulamalarını ayıran diğer bir husus ise, sigortalıların ödedikleri primler bakımından ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Sosyal Sigortalar Kanunu, isteğe bağlı sigortalılara normal ve üst gösterge tablolarında istedikleri göstergeleri seçebilmeleri olanağını vermesine karşın, 1479 sayılı Kanun (Bağ-Kur) ile, isteğe bağlı sigortalılar prim ödemelerinde, mevcut 24 basamaktan ilk 12 basamağı seçebilmektedirler. Bu nedenle, Sosyal Sigorta Kanunu kapsamındaki isteğe bağlı sigortalının Normal ve Üst Gösterge Tablolarından herhangi birini seçebilmeleri de, bu tür sigortalıları diğer sigortalılara göre ayrıcalıklı bir duruma getirmektedir. Zira yaşamında 1 gün çalışıp sigortalı olarak tescili yapılan birey, Üst Gösterge Tablosu’nun en üst derece ve kademesini seçebilmektedir. Aylık bağlanmaya ilişkin diğer koşullar da oluşunca en üst dereceden aylık bağlanmasını Kurumdan isteyebilmektedir. Kuşkusuz bu durum, sosyal sigorta yöntemi içinde eşitlik ve denge ilkelerine ters düşen bir nitelik taşımaktadır.

Üçüncü bir fark Sosyal Sigorta Kanunu; isteğe bağlı sigortalılarına sadece askerlik borçlanması yapma olanağının tanınmış olmasıdır. Buna karşın, Bağ-Kur kapsamında

isteğe bağı sigortalıları, askerlik borçlanması yanında eğer belli bir tarihte belirli bir yaşı doldurmuşlarsa, geriye doğru 10 yıla kadar borçlanma yapabilmektedirler.

Diğer yandan; isteğe bağı sigortalı iken ölenlerin hak sahiplerine Sosyal Sigortalar Kurumu cenaze yardımı öderken, Bağ-Kur bu ödemeyi yapmamaktadır.

İsteğe bağı sigortanın sosyal güvenliği sağlamada bir yol olduğu gibi, çözüm seçenekleri yönünden de önemli bir konuma sahip olduğu esastan hareketle isteğe bağı sigortanın kapsam bakımından geliştirilerek sosyal güvenliğin ülke geneline yaygınlaştırılmasında önemli bir görev üstlenmesinin yararlı olacağı düşünülebilir.

Bu bakımdan ülkemiz isteğe bağı sigorta uygulamaları yönünden aşağıdaki öneriler ileri sürülebilir:

i) Öncelikle sosyal güvenlik, bir insan hakkı ve devletin bu hakkı yerine getirmeyi bir Anayasal görev olduğuna göre, sosyal güvenliğe giden yolda bir kilometre taşı olan isteğe bağı sigortanın gerek Sosyal Sigorta Kurumun'da ve gerekse Bağ-Kur'da karşıladığı riskler birbirine paralel olmalıdır. Örneğin Sosyal Sigortalar Kurumun'da Malüllük, Yaşlılık, Ölüm Sigortaları yanında İşkazaları, Meslek Hastalıkları, Hastalık, Analık sigortaları da kapsama alınmalıdır. Bunun gibi Bağ-Kur'da isteğe bağı sigortadan dileyen Bağ-Kur üyeleri diledikleri basamaktan prim ödeyebilmeli, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun kapsadığı risklerin tümü de aynen Bağ-Kur isteğe bağı sigortalılarına tanınmalıdır.

ii) Uluslararası Çalışma Örgütünü (UÇÖ'nün) normlarına göre kurulması gerekli görülen işsizlik sigortası ve aile yardımları gibi riskler ülkemizde de geciktirilmeden birer sigorta dalı haline getirilmeli ve bu riskler de isteğe bağı sigorta kapsamına alınmalıdır.

iii) Öte andan, daha önce belli bir süre sosyal güvenlik kuruluşlarına bağı olarak çalışmış olup, sonradan çalışmaya ara veren bireylerden, mali güçleri anılan kuruluşlara prim ödemeye elverişli bulunmayanların isteğe bağı sigorta primleri, sosyal güvenliğin

devlet görevi olduğu ilkesinden hareketle, devlet tarafından oluşturulacak bir fonla sosyal güvenlik kuruluşlarına ödenmelidir.

iv) Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur ve 506 Sayılı Kanun'un geçici 20'inci maddesine bağlı sandıklardan bireylere istedikleri takdirde bağlı oldukları risklerin birine, birkaçına ya da tümüne topluluk sigortasında olduğu gibi isteğe bağlı sigortalı olma hakkı tanınabilmelidir.

v) Ayrıca, tarımda hizmet akdi ile kısa süreli çalışan işçilerin ve kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanların sigortalanma ile ilgili her türlü işlemlerinin, Sosyal Sigorta Kurumu ve Bağ-Kur bünyelerinden alınarak bu konuda oluşturulacak yeni bir kuruma (Tarımda Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu gibi) verilmesini ve tarımda çalışanların sosyal güvenlik haklarının Sosyal Sigortalar Kurumu'ndakine benzer şekilde geliştirilerek hatta UÇÖ normlarına getirilmesi sağlanmalıdır.

vi) İsteğe bağlı sigortaya devam edenlerin, sosyal sigorta ilişkisinin hükümleri bakımından, zorunlu sigortalılara yaklaştırılması gerekmektedir. Bu sayede, isteğe bağlı sigortaya girişte zorunlu sigortalıların aleyhine yaratılan ayrıcalıkların, yerini zaman içersinde her iki kesimin eşitliğine ve dengelenmesine bırakılması ümit edilebilir.

vii) Nihayet, isteğe bağlı sigortanın sona ermesi konusundaki düzenleme boşluklarının giderilmesi yerinde olur.

Doğaldır ki, yukarda belirtilen hususların yaşama geçirilebilmesi için bir takım yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda hükümetin şimdiye değin ülkemizce kabul edilmemiş ya da onaylanmamış UÇÖ'nün sözleşmelerini ve tavsiye kararlarını onaylaması, işsizlik sigortaları hakkında yasa tasarıları hazırlamaları ülkemizin çalışma yaşamının geleceği yönünden kuşkusuz olumlu işaretler vermektedir.

Yukarda belirttiğimiz önerilerin yerine getirilmesi durumunda, daha geniş ve büyük insan toplulukları isteğe bağlı sigorta kanalı ile sosyal güvenlik haklarına kavuşacak, mutluluk ve refaha ulaşarak gelecek endişe ve sıkıntılarını yok edeceklerdir. Bunun sonucunda sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmamış nüfus kitlesi böylece sosyal güvenlik kapsamına alınacaktır.

Çalışmamızı Fransız Düşünür ve Yazar Voltairei'in; "Dinlenmek ve yorgunluk gidermekten ziyade, gelecek endişesini yok eden Sosyal Güvenliği nerede olursa olsun arayıp bulmaya can atıyorum" sözü ile sonuçlandırırken, isteğe bağlı sigorta uygulamalarının bir an önce aksak ve eksiklikleri giderilerek ölkemiz sosyal güvenlik sistemine yararlı hale getirilmesini diliyoruz.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKÇOMAK İsmail-
BELLİ Nadir A. : En Son Değişiklikleri İle Açıklamalı Uygulamalı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ve İlgili Kanunlar, Anraka, 1982.
- ALPER Yusuf : “3395 Sayılı Kanun, Süper Emeklilik ve Sosyal Güvenlik”, İKTİSAT VE MALİYE DERGİSİ, C. XXXVI, S. 10 (Ekim 1989).
- ALPER Yusuf : “Tarım Kesiminde Sosyal Güvenlik Özellikleri ve Problemleri”, SOSYAL SİGORTALAR KURUMU BÜLTENİ, C. V, S. 18 (Mart-Nisan 1990).
- AYHAN Abdurrahman : “Bağ-Kur Kanunu’na Göre İsteğe Bağlı Sigortalılık”, E.İ.İ.B.F. DERGİSİ, C. II, S. 2 (Haziran 1984).
- AYHAN Abdurrahman : “Bağ-Kur Kanunu Kapsamında Bulunanların Basamak Seçimi, Yükseltilmesi ve Bazı Uygulama Sorunları”, E.İ.İ.B.F. DERGİSİ, C. XVIII, S. 2 (Haziran 1982).
- AYHAN Abdurrahman : “506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’na Göre Sigortalı Kavramı”, E.İ.İ.B.F. DERGİSİ, C. I, S. 3 (Kasım 1986).
- AYHAN Abdurrahman : “Sosyal Sigorta ve Özel Sigorta Arasındaki İlişki ve Farklara Genel Bir Bakış”, E.İ.İ.B.F. DERGİSİ, C. V, S. 1 (Haziran 1987).

- AYHAN Abdurrahman : “Türk Vatandaşlarının Yurt Dışında Geçen Hizmet Sürelerinin Sosyal Güvenlikleri Bakımından Birleştirilmesi”, E.İ.İ.B.F. DERGİSİ, C. III, S. 2 (Kasım 1985).
- BAWERK E. Böhm : Kapital Und Kapitalzins, Bd, II, 1 Positive, Thesrive Des Kapitals, 4, Aufl, Stuttgart, 1961.
- BİLGİNOĞLU Doğan : Sosyal Güvenlik Mevzuatı, Ankara, 1979.
- BİRKAŞ Hasan : 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ve Uygulaması, Ankara, 1972.
- BOZER Ali : Sigorta Hukuku, B. 2, Ankara, 1980.
- CAN Mehmet : Sosyal Sigortalar Kanunu ve Uygulaması, B. 2, Ankara, 1987.
- CENTEL Tankut : “Bağımlı Çalışanların İsteğe Bağlı Sigortaya Devam Etmeleri”, İŞ HUKUKU DERGİSİ, C. III, S. 1 (Ocak-Mart 1993).
- CENTEL Tankut : Sosyal Sigortalar Kanunu ve İlgili Mevzuat, İstanbul, 1991.
- CENTEL Tankut : “Türkiye’de Sosyal Sigortaların Standartlaştırılması Üzerine Bir Deneme”, İŞ HUKUKU DERGİSİ, C. I, S. 3 (Temmuz-Eylül 1991).
- CUHRUK Mahmut-
ÇOLAKOĞLU H.Servet-
BÜKEY A.Avni : Sosyal Sigortalar Kanunu, Ankara, 1977.
- ÇAĞLAR Ziya : Açıklamalı Uygulamalı Bağ-Kur Mevzuatı ve İlgili Kanunlar, Ankara, 1986.
- ÇELEBİ Erkan : “Töbank Personeli Şimdilik Rahat”, HÜRRİYET GAZETESİ, (26 Kasım 1992).
- ÇENBERCİ Mustafa-
UYGUR Turgut : Bağ-Kur Kanunu Şerhi, Ankara, 1979.

- ÇENBERCİ Mustafa : 1475 Sayılı İş Kanunu Şerhi, İş Kanunu'nun Temel İlkeleri, Maddelerin Sistemik Açıklanması, Ankara, 1972.
- ÇENBERCİ Mustafa : Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Ankara, 1985.
- ÇUBUK Ali : Sosyal Güvenlik ve Sosyal Güvenlik Kurumları, Ank. İ.İ.İ.A. Ya. No: 175, Ankara, 1982.
- ÇUBUK Ali : Sosyal Politika ve Sosyal Güvenlik, Gazi Ün. Ya. No: 21, Ankara, 1988.
- DİLİK Sait : Sosyal Güvenlik, Ankara, 1991.
- DİLİK Sait : Türkiye'de Sosyal Sigortalar, İktisadi Açından Bir Tahlil Denemesi, Ankara, 1972.
- DİLİK Sait : "Sosyal Güvenliğin Karşılıdığı Riskler ve Türkiye'de Durum", KAMU-İŞ DERGİSİ, C.II, S. 1 (Temmuz 1989)
- DOUBLEL Jacques : Securite Sociale Presses Universitaires, De France, Paris, 1972.
- DUPEYROUX Jacques Jean : Droit De La Securite Sociale, Paris, 1975.
- DURKHEİM Emile : Die Regeln Der Soziologis-chen Methode, Neuwied, 1961.
- DUYGULU Ercan : İşveren Yönünden Sosyal Sigortalar Kurumu Mevzuatı, Manisa, 1992.
- EKDEMİR Şadi : Türkiye'de Sosyal Güvenlik Rejimleri ve Uygulamaları, SSK. Gen.Müd. Ya. No: 375, Ankara, 1983.
- EKONOMİ Münir : İş Hukuku, B. 2, İstanbul, 1980.
- ELSHOLZ Karl : Strukturänderung Der Sozialpolitik Die Ökonomische Grenze Der Zwangswarsarge, München, ?.

- ERNAM Nuri : Açıklamalı ve Uygulamalı Sosyal Sigorta Mevzuatı, Ankara, 1990.
- ERSAN Gürbüz : Türkiye’de Sosyal Güvenlik, İstanbul, 1987.
- GÜVEN Ercan-
GEREK Nüvit : Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, Eskişehir, 1987.
- GÜVEN Ercan : Sosyal Sigortalar Genel Uygulama İlkeleri ve Sigorta Kolları, E.İ.T.İ.A. Ya. No: 149/91, Eskişehir, 1976.
- GÜVEN Ercan : “Sosyal Sigortaların Zorunluluk Prensibi İçinde Sigortalılık Niteliği Sorunu”, E.İ.İ.T.A. DERGİSİ, C. IX, S. 1 (Ocak 1973).
- GÜVEN Ercan : “Tarım İşçilerinin Sosyal Güvenlik Önlemleri ve Bazı Düşünceler”, E.İ.İ.B.F. DERGİSİ, C. V, S. 1-2 (Mart 1988).
- GÜRSEL Eriş : “Avukatlar Topluluk Sigortası”, MANİSA BAROSU DERGİSİ, C. II, S. 6 (Temmuz 1983).
- GÜZEL Ali-
OKUR Ali Rıza : Sosyal Güvenlik Hukuku, B. 3, İstanbul, 1992.
- İŞÇİ SİGORTALARI
KURUMU GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ : Malûllük, İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Hakkında Talimat ve İzahname, İşçi Sigortaları Kurumu Yayını, Ankara, ?.
- İZVEREN Adil : Sosyal Politika ve Sosyal Sigortalar, Ankara, 1968.
- KELEŞ Doğan : Türk Sosyal Sigortalar Sisteminin Finansmanı ve Karşılaşılan Problemler, (Yayınlanmamış Master Tezi), Ankara, 1992.
- KILKIŞ İlknur : “Tarımda Ücretle Çalışanların Çalışma Sorunları, Tarım İş Kanunu’nun Eksikliği”, KAMU-İŞ DERGİSİ, C. III, S. 3 (Ocak 1994).

- MERTER Hamdi : Açıklamalı-Örnekli-Uygulamalı Bağ-Kur Klavuzu ve İlgili Mevzuat, İstanbul, 1986.
- METERİS Mehmet : "Topluluk Sigortası", BURSA BAROSU DERGİSİ, C. IX, S. 28 (Kasım 1986).
- OKUR Ali Rıza : "Türk Sosyal Güvenlik Kurumlarına İlişkin Bir Karşılaştırma", İKTİSAT VE MALİYE DERGİSİ, C. XXXI, S. 12 (Mart 1989).
- OZANOĞLU Teoman İ.-
YALNIZOĞLU Sıddık-
TÜMER Avni : Açıklamalı-İçtihatlı Sosyal Sigorta Mevzuatı, C. II, Ankara, 1974.
- OZANOĞLU Teoman : "9 Temmuz 1987 Tarih ve 19512 Sayılı Resmi Gazetede Yayınlanan 20.6.1987 Tarih ve 3395 Sayılı Kanunla 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunun'da Yapılan Değişiklikler ve Eklentiler ve Türk Sigorta Sistemine Getirilen Yenilikler", ÇİMENTO İŞVEREN DERGİSİ, C. I, S. 5 (Eylül 1987).
- ÖCAL Akar : "506 Sayılı Kanuna Tabi Kurumlarda Görev Yapanların Sosyal Güvenlik Sorunu", E.T.T.İ.A. DERGİSİ, C. XII, S. 3 (Ekim 1973).
- ÖRNEK Hüsamettin : "Sosyal Güvenlik Sistemimiz İçinde Özel Sandıkların Konumu", ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK SORUNLARI VE ÖNERİLER, ASİAD, Ankara, 1992.
- ÖZBEK Oğuz : Notlu-İçtihatlı Sosyal Sigorta Kanunu ve İlgili Mevzuat, İstanbul, 1980.
- ÖZTÜRK Turgut-
ÖZTÜRK Mustafa : İş Kanunu ve Sosyal Sigortalar Kanunu, İstanbul, 1987.
- PEKİNER Kamuran : Sigorta İşletmeciliği Prensipleri, Hesap Bünyesi, İst.Ün. İşletme Fak., Ya. No: 14, İstanbul, 1970.

- RICHARSON Henry-
(Çev: Turan YAZGAN) : İktisadi ve Mali Yönleriyle Sosyal Güvenlik, İstanbul, 1970.
- RICHTER Art : Grundlagen Des Rechts Der Sozialen Sicherheit, Stuttgart, 1979.
- SARAÇEL Nüket : “Sosyal Sigortalar Kanunu Uygulamasında Sigortalılık Niteliğinin Sona Ermesi”, E.İ.İ.B.F. DERGİSİ, An.Ün. Ya. No: 357, C. VII, S. 11 (Haziran 1989).
- SAVAŞIR Rebii : Bağ-Kur’da Sigortalılık, İzmir, 1991.
- SAVY Robert
(Çev: Yusuf ALPER) : Tarımda ve Kırsal Kesimde Sosyal Güvenlik, İstanbul, 1987.
- SAYMEN Hakkı Ferit-
EKONOMİ MÜNİR : Sosyal Sigortalar Tatbikatı, İstanbul, 1960.
- SAYMEN Hakkı Ferit : Türk İş Hukuku, İstanbul, 1954.
- SOSYAL SİGORTALAR
KURUMU GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ : İsteğe Bağlı Sigorta ve 299 Sayılı KHK Uygulamaları Hakkında Genel Yazı, Tahsis Dairesi Başkanlığı Ya. No: 034/301220, S. 5, Ankara, 1991.
- SOSYAL SİGORTALAR
KURUMU GENEL
MÜDÜRLÜĞÜ : İsteğe Bağlı Sigorta ve 229 Sayılı KHK Uygulamaları Hakkında Genel yazı, Tahsis Dairesi Başkanlığı Ya. No: 034/301220, S. 1, Ankara, 1991.
- SOYSAL Mümtaz : 100 Soruda Anayasa’nın Anlamı, B. 2, İstanbul, 1973.
- SÖZER Ali Nazım : Sosyal Sigorta İlişkisi, Dokuz Eylül Ün. Ya. No: 0906, AR. 89. 012074, İzmir, 1991.
- SÖZER Ali Nazım : Türk Sosyal Güvenlik Hukuku’nun AT Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, Ankara, 1982.

- ŞAKAR Müjdat : “Sosyal Güvenlik Nedir ve Ne Değildir”, İKTİSAT VE MALİYE DERGİSİ, C. XXXVI, S. 5 (Mayıs 1989).
- ŞAKAR Müjdat : “Sosyal Sigortalar Hukuku’nun Genel Hükümleri ve Primler Açısından Yargıtay’ın 1989 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi”, YARGITAYIN 1989 YILI İŞ HUKUKUNA İLİŞKİN KARARLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ SEMİNERİ, İstanbul, 1991.
- ŞAKAR Müjdat : Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Yaşlıların Korunması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1987.
- ŞAKAR Müjdat : Yargıtay’ın 1989 Yılı İş Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi, YARGITAY’IN 1989 YILI İŞ HUKUKUNA İLİŞKİN KARARLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ SEMİNERİ, İstanbul, 1991.
- ŞANLI Cemal : “Yabancıların Sosyal Güvenliği”, MİLLETLERARASI HUKUK VE MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUK BÜLTENİ, C. X, S. 2, 1981.
- TALAS Cahit : Sosyal Ekonomi, B. 6, Ankara, 1983.
- TAŞ Gülay : Bir Sigorta Kuruluşu Olarak Sosyal Sigortalar Kurumu Yayınlanmamış Master Tezi, Ankara, 1991.
- TUFAN Ayhan : “Tarım İşçileri ile Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanların Sosyal Güvenlikleri”, HACETTEPE ÜN. SOSYAL HİZMETLER YÜKSEK OKULU DERGİSİ, C. IV, S. 1 (Ocak, 1986).
- TUNCAY A. Can : Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, B. 5, İstanbul, 1992.
- TUNÇOMAĞ Kenan-
CENTEL Tankut : Açıklamalı Sosyal Sigorta Kanunu ve Bağ-Kur Mevzuatı, İstanbul, 1982.

- TUNÇOMAĞ Kenan : İş Hukuku, Sendikalar, Toplu İş Sözleşmeleri, Arabuluculuk ve Tahkim Grev ve Lokavt, B. 2, İstanbul, 1985.
- TUNÇOMAĞ Kenan : "Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Elli Yıllık Gelişme", Türk İş Hukuku Ve Sosyal Güvenlik Hukuku'nun 50 Yılı, BASISEN, İstanbul, 1980.
- TUNÇOMAĞ Kenan : Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, B. 5, İstanbul, 1991.
- UL Necdet : "3395 Sayılı Kanun'un Sosyal Sigortaya Getirdiği Yeni Hükümler", İŞ HUKUKU DERGİSİ, C. XXII, S. 183 (Temmuz 1987).
- UL Necdet : "Sosyal Sigortada İsteğe Bağlı Sigortalılık Hükümleri", İŞ HUKUKU DERGİSİ, C. XXVII, S. 228 (Temmuz 1992).
- UL Necdet : "Sosyal Sigortada İsteğe Bağlı Sigortalılık Hükümleri", İŞ HUKUKU DERGİSİ, C. XXVIII, S. 233 (Şubat-Mart 1993).
- UL Necdet : "Sosyal Sigortada İsteğe Bağlı Sigortalılık Hükümleri", İŞ HUKUKU DERGİSİ, C. XXVIII, S. 235 (Haziran-Temmuz 1993).
- UYSAL Cemal : "Anayasa'da Sosyal Güvenlik ve Özel Sandıklar", SOSYAL GÜVENLİK BÜLTENİ, C. XX, S. 69 (Haziran 1983).
- WANNAGAT Girch : Lehrburch des Sozialver gicherungsrects, Tübingen, 1965.
- YALÇINER Aydın : "Bağ-Kur Kanunun'da Son Değişiklikler", VERGİCİ VE MUHASEBECİ İLE DİYALOG DERGİSİ, C. V, S. 3 (Mart 1988).
- YAZGAN Turan : Gelir Dağılımı Açısından Sosyal Güvenlik, İst. Ün. Ya. No: 2116, İstanbul, 1975.

- YAZGAN Turan : Sosyal Sigorta, İst.Ün. Ya. No: 402, İstanbul, 1977.
- YAZGAN Turan : Türk Sosyal Güvenlik Sistemi ve Meseleleri, İstanbul, 1981.
- YÜKSEK Nuri : “Sosyal Sigorta Kanunu Emeklilerinin Sigortaya Tabi Bir İşte Yeniden Çalışmaları”, İŞVEREN DERGİSİ, C. XI, S. 10 (Temmuz 1986).
- YÜKSEL Şahin : İşverenin Sosyal Sigorta Rehberi, İstanbul, 1982.
- _____ : 88 PETROL İŞ, Petrol-İş Sendikası Ya. No. 23, İstanbul, 1988.
- _____ : İşveren Muameleatı El Kitabı, Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müd. Ya. No: 252, Ankara, 1980.
- _____ : Sigorta ve Emekli Sandığı Tesis Senedi ve İlgili Mevzuat, Türkiye Odalar ve Borsalar Birlik Personeli Sigorta ve Emeklilik Sandığı Genel Müdürlüğü, İstanbul, 1970.
- _____ : Son Değişiklik Şekliyle 1475 sayılı İş Kanunu, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım-İş Yayınları, Ankara, 1988.
- _____ : “Sosyal Güvenlikle İlgili Tartışmalar”, ÇİMENTO İŞVEREN DERGİSİ, C. IV, S. 31 (Mayıs 1990).
- _____ : Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği, SSK. Genel Müd. Ya. No: 479, Ankara, ?.
- _____ : Sosyal Sigortalar Kurumu Evrak ve Muhaberat İşleri Hakkında Talimat, Sosyal Sigortalar Kurumu Ya. No. 553, Ankara, 1992.
- _____ : Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğününün İsteğe Bağlı Sigorta Hakkındaki Genel Yazısı.
- _____ : Sosyal Sigortalar Kurumu İşveren Muameleatı El Kitabı, SSK. Genel Müd. Ya. No: 252, Ankara, 1986.

- _____ : Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik Yayınlandı", ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BÜLTENİ, C. IX, S. 3 (Haziran 1984).
- _____ : "Topluluk Sigortaları", İŞ HUKUKU DERGİSİ, C. VI, S. 70 (Kasım 1971).
- _____ : Türkiye Odalar, Borsalar ve Birlik Personeli Sigorta ve Emekli Sandığı Vakfı Vakıf Senedi, İstanbul, 1986.
- _____ : Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Memur ve Hizmetlileri Emekli ve Sağlık Yardım Sandığı Vakfı Vakıf Senedi, Ankara, 1988.

EKLER

SOSYAL SİGORTALAR KURUMU
ANKARA SİGORTA MÜDÜRLÜĞÜ

Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalarına 3395 sayılı kanunun 8'inci maddesine göre isteğe bağlı sigortalı olarak ayda 30 gün üzerinden ..... derecenin ..... kademesinin göstergesinden ayda ..... -TL. ödeyerek sigortalılığımı devam ettirmek istiyorum.

Halen herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna (Bağ-Kur, T.C. Emekli Sandığı veya Kanunla Kurulu muhtelif sandıklar) bağlı olmadığım gibi buralardan kendi çalışmalarımın dolayısı ile aylık almıyorum. Kendi nam ve hesabıma bağımsız çalışmalarımın dolayısı ile vergi kaydım bulunmamaktadır. Tarım sigortasına bağlı değilim. Ayrıca sigortalı bir işyerinde çalışmıyorum. Çalışmaya başlarsam isteğe bağlı sigortalılığımın iptal edileceğini biliyorum. Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu beyan ve taahhüt eder, gerekli işlemlerin yapılmasını,

Arz ederim.

ADRES:

.....
.....
.....

...../...../.....

İ m z a

Telefon :

KÜNYESİ :

Adı :

Soyadı :

Baba Adı :

Doğum Yeri :

Doğum Tarihi :

Sigorta Sicil No :

- 1- Sigorta sicil kartı ile nüfus cüzdanı fotokopisi,
- 2- Bağ-Kur ile ilginiz var ise ilişkiniz kalmadığına dair belgenin dilekçeye eklenmesi,
- 3- İkametgah ilmuhaberi.

SOSYAL SİGORTALAR KURUMU
ANKARA SİGORTA MÜDÜRLÜĞÜ

V: .....

KONU: Malûllük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalılığına isteğe bağlı olarak devam etmeniz Hk.

İLGİ: ..... dilekçeniz Hk.

9.7.1987 tarihinde yürürlüğe giren 3395 sayılı kanunun 8'inci maddesine göre dilekçeniz incelenmiş ve kanuna uygun bulunarak isteğe bağlı sigortalılığınız kabul edilmiştir.

Ödeyeceğiniz prim dilekçenizde belirttiğiniz gösterge ve üst gösterge tablolarındaki ..... derecenin ..... kademesinin ..... göstergesinden ..... TL. tarihinden itibaren başlayan isteğe bağlı sigorta priminizi ..... ayı içerisinde bunu takip eden aylara ait primlerinizi de müteakip ayın son gününe kadar aşağıda yazılı bankalardaki Sosyal Sigortalar Kurumu Ankara Sigorta Müdürlüğü isteğe bağlı hesabına, adınızı sigorta sicil numaranızı ve hangi aya ait isteğe bağlı sigorta primi olduğu belirtmek suretiyle ödemeniz ile banka makbuzunun bir suretinin Müdürlüğümüze gönderilmesini,

Süresi içinde ödenmeyen isteğe bağlı sigorta primlerine 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 80'inci maddesi gereğince gecikme zammı uygulanarak ödeme imkanı getirilmiştir. Ancak, diğer sosyal güvenlik kurumlarına bağlı olarak çalışmanız veya buralardan kendi çalışmalarınızdan dolayı aylık bağlanmış olduğu tesbit edilmesi halinde kabul edilmiş isteğe bağlı sigortalılığınız kabul tarihi itibariyle iptal edilecektir.

Bulduğunuz derece ve kademe üzerinden en az üçyüzaltmış gün prim ödedikten sonra yazılı istekte bulunmak suretiyle istek tarihini izleyen yılbaşından, artış isteğinde bulunulmadığı sürece eski derece ve kademe üzerinden primlerinizin tahsiline devam edileceğini, ödedeğiniz primlere ait makbuzların tarafınızdan muhafaza edilmesini, ödediğinizi beyan ettiğiniz primlere ait makbuzları müdürlüğümüze ibraz etmemeniz halinde tekrar gecikmeli olarak tahsil edileceğini,

Yukarıda bahsedilen kanun ile gösterge x katsayı sistemi getirildiğinden, seçtiğiniz gösterge rakamına tekabül eden primler; gösterge x katsayı x %20 olarak tesbit edilecek, her yıl Ocak-Nisan-Temmuz-Ekim aylarında atırılan katsayıya göre ödenecektir. Adresinizde meydana gelecek değişikliklerin derhal Müdürlüğümüz İsteğe Bağlı Servisine bildirilmesini,

Rica ederiz.

Atalay ÜSTÜN
Sigorta Müdür Yrd.

Türkan IŞIK
Şef

1- T.C. Ziraat Bankası Dışkapı Şubesi	: 671876-7
2- T. Halk Bankası Yıldırım Beyazıt Şubesi	: 24.200.050
3- Yapı Kredi Bankası Yıldırım Beyazıt Şubesi	: 66428-4
4- Etibant Aydınlikevler Şubesi	: 48-161-0033

KADEME TABLO 2										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	9678 3280842	9728 3297792	9778 3314742	9828 3331692	9878 3348642	9928 3365592	9978 3382542	10028 3399492	10078 3416442	10128 3433392
2	9178 3111342	9228 3128292	9278 3145242	9328 3162192	9378 3179142	9428 3196092	9478 3213042	9528 3229992	9578 3246942	9628 3263892
3	8678 2941842	8728 2958792	8778 2975742	8828 2992692	8878 3009642	8928 3026592	8978 3043542	9028 3060492	9078 3077442	9128 3094392
4	8178 2772342	8228 2789292	8278 2806242	8328 2823192	8378 2840142	8428 2857092	8478 2874042	8528 2890992	8578 2907942	8628 2924892
5	7678 2602842	7728 2619792	7778 2636742	7828 2653692	7878 2670642	7928 2687592	7978 2704542	8028 2721492	8078 2738442	8128 2755392
6	7178 2433342	7228 2450292	7278 2467242	7328 2484192	7378 2501142	7428 2518092	7478 2535042	7528 2551992	7578 2568942	7628 2585892
7	6678 2263842	6728 2280792	6778 2297742	6828 2314692	6878 2331642	6928 2348592	6978 2365542	7028 2382492	7078 2399442	7128 2416392
8	6178 2094342	6228 2111292	6278 2128242	6328 2145192	6378 2162142	6428 2179092	6478 2196042	6528 2212992	6578 2229942	6628 2246892
9	5678 1924842	5728 1941792	5778 1958742	5828 1975692	5878 1992642	5928 2009592	5978 2026542	6028 2043492	6078 2060442	6128 2077392
10	5178 1755342	5228 1772292	5278 1789242	5328 1806192	5378 1823142	5428 1840092	5478 1857042	5528 1873992	5578 1890942	5628 1907892

KADEME TABLO 1												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	5142 1743138	5146 1744494	5150 1745850	5154 1747206	5158 1748562	5162 1749918	5166 1751274	5170 1752630	5174 1753986			
2	5094 1726866	5098 1728222	5102 1729578	5106 1730934	5110 1732290	5114 1733646	5118 1735002	5122 1736358	5126 1737714	5130 1739070	5134 1740426	5138 1741782
3	5046 1710594	5050 1711950	5054 1713306	5058 1714662	5062 1716018	5066 1717374	5070 1718730	5074 1720086	5078 1721442	5082 1722798	5086 1724154	5090 1725510
4	4998 1694322	5052 1965678	5006 1697034	5010 1698390	5014 1699746	5018 1701102	5022 1702458	5026 1703814	5030 1705170	5034 1706526	5038 1707882	5042 1709238
5	4950 1678050	4954 1679406	4958 1680762	4962 1682118	4966 1683474	4970 1684830	4974 1686186	4978 1687542	4982 1688898	4986 1690254	4990 1691610	4994 1692966
6	4902 1661778	4906 1663132	4910 1664490	4914 1665846	4918 1667202	4922 1668558	4926 1669914	4930 1671270	4934 1672626	4938 1673982	4942 1675338	4946 1676694
7	4854 1645506	4858 1646862	4862 1648218	4866 1649574	4870 1650930	4874 1652286	4878 1653642	4882 1654998	4886 1656354	4890 1657710	4894 1659066	4898 1660422
8	4806 1629234	4810 1630590	4814 1631946	4818 1633302	4822 1634658	4826 1636014	4830 1637370	4834 1638726	4838 1640082	4842 1641438	4846 1642794	4850 1644150
9	4758 1612962	4762 1614318	4766 1615674	4770 1617030	4774 1618386	4778 1619742	4782 1621098	4786 1622454	4790 1623810	4794 1625166	4798 1626522	4802 1627878
10	4710 1596690	4714 1598046	4718 1599402	4722 1600758	4726 1602114	4730 1603470	4734 1604826	4738 1606182	4742 1607538	4746 1608894	4750 1610250	4754 1611606
11	4662 1580418	4666 1581774	4670 1583130	4674 1584486	4678 1585842	4682 1587198	4686 1588554	4690 1589910	4694 1591266	4698 1592622	4702 1593978	4706 1595334
12	4614 1564146	4618 1565502	4622 1566858	4626 1568214	4630 1569570	4634 1570926	4638 1572282	4642 1573638	4646 1574994	4650 1576350	4654 1577706	4658 1579062

ΛX